

**National Library
of Sweden**

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2012

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1955:1

Jordbruksdepartementet

LAG OM JORDBRUKSKASSE- RÖRELSEN M. M.

**BETÄNKANDE MED
FÖRSLAG AVGIVET AV 1950 ÅRS
JORDBRUKSKASSEUTREDNING**

Stockholm 1955

Statens offentliga utredningar 1955

Kronologisk förteckning

1. Lag om jordbrukskasserörelsen m. m. Kihlström. 160 s.
Jo.

Anm. Om särskild tryckort ej angives, är tryckorten Stockholm. Bokstäverna med fetstil utgöra begynnelsebokstäverna till det departement, under vilket utredningen avgivits, t. ex. E. = ecklesiastikdepartementet, Jo. = jordbruksdepartementet.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1955:1

Jordbruksdepartementet

LAG OM JORDBRUKSKASSE- RÖRELSEN M. M.

BETÄNKANDE MED
FÖRSLAG AVGIVET AV 1950 ÅRS
JORDSBRUKSKASSEUTREDNING

EMIL KIHLSSTRÖMS TRYCKERI AB
STOCKHOLM 1954

STATENS OMBUDSMAN I JORDBRUKSKASSET

Jordbruksdepartementet

LAG OM JORDBRUKSKASSET

RÖRELSER M. M.

BETÄNKANDE

FÖRSLAG AFGIFET ÅR 1950

JORDBRUKSKASSET

LAG OM JORDBRUKSKASSET

1950

Innehåll

Förkortningar	4
Skrivelse till chefen för jordbruksdepartementet	5

Lagförslag

Förslag till lag om jordbrukskasserörelsen	7
Förslag till lag om vissa kreditinrättningars konkurs	33

Motiv

Inledning

Direktiven för utredningen	35
Jordbrukskasserörelsens nuvarande organisation och verksamhet	36
Gällande lagstiftning	38
Förslagets allmänna utformning	39

Allmän motivering (tillika sammanfattning)

Organisationen	40
Verksamheten	47
Den lagtekniska utformningen	51

Inlåningsrätten

Historik	53
Gällande lagstiftning	59
Yttrande och förslag	63
Allmänna synpunkter på de gällande bestämmelserna	63
Förslag till nya principer för inlåningsreglerna	66
Utformningen av nya inlåningsregler för CK	68
Verkan av de föreslagna reglerna	76

Kassareservbestämmelser

Gällande lagstiftning m. m.	79
Utredningens yttrande och förslag	82

Specialmotivering

Förslaget till lag om jordbrukskasserörelsen	87
Inledande bestämmelser (1—6 §§)	87
Jordbrukskassorna (7—16 §§)	93
Centralkassorna (17—32 §§)	105
Jordbrukskasserörelsens riksorganisation (33 §)	120
För kassorna gemensamma bestämmelser (34—82 §§)	122
Reservfond (34 §)	123
Rörelsen (35—42 §§)	126
Styrelsens årsredovisning (43—49 §§)	129
Revision (50—56 §§)	131

Likvidation och upplösning (57—67 §§)	1133
Bestämmelser om tillsyn (68—82 §§)	1135
Straffbestämmelser (83—85 §§)	1142
Särskilda bestämmelser (86—91 §§)	1143
Övergångsbestämmelser (92—97 §§)	1146
Förslaget till lag om vissa kreditinrättningars konkurs	1148

Särskilda yttranden

1. Av herr Björkman	1149
2. Av herrar Björkman och Johansson	1150
Reseberättelse (Bil. A)	1152

Sammanställning av bestämmelserna i JKL samt motsvarande bestämmelser i JFK, lagen den 26 juni 1936 med vissa bestämmelser om centralkassa för jordbrukskredit, FL och BLF	1158
--	------

Förkortningar

JK = jordbrukskassa(n), -or(na)
CK = centralkassa(n), -or(na)
SJK = Svenska Jordbrukskreditkassan
JKF = förordningen den 5 juni 1942 (nr 325) om jordbrukets kreditkassor (jordbrukskassaförordningen)
JKL = utredningens förslag till lag om jordbrukskasserörelsen
FL = lagen den 1 juni 1951 om ekonomiska föreningar
ÅFL = lagen den 22 juni 1911 om ekonomiska föreningar
BL = lagen den 22 juni 1911 om bankrörelse
BLF = 1949 års banklagssakkunnigas förslag till lag om bankrörelse (framlagt i SOU 1952:2)
SpL = lagen den 29 juni 1923 om sparbanker
SpLF = 1948 års sparbankssakkunnigas förslag till lag om sparbanker (framlagt i SOU 1954:10)

*Till Herr Statsrådet och Chefen för
Kungl. Jordbruksdepartementet*

Jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 22 juni 1950 tillkallade dåvarande chefen för jordbruksdepartementet, statsrådet Sträng, den 30 juni 1950 numera riksbankschefen M. H. Lemne, verkställande direktören i Svenska jordbrukskreditkassan, f. d. professorn T. V. E. Björkman, verkställande direktören i Smålands Bank G. Didner och ledamoten av riksdagens andra kammare N. I. Johansson att såsom sakkunniga företaga en översyn av bestämmelserna om jordbrukskasserörelsens organisation och verksamhet. Åt Lemne uppdrogs att vara de sakkunnigas ordförande.

Till sekreterare åt de sakkunniga, vilka antagit benämningen *1950 års jordbrukskassautredning*, utsågs den 8 november 1950 e. o. hovrättsassessorn P.-E. Fürst.

Genom beslut den 5 april 1954 har departementschefen förordnat justitierådet E. Hagbergh och ombudsmannen i Svenska Mejeriernas Riksförening S. Nisell att såsom experter biträda utredningen. Hagbergh och Nisell har sedermera granskat upprättade preliminära författningsförslag.

Utredningen har tidigare avlåtit vissa skrivelser och förslag. Vilka dessa är och vilka åtgärder de föranlett framgår av följande:

1) Den 11 december 1951 skrivelse till departementschefen med förslag till provisorisk förordning med särskilda bestämmelser om in- och upplåning vid centralkassa för jordbrukskredit m. m. Förordning, som i huvudsak överensstämmer med förslaget, utfärdades den 30 maj 1952 (nr 325).

2) Den 4 december 1952 skrivelse till departementschefen med förslag om fortsatt giltighet under år 1954 och 1955 av bestämmelserna i nyssnämnda förordning. Förordning i enlighet med förslaget utfärdades den 24 april 1953 (nr 165).

3) Den 23 februari 1953 skrivelse till departementschefen med anmälan att utredningen till Svenska jordbrukskreditkassan med begäran om dess yttrande överlämnat en vid skrivelsen i avskrift fogad promemoria (sten-

cilerad) angående frågan om att bilda en jordbrukets bank. I sedermaera inkommet yttrande förklarade jordbrukskreditkassan sig, under vissa förbehåll, positivt inställd till tanken på att inrätta en jordbrukets bank.

4) Den 19 november 1953 skrivelse till Konungen jämte promemoria (stencilerad) med förslag till lag angående ändrad lydelse av 18 § lagen den 30 maj 1916 (nr 156) om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom eller gruva eller aktier i vissa bolag. Lag, i huvudsak överensstämmande med förslaget, har utfärdats den 26 maj 1954 (nr 315).

5) Den 10 februari 1954 skrivelse till departementschefen jämte promemoria (stencilerad) med utkast till inlåningsregler för centralkassorna. Utkastet överlämnades till finansdepartementet och utställdes därifrån till remiss.

Under utredningsarbetet har visst samråd ägt rum med 1948 års sparbankssakkunniga.

Ledamöterna Björkman, Didner och Johansson samt utredningens sekreterare har under en studieresa sommaren 1952 besökt ett antal kreditkassor i mellersta och södra Sverige samt kreditinrättningar för jordbrukare i Danmark och Holland. Utredningens sekreterare har därjämte under sommaren 1954 i Finland studerat den finska ordningen för tillsyn av andelskassor — den finska motsvarigheten till jordbrukskassor — och av sparbanker.

Sedan arbetet nu slutförts, får jordbrukskassautredningen härmed vördsam samt överlämna betänkande med förslag till lag om jordbrukskasserörelsen, m. m. jämte motivering. Särskilda yttranden av ledamöterna Björkman och Johansson bifogas.

Stockholm i december 1954.

Mats Lemne

Thure Björkman

G. Didner

Ivar Johansson

/ Per-Erik Fürst

Förslag till lag om jordbrukskasserörelsen

Härigenom förordnas som följer.

Inledande bestämmelser

1 §.

Jordbrukskasserörelsen utgöres av dels jordbrukets kreditkassor, vilka äro jordbrukskassor och centralkassor för jordbrukskredit, dels en riksorganisation för central ledning, samordning och kontroll av kassorna och deras verksamhet.

Kreditkassorna och riksorganisationen skola vara registrerade såsom ekonomiska föreningar. Vad om sådana föreningar är i lag stadgat skall lända till efterrättelse i fråga om kreditkassorna och riksorganisationen, såvitt ej annat följer av vad nedan förordnas. Bestämmelse i lagen om ekonomiska föreningar, som hänför sig till vad i den lagen sägs, skall tillämpas såsom hänförde den sig jämväl till vad i förevarande lag är föreskrivet.

2 §.

Jordbrukskassa skall bestå av minst tjugu medlemmar.

Till centralkassa skola, där ej för särskilt fall Konungen eller myndighet Konungen förordnar annat medgiver, minst tio jordbrukskassor vara anslutna.

3 §.

Varje jordbrukskassa skall vara medlem i en centralkassa. Varje centralkassa skall vara medlem i jordbrukskasserörelsens riksorganisation.

4 §.

Jordbrukskassas firma skall innehålla ordet »jordbrukskassa». Centralkassas firma skall innehålla uttrycket »centralkassa för jordbrukskredit». Varken jordbrukskassas eller centralkassas firma behöver innehålla orden »ekonomisk» och »förening» eller förkortningen »ek. för.»

Ej må annan än förening som avses i denna lag i sin firma eller eljest vid beteckning av rörelsen använda ordet jordbrukskreditkassa eller jordbrukskassa eller uttrycket centralkassa för jordbrukskredit.

5 §.

Jordbrukets kreditkassor äga driva penningrörelse i enlighet med bestämmelserna i denna lag.

6 §

Jordbrukets kreditkassor skola stå under tillsyn av en för hela riket gemensam tillsynsmyndighet, varom förmäles i 82 §.

Jordbrukskassorna

7 §.

Jordbrukskassa har till huvudsaklig uppgift att främja medlemmarnas ekonomiska intressen genom att bereda kredit åt dem.

8 §.

Sedan beslut fattats att bilda jordbrukskassa och stadgar för kassan antagits, skall stadfästelse på dessa sökas hos länsstyrelsen. I ärendet skall tillsynsmyndigheten höras samt tillfälle beredas jordbrukskasserörelsens riksorganisation och den centralkassa, vari jordbrukskassan skall bliva medlem, att avgiva yttrande.

Finner länsstyrelsen att stadgarna överensstämma med denna lag samt lag och författning i övrigt ävensom att stadgarna eljest innehålla föreskrifter som göra kassan ägnad att fullgöra sina uppgifter, skall länsstyrelsen stadfästa stadgarna och godkänna kassan.

Stadfästelse skall ock sökas på beslut om ändring i jordbrukskassas stadgar.

9 §.

Registrering av jordbrukskassa såsom ekonomisk förening eller av ändring i kassans stadgar må ej ske, med mindre godkännande och stadfästelse meddelats.

10 §.

Jordbrukskassa må ej driva verksamhet utan att vara medlem i centralkassa.

11 §.

Jordbrukskassas verksamhetsområde fastställs av jordbrukskasserörelsens riksorganisation. Verksamhetsområdet skall vara skilt från andra jordbrukskassors.

12 §.

Till medlem i jordbrukskassa må antagas

den som äger eller brukar jordbruksfastighet inom kassans verksamhetsområde,

den som äger eller brukar inom kassans verksamhetsområde belägen annan fastighet än jordbruksfastighet, om han själv idkar jordbruk, därtill hörande binäring eller fiske eller ock med arbete eller tjänster biträder utövare av sådan näring i dennes verksamhet,

bolag, förening eller annan sammanslutning, som har till huvudsaklig uppgift att ekonomiskt eller på annat sätt främja jordbruket, binäring därtill eller fisket eller för utövare av sådana näringar gemensamma intressen (*jordbruksorganisation*) samt

kommun, vars förvaltningscentrum är beläget inom kassans verksamhetsområde.

Annan än i första stycket sägs må antagas till medlem i jordbrukskassa om vid särskild prövning hinder däremot funnits ej föreligga med hänsyn till jordbrukskassans uppgifter och ändamål enligt lag eller andra för kassan gällande föreskrifter.

Jordbrukskasserörelsens riksorganisation äger meddela närmare föreskrifter om villkoren för beviljande av medlemskap i jordbrukskassa. Prövning, som sägs i andra stycket, skall verkställas i den ordning riksorganisationen bestämmer.

13 §.

Jordbrukskassa må ej utan centralkassans tillstånd förskaffa sig kredit för sin utlåning av annan än centralkassan.

Såsom ombud för centralkassan har jordbrukskassa att, i den ordning jordbrukskasserörelsens riksorganisation bestämmer, förmedla inlåning för centralkassans räkning samt att i övrigt biträda centralkassan i dennas verksamhet.

14 §.

Jordbrukskassa må bereda kredit allenast åt sina medlemmar.

Lån för vars uppfyllande ledamot av jordbrukskassans styrelse, revisor i jordbrukskassan eller suppleant för styrelseledamot eller revisor eller ock i kassan anställd tjänsteman svarar i egenskap av huvudgäldenär eller löftesman, må beviljas endast under förutsättning av centralkassans medgivande.

15 §.

Jordbrukskassa skall ställa sig till efterrättelse instruktioner och anvisningar för verksamheten, som meddelas av jordbrukskasserörelsens riksorganisation och centralkassan, giva behöriga företrädare för riksorganisationen och centralkassan tillgång till jordbrukskassans böcker, räkenskaper och andra handlingar samt tillhandagå dem med upplysningar, som de begära angående verksamheten.

16 §.

Jordbrukskassas styrelse skall bestå av minst fem och högst sju ledamöter. Jordbrukskasserörelsens riksorganisation äger dock, efter hörande av centralkassan, om särskilda skäl därtill äro, medgiva jordbrukskassa att för viss tid, ej över fem år, utse åtta eller nio styrelseledamöter.

Kassans firma skall tecknas av minst två personer i förening.

Centralkassorna

17 §.

Centralkassa för jordbrukskredit har till huvudsaklig uppgift att främja sina medlemmars ekonomiska intressen genom att bereda kredit åt dem.

Centralkassa äger från allmänheten mottaga inlåning på räkning som av bank allmänligen begagnas.

Det åligger centralkassa att, i den mån så erfordras, meddela instruktioner och anvisningar för de anslutna jordbrukskassornas verksamhet samt att öva kontroll och tillsyn över dessa kassor.

18 §.

Sedan beslut fattats att bilda centralkassa och stadgar för kassan antagits, skall stadfästelse på dessa sökas hos Konungen.

Konungen prövar stadgarnas överensstämmelse med denna lag samt lag och författning i övrigt ävensom att stadgarna eljest innehålla föreskrifter som göra kassan ägnad att fullgöra sina uppgifter. Finnes den tillämnade rörelsen vara nyttig för det allmänna, stadfäster Konungen stadgarna och godkänner kassan.

På beslut om ändring i centralkassas stadgar skall ock sökas Konungens stadfästelse. Konungen må uppdraga åt tillsynsmyndigheten att i Konungens ställe meddela stadfästelse på ändringsbeslut.

19 §.

Registrering av centralkassa såsom ekonomisk förening eller av ändring i centralkassas stadgar må ej ske, med mindre godkännande och stadfästelse meddelats.

20 §.

Centralkassa må ej driva verksamhet utan att vara medlem i jordbrukskasserörelsens riksorganisation.

21 §.

Centralkassas verksamhetsområde fastställas av jordbrukskasserörelsens riksorganisation. Verksamhetsområdet skall vara skilt från andra centralkassors.

22 §.

Till medlem i centralkassa må allenast antagas jordbrukskassa, vars styrelse har sitt säte inom centralkassas verksamhetsområde samt

jordbruksorganisation som sägs i 12 §.

Jordbrukskasserörelsens riksorganisation äger meddela närmare föreskrifter om villkoren för beviljande av medlemskap i centralkassa.

23 §.

Konungen må lämna centralkassa tillstånd att inom hela sitt område eller del därav själv utöva den verksamhet som eljest ankommer på jordbrukskassa. Har sådant tillstånd lämnats, äger centralkassan, såvitt gäller det område som avses med tillståndet, antaga medlemmar enligt samma bestämmelser som jordbrukskassa. I samband med att tillstånd lämnas äger Konungen meddela de särskilda föreskrifter beträffande kassans organisation och verksamhet, som må prövas erforderliga.

24 §.

Insättas penningar hos centralkassa för att där innestå viss tid, mot eller utan ränta, skall bevis, som kassan därom utfärdar, ställas till viss man och innehålla att överlåtelse må ske endast till viss man samt att överlåtelsen bör till nye ägarens säkerhet anmälas hos kassan.

En och samma insättares tillgodohavande på så kallad sparkasseräkning eller därmed likartad räkning må icke annorledes än genom upplupen räntas läggande till kapitalet ökas utöver femtontusen kronor. Då efter vad i 25 § stadgas för samma person utfärdats flera motböcker, skall dock vad nyss är sagt gälla i fråga om tillgodohavandet enligt varje särskild motbok.

Centralkassa må icke ikläda sig skyldighet att annorledes än viss tid, minst en vecka, efter uppsägning återbetala på sparkasseräkning insatta medel; kassan dock obetaget att, då sådant prövas kunna ske utan olägenhet, i särskilda fall medgiva utbetalning utan avvaktan på uppsägnings-tidens utgång. Insättning på sparkasseräkning antecknas i motbok som utlämnas till räkningshavaren. Då medel på sådan räkning lyftas, skall anteckning därom göras i motboken. Ej må kassan träffa förbehåll, som skulle medföra att betalning till annan än rätt innehavare av motboken kunde åberopas av kassan.

I fråga om efterlysning och dödande av förkommen motbok skall gälla vad därom är särskilt stadgat.

25 §.

Omyndig må utan särskild tillåtelse av förmyndaren förfoga över medel, som den omyndige, efter det han fyllt sexton år, själv insatt hos centralkassa. Sådana medel må ej av kassan utbetalas till förmyndaren utan den omyndiges samtycke. Har förmyndaren erhållit överförmyndarens tillstånd att omhändertaga medlen och därom hos kassan företett bevis, äge den omyndige ej längre förfoga över medlen. I fall varom nu är sagt skall anteckning, att den omyndige ej äger förfoga över innestående medel, verkställas på bevis eller i motbok, som av kassan utlämnats, när beviset eller motboken företes hos kassan.

I fråga om medel, som stå under förvaltning av förmyndare eller god man efter vad i föräldrabalken är stadgat, må, utom såvitt angår ränta som inne-

stått kortare tid än ett år, uttag utan överförmyndarens tillstånd göras allenast såframt förbehåll därom skett enligt 15 kap. 9 § andra stycket nämnda balk. Överförmyndaren äger när som helst förordna, att förbehållet ej skall gälla. Har sådant förordnande meddelats, skall anteckning därom verkställas på bevis, som utfärdats om insättningen, eller i motbok, som utlämnats av kassan. Överförmyndare, förmyndare och god man äga på begäran erhålla bevis angående beloppet av de medel, som insätts eller inestå, så ock, om meddelat tillstånd icke blivit använt, intyg därom.

Utan hinder därav, att motbok rörande insättning på sparkasseräkning eller därmed likartad räkning förut utfärdats, må ny motbok utfärdas för den, till vilkens förmån medel insätts med förbehåll som i andra stycket avses, så ock för omyndig, som fyllt sexton år, för vilken utfärdats motbok på medel, varöver den omyndige ej äger själv förfoga. Inestå medel, som förvaltas av förmyndare eller god man, på motbok med sådant förbehåll, må annan motbok utfärdas för insättning av medel utan förbehåll.

26 §.

Centralkassa må ej utfärda tryckta eller graverade, till innehavaren eller till viss man eller order ställda förbindelser eller ikläda sig ansvarighet för sådana förbindelser.

Vad sålunda stadgats skall dock ej utgöra hinder för centralkassa att utställa till innehavaren eller viss man eller order ställda förskrivningar, som medföra rätt till betalning först efter utfärdarens övriga fordringsägare (*förlagsbevis*). Förlagsbevis skall lyda på minst etthundra kronor och löpa med ränta efter högst sex procent om året.

27 §.

Centralkassa jämte anslutna jordbrukskassor skall, till insättarnas säkerhet, hava eget kapital, tillhopa uppgående till visst lägsta belopp som bestämmes med hänsyn till centralkassornas och de anslutna jordbrukskassornas medelsplaceringar.

Vid beräkningen av det lägsta belopp, vartill det egna kapitalet skall uppgå, skola medelsplaceringarna indelas sålunda:

a) hos centralkassan och de anslutna jordbrukskassorna ineliggande kontanta medel, på inländskt bankaktiebolag, sparbank eller centralkassa dragna checkar samt av sådan penninginrättning utställda egna växlar, vad för centralkassans och de anslutna jordbrukskassornas räkning inestår hos Sveriges riksbank, riksgäldskontoret, inländskt bankaktiebolag, sparbank eller centralkassa eller på postgiro ävensom placeringar i svenska statens skattkamarväxlar och obligationer med en återstående löptid av högst ett år;

b) placeringar i svenska statens skattkamarväxlar och obligationer med en återstående löptid av mer än ett år samt i andra inhemska obliga-

tioner av fullgod beskaffenhet ävensom placeringar i lån, för vilkas fulla gäldande staten, kommun eller dylik samfällighet är ansvarig eller för vilka säkerheten utgöres av inteckning inom sextio procent av det senast fastställda taxeringsvärdet uti jordbruksfastighet eller bostads- eller affärsfastighet eller av inteckning uti tomträtt till bebyggd fastighet, såvida den eller de byggnader som finnas uppförda därpå äro avsedda väsentligen för bostadsändamål och inteckningen ligger inom sextio procent av senast fastställda taxeringsvärdet på byggnaderna; samt

c) andra placeringar.

För placering, som sägs under a), erfordras ej eget kapital. För placering, som sägs under b), erfordras eget kapital motsvarande en procent och för placering, som sägs under c), eget kapital motsvarande fem procent av det placerade beloppet.

Med eget kapital skall enligt denna lag förstås medel som svara mot inbetalat insatskapital, reservfond och annan fond. På ansökan av centralkassa äger Konungen, efter hörande av fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret samt tillsynsmyndigheten, medgiva, att vid tillämpning av denna paragraf med eget kapital må likställas, intill ett belopp, motsvarande högst hälften av det belopp, vartill centralkassans jämte anslutna jordbrukskassors eget kapital uppgår, nominella värdet på förlagsbevis, utställda av centralkassan.

28 §.

Centralkassa är skyldig att hålla en med hänsyn till rörelsens art och omfattning tillräcklig kassareserv, bestående av tillgångar som med lätthet kunna förvandlas i penningar.

Kassareserven skall jämte inneliggande kontanta medel minst uppgå till belopp lika med summan av

a) tjugufem procent av de förbindelser som det åligger kassan att fullgöra vid anfordran eller efter uppsägning inom kortare tid än en månad, garantiförbindelser och medel inestående på sparkasseräkning undantagna; samt

b) två procent av sådana kassans förbindelser, som ej skola motsvaras av kassareserv enligt a), garantiförbindelser samt förlagsbevis eller därmed jämförliga förbindelser undantagna.

Nedgår kassareserv under vad nu är sagt, skall den, så snart det kan ske, åter uppbringas till föreskrivet belopp.

Pantsatt sådan tillgång, som i första stycket sägs, må icke inräknas i kassareserven; dock att där tillgången utgör säkerhet för avtalad kredit, som ej av centralkassan tillfullo begagnats, den må beräknas till belopp, som centralkassan enligt avtalet är berättigad vid anfordran ytterligare utbetomma.

29 §.

Centralkassa må bereda kredit allenast åt sina medlemmar samt åt jordbruksorganisation eller kommun som är medlem i ansluten jordbrukskassa.

Kreditgivningen till jordbrukskassor skall företrädesvis ske mot säkerhet av de hos jordbrukskassorna belånade fordringsbevisen med tillhörande säkerheter.

Den sammanlagda utlåningen till jordbruksorganisationer må ej överstiga en tiondel av kassans hela utlåning. Till en och samma jordbruksorganisation må kredit ej beviljas till högre belopp än som tillhoppa motsvarar en tjugufemtedel av centralkassans hela utlåning.

30 §.

Centralkassa skall ställa sig till efterrättelse instruktioner och anvisningar för verksamheten, som meddelas av jordbrukskasserörelsens riksorganisation, giva behöriga företrädare för riksorganisationen tillgång till centralkassans böcker, räkenskaper och andra handlingar samt tillhandagå dem med upplysningar, som de begära angående verksamheten.

31 §.

Centralkassas styrelse skall bestå av minst fem och högst nio ledamöter som, med undantag av en ledamot, väljas på kassans stämma. De på stämman valda ledamöterna skola utse en ledamot, som tillika skall vara centralkassans verkställande direktör. De äga därjämte utse en styrelsesuppleant och förordna honom att vara ställföreträdare för verkställande direktören, såframt de ej till ställföreträdare utse av stämman vald styrelseledamot eller suppleant.

Styrelsen åligger att i en för ett år i sänder fastställd instruktion meddela föreskrifter angående den befogenhet i olika avseenden, som skall tillkomma verkställande direktören.

32 §.

Centralkassas firma skall tecknas av minst två personer i förening.

Jordbrukskasserörelsens riksorganisation

33 §.

Jordbrukskasserörelsens riksorganisation skall hava till uppgift att främja medlemmarnas ekonomiska intressen genom att driva sådan ekonomisk verksamhet, i vilken medlemmarna deltaga genom begagnande av riksorganisationens tjänster.

I riksorganisationens verksamhet skall ingå

1) att för övervakning av jordbrukets kreditkassors verksamhet utöva central jordbrukskasserevision;

2) att meddela instruktioner och anvisningar för kassornas verksamhet; samt

3) att fullgöra de särskilda uppgifter, som eljest enligt denna lag ankomma på riksorganisationen.

För kassorna gemensamma bestämmelser

Reservfond

34 §.

I stället för bestämmelserna i 17 § lagen om ekonomiska föreningar skall gälla följande.

Av kreditkassas årsvinst, efter avdrag för vad som åtgår till täckande av möjligen förefintlig förlust från föregående år, skola minst femtio procent avsättas till reservfond. Till reservfonden skall alltid läggas inträdesavgifter samt vad medlem vid avgång ur kassan icke återfår av sina insatser.

Då reservfonden uppgår till belopp, som motsvarar tio procent av kassans utlåning vid utgången av det senast förflutna räkenskapsåret, må vidare avsättning till fonden upphöra. Avsättning skall ånyo vidtagas, om reservfonden nedgår under vad sålunda stadgats.

Nedsättning av reservfonden må, förutom i fall som avses i 86 § 3 mom., beslutas allenast för täckande av förlust, som enligt fastställd balansräkning finnes hava uppstått på kassans verksamhet i dess helhet och som icke kan ersättas av befintliga, till framtida förfogande avsatta medel.

Rörelsen

35 §.

Kredit från kreditkassa skall lämnas mot revers eller i räkning eller genom växeldiskontering. Om jordbrukskassa beviljar kredit i räkning, skall räkningen genom jordbrukskassans förmedling öppnas i vederbörande centralkassa.

36 §.

Kreditkassa må icke bevilja kredit utan att säkerhet som av kassan provas betryggande ställes antingen i fast eller lös egendom eller ock i fordringsrätt jämväl mot annan än den, åt vilken krediten beviljas. Mot inteckning i jordbruksinventarier må kredit ej beviljas, kassan dock obetaget att mottaga sådan säkerhet tillika med annan i och för sig fullgod säkerhet.

Utan hinder av vad i första stycket stadgas må staten, kommun eller annan därmed jämförlig samfällighet ävensom allmän kassa eller inrättning, vars reglemente blivit fastställt av Konungen, så ock bankaktiebolag eller sparbank kunna erhålla kredit utan särskild säkerhet.

Mellan kassorna inbördes må, i den utsträckning och på de villkor jordbrukskasserörelsens riksorganisation bestämmer, kredit lämnas utan att särskild säkerhet ställes.

37 §.

Reverslån må beviljas på högst ett år eller, om pant av fastighetsinteckning eller obligationer blivit ställd, på viss tid, högst tre månader, efter uppsägning. Kredit i räkning må beviljas på högst ett år. Växel må diskonteras på högst sex månader. Omsättning av kredit må kunna medgivas.

38 §.

Kreditkassa skall tillse, att icke åt samma medlem eller åt medlemmar som äro förbundna med varandra i väsentlig intressegemenskap beviljas kredit i sådan omfattning att därav kan uppkomma fara för kassans säkerhet.

Såsom kredit skall även anses borgen och annan garantiförpliktelse till kassan ävensom av kassan ingången garantiförpliktelse för kredittagaren.

39 §.

Kreditkassa må förvärva

dels fast egendom eller tomträtt, såframt med fånget åsyftas att bereda kassan eller ansluten kassa lokaler för dess inrymmande, eller bostadsrätt till lägenhet för sådant ändamål, aktie i bolag, som uteslutande har till syfte att förvalta för omförmälda användning avsedd fast egendom eller tomträtt och vars aktiekapital uppgår till minst en tredjedel av fastighetens bokförda värde, eller förlagsbevis utfärdat av bolag, som nu nämnts,

dels inventarier, vilka anskaffas för rörelsen eller till fastighet, som kassan äger, eller till lokaler, som kassan i övrigt innehaver,

dels in- och utländskt mynt, växlar, checkar och anvisningar samt obligationer och av rörelsen betingade fordringar ävensom, intill ett belopp, motsvarande högst hälften av kassans eget kapital, aktier eller andelar i sammanslutning, som har till uppgift att tillgodose för kreditkassor gemensamma intressen.

40 §.

För att skydda fordran må kreditkassa på offentlig auktion eller fondbörs inköpa egendom som är utmätt eller pantsatt för fordringen, så ock såsom betalning för fordran övertaga för fordringen pantsatt eller annan egendom, därest det är uppenbart att kassan eljest skulle lida avsevärd förlust.

Egendom, som kassan förvärvat med stöd av bestämmelserna i denna paragraf, skall åter avyttras, så snart lämpligen kan ske och senast då avyttring kan äga rum utan förlust för kassan.

Förvärv enligt denna paragraf skall ofördröjligen anmälas hos tillsynsmyndigheten.

41 §.

Centralkassa må förmedla inhemska obligationslån och kommunlån, ingå garantiförpliktelser med iakttagande av de regler för beredande av kredit som meddelas i denna lag,

ombesörja betalningsuppdrag och liknande uppdrag, samt mottaga värdehandlingar till förvaring och förvaltning.

Jordbrukskassa må utöva verksamhet, som sägs i första stycket, i den mån jordbrukskasserörelsens riksorganisation det medger.

Annan särskild bankmässig verksamhet än i första stycket sägs må kreditkassa driva allenast efter tillstånd av Konungen eller myndighet som Konungen förordnar.

42 §.

Jordbrukskassa må ej utöva verksamhet vid avdelningskontor eller filial av annat slag utan medgivande av jordbrukskasserörelsens riksorganisation.

Centralkassa äger icke utan tillstånd av Konungen eller myndighet Konungen förordnar öppna avdelningskontor på annan ort än där huvudkontoret är beläget.

Styrelsens årsredovisning

43 §.

Det åligger styrelsen att för varje räkenskapsår avgiva redovisning för förvaltningen av kreditkassans angelägenheter genom avlämnande av berättelse rörande verksamheten under året (förvaltningsberättelse) jämte redogörelse för kassans ställning vid räkenskapsårets utgång (balansräkning) samt för intäkter och kostnader under året (vinst- och förlusträkning). Redovisningshandlingarna skola vara underskrivna av samtliga styrelseledamöter.

Minst en månad före den stämma, på vilken redovisningshandlingarna och revisorernas berättelse skola framläggas, skall styrelsen till revisorerna i huvudskrift eller avskrift avlämna redovisningshandlingarna för det förflutna räkenskapsåret.

Räkenskapsår skall vara helt år, dock må räkenskapsår vid verksamhetens början ävensom vid omläggning av räkenskapsår avse del av år eller utsträckas att omfatta högst aderton månader.

44 §.

I stället för vad som föreskrives i 40—44 §§ lagen om ekonomiska föreningar skall, jämte vad i bokföringslagen är stadgat, i avseende på kreditkassas inventarium, balansräkning samt vinst- och förlusträkning gälla vad nedan i 45—49 §§ stadgas.

45 §.

Kreditkassas tillgångar må, såframt ej nedan annorlunda stadgas, icke upptagas vare sig över verkliga värdet eller till högre belopp än det vartill kostnaderna för deras anskaffning uppgått.

Andra tillgångar än sådana som äro avsedda till stadigvarande bruk för kassan må upptagas till högre belopp än som motsvarar kostnaderna för deras anskaffning, dock ej över verkliga värdet, såframt upplysning om förhållandet lämnas i förvaltningsberättelsen.

Hava under räkenskapsåret kostnader nedlagts för förbättring på tillgång avsedd till stadigvarande bruk för kassan eller hava sådana kostnader balanserats från tidigare räkenskapsår, må de inräknas i anskaffningskostnaderna. Tillgång varom nu sagts må ej eljest upptagas till högre belopp än det vartill den var uppförd i närmast föregående balansräkning. Dock må tillgång, vilken måste anses äga ett bestående värde väsentligt överstigande nämnda belopp, upptagas till högst detta värde, såframt tillsynsmyndigheten medgivit uppskrivningen. I fråga om fast egendom må ej i något fall uppskrivning ske över senast fastställda taxeringsvärdet.

Osäkra fordringar skola upptagas högst till det belopp varmed de beräknas komma att inflyta. Värdelösa fordringar må icke upptagas såsom tillgång.

Förvaltningskostnader må icke upptagas såsom tillgång.

46 §.

I balansräkningen skola tillgångar och skulder fördelas i poster på sätt som må anses påkallat med hänsyn till verksamhetens art och allmänna bokföringsgrunder.

Fordran på insats må icke upptagas såsom tillgång. Redovisningen av inbetalda insatser må ske sålunda att i balansräkningen hela insatskapitalet anmärkes med angivande av vad härav icke är guldets samt skillnaden utföres såsom särskild skuldpost.

Inom linjen skall anmärkas sammanlagda beloppet av kreditkassans borgens- och övriga ansvarsförbindelser, i den mån de icke upptagits bland skulderna. Tillika skall inom linjen upptagas av kassan ställda panters sammanlagda bokförda värde.

I balansräkningen skall ock anmärkas sammanlagda beloppet för år av pensioner, utgående på grund av förpliktelser vilka ej upptagits såsom skuld i balansräkningen. Pensionsförpliktelse, som i närmast föregående balansräkning upptagits såsom skuld, skall fortfarande redovisas som sådan.

47 §.

Vinst- och förlusträkning skall så uppställas att en tillfredsställande redovisning erhålles för huru vinsten eller förlusten för räkenskapsåret uppkommit. Därvid skall iakttagas, att intäkter och kostnader fördelas i lämpliga poster.

48 §.

I förvaltningsberättelsen skall, i den mån det finnes kunna ske utan förfång för kreditkassan, upplysning lämnas om sådana för bedömningen av kassans ställning och resultatet av dess verksamhet samt styrelsens förvaltning viktiga förhållanden, vilka ej framgå av balansräkningen eller vinst- och förlusträkningen, så ock om händelser av väsentlig betydelse för kassan, jämväl där de inträffat efter räkenskapsårets slut.

Där medelantalet i kassans tjänst under räkenskapsåret anställda överstiger tio, skall i förvaltningsberättelsen uppgivas medelantalet anställda. För sådant fall skall ock, i den mån motsvarande uppgifter ej lämnas i vinst- och förlusträkningen, i särskilda poster upptagas sammanlagda beloppet av utbetalda löner och ersättningar under räkenskapsåret dels till styrelsen och andra personer i ledande ställning dels ock till övriga befattningshavare i kassan.

Har uppskrivning av tillgång, avsedd till stadigvarande bruk för kassan, verkställt för räkenskapsåret, skall redogörelse lämnas för grunden till uppskrivningen, för det belopp varmed uppskrivning skett och för användningen av beloppet. Att i förvaltningsberättelsen skall lämnas upplysning, därest andra tillgångar upptagits till högre belopp än kostnaderna för deras anskaffning, stadgas i 45 § andra stycket.

Styrelsen skall i förvaltningsberättelsen framställa förslag om avsättning till reservfond, där sådan avsättning skall ske, så ock i övrigt förslag i anledning av kassans vinst eller förlust enligt balansräkningen.

49 §.

Styrelsen skall senast sju månader efter räkenskapsårets utgång i huvudskrift eller avskrift hålla redovisningshandlingarna för året jämte revisionsberättelsen hos kassan tillgängliga för allmänheten. Skulle stämmans beslut i anledning av den framlagda balansräkningen innebära ändring däri, skall jämväl protokoll eller annan handling, som utvisar beslutet, hållas tillgängligt på sätt nyss sagts.

Centralkassas redovisningshandlingar och revisionsberättelsen skola hållas tillgängliga såväl inom kassans och dess avdelningskontors som inom anslutna jordbrukskassors expeditiionslokaler.

Revision

50 §.

I fråga om revision av styrelsens förvaltning och kreditkassas räkenskaper skola, jämte vad nedan i 51—56 §§ föreskrives, bestämmelserna i 45 § och 46 § 1 mom. lagen om ekonomiska föreningar äga motsvarande tillämpning. Vad i 46 § 2 mom. samt 47—51 §§ nämnda lag stadgas skall ej gälla i avseende på kreditkassorna.

51 §.

Antalet revisorer skall i jordbrukskassa vara lägst två och i centralkassa lägst tre.

Av revisorerna i centralkassa utses en av jordbrukskasserörelsens riksorganisation. Minst en av centralkassas revisorer skall vara av handelskammare i riket auktoriserad revisor.

52 §.

Hava revisorer ej utsetts till föreskrivet antal eller hava revisorer utsetts utan iakttagande av bestämmelserna i 46 § 1 mom. lagen om ekonomiska föreningar eller 51 § andra stycket denna lag, åligger det styrelsen och styrelseledamot att ofördröjligen göra anmälan om förhållandet hos tillsynsmyndigheten. Anmälan må göras även av medlem i kreditkassan eller borngenär.

53 §.

Det åligger revisorerna vid fullgörandet av sitt uppdrag
att granska kassans böcker och andra räkenskaper;
att taga del av styrelsens och stämmans protokoll samt av de instruktioner, anvisningar eller andra föreskrifter som angå kreditgivningen;
att verkställa inventering eller kontrollera verkställd inventering av de hos kreditkassan inneliggande kontanta medlen och övriga tillgångar;
att tillse huruvida kassans organisation av och kontroll över bokföringen och medelsförvaltningen är tillfredsställande; samt
att sedan de årliga redovisningshandlingarna avgivits granska nämnda handlingar.

Därjämte ankommer på revisorerna
att granska större krediter och andra placeringar av kassans medel;
att granska av styrelsen vidtagna åtgärder i fråga om förvaltning och avyttring av egendom, som kassan inköpt eller övertagit jämlikt 40 §;
att taga del av de förelägganden och erinringar, som av riksorganisationen eller tillsynsmyndigheten kunna hava gjorts till kassan; samt
att taga del av rapporter över inspektioner och undersökningar rörande kassan.

I övrigt skola revisorerna vidtaga de åtgärder som må vara erforderliga för ett behörigt fullgörande av revisionsuppdraget.

54 §.

Revisorerna hava att ställa sig till efterrättelse de särskilda föreskrifter, som meddelas av stämman och ej innefatta inskränkning i deras i lag stadgade skyldigheter eller eljest strida mot lag eller författning eller mot stadgarna.

Styrelsen skall giva revisor tillgång till kassans böcker, räkenskaper och andra handlingar samt i övrigt det biträde, som av honom påkallas för uppdraget. Av revisor begärd upplysning angående förvaltningen må ej av styrelsen vägras.

Revisorerna skola skriftligen delgiva styrelsen de erinringar i fråga om kassans verksamhet, vartill deras granskning må giva anledning.

55 §.

Revisorerna skola för varje räkenskapsår avgiva en av dem undertecknad revisionsberättelse, som skall överlämnas till styrelsen minst två veckor före kassans ordinarie stämma. Revisorerna skola ock inom samma tid till styrelsen återställa de till dem överlämnade redovisningshandlingarna.

Revisorerna i centralkassa skola därvid på balansräkningen samt vinst- och förlusträkningen hava tecknat påskrift med yttrande, huruvida dessa handlingar överensstämma med kassans av dem granskade böcker eller icke, och skall påskriften i övrigt beträffande granskningen innefatta hänvisning till revisionsberättelsen.

56 §.

Revisionsberättelsen skall innehålla redogörelse för resultatet av revisorernas granskning samt uttalande, huruvida anledning till anmärkning i avseende på de till revisorerna överlämnade redovisningshandlingarna, kreditkassans bokföring eller inventeringen av dess tillgångar eller eljest beträffande förvaltningen av kassans angelägenheter föreligger eller icke. Föreligger anledning till anmärkning, skall denna angivas i revisionsberättelsen. Revisorerna äga ock i berättelsen meddela erinringar, som de anse böra komma till medlemmarnas kännedom.

Revisionsberättelsen skall innehålla särskilt uttalande
angående omfattningen av den av revisorerna verkställda granskningen;
angående kreditkassans förvaltningsutgifter;
angående den inre kontrollen inom kassan;
angående fastställelse av balansräkningen;
angående ansvarsfrihet för styrelseledamöterna; samt
angående styrelsens förslag i anledning av kassans vinst eller förlust enligt balansräkningen, därvid skall angivas huruvida förslaget omfattar stadgad avsättning till reservfonden.

Har tillgång upptagits till högre värde än i senaste fastställda balansräkning eller har tillgång som anskaffats under räkenskapsåret upptagits till högre värde än anskaffningskostnaden, skall särskilt uttalande därom göras i revisionsberättelsen.

Revisor, som hyser en från de i revisionsberättelsen gjorda uttalandena skiljaktig mening eller eljest finner särskilt uttalande påkallat, äger till revisionsberättelsen foga yttrande därom, såframt han ej avgiver särskild revisionsberättelse.

Likvidation och upplösning

57 §.

Kreditkassas stämma äger besluta att kreditkassa skall träda i likvidation. Sådant beslut vare, i annat fall än i 58 § sägs, icke giltigt, med mindre samtliga medlemmar förenat sig därom eller beslut fattats å två på varandra följande stämmor och på den stämma som sist hålles biträts av minst två tredjedelar av de röstande. Är för giltighet av beslutet något ytterligare villkor bestämt i stadgarna, lände det till efterrättelse.

Föreligger ej fall som i 58 § sägs, må kassans stämma kunna i beslutet föreskriva, att likvidationen skall inträda först viss kommande dag högst två månader därefter, dock senast första dagen av nästa räkenskapsår.

58 §

Har kreditkassa icke öppnat sin rörelse inom ett år från det kassan godkändes,

eller har kassans hela rörelse överlåtits till annan kassa,

eller har godkännandet för kassan återkallats,

eller har antalet medlemmar nedgått under det föreskrivna lägsta antalet och tillräckligt antal medlemmar ej inträtt inom tre månader,

och varder ej på grund av anmälan inom sex veckor därefter enligt 63 § i föreningsregistret infört att kassan trätt i likvidation, förklare rätten, på ansökan av styrelseledamot eller medlem av kassan eller på anmälan av tillsynsmyndigheten och efter kassans hörande, att kassan skall träda i likvidation; och förelägge rätten kassan att inom viss tid, ej understigande sex veckor, till rätten ingiva bevis, att i registret skett införing varom ovan sagts, vid äventyr att eljest en eller flera likvidatorer förordnas av rätten.

Genom rättens försorg skall till länsstyrelsen ofördröjligen avsändas dels för registrering meddelande om beslut att kassan skall träda i likvidation, dels ock underrättelse om förordnande av likvidator med angivande av hans fullständiga namn och postadress. Meddelande och underrättelse varom nu sagts skall jämväl sändas till tillsynsmyndigheten.

59 §.

Har kreditkassas stämma beslutat att kassan skall träda i likvidation; välje stämman en eller flera likvidatorer; dock må i stadgarna kunna bestämmas, att en eller flera likvidatorer skola tillsättas i annan ordning att jämte de på stämma valda deltaga i likvidationen.

Har rätten enligt 58 § förklarat att kassan skall träda i likvidation, åligger det styrelsen att genast sammankalla stämman för val av likvidatorer, ändå att ändring sökes i beslutet.

Då likvidatorer utsetts på stämma eller förordnats av rätten, skall kassan anses hava trätt i likvidation, såframt ej stämman, efter vad i 57 § andra stycket sägs, beslutat att likvidationen skall inträda först senare dag.

60 §.

Utser kreditkassa ej likvidatorer, ehuru antalet medlemmar i kassan nedgått under det föreskrivna lägsta antalet och tillräckligt antal medlemmar ej inträtt inom tre månader, vare de, som med vetskap om förhållandet deltaga i beslut om fortsättande av kassans verksamhet eller handla på dess vägnar, ansvariga för uppkommande förbindelser en för alla och alla för en såsom för egen skuld; dock att därest efter utgången av tiden om tre månader tillräckligt antal medlemmar inträda, ansvarighet icke skall äga rum för förbindelse, som uppkommer sedan det föreskrivna lägsta medlemsantalet sålunda uppnåts.

61 §.

Likvidator skall vara myndig och här i riket bosatt svensk medborgare.

Uppdraget att vara likvidator gäller intill dess likvidationen blivit avslutad, men den som meddelat uppdraget må när som helst entlediga likvidatorn och utse annan i hans ställe. Kreditkassas stämma äger ock utse likvidator i stället för likvidator, som förordnats av rätten i annat fall än nedan i fjärde stycket sägs.

Om likvidator, som är vald på stämma, entledigas eller eljest avgår eller avlider eller hinder för honom att vara likvidator uppkommer enligt första stycket och suppleant ej finnes, åligger det övriga likvidatorer att ofördröjligen sammankalla stämma för val av ny likvidator.

Visar likvidator uppenbarligen motvilja eller försummelse vid fullgörande av sitt uppdrag, äger rätten på anmälan av tillsynsmyndigheten eller likvidationsrevisor och efter likvidatorns hörande entlediga honom och förordna annan i hans ställe. Har rätten entledigat likvidator och i hans ställe förordnat annan, skall underrättelse därom med angivande av dennes fullständiga namn och postadress genom rättens försorg ofördröjligen avsändas till länsstyrelsen samt tillsynsmyndigheten.

Vad i denna paragraf är stadgat om likvidator skall i tillämpliga delar gälla beträffande suppleant för likvidator.

62 §.

Finnes kreditkassa, som enligt verkställd registrering trätt i likvidation, sedermera sakna till föreningsregistret anmälda behöriga likvidatorer, skall rätten på ansökan av medlem, borgenär eller annan, vars rätt kan vara beroende av att någon finnes som äger företräda kassan eller på anmälan av länsstyrelsen eller tillsynsmyndigheten förordna likvidatorer.

Genom rättens försorg skall ofördröjligen avsändas underrättelse om förordnande av likvidator med angivande av hans fullständiga namn och postadress till länsstyrelsen samt tillsynsmyndigheten.

63 §.

Likvidatorerna skola ofördröjligen för registrering anmäla att kassan trätt i likvidation eller, om likvidationen efter vad i 57 § andra stycket sägs skall inträda viss kommande dag, att kassan träder i likvidation den dagen. Anmälan skall innehålla uppgift om likvidatorerna samt, där suppleanter för dem utsetts, om dessa. Skall befogenhet att teckna kassans firma ej tillkomma allenast likvidatorerna gemensamt, skall vidare uppgivas av vilka och hur firman skall tecknas.

Sker ändring i avseende på de till likvidatorer eller suppleanter utsedda personerna eller i fråga om rätten att teckna kassans firma eller ändras kassans postadress, skola likvidatorerna därom ofördröjligen göra anmälan för registrering. Rätt att göra anmälan tillkommer den som beröres av anmälningen.

I övrigt skall beträffande anmälan, varom i första och andra styckena sägs, vad i 9 § lagen om ekonomiska föreningar är stadgat för där avsedda fall äga motsvarande tillämpning; anmälningen skall innehålla uppgift om dagen för val eller rättens förordnande.

64 §.

Hava under likvidationen kreditkassas tillgångar så nedgått i värde, att fara är för handen, att de ej fullt förslå till skuldernas gäldande, och är ej ställningen sådan, att kassans egendom genast bör avträdas till konkurs, skola likvidatorerna så snart det kan ske lämna meddelande om ställningen på stämma och till denna kalla jämväl de kända fordringsägare, vilka ännu icke erhållit betalning.

65 §.

Likvidatorernas förvaltning och kreditkassans räkenskaper skola granskas av en eller flera likvidationsrevisor. Angående likvidationsrevisor som förordnas av tillsynsmyndigheten stadgas i 75 §.

66 §.

1 mom. Utöver vad ovan stadgats skall i fråga om likvidation och upplösning av kreditkassa samt om avträdande av kassans egendom till konkurs, jämte bestämmelserna nedan i 2 och 3 mom. samt i 67 §, i tillämpliga delar gälla vad i 80—82 §§, 83 § första och tredje styckena, 84—90 §§ samt 92, 93 och 95 §§ lagen om ekonomiska föreningar föreskrives.

Vid tillämpningen av nämnda bestämmelser i lagen om ekonomiska föreningar skall iakttagas

att i 80 § hänvisningen till 46 §, i vad den avser 46 § 2 mom., ävensom hänvisningen till 49 § ej skola gälla samt att hänvisningarna till 47 och 50 §§ i stället skola avse 52—54 §§ denna lag,

att i 81 § hänvisningarna till 38—44 §§ i stället skola avse 43—49 §§ denna lag, att hänvisningen till 49 § ej skall gälla, samt att hänvisningarna till 50 och 51 §§ i stället skola avse 53—56 §§ denna lag,

att i 87 och 89 §§ hänvisningarna till 51 § i stället skola avse 55 och 56 §§ denna lag,

samt att anmälan och meddelande varom sägs i 92 och 93 §§ skola ske, förutom till länsstyrelsen, jämväl till tillsynsmyndigheten.

2 mom. I inventarium och balansräkning för kreditkassa i likvidation skola upptagas kassans tillgångar och skulder, tillgångarna till verkliga värdet. Insatskapitalet skall i balansräkningen upptagas inom linjen. I övrigt skall beträffande inventarium och balansräkning för kreditkassa i likvidation gälla vad i 7 och 8 §§ bokföringslagen är stadgat.

3 mom. Har i anledning av kreditkassas likvidation ombud förordnats av tillsynsmyndigheten enligt 75 §, må kassans egendom ej avyttras under hand utan ombudets samtycke. Finnes han hava utan skäl vägrat sitt samtycke, äge tillsynsmyndigheten på ansökan av likvidatorerna tillåta försäljningen. Samtycke, som nu är sagt, vare ej av nöden där likvidatorerna vilja till gällande börspris överlåta på fondbörs noterade värdepapper.

67 §.

Där efter avslutande av kreditkassas konkurs överskott ej finnes, anses kassan upplöst, då konkursen avslutades.

Finnes överskott skall likvidation verkställas och skola i avseende därpå vad eljest gäller om likvidation äga motsvarande tillämpning. Har ej inom en månad efter konkursens avslutande för registrering anmälts, att kassan trätt i likvidation, förklare rätten, på ansökan av styrelseledamot, medlem eller borgenär eller på anmälan av tillsynsmyndigheten, att kassan skall träda i likvidation. I fråga om ärendets handläggning och om beslutet skall i tillämpliga delar gälla vad i 58 § är stadgat.

Hade kassan, i fall som avses i andra stycket, trätt i likvidation, innan dess egendom avträdades till konkurs, gälle vad i 92 § lagen om ekonomiska föreningar är stadgat.

Bestämmelser om tillsyn

68 §.

Tillsynsmyndigheten skall, jämte jordbrukskasserörelsens riksorganisation såsom utövande den centrala jordbrukskasserevisionen, övervaka, att jordbrukets kreditkassor ställa sig till efterrättelse denna lag och andra författningar, såvitt de hava särskilt avseende på kassorna, ävensom andra för kassorna gällande föreskrifter.

Det åligger tillsynsmyndigheten och jordbrukskasserörelsens riksorganisation att jämväl i övrigt med uppmärksamhet följa kassornas verksam-

het, tillsynsmyndigheten i den mån så erfordras för att myndigheten skall få kännedom om förhållanden som kunna inverka på kassas säkerhet.

69 §.

Tillsynen över kassorna utövas med ledning av handlingar, vilka på grund av lag eller eljest från kassorna insändas till tillsynsmyndigheten eller jordbrukskasserörelsens riksorganisation, ävensom med ledning av upplysningar som inhämtas vid undersökning eller annorledes. Undersökning må anställas så ofta sådan finnes erforderlig och skall anställas om Konungen så anbefaller.

Tillsynsmyndigheten bör i huvudsak utöva sin övervakning med ledning av handlingar. I den mån tillsynsmyndigheten vill företaga undersökningar böra dessa företrädesvis verkställas i centralkassorna.

På tillsynsmyndigheten ankommer att, med iakttagande av vad i andra stycket sägs, verka för en lämplig och ändamålsenlig fördelning av arbetet med tillsynen mellan tillsynsmyndigheten och jordbrukskasserörelsens riksorganisation.

70 §.

På anmälan varom sägs i 52 § skall tillsynsmyndigheten, i fall då revisorer icke utsetts till föreskrivet antal, förordna revisorer. Är revisor omyndig eller har någon, som ej är här i riket bosatt svensk medborgare, utan vederbörligt tillstånd utsetts till revisor eller har någon utsetts till revisor i strid mot vad i 46 § 1 mom. andra stycket lagen om ekonomiska föreningar stadgas, skall på anmälan därom tillsynsmyndigheten förklara honom entledigad och förordna revisor i hans ställe. Har anmälan ej gjorts av kreditkassans styrelse, skall före besluts meddelande tillfälle beredas styrelsen att yttra sig i ärendet. Förordnande av revisor skall avse tid till dess annan revisor blivit i föreskriven ordning utsedd.

Tillsynsmyndigheten äger när som helst återkalla förordnandet och i stället utse ny revisor.

71 §.

Tillsynsmyndigheten äger sammankalla kreditkassas styrelse, när sådant prövas nödigt. Har styrelsen icke efterkommit av myndigheten framställd begäran om utfärdande av kallelse till extra stämma, må kallelse utfärdas av myndigheten.

Vid stämma eller av tillsynsmyndigheten utlyst styrelsesammanträde må den som enligt av Konungen meddelade bestämmelser har befogenhet att företräda myndigheten närvara och delta i överläggningarna.

72 §.

Om tillsynsmyndigheten så finner erforderligt, må myndigheten meddela närmare föreskrifter om sättet att föra kreditkassas räkenskaper, om förvaring av värdehandlingar samt om inventering av sådana handlingar.

73 §.

Kreditkassas styrelse åligger

att när som helst för den befattningshavare hos tillsynsmyndigheten, som enligt av Konungen meddelade bestämmelser har att i sådant avseende företräda myndigheten, samt för den särskilda undersökning Konungen kan finna gott att anställa, hålla de hos kreditkassan inneliggande kontanta medlen och övriga tillgångar samt böcker, räkenskaper och andra handlingar tillgängliga för granskning, samt

att jämväl i övrigt tillhandahålla myndigheten eller sådan befattningshavare därstädes, som ovan sagts, de uppgifter eller upplysningar rörande kassan som äskas.

Kan med anledning av att större förlust träffat centralkassa antagas, att kassans och de anslutna jordbrukskassornas eget kapital ej uppgår till belopp, som erfordras enligt 27 §, skall centralkassans styrelse ofördröjligen låta upprätta särskild balansräkning för utvisande av centralkassans ställning samt, därest balansräkningen bekräftar antagandet, genast avsända meddelande därom till tillsynsmyndigheten.

Centralkassas styrelse åligger därjämte, att på den tid och i den ordning tillsynsmyndigheten det äskar tillhandahålla myndigheten de redovisningshandlingar, översikter och övriga handlingar, rörande kassans och de anslutna jordbrukskassornas ställning som av tillsynsmyndigheten påkallas.

74 §.

Har kreditkassas styrelse eller stämman fattat beslut, vilket står i strid med lag eller stadgar, må tillsynsmyndigheten förbjuda verkställighet av beslutet. Myndigheten må ock förelägga styrelsen att, om beslut som nyss sagts gått i verkställighet, göra rättelse där så kan ske samt att fullgöra vad styrelsen åligger enligt lag eller stadgarna. Sådant föreläggande må dock, utom vad angår innehållet av vinst- och förlusträkning eller balansräkning, icke av myndigheten meddelas i fråga om i lag givna föreskrifter, vilkas överträdande är belagt med straff.

Ändå att avvikelse från lag eller stadgar icke skett, äger tillsynsmyndigheten meddela de erinringar beträffande kassans verksamhet, som myndigheten kan finna påkallade.

Underlåter kassa att ställa sig till efterrättelse av myndigheten meddelat förbud eller föreläggande eller handhar kassan eljest sina angelägenheter på ett sätt, som är ägnat att rubba förtroendet till den, har tillsynsmyndigheten att göra anmälan därom hos den myndighet, som godkänt kassan; och äger den myndigheten återkalla godkännandet.

Vid meddelande av föreskrift eller förbud enligt denna lag äger tillsynsmyndigheten förelägga och utdöma vite.

75 §.

Träder kreditkassa i likvidation, äger tillsynsmyndigheten förordna om-

bud, som har att närvara vid likvidatorernas sammanträden, med rätt att yttra sig till protokollet samt att i övrigt övervaka likvidationen.

Likvidatorerna skola bereda ombudet tillfälle att när som helst inventera kreditkassans inneliggande kontanta medel och övriga tillgångar samt granska kassans böcker, räkenskaper och andra handlingar; och må av ombudet begärd upplysning angående förvaltningen ej av likvidatorerna förvägras.

Tillsynsmyndigheten äger under likvidationen i avseende på likvidatorer och stämma enahanda befogenhet som, innan kassan trätt i likvidation, enligt denna lag tillkommer myndigheten beträffande styrelse och stämma.

När så prövas erforderligt må tillsynsmyndigheten förordna likvidationsrevisor. Myndigheten äger när som helst återkalla förordnandet och i stället utse ny likvidationsrevisor. För likvidationsrevisor som förordnats av tillsynsmyndigheten skall denna utfärda instruktion.

76 §.

Har centralkassas egendom avträtts till konkurs, skall tillsynsmyndigheten förordna ett allmänt ombud att såsom konkursförvaltare deltaga i konkursboets förvaltning med den eller de förvaltare, som utses på sätt i konkurslagen stadgas.

Myndigheten må när som helst entlediga ombudet och utse annan i hans ställe. Över sådant beslut må klagan ej föras.

Om arvode till ombud gäller vad i konkurslagen är i allmänhet stadgat beträffande arvode till konkursförvaltare.

77 §.

Till bestridande av kostnaden för tillsynsmyndighetens organisation och verksamhet skola jordbrukets kreditkassor årligen erlägga bidrag. Närmare föreskrifter om fastställande av bidrag och bidrags erläggande meddelas av Konungen.

Till revisor, likvidationsrevisor eller ombud som förordnas enligt 70 eller 75 § skall ersättning med belopp som tillsynsmyndigheten bestämmer utgivas av den kassa som avses med förordnandet.

78 §.

Jordbrukskasserörelsens riksorganisation skall såsom utövare av den centrala jordbrukskasserevisionen gentemot kassorna äga de befogenheter som angivas i denna lag, i instruktion eller anvisningar, som utfärdats med stöd därav, eller i kassornas och riksorganisationens stadgar.

79 §.

Skulle tillsynsmyndigheten finna, att den centrala jordbrukskasserevisionen utövas på ett uppenbart otillfredsställande sätt, skall tillsynsmyndig-

heten ofördröjligen anmäla förhållandet för Konungen; och äger Konungen förordna om erforderliga åtgärder.

80 §.

Ledamot av eller befattningshavare hos tillsynsmyndigheten må ej vara ledamot i styrelsen för eller anställd hos kreditkassa eller jordbrukskassererelsens riksorganisation.

81 §.

Över beslut, som tillsynsmyndigheten meddelar med stöd av denna lag, må klagan föras hos Konungen inom den tid som för överklagande av förvaltande myndigheters och ämbetsverks beslut är stadgad, men beslutet går ändock i verkställighet, där icke Konungen annorlunda förordnar.

82 §.

Tillsynsmyndighet som avses i denna lag är bank- och fondinspektionen.

Straffbestämmelser

83 §.

1 mom. Jämte vad i 110—112 §§ lagen om ekonomiska föreningar föreskrives skall med avseende på jordbrukets kreditkassor gälla vad nedan i 2 mom. samt i 84 och 85 §§ stadgas.

2 mom. Styrelseledamot, likvidator eller befattningshavare hos kassa, vilken uppsåtligen eller av vårdslöshet meddelar oriktig eller vilseledande uppgift vid lämnande av upplysning enligt 69 §, 73 § första stycket eller 75 §, straffes med dagsböter eller fängelse.

84 §.

Med dagsböter straffes

1. styrelseledamot, som vid upprättande av balansräkning, vinst- och förlusträkning eller förvaltningsberättelse som avses i 43 § eller 73 § andra stycket denna lag eller ock i 81 § lagen om ekonomiska föreningar, jämförd med 66 § 1 mom. denna lag, uppsåtligen eller av vårdslöshet förfar i strid mot bestämmelserna i 45 §, 46 § andra, tredje, fjärde eller femte styckena, 47 § eller 48 § denna lag;

2. likvidator, där han vid upprättande av balansräkning, likvidationsräkning eller förvaltningsberättelse, varom stadgas i 83, 86 eller 89 § lagen om ekonomiska föreningar, jämförd med 66 § 1 mom. denna lag, uppsåtligen eller av vårdslöshet förfar i strid mot bestämmelserna i förnämnda tre lagrum;

3. styrelseledamot i kreditkassa, vilken deltagar i beslut om åtgärd som strider mot bestämmelserna i 10 eller 20 §;

4. den, som bryter mot vad i 4 § andra stycket är stadgat.

85 §.

Med dagsböter straffes ock

1. styrelseledamot, vilken underlåter att iakttaga föreskrift som är meddelad i 49 § eller 54 § andra stycket;

2. likvidator, vilken underlåter att iakttaga föreskrift som beträffande anmälan för registrering är meddelad i 63 eller 67 §;

3. likvidator, vilken underlåter att till likvidationsrevisorerna avlämna handlingar enligt vad som stadgas i 89 § första stycket lagen om ekonomiska föreningar, jämfört med 66 § 1 mom. denna lag;

4. likvidator, vilken underlåter att iakttaga föreskrift, som med avseende på framläggande av handlingar på stämma eller tillhandahållande av handlingar viss tid före stämma är meddelad i 81 § sista stycket lagen om ekonomiska föreningar, jämförd med 66 § 1 mom. denna lag;

5. revisor, vilken underlåter att iakttaga föreskrift som meddelats i 55 §.

Särskilda bestämmelser

86 §.

1 mom. Jordbrukskassa må övertaga annan jordbrukskassas rörelse eller del därav, såframt jordbrukskasserörelsens riksorganisation det medgivit.

Ej må centralkassa övertaga kreditkassas rörelse eller del därav, med mindre Konungen eller myndighet Konungen förordnar prövat övertagandet icke vara till skada för det allmänna samt lämnat tillstånd därtill.

2 mom. Har kreditkassa övertagit annan kassas rörelse helt eller delvis och finnes bland sistnämnda kassas tillgångar egendom, som kreditkassa ej må förvärva, må den egendomen, även om sådant fall ej är för handen som i 39 och 40 §§ sägs, förvärfvas av den övertagande kassan. Egendom som kassan på detta sätt förvärvat skall, i den mån egendomen ej, jämlikt vad i nyssnämnda lagrum stadgas, må av kassan behållas, åter avyttras så snart lämpligen kan ske och senast då avyttring kan äga rum utan förlust för kassan.

3 mom. Om del av kreditkassas rörelse skall övergå till annan kassa, må efter beslut av förstnämnda kassa och med godkännande av jordbrukskasserörelsens riksorganisation reservfonden nedsättas med skäligt belopp.

87 §.

Vad i 96—98 §§ lagen om ekonomiska föreningar är stadgat om fusion skall ej gälla jordbrukets kreditkassor.

88 §.

Enskildas förhållanden till kreditkassor må ej i oträngt mål yppas.

89 §.

Beträffande skadeståndsskyldighet för styrelseledamöter, revisorer, likvidatorer, likvidationsrevisorer och medlemmar i kreditkassa skall i tillämpliga delar gälla vad i lagen om ekonomiska föreningar är stadgat.

90 §.

Driver kreditkassa verksamhet i strid mot föreskrift i 10 § eller 20 §, skola medlemmar i kassan så ock styrelseledamot eller annan ställföreträdare för kassan, vilken deltagit i åtgärden eller beslut därom, svara för uppkommande förbindelser, en för alla och alla för en, såsom för egen skuld.

91 §.

De föreskrifter utöver vad denna lag innehåller som finnas erforderliga för lagens tillämpning meddelas av Konungen.

Övergångsbestämmelser

92 §.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1957; dock skall vad i 93 § första stycket stadgas gälla från dag som där sägs.

Genom lagen upphävas, med den begränsning nedan sägs, förordningen den 5 juni 1942 (nr 325) om jordbrukets kreditkassor samt lagen den 26 juni 1936 (nr 373) med vissa bestämmelser om centralkassor för jordbrukskredit tillika med alla de särskilda stadganden, vilka innefatta ändring, tillägg till eller föreskrifter om tillämpningen av nämnda författningar, så ock vad i övrigt finnes i lag eller särskild författning stridande mot lagens bestämmelser.

Där i lag eller författning förekommer hänvisning till stadgande, som ersatts genom bestämmelse i denna lag, skall den bestämmelsen i stället tillämpas.

93 §.

Från och med den 1 juli 1956 må centralkassa eller jordbrukskassa antaga stadgar, vilka stå i överensstämmelse med denna lag att gälla från det lagen trätt i kraft. Sålunda antagna stadgar må stadfästas enligt lagen och registrering verkställas med anteckning i föreningsregistret, att de nya stadgarna skola gälla från dagen för lagens ikraftträdande.

Har centralkassa eller jordbrukskassa, som godkänts enligt äldre bestämmelser, ej före den 1 januari 1958, eller den senare dag som Konungen för särskilt fall må hava bestämt, erhållit stadfästelse och registrering varom i första stycket sägs, skall det för kassan meddelade godkännandet återkallas.

Svenska jordbrukskreditkassan skall, med bibehållande, så länge Konungen ej annorlunda förordnar, av sin bankmässiga verksamhet enligt förordningen den 5 juni 1942, handhava uppgiften att vara jordbrukskassereörelsens riksorganisation intill dess annan förening med denna uppgift vunnit registrering eller ock jordbrukskreditkassan ombildats för detta ändamål. Ej må kassan utan att den ombildats och utan att nya stadgar antagits och registrering verkställt, verka såsom riksorganisation efter den 1 januari 1958, med mindre Konungen lämnat tillstånd därtill. Så länge jordbrukskreditkassan uppehåller bankmässig verksamhet, skall jordbrukskreditkassan vid tillämpning av 27 § andra stycket a) jämföras med inländskt bankaktiebolag, sparbank och centralkassa.

94 §.

Träder kreditkassa, som godkänts enligt äldre bestämmelser, under år 1957 i likvidation eller försättes kassa under år 1957 i konkurs eller meddelas efter utgången av år 1957 beslut om likvidation eller konkurs på grund av framställning som skett före den 1 januari 1958 skola kassans medlemmar, därest dess tillgångar ej förslå att gälda skulderna, såvitt rör borgenärernas rätt vara ansvariga för kassans förbindelser enligt äldre bestämmelser.

Hava likvidatorer för kreditkassa utsetts innan denna lag trätt i kraft, skola äldre bestämmelser i allo tillämpas med avseende på likvidationen.

95 §.

Styrelseledamöter, revisorer och suppleanter, som äro utsedda vid denna lags ikraftträdande, må utan hinder av vad i lagen stadgas utöva sitt uppdrag under den tid för vilken de äro valda.

96 §.

Skola enligt vad i 94 § eller 95 § sägs äldre bestämmelser gälla och är överträdelse av bestämmelserna belagd med straff skola jämväl i fråga om straffet äldre bestämmelser lända till efterrättelse.

97 §.

Beträffande återlämnande till staten av grundfond, som sägs i 8 och 26 §§ förordningen den 5 juni 1942 om jordbrukets kreditkassor, skall gälla vad i särskild ordning föreskrives.

Förslag till lag om vissa kreditinrättnings konkurs

Härigenom förordnas som följer.

1 §.

Beträffande bankaktiebolags, sparbanks och centralkassas för jordbrukskredit konkurs skola, förutom de föreskrifter i konkurslagen, som ej strida mot vad i denna lag stadgas, följande bestämmelser lända till efterrättelse.

2 §.

Angående allmänt ombud, som förordnas i bankaktiebolags, sparbanks eller centralkassas för jordbrukskredit konkurs, stadgas i lagen om bankrörelse, lagen om sparbanker och lagen om jordbrukskasserörelsen. På allmänt ombud i sådan kreditinrättnings konkurs skall tillämpas jämväl vad i denna lag föreskrives.

3 §.

Allmänt ombud i kreditinrättnings konkurs äger beträffande medförvaltare göra sådan anmälan som sägs i 80 § konkurslagen.

Utan hinder av beslut, som kan vara fattat om delning av boets förvaltning, äger allmänna ombudet deltaga i förvaltningen i alla dess delar.

4 §.

Om arvode till allmänna ombudet skall gälla vad i konkurslagen beträffande arvode till konkursförvaltare är i allmänhet stadgat.

5 §.

Konkursdomaren äger att utan hinder av vad som stadgats i 19 § konkurslagen bestämma att kungörelser angående konkursen skola införas i flera än två tidningar i den ort, varest kreditinrättnings styrelse har sitt säte, samt en eller flera tidningar på annan ort, där den har kontor.

Förvaltarna åligger att upprätta förteckning över de borgenärer, vilka enligt kreditinrättnings räkenskaper hava fordran hos kreditinrättningen på grund av insättning på räkning eller enligt sparbanksbok. Förteckningen skall för varje borgenär upptaga beloppet av hans fordran. Är ränta på fordringen utfäst, skall tillika upptagas den dag från vilken räntan är ogulden jämte räntefoten.

Förteckningen skall i huvudskrift av förvaltaren så fort ske kan ingivas till konkursdomaren. Vid huvudskriften bör fogas avskrifter till det antal, som påkallas av vad här efteråt stadgas. Sedan avskrifternas överensstäm-

melse med huvudskriften blivit av konkursdomaren bekräftad, skall förteckningen å sålunda styrkt avskrift under de trettio sista dagarna före utgången av den för bevakning av fordringar utsatta tiden hållas tillgänglig för envar, som vill taga del av den, hos konkursdomaren, hos rättens ombudsman samt vid vart och ett av kreditinrättningens kontor.

Fordran, som upptagits på förteckningen, skall anses vara bevakad i konkursen som om borgenären själv hade anmält den inom den för fordringars bevakning utsatta tiden.

Till borgenärer, varom ovan i denna paragraf förmäles, skola kallelsebrev enligt 20 § konkurslagen icke utsändas. Erinran därom skall intagas i kungörelse, som sägs i 19 § samma lag. Meddelanden enligt 103 § konkurslagen skola ej heller utsändas till sådana borgenärer, utan skall i stället vad konkursdomaren enligt sistnämnda paragraf bestämt kungöras en gång i post- och inrikes tidningar och den eller de ortstidningar, som bestämts för offentliggörande av kungörelser om konkursen. Utan hinder av vad i 129, 156, 160, 161 och 189 §§ konkurslagen föreskrives om utsändande av meddelanden samt avskrifter av ackordsförslag och yttranden må innehållet i nämnda meddelanden och handlingar i annan ordning, som av konkursdomaren bestämmes efter samråd med ombudsmannen, bringas till ifrågavarande borgenärers kännedom. Underrättelser om vad sålunda bestämts skola genom rättens ombudsmans försorg kungöras i de tidningar, som nyss sagts.

6 §.

För beslut av borgenärerna om uppskov med försäljning av boets egendom eller med indrivning av dess fordringar erfordras ej den särskilda röstövertikt, som sägs i 64 § konkurslagen, därest fråga ej är om uppskov för längre tid än tre år från första borgenärssammanträdet.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1957, då lagen den 18 september 1903 (nr 101 s. 61) angående bankaktiebolags och sparbanks konkurs skall upphöra att gälla.

Inledning

Direktiven för utredningen

I sitt uttalande till statsrådsprotokollet den 22 juni 1950 anförde föredraganden beträffande riktlinjerna för utredningsarbetet:

»Nu gällande förordning den 5 juni 1942 (nr 325) om jordbrukets kreditkassor bygger i huvudsak på ett betänkande av 1938 års jordbrukskreditkasseutredning. I detta anförde utredningen, bland annat, att den med hänsyn till de dåvarande ovissa ekonomiska förhållandena icke funnit sig böra framlägga förslag till någon genomgripande omläggning av jordbrukskasserörelsen utan nöjt sig med att föreslå sådana ändringar i bestämmelserna för denna som syntes särskilt trängande eller som, även om så icke vore fallet, kunde genomföras utan mera långt gående författningsändringar. På grund härav gjorde utredningen icke anspråk på att med sitt förslag komma med någon slutgiltig lösning beträffande grunderna för jordbrukskasserörelsen.

Med hänsyn till den begränsade omfattning, som den av jordbrukskasseutredningen företagna översynen av bestämmelserna om jordbrukskasserörelsen hade, är det ej ägnat att förvåna, att behov av ändringar i bestämmelserna senare gjort sig gällande. Redan i skrivelse den 16 juni 1945 hemställde sålunda Svenska jordbrukskreditkassan om en justering av vissa stadganden i nyssnämnda förordning, beträffande vilka en snar ändring ansågs önskvärd. Framställningen ledde till att vid 1946 års riksdag vissa ändringar vidtogos i 34 och 56 §§ förordningen. Övriga i framställningen väckta förslag ansågos med hänsyn bland annat till då pågående utredning om kreditväsendets omorganisation icke för det dåvarande böra föranleda någon åtgärd.

Efter framställningar från jordbrukskreditkassan gjordes vidare vid 1948 års riksdag vissa ändringar i bestämmelserna om jordbrukskasserörelsen. De viktigaste av dessa gällde in- och upplåningsrätten för centralkassorna för jordbrukskredit. Dessa ändringar fingo provisorisk karaktär. Giltighetstiden för desamma begränsades nämligen till utgången av år 1952.

I skrivelse den 8 november 1949 har Svenska jordbrukskreditkassan därefter hemställt om utredning angående jordbrukskasserörelsens organisation och verksamhet. Kassan har därvid framhållit, bland annat, att frågan om kreditväsendets framtida organisation numera upptagits till prövning i olika sammanhang, i det att särskilda kommittéer tillsatts dels för att verkställa en allsidig och förutsättningslös utredning rörande sparbankernas organisation och verksamhet, dels för att företaga en översyn av banklagen. Vidare har kassan som skäl för den begärda utredningen framhållit, att det betänkande med förslag till ny föreningslag, som nyligen framlagts, i vissa avseenden kan väntas medföra komplikationer för kassorna.

Även enligt min mening är det lämpligt att — i anslutning till det utredningsarbete, som redan verkställts eller pågår på andra områden av kreditväsendet och föreningsväsendet — en allsidig och förutsättningslös översyn av jordbrukskasserörelsens organisation och verksamhet nu skall företagas. Denna uppgift synes lämpligen böra uppdragas åt särskilda inom jordbruksdepartementet tillkallade

sakkunniga. Under arbetet bör självfallet samråd ske med de i jordbrukskreditkassans framställning nämnda kommittéerna.»

Jordbrukskasserörelsens nuvarande organisation och verksamhet

I *jordbrukskasserörelsen*, som är den sammanfattande benämningen på jordbrukets kreditkassor och den verksamhet dessa utövar, ingår kreditkassor av tre skilda slag, nämligen jordbrukskassor, centralkassor för jordbrukskredit och — såsom rörelsens topporganisation — Svenska jordbrukskreditkassan. Varje jordbrukskassa skall vara ansluten till en centralkassa och varje centralkassa till jordbrukskreditkassan.

Kassornas uppgift är att tillgodose jordbrukets kreditbehov, i första hand dess behov av driftkredit, att befordra sparverksamhet på landsbygden och att främja en sund utveckling av medlemmarnas ekonomiska förhållanden. Kasserörelsen är en av jordbrukarna själva driven kooperativ rörelse. Alla kassorna är ekonomiska föreningar av typen m. b. p. a. Jordbrukskasserörelsen är genom Svenska jordbrukskreditkassan och centralkassorna ansluten till Sveriges Lantbruksförbund, d. v. s. till huvudorganet för jordbrukets ekonomiska föreningsrörelse.

Kasserörelsen har statligt stöd, bl. a. i form av förvaltningsbidrag till vissa kassor. Dessa bidrag utgår emellertid numera med obetydliga belopp. Kassorna står under tillsyn av bank- och fondinspektionen.

Jordbrukskassorna (JK) är kasserörelsens lokala organ. Medlemskap i JK kan i första hand vinnas av svensk medborgare som inom kassans verksamhetsområde äger eller brukar jordbruksfastighet samt i andra hand av vissa andra i 1942 års jordbrukskassaförordning (JKF) särskilt angivna fysiska och juridiska personer. JK:s huvudsakliga uppgift är att bereda kredit åt sina medlemmar — dock endast till dem som äger eller brukar fastighet. De medel som behövs för kreditgivningen lånar JK hos centralkassan mot säkerhet av de fordringsbevis med tillhörande säkerheter, som presteras av de egna låntagarna.

Centralkassorna (CK), kasserörelsens regionala organ, är för närvarande 11 till antalet.¹ De kan som medlemmar antaga, förutom JK, också vad som i JKF kallas jordbruksekonomiska föreningar, d. v. s. sammanslutningar med ändamål att befordra jordbrukets eller någon till jordbruket hörande binärings utveckling eller tillgodogörandet av produkter från jordbruket med tillhörande binärings. CK:s huvudsakliga uppgift är att lämna krediter åt JK och, i begränsad utsträckning, åt de anslutna jordbruksekonomiska föreningarna. De anskaffar medel därtill genom att från allmänheten mottaga inlåning på räkning »som av bank allmänligen begagnas» —

¹ Mälardalen, Östergötlands, Gotlands, Södra Sveriges, Malmöhus läns, Hallands, Västra Sveriges, Mellersta Sveriges, Gävleborgs läns, Mellersta Norrlands och Övre Norrlands centralkassor.

sparkasseräkning, depositionsräkning, kapitalräkning, checkräkning. Staten har ställt grundfond i form av statsobligationer till ett värde av en miljon kronor till förfogande för varje CK såsom säkerhet för dess förbindelser.

Svenska jordbrukskreditkassan (SJK), vilken såsom medlemmar endast kan antaga centralkassor, är rörelsens topporganisation. Den fungerar i denna egenskap *bankmässigt* såsom centralt clearingsinstitut för kassorna. Den kan således ta emot medel från CK med placeringsbehov och låna ut medel till CK som behöver krediter. Den kan vidare bl. a., i begränsad utsträckning, lämna krediter till jordbruksekonomiska föreningar. SJK äger tillika inom vissa i JKF angivna gränser å ena sidan låna upp pengar och å andra sidan placera pengar i vissa statspapper. Kassan äger ej driva inlåning från allmänheten på räkning som av bank allmänligen begagnas — rätten därtill är förbehållen CK. — I *administrativt* avseende skall SJK såsom kasserörelsens ledande organ öva kontroll och tillsyn över de andra kassorna. Därjämte arbetar den för kasserörelsens utveckling i allmänhet bl. a. genom upplysning och propaganda, riktad såväl till rörelsens medlemmar som till utomstående. SJK har statligt stöd i form av en grundfond, bestående av statsobligationer till ett värde av 25 miljoner kronor, vilken ställts till förfogande såsom säkerhet för kassans förbindelser. Staten utser 3 av de 7 ledamöterna i SJK:s styrelse och 1 av kassans 3 revisorer och har på så sätt visst direkt inflytande och inseende över kassan.

Tablå 1. *Jordbrukskasserörelsens utveckling*

År	Central-kassor	Jordbrukskassor		Ekono-miska föreningar, antal	Inlåning miljoner kr.	Utlåning miljoner kr.	Eget kapital miljoner kr.
		Antal	Medlemmar				
1920	4	123	4 524	9	2,1	3,7	
1925	5	137	7 671	12	3,6	8,8	
1930	5	183	14 061	9	7,4	15,3	10,9
1935	9	771	73 076	250	23,0	56,8	2,8
1940	10	754	108 679	314	72,9	115,1	7,0
1941	10	748	111 058	316	93,5	114,2	7,7
1942	10	736	112 979	317	108,2	120,3	8,2
1943	10	727	115 264	318	133,7	133,0	9,0
1944	10	707	117 941	326	163,4	154,1	9,6
1945	10	685	121 358	344	192,8	185,0	10,8
1946	10	647	125 529	395	234,7	232,0	12,9
1947	10	644	128 504	432	274,0	272,9	14,3
1948	10	636	132 219	456	306,2	306,8	15,3
1949	10	634	136 883	480	360,8	350,9	16,5
1950	10	631	141 616	492	404,1	407,1	17,6
1951	10	621	145 163	497	456,1	437,5	18,9
1952	10	608	148 899	522	555,8	487,5	20,1
1953	11	606	153 343	538	616,8	574,3	21,7
1954 31/10 ...	11	607	157 535	542	710,2	640,2	22,3

¹ Fullständiga uppgifter före 1930 saknas.

² Minskningen under de följande åren beror på sammanslagningar av jordbrukskassor.

Till belysning av jordbrukskasserörelsens nuvarande omfattning och tidigare utveckling torde utredningen få hänvisa till tablå 1 här ovan.¹ I övrigt får utredningen hänvisa till de statistiska uppgifter om jordbrukskasserörelsen som årligen utgives i tryck av SJK.

Gällande lagstiftning

Huvuddelen av bestämmelserna om jordbrukskasserörelsens organisation och verksamhet återfinnes i förordningen den 5 juni 1942 (nr 325) om jordbrukets kreditkassor (jordbrukskasseförordningen; JKF). Såsom framgår redan av utredningsdirektiven har förordningen ändrats vid flera tillfällen. Senast har en ändring vidtagits i samband med att 1951 års nya lagstiftning om ekonomiska föreningar genomfördes. Vid sidan av JKF och som ett komplement till de bestämmelser om CK:s inlåning, som meddelas där, gäller vissa provisoriska stadganden om centralkassas in- och upplåning, vilka upptagits i en särskild förordning. Den nu gällande provisoriska förordningen, som tillkommit efter utredningens initiativ, är utfärdad den 30 maj 1952 (nr 325). Den gällde ursprungligen endast år 1953 men har enligt en förordning den 24 april 1953 (nr 165) fått sin giltighet förlängd till och med utgången av år 1955. För CK gäller därjämte en särskild lag, utfärdad den 26 juni 1936 (nr 373) med vissa bestämmelser om centralkassor för jordbrukskredit. Lagen reglerar vissa av CK:s funktioner såsom bankmässiga inrättningar med rätt att ta emot inlåning på räkning som av bank allmänligen begagnas. Vissa speciella föreskrifter, som avser jordbrukets kreditkassor, meddelas i kungörelsen den 19 juni 1942 (nr 455) med vissa föreskrifter rörande grundfonder för centralkassor för jordbrukskredit och kungörelsen den 13 februari 1931 (nr 17) angående förvaltningsbidrag åt jordbrukets kreditkassor.

Kreditkassornas förhållanden regleras emellertid icke bara av de nu nämnda specialförfattningarna utan också av den allmänna föreningslagstiftningen. Denna gäller i alla avseenden, som inte behandlas i specialförfattningarna. Kassorna är alla organiserade som ekonomiska föreningar m. b. p. a., d. v. s. kassemedlemmarna har en begränsad personlig ansvarighet för sin kassas förbindelser. I den nya lagen om ekonomiska föreningar (FL), utfärdad den 1 juni 1951 och i kraft sedan den 1 januari 1953, förekommer inte föreningar av typen m. b. p. a. Enligt 3 § lagen om införande av FL skall före FL:s ikraftträdande bildade föreningar m. b. p. a. få bestå men inga nya sådana föreningar bildas utom just kreditkassor, som avses i JKF. På föreningar m. b. p. a. som verkar efter den 1 januari 1953 skall de bestämmelser i äldre föreningslagstiftning — lagen om ekonomiska föreningar den 22 juni 1911 (ÄFL) — som har särskilt avseende på föreningar m. b. p. a. alltjämt äga tillämpning. Numera är således både 1951 och 1911 års föreningslagar tillämpliga på kassorna.

¹ Uppgifterna i tablå 1 har lämnats av SJK.

Vad här sagts innebär, att kreditkassornas *organisation* för närvarande regleras både av JKF, FL och ÄFL. Kreditkassornas *bankmässiga verksamhet* är däremot uttömmande reglerad i speciallagstiftningen. Givetvis har denna påverkats av banklagstiftningen (lagen den 22 juni 1911 om bankrörelse, BL, jämte dithörande lagstiftning) och sparbankslagstiftningen (lagen den 29 juni 1923 om sparbanker, SpL, jämte dithörande lagstiftning).

Förslagets allmänna utformning

Utredningens arbete har bedrivits under den allmänna förutsättningen att kasserörelsen i all den utsträckning som är möjlig skall kunna arbeta och utvecklas utan andra inskränkningar i sin fria självbestämmanderätt än sådana som är naturligt betingade av verksamhetens bankmässiga beskaffenhet.

Från denna förutsättning har utredningen till en början ansett det önskvärt att det direkta statsinflytandet över kasserörelsen genom statsrepresentanter i topporganisationens styrelse och bland dess revisorer skall upphöra. Statsrepresentationen har ursprungligen motiverats med att staten på olika sätt givit kasserörelsen sitt stöd. Detta stöd har tillhandahållits i form av de s. k. grundfonderna om 25 miljoner kronor i SJK och 1 miljon kronor i varje CK. Vidare har staten tillskjutit vissa kontanta bidrag. Numera lämnas blott förvaltningsbidrag enligt 1931 års kungörelse. Sådant bidrag utgår med jämförelsevis ringa belopp. För budgetåret 1954/55 har till detta ändamål anslagits 16.000 kronor. För budgetåret 1955/56 har SJK äskat bidrag med 9.000 kronor. Grundfonderna bör avvecklas eller begränsas och de direkta bidragen upphöra för att statsrepresentationen i kasserörelsens ledning skall försvinna. Utredningens förslag förutsätter en utveckling efter dessa linjer.

Vidare har utredningen strävat efter att lätta upp lagstiftningen, som för närvarande går ganska långt i detalj, genom att rensa ut en hel del detaljföreskrifter. Offentlig kontroll skall fortfarande utövas över dessa kassor liksom över andra kreditinrättningar. Vissa ändringar i formerna för övervakningen föreslås emellertid.

Utredningen torde här först få lämna en sammanfattande framställning jämte motiv för hur den, med beaktande av de angivna riktlinjerna, sökt lösa sin uppgift. Framställningen behandlar i tur och ordning ställningstagandena till frågan om kasserörelsens *organisation*, frågan om rörelsens *verksamhet* och spørgsmålet om *den lagtekniska utformningen* av kasselagstiftningen. Under avsnittet om organisationen behandlas och motiveras ett förslag att inrätta en jordbrukets bank. I övrigt är framställningen endast en översiktlig inledning till de efterföljande avsnitten med motivering av utredningens förslag till *inlåningsregler* och *kassareservbestämmelser* samt med specialmotivering till de föreslagna *lag om jordbrukskasserörelsen* (JKL) och *lag om vissa kreditinrättningars konkurs*.

Allmän motivering

Organisationen

I fråga om jordbrukskasserörelsens *uppbyggnad* föreslår utredningen, att rörelsen skall bibehålla organisationen på *tre led* men att den skall förstärkas med en *jordbrukets bank*, vilken bl. a. skall fungera såsom ett gemensamt service-organ för jordbrukets kreditkassor.

Utredningen har tidigare i en promemoria den 23 februari 1953 angående frågan om att bilda en jordbrukets bank lämnat en framställning för hur toppledet inom kasserörelsen bör vara organiserat om en bank kommer till stånd. Den följande redogörelsen ansluter i stort sett till vad som anfördes i promemorian.

Utredningen har kommit fram till att en jordbrukets bank bör inrättas av jordbrukskasserörelsen, sedan det inom utredningen framställts önskemål, att SJK:s befogenheter att driva bankmässig verksamhet skall utvidgas utöver vad som tidigare gällt, helst ända därhän att SJK skall få driva fullständig bankrörelse.

Dessa önskemål har sin förklaring i den samlade kasserörelsens utveckling och den ställning rörelsen numera intar på kreditmarknaden. Kasserörelsens verksamhet har år från år stegrats och har efterhand nått en betydande omfattning — omslutningen uppgår f. n. till omkring 750 miljoner kronor. Samtidigt har verksamheten fått en alltmera bankmässig prägel. Därmed har anspråken på SJK från de övriga kassornas sida stegrats och begränsningarna i dess rätt att driva bankmässig verksamhet blivit mer kännbara.

SJK har ej rätt att driva inlåning från allmänheten på bankräkning. Den är således för sin verksamhet som kreditgivare hänvisad att använda medel som CK placerat hos SJK eller medel som SJK själv anskaffat genom upplåning. SJK:s rätt att låna ut pengar är omgärdad av ganska snäva restriktioner både i fråga om vem som skall få låna (11 § JKF) och i fråga om hur mycket pengar som får lånas ut till de låneberättigade (12 § JKF). Till följd särskilt av begränsningen av utlåningen till maximerade belopp har SJK svårt att fullgöra en uppgift, som man inom rörelsen finner det naturligt att SJK skulle kunna medverka till i vidare utsträckning än för närvarande, nämligen att lämna de större jordbruksorganisationerna krediter och annan bankmässig service. Restriktionerna försvårar vidare SJK:s deltagande i de kredittransaktioner penninginstituten emellan som normalt förekommer på penningmarknaden. De nuvarande bestämmelserna är ej konsekvent utformade och kan ej heller sakligt motiveras i dagens läge.

Vid sina överväganden av hur kasserörelsens önskemål om en förstärkning av toppledets bankmässighet bäst skall kunna åstadkommas, har utredningen funnit, att vägande erinringar kan riktas mot att med nuvarande organisation föra sådana utvidgningar långt. SJK är nämligen ekonomisk förening. Därav följer, att den har en helt annan struktur än en bank av det slag som sedan lång tid tillbaka avsetts i den svenska lagstiftningen om bankrörelse. Utredningen har ansett det ej lämpligen böra komma i fråga att genom någon lagstiftningsåtgärd söka inrymma SJK bland de kreditinstitut som skall äga driva fullständig bankrörelse. I stället har utredningen anvisat kasserörelsen utvägen att inrätta en bank såsom ett serviceorgan åt rörelsen.

Utredningen har diskuterat ett antal olika utvägar att passa in jordbrukets bank i eller vid sidan av jordbrukskasserörelsen. Av dessa stannade utredningen för en som innebär att SJK under annan benämning och med delvis annan struktur skall bli kvar såsom en jordbrukskasserörelsens riksorganisation men huvudsakligen, såvitt gäller funktionerna såsom centralt ledande organ, ha administrativa uppgifter. Vid sidan av riksorganisationen skall rörelsen driva jordbrukets bank bl. a. för att med dess hjälp lämna bankmässig service. Riksorganisationen och banken skall således vara två skilda juridiska personer med helt olika uppgifter. Det bör ankomma på jordbrukskasserörelsen att fastställa lämpliga benämningar på riksorganisationen och banken. De av jordbrukskassautredningen använda beteckningarna jordbrukskasserörelsens riksorganisation och jordbrukets bank är bådadadera tekniska termer, ej förslag till benämningar.

Den *riksorganisation*, som skall träda i SJK:s ställe för att bl. a. omhändervä dess *administrativa* uppgifter, skall i detta hänseende främst leda, samordna och kontrollera kassorna. Ej minst viktig blir den kontrollerande uppgiften. Enligt utredningens förslag skall nämligen riksorganisationen bl. a. utöva en central jordbrukskasserevision vilken förutsättes ingå som ett led i tillsynen över jordbrukets kreditkassor. Såsom rörelsens topporganisation skall riksorganisationen därjämte driva upplysning och propaganda för rörelsen, företräda rörelsen utåt och tillvarata för rörelsens medlemmar gemensamma intressen. Den skall utöva sina funktioner för att främja medlemmarnas ekonomiska intressen. Det torde framstå såsom klart att riksorganisationen har sådant ändamål att den fyller kraven på ekonomisk förening enligt 1951 års föreningslag.

Riksorganisationen skall ej ha kvar den grundfond om 25 miljoner kronor i statsobligationer som statsmakterna ställt till SJK:s förfogande. De uppgifter riksorganisationen skall fullgöra är av den art att detta statliga stöd, som tillkommit för att trygga SJK:s fordringsägare, ej längre lär erfordras. Statsobligationerna kan alltså återlämnas till staten. Sedan så skett finns det ej anledning att bibehålla staten vid rätten att utse styrelseledamöter och revisorer i jordbrukskasserörelsens topporganisation.

Då riksorganisationen ej skall bli kreditinrättning synes anledning saknas att i författning intaga annat än vissa mycket allmänt hållna föreskrifter om dess organisation och verksamhet. Det synes vara tillräckligt att i JKL ange, att en riksorganisation skall finnas, dennas huvudsakliga syfte samt vissa speciella uppgifter och befogenheter gentemot kassorna som skall tillkomma riksorganisationen på grund av dess ställning inom rörelsen. I övrigt torde det böra ankomma på rörelsen själv att, med beaktande av de allmänna föreskrifterna i JKL och av FL:s bestämmelser, genom stadgades föreskrifter eller på annat sätt reglera detaljerna i riksorganisationens organisation och verksamhet — inbegripet sådana betydelsefulla förhållanden som frågan om vilka som skall kunna antagas som medlemmar, frågan om vilka avgifter medlemmarna skall erlägga m. m. Därigenom får rörelsen möjlighet att anpassa riksorganisationen efter vad rörelsens utveckling och andra omständigheter kräver.

Banken skall övertaga SJK:s *bankmässiga* uppgifter. Den skall alltså bl. a. handha funktionerna såsom kasserörelsens centrala clearinginstitut. Banken bör få rätt att driva fullständig bankrörelse. Den bör emellertid ha till huvudsaklig uppgift att stå jordbrukets kreditkassor till tjänst genom att ge dem möjlighet till inbördes clearing och genom att tillhandahålla dem annan bankmässig service, varav de kan ha behov. En annan viktig uppgift för banken kan beräknas bli att biträda CK med att tillgodose de större jordbruksorganisationerna med den bankmässiga service som dessa önskar åtnjuta från jordbrukskasserörelsen.

Det måste ankomma på jordbrukskasserörelsen att själv ta initiativet till bildandet av banken och i samband därmed att lösa den mångfald av detaljfrågor som inrättandet av banken för med sig. Utredningen har i sin tidigare omnämnda promemoria pekat på en grupp frågor av övervägande praktisk natur, som rörelsen syntes böra överväga redan i ett tidigt skede.

I promemorian framhålles också, att sparbanksrörelsen visat sig ha behov såväl av ett bankmässigt som av ett administrativt topporgan. Sparbankerna har nämligen först bildat och anslutit sig till Svenska sparbanksföreningen och sedan inrättat Sparbankernas bank. Stora olikheter föreligger visserligen mellan jordbrukskasserörelsen och sparbanksrörelsen. Men sparbankernas sätt att uppdelat befogenheterna mellan de två angivna hjälporganisationerna ger enligt utredningens mening likväl anledning framhålla, att utredningens organisationsförslag ej innebär någon fullständig nyhet i svenskt ekonomiskt liv. I Finland har man motsvarigheter såväl inom andelskasserörelsen — som svarar mot jordbrukskasserörelsen — som inom sparbanksrörelsen.¹

SJK har, på utredningens begäran, avgivit yttrande över promemorian den 23 februari 1953, i vilken förslaget om att inrätta jordbrukets bank

¹ Se beträffande finska förhållanden vidare den reseberättelse som i transumt fogats såsom Bil. A till detta betänkande.

första gången framlades. I sitt yttrande har SJK ifrågasatt om ej kasserörelsens anspråk på ökad bankmässig service skulle kunna lösas så, att SJK fick sina befogenheter att driva bankmässig verksamhet väsentligt ökade. Gentemot utredningens betänkligheter mot en sådan lösning har SJK åberopat att man inom Hollands och Schweiz' jordbrukskasserörelser tillämpar organisationsformer av jämförbar typ.

Emellertid har SJK vidare uttalat, att den är positivt inställd även till den form för organiserandet av den centrala bankmässiga verksamheten som utredningen skisserat i promemorian. SJK anför därom följande.

SJK kan väl tänka sig, att i SJK:s ställe träder dels en huvudorganisation i form av ekonomisk förening med huvudsakligen administrativa uppgifter och dels en jordbrukets bank, organiserad enligt lagen om bankrörelse. SJK förutsätter härvid *för det första* att hinder icke möter för jordbrukskasserörelsens riksorganisation och CK att inneha aktier i banken, *för det andra* att sådant aktieinnehav icke åtföljes av besvärande inskränkning i CK:s inlåningsrätt och *för det tredje* att uppdelningen av SJK:s uppgifter på en i huvudsak administrativ riksorganisation och en bank icke medför menliga skattekonsekvenser för kasserörelsen.

De tre av SJK angivna förutsättningarna för att SJK skall godtaga detta förslag torde kunna betraktas såsom uppfyllda. Vad beträffar den första har nämligen på utredningens initiativ en ändring genomförts i lagen den 30 maj 1916 (nr 156) om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom eller gruva eller aktier i vissa bolag.¹ Lagändringen har trätt i kraft den 1 juli 1954. Genom den har klarlagts, att den blivande riksorganisationen och CK samt dessutom vissa andra jordbruksorganisationer, beträffande vilka tidigare tvekan kunnat råda, är formellt oförhindrade att förvärva aktier i den planerade jordbrukets bank. Vad beträffar den andra av SJK angivna förutsättningen har utredningen föreslagit en lösning av frågan om hur inlåningsrätten för CK skall regleras, som synes kunna godtagas av kasserörelsen. Till den frågan återkommer utredningen i det särskilda avsnittet om inlåningsreglerna. Vad till sist angår den tredje förutsättningen har SJK, på egen begäran, fått förhandsbesked från riksskatte-nämnden enligt vilket inrättandet av jordbrukets bank i tre av SJK angivna hänseenden ej kommer att medföra för jordbrukskasserörelsen besvärande skattekonsekvenser.

Bortsett från den nyordning av jordbrukskasserörelsens översta organisationsled, för vilken här redogjorts, föreslår utredningen *inga större förändringar i rörelsens uppbyggnad*. CK och JK skall bibehållas och ha väsentligen samma uppgifter som hittills.

Kasserörelsen skall alltså även i fortsättningen driva sin verksamhet i tre led: riksorganisationen (+ jordbrukets bank) — CK — JK. Inom rörelsen har emellertid tidigare diskuterats att övergå till tvåledssystem. Man

¹ Utredningens promemoria 19/11 1953. Prop. 206/1954, tredje lagutskottets utlåtande 26/1954, riksdagens skrivelse 278/1954, SFS 1954:315.

har tänkt sig att detta skall genomföras så, att CK skall gå upp i SJK och att JK sedan skall anslutas direkt till SJK. Ett förslag till organisation enligt detta system har år 1946 framlagts av en organisationskommitté, som SJK tillsatt. — Ett annat sätt att bygga upp rörelsen efter tvåledssystem skulle vara att låta JK gå upp i CK, så att rörelsen skulle arbeta endast med toppledet och CK. Tvåledssystem efter den senare typen synes ej ha diskuterats inom rörelsen.

Utredningen har i princip velat lämna kasserörelsen största möjliga frihet att arbeta i de former som med hänsyn till utvecklingen för dess ledning framstår som de rationellaste och lämpligaste. Utredningen har därför, utan att själv ta någon ställning för eller mot lämpligheten av en övergång till tvåledssystem, velat öppna möjligheter för rörelsen att försöksvis driva verksamhet efter sådant system. Helst skulle utredningen ha velat lägga sitt förslag så, att det stått kasserörelsen fritt att pröva tvåledssystem av vilken som helst av de två angivna typerna: riksorganisationen med direkt anslutna JK respektive riksorganisationen med CK, vilka arbetar utan förmedling av JK.

JKL innebär, att tvåledssystem av den senare typen skall kunna förekomma. Om Kungl. Maj:t lämnar tillstånd därtill skall nämligen CK inom hela sitt område eller del därav kunna utöva den verksamhet, som ankommer på JK (23 § JKL); en sådan ordning synes kunna genomföras utan större svårigheter. Däremot har utredningen efter ingående diskussioner funnit sig ej böra framlägga förslag, att JK skall kunna anslutas direkt till riksorganisationen. Orsaken till detta ställningstagande är, att en sådan direkt anknytning medför tekniska problem som utredningen ansett det icke möjligt att ta ställning till utan praktiska erfarenheter av hur toppledet i sin nya utformning kommer att fungera.

Det är nämligen att märka att riksorganisationen som sådan ej kommer att kunna fullgöra CK:s funktioner gentemot en direktansluten JK. Riksorganisationen skall ju nämligen ej bli någon kreditkassa. Följaktligen torde man nödgas antingen ge en direktansluten JK befogenhet att själv fylla CK:s uppgifter — bl. a. att låna in pengar från allmänheten — eller också räkna med att jordbrukets bank via riksorganisationen träder i CK:s ställe för den direktanslutna JK. I det förra fallet blir resultatet ju i praktiken detsamma som vid ett tvåledssystem av typen riksorganisationen med CK utan JK. Det senare fallet medför ett antal svåröverskådliga tekniska besvärligheter av just sådana slag, som det enligt utredningens mening är svårt att för närvarande ta ställning till.

Jordbrukets kreditkassor skall vara *ekonomiska föreningar* av det slag som behandlas i 1951 års lagstiftning om sådana föreningar. *Ingen personlig ansvarighet* för föreningens förbindelser skall således i fortsättningen komma att åvila kassornas medlemmar.

Avlysandet av den personliga ansvarigheten medför att särskild upp-

märksamhet måste ägnas åt rörelsens *kapitalbildning*. Enligt utredningens mening bör kassornas fondställning främst stärkas genom att medlemmarna tar på sig att bidra med *insatser och avgifter* i större utsträckning än hittills. Medlemmarnas kapitaltillskott torde böra utgå dels i form av ett fast belopp såsom avgift eller insats vid inträdet, dels därutöver med ytterligare avgifter eller insatser i förhållande till den utsträckning i vilken medlem anlitar kassan. Den senare typen av avgifter eller insatser bör kunna inkasseras exempelvis på det sättet, att kassan håller inne ränterabatter och liknande tillgodohavanden för medlemmarna. Så sker enligt uppgift redan i vissa CK. Och liknande former för kapitaltillskott från medlemmarnas sida har efterhand kommit att tillämpas i allt fler av föreningarna inom jordbrukets föreningsrörelse. Regleringen av medlemmarnas skyldighet att bidra med insatser och avgifter bör enligt utredningens mening ankomma på kassorna själva och fastställas i stadgarna (jfr FL 6 § 4. och 5.). Det hittillsvarande systemet med i lag fixerade avgiftsbelopp och föreskrifter om hur dessa skall erläggas synes osmidigt och torde ej ge de bästa garantierna för att den avsedda förstärkningen av det egna kapitalet kommer till stånd. Snarare får man räkna med att det ibland kan hindra kassorna i deras naturliga strävan att stärka sin kapitalställning. I den mån kontroll från det allmännas sida anses erforderlig kan den utövas i samband med stadfästelsen av kassornas stadgar (8 och 18 §§ JKL) och vid den kontinuerliga tillsyn som utövas av bank- och fondinspektionen såsom tillsynsmyndighet — inspektionen skall ju i sin tillsyn lägga särskild vikt vid sådant som kan inverka på kassornas säkerhet (68 § andra stycket JKL). Utredningen räknar med att uppmärksamhet liksom hittills kommer att ägnas frågan om kapitalbildningen i sin helhet, d. v. s. att kassorna söker driva sin verksamhet så att betryggande avsättning till reservfonder, till värderingskonton o. s. v. kan ske.

Av central betydelse för kasserörelsens organisation är frågan om *medlemskapet*. Den frågan gäller dels vilka som skall kunna deltaga i jordbrukskasserörelsen och dels i vilka led dessa skall placeras.

Det senare delspörsmålet är aktuellt för *sammanslutningar*, närmast den typ av sådana som JKF benämner jordbruksekonomiska föreningar. Jordbrukskasseutredningen har jämkat något både på själva benämningen jordbruksekonomiska föreningar, vilken ändrats till *jordbruksorganisationer*, och på den krets av sammanslutningar som faller därunder. Och utredningen föreslår, att jordbruksorganisationer skall kunna placeras både i CK och JK, ej som hittills bara i CK. I vilketdera kasseledet jordbruksorganisation skall placeras skall det ankomma på riksorganisationen att i sista hand avgöra.

De enskilda jordbrukarna skall som hittills bli medlemmar i JK. Kretsen av enskilda som i första hand skall kunna bli med är, med vissa jämkningar, ungefär densamma som hittills. Kravet på att enskild medlem skall äga

eller bruka fastighet spelar även i JKL en framträdande roll. JK skall såsom medlemmar också kunna antaga jordbruksorganisationer, i den mån de ej skall anslutas till CK. Dessutom skall kommuner med förvaltningscentrum inom kassans område kunna anslutas till JK. Emellertid skall JK kunna rekrytera medlemmar även utanför den angivna kretsen efter särskild prövning, företagen i den ordning riksorganisationen bestämmer.

CK skall såsom medlemmar endast ha JK och jordbruksorganisationer (22 § JKL). I riksorganisationen skall CK obligatoriskt vara med (20 § JKL).

Såsom en nyhet på det organisatoriska området torde få betecknas, att jordbrukskassautredningen i JKL tagit upp vissa bestämmelser om *uppdelning av kreditkassa* (34 § fjärde stycket och 86 § JKL). Sådana bestämmelser är av ej ringa praktisk betydelse, eftersom omregleringar av kassornas områden förekommer tämligen ofta.

Utredningen har den allmänna inställningen, att riksorganisationen såsom ansvarig för *kasserörelsens ledning* bör ha tämligen vittgående administrativa befogenheter över de i rörelsen ingående kassorna. De bestämmelser, varigenom motsvarande förhållanden i fråga om SJK f. n. regleras i JKF, har utbyggts något. JKL innehåller en allmän bestämmelse om rätt för riksorganisationen att utfärda anvisningar och instruktioner för kassornas verksamhet och därjämte stadganden om speciella befogenheter för riksorganisationen att i sista hand avgöra vissa i kassorna uppkommande betydelsefulla frågor t. ex. om medlemskap (33 § andra stycket 2), 11—13, 16, 21, 22, 36, 41, 42 och 86 §§). Lagförslaget upptar därjämte motsvarande stadganden om skyldighet för kassorna att ställa sig till efterrättelse vad riksorganisationen bestämmer (15 och 30 §§). Riksorganisationens viktiga uppgift att såsom kontrollerande organ utöva central jordbrukskasserevision har beaktats genom särskilda föreskrifter i JKL (33 § andra stycket 1), 15, 30, 68, 69 och 78 §§).

Också CK:s *uppgift att leda* verksamheten inom sina områden har utredningen velat markera. Fördenskull har de stadganden i JKF som reglerar CK:s och JK:s inbördes befogenheter och skyldigheter likaledes överarbetats (13—15 och 17 §§ JKL).

Sådant *statligt förvaltningsbidrag* som tillkommer jordbrukets kreditkassor enligt kungörelsen den 13 februari 1931 (nr 17) bör enligt utredningens mening ej vidare utgå.¹ Utredningen föreslår fördenskull att kungörelsen skall upphävas i samband med att JKL träder i kraft utan att ersättas med annan författning.

Den *bankmässiga tillsynen* över kassorna skall bestå och skall innebära i stort sett detsamma som enligt gällande lagstiftning. Men den statliga tillsynsmyndigheten — bank- och fondinspektionen — skall i arbetet med till-

¹ Jfr ovan s. 39.

synen samarbeta med kasserörelsens riksorganisation som skall utöva central jordbrukskasserevision.

Verksamheten

I sitt arbete med regleringen av kasserörelsens verksamhet har utredningen till en början haft att ta ställning till frågan om *verksamhetens allmänna inriktning*. I den frågan har jordbrukskassautredningen stannat för att inte ge någon annan bestämning för kreditgivningens inriktning än den som ligger i att krediterna lämnas av *jordbrukets kreditkassor* till medlemmar, vilka skall vara jordbrukare eller tillhöra jordbruket närstående kategorier av personer eller sammanslutningar.

Enligt 1 § JKF har jordbrukets kreditkassor till ändamål att tillgodose jordbrukets behov av krediter, i första hand behovet av *driftkredit*. Denna anvisning om verksamhetens inriktning är betingad av historiska skäl. Det förhåller sig nämligen så, att kassorna på sin tid bildades för att bistå jordbruket — och då främst det mindre jordbruket — just med driftkredit, för vilken inteckningssäkerhet ej kunde erbjudas. Lån mot botteninteckningar (primärlån) kunde jordbrukarna i regel få i de redan befintliga penninginrättningarna, främst hypoteksföreningarna och sparbankerna. Däremot hade de svårt att skaffa driftkrediter mot annan säkerhet på skäliga villkor. Jordbrukarna inrättade då, med stöd från det allmänna, JK och CK såsom kooperativa kreditinrättningar. Dessa skulle komplettera det existerande kreditväsendet på den punkt där komplettering behövdes och deras uppgifter avgränsades därefter.

Efterhand kom kassorna emellertid att ägna sig åt primärbelåning i betydande utsträckning. Av förarbetena till 1942 års JKF¹ framgår, att JK:s primärbelåning (lån mot inteckning inom 60 procent av taxeringsvärdet) vid 1940 års utgång uppgick till sammanlagt 54,61 miljoner kronor, motsvarande 49 procent av deras sammanlagda utlåning. År 1942 hade CK jämte JK en sammanlagd primärbelåning (i betydelsen jämlikt 32 § JKF täckningsfri utlåning) av 58,9 miljoner kronor, motsvarande alltså 49 procent av hela utlåningen. Siffrorna blev sedan för år 1950 202,5 miljoner kronor och 50,1 procent, för år 1953 352,4 miljoner kronor och 61,8 procent. I de angivna beloppen för åren 1950 och 1953 ingår bl. a. lån, för vilka staten garanterar, med 20,9 respektive 51,6 miljoner kronor.²

Av de anförda sifferuppgifterna framgår, att primärbelåningen under tiden från 1940 ökat mycket starkt och att dess andel i den totala utlåningen också stigit, nämligen från ungefär hälften till något över 60 procent, d. v. s. med drygt 10 procent. Såsom indirekt kan utläsas av siffrorna har emellertid kreditgivningen mot annan säkerhet än botteninteckning och vad där-

¹ Betänkande (stencilerat) 29/1 1941 s. 64, Prop. 41/1942 s. 37.

² Sifferuppgifterna har lämnats till utredningen av SJK.

med jämföras, om man ser till beloppet, också ökat kraftigt under den angivna tidsperioden. Man kan alltså inte påstå, att kassorna försummat sin i JKF angivna uppgift att tillgodose jordbrukets behov av driftkredit. Desto mindre finns det fog för ett sådant påstående som möjligheterna för jordbruket att skaffa sig rörelsekapital under senare tid i hög grad förbättrats tack vare jordbruksnäringens allmänna uppsving och till följd av det omfattande stöd i form av lån, lånegaranti och bidrag som lämnas av staten eller genom statens förmedling.

För övrigt har sedan början av 1930-talet jordbrukarnas möjligheter att ställa botteninteckning o. d. såsom säkerhet för vissa lån, däribland även lån av typen driftkrediter, förbättrats högst avsevärt. I och med jordbruksnäringens uppsving har alltså de förutsättningar, under vilka jordbrukskasserörelsen arbetar, i grund förändrats. Den inriktning, som kasserörelsens kreditgivning numera fått, får anses innebära en naturlig och affärs-mässigt sund anpassning efter de nya förhållandena. Kreditmarknaden för jordbrukare är inte längre sådan, att kasserörelsen har anledning att särskilt ägna sig åt att meddela driftkrediter, för vilka ej kan ställas säkerhet i botteninteckningar o. d. Man kan inte gärna begära, att kasserörelsen utan tvingande skäl skall avstå från att driva sin verksamhet på det sätt som är till det mesta gagnet för rörelsen och dess medlemmar. Och utredningen anser det i princip önskvärt och riktigt, att kassorna och andra kreditinrättningar, alla efter sina speciella förutsättningar, skall få konkurrera fritt inom det område där de är behöriga att verka. Utredningen föreslår, på de angivna grunderna, att bestämmelsen att jordbrukets kreditkassor i första hand skall tillgodose jordbrukets behov av driftkredit skall utgå.

Tidigare har det måhända kunnat sägas, att jordbrukets kreditkassor varit i vissa hänseenden mera gynnade av det allmänna än andra kreditinstitut. Staten har stött kassorna genom bidrag och genom att statsobligationer ställts till förfogande såsom grundfond. Kassorna har emellertid inte åtnjutit skattelindring, vilken förmån kommit vissa andra kreditinstitut till del. Genomföres utredningens förslag kommer kasserörelsen i fortsättningen ej att få särskilt statligt stöd. Utredningen föreslår nämligen förutom att förvaltningsbidragen till vissa kassor skall upphöra och att statens grundfond hos SJK skall återbetalas, också att statens grundfonder till CK skall avvecklas. Dessa har karaktären av ett slags garantiförbindelser, avsedda att trygga insättarna i händelse CK ej skulle kunna fullgöra sina förbindelser. Mycket tack vare att kassorna övergått till kreditgivning mot alltmera betryggande säkerhet torde något reellt behov av grundfonderna ej längre finnas.

Beträffande *verksamhetens art och avgränsning* i övrigt gäller enligt JKF att CK och JK ej må idka annan rörelse än in- och utlåning av penningar (29 och 57 §§ JKF). Enligt jordbrukskasseutredningens mening är JKF:s avgränsning alltför snäv. I praktiken torde det ej vara möjligt att strikt

hålla rörelsen inom den angivna gränsen. Utredningen anser, att stadgandet bör mjukas upp så att det medger kassorna inte bara att in- och utlåna penningar utan också att idka viss annan därmed i samband stående verksamhet. Därför har utredningen formulerat den allmänna bestämmelsen om kassornas verksamhet så, att de skall äga driva penningrörelse (5 § JKL). Vad som skall ingå däri, förutom att in- och utlåna penningar, anges i ett särskilt lagrum (41 § JKL) i avsnittet om rörelsen. Bestämmelserna om vad kreditkassa må förvärva har överarbetats (39 och 40 §§ JKL).

Den *inbördes fördelningen* av arbetsuppgifterna mellan de skilda kasseleden skall såsom redan nämnts i översikten över organisationen av kasserörelsen, bli i stort sett oförändrad. CK skall fortfara att anskaffa medel från allmänheten genom inlåning på räkning som av bank allmänligen begagnas. JK skall under kontroll från CK stå för kreditgivningen till de enskilda jordbrukarna. Toppledet — riksorganisationen med jordbrukets bank — skall vara clearinginstitution och tillhandagå rörelsen med bankmässig och annan service. Ett visst avsteg från den hittillsvarande fördelningen följer av att jordbruksorganisationer skall kunna bli med i JK, ej bara i CK. Därigenom får JK såsom en ny arbetsuppgift viss kreditgivning till jordbruksorganisationer.

Formerna för inlåning från insättare regleras i JKL genom stadganden som ansluter till ordalydelsen i de bestämmelser i samma ämne som 1949 års banklagssakkunniga i sitt betänkande (SOU 1952:2) föreslagit för bankernas del (24 och 25 §§ JKL, 66 och 69 §§ BLF).¹

Regleringen av *CK:s inlåningsrätt i förhållande till det egna kapitalet* skall enligt JKL utformas efter delvis andra principer än de som för närvarande tillämpas. Åt denna centrala fråga ägnar utredningen ett särskilt avsnitt. Utredningsförslaget har, i preliminär form, tidigare redovisats i en särskild promemoria, upprättad den 10 februari 1954.

En nyhet i JKL är att CK föreslås få rätt att utfärda *förlagsbevis* (26 § JKL). Förlagsbevisen skall vid beräkningen av CK:s inlåningsrätt i viss utsträckning och under förutsättning av Kungl. Maj:ts medgivande likställas med eget kapital. CK skall kunna utfärda förlagsbevis om kassan önskar stärka sina kapitalresurser, t. ex. för att kunna fylla kraven på innehav av eget kapital i ett läge då inlåningen ökar. Denna nya form av kapitalanskaffning har synts utredningen ändamålsenligare och mera bankmässig än den nu använda åtgärden att i liknande lägen vädja till medlemmarna om frivilliga insatser. Utredningen vill erinra om att banklagssakkunniga och sparbankssakkunniga föreslagit att banker och sparbanker framdeles skall få rätt att utfärda förlagsbevis (BLF 65 §, SpLF 28 §).

JKL:s regler om CK:s *kassareserv* är grundade på samma principer som kassareservbestämmelserna i banklagssakkunnigas förslag (28 § JKL, 62 §

¹ Ett på BLF grundat förslag till ny lagstiftning om bankrörelse har jämlikt Kungl. Maj:ts beslut den 24 september 1954 remitterats till lagrådet.

BLF). De nya reglerna skiljer sig från de nu tillämpade framför allt därutinnan att de föreskriver, att kassareserv skall finnas *dels* i förhållande till kassans avistaförbindelser *dels* också — med lägre relationstal — till kassans övriga förbindelser. De gällande reglerna ställer endast upp krav på kassareserv i förhållande till avistaförbindelserna (31 § JKF).

Beträffande kreditkassornas *utlåning* är strukturen på denna främst bestämd av att kassorna endast lämnar kredit åt sina medlemmar. Denna ordning, som sammanhänger med rörelsens kooperativa karaktär, skall bestå, d. v. s. kredit skall beredas huvudsakligen *dels* enskilda jordbrukare och *dels* jordbruksorganisationer. En nyhet är att kommuner skall kunna bli medlemmar och låntagare.

Till vida övervägande del består kasserörelsens låneportfölj av krediter till enskilda jordbrukare. Utlåningen till jordbruksorganisationer, vilken f. n. skötes av CK jämte SJK, har dock efter hand nått upp till tämligen stora belopp. År 1940 uppgick denna utlåning till 3,4 miljoner kronor (utlåning från CK). År 1953 var utlåningen till jordbruksorganisationer 27,9 miljoner kronor (utnyttjad kredit; därav CK 23,8 och SJK 4,1 miljoner kronor).

Utlåningen till jordbruksorganisationer — till övervägande del jordbrukarnas kooperativa föreningar — har alltså ökat. Ökningen har relativt sett varit något större än ökningen av utlåningen till enskilda jordbrukare men den har ej hållit jämna steg med den hastiga utvecklingen hos jordbrukets hjälpindustrier — mejerier, slakterier o. s. v. — vilka ju drives av jordbruksorganisationerna. Jordbrukskasserörelsen tillgodoser endast en mindre andel av jordbruksorganisationernas kreditbehov och rörelsen har svårt att med gällande bestämmelser mera avsevärt öka sin kreditgivning till dem.

Man torde kunna utgå från att det är ett önskemål både från jordbrukskasserörelsens och den övriga jordbrukskooperationens sida att kasserörelsen skall kunna tillhandagå jordbruksorganisationerna med krediter och annan service i större utsträckning än nu. Jordbrukskasseutredningen har velat i möjligaste mån tillmötesgå bl. a. sådana önskemål, då den föreslagit att kasserörelsen skall komplettera sin organisation genom att bilda en jordbrukets bank. Vad kreditkassorna angår, har utredningen ansett, att de alltjämt i första hand bör ägna sig åt att lämna de enskilda jordbrukarna krediter. JKL innebär dock viss utökning av kassornas möjligheter till kreditgivning åt organisationerna.

Vad beträffar *detaljregleringen av utlåningen* har bestämmelserna om i vilka former och på vilka tider kredit skall lämnas med vissa jämkningar överförs från JFK till JKL. Bestämmelserna om säkerhet för krediterna har överarbetats. JKL:s regler har utformats i tämligen nära anslutning till BLF:s. En betydelsefull nyhet är att utredningen slopat de hittillsvarande begränsningarna av JK-medlems lånerätt till belopp, motsvarande viss del av värdet för den fasta egendom, medlemmen äger eller brukar (59 § JKF).

En annan nyhet är att JKL ej utesluter att *förlagsinteckning* skall kunna godtagas såsom säkerhet för lån.

Den lagtekniska utformningen

Såsom framgår av den föregående framställningen förekommer bestämmelser som har tillämpning på jordbrukskasserörelsen i ett flertal författningar. Den centrala författningen på området är 1942 års jordbrukskasseförordning (JKF). Men vid sidan av den står lagen den 26 juni 1936 med särskilda bestämmelser om centralkassor för jordbrukskredit och vissa andra speciella författningar. Och därtill kommer att den allmänna föreningslagstiftningen, både 1951 års föreningslag och vissa delar av 1911 års, gäller för kassorna.

Utredningen har så långt möjligt velat *samla bestämmelserna* om jordbrukskasserörelsen i *en* författning, i *en lag om jordbrukskasserörelsen* (JKL). Rubriceringen lag har förefallit naturlig med hänsyn till att bankernas och sparbankernas med kassornas likartade förhållanden regleras av författningar med denna valör. Lagen upptar alla de föreskrifter som är speciella för föreningarna inom jordbrukskasserörelsen, dock med förbehåll att Kungl. Maj:t skall kunna meddela tillämpningsföreskrifter (91 § JKL). Den ger emellertid ingen uttömmande reglering av kassornas och riksorganisationens förhållanden. På det föreningsrättsliga området hänvisar den till den allmänna föreningslagstiftningen. Den lagstiftningen skall gälla i den mån den ej strider mot vad som förordnas i JKL.

En fördel med denna hänvisningsmetod är att det genom den tydligt framhäves, att kassorna är ekonomiska föreningar och därmed också att de — med de jämkningar som föranleds av specialbestämmelser i JKL — har att verka inom den ram och i de former som erbjuder sig för samman slutningar av det slaget. En annan fördel är att lagen blir kortare och lättare att överblicka än om den gav en uttömmande reglering. Emellertid har utredningen funnit sig nödsakad att ta med åtskilliga bestämmelser som blott i tämligen oväsentliga detaljer skiljer sig från föreningslagen, t. ex. vissa bestämmelser i avsnittet om likvidation och upplösning.

Ett annat mål som utredningen satt upp för sitt arbete med lagens utformning har varit att så långt möjligt *utmönstra bestämmelser av stadgekarakter*. JKF innehåller många bestämmelser som i utpräglad grad är av denna karaktär, t. ex. om beloppet på avgifter och insatser. Förhållandet understrykes genom att JKF föreskriver att ett betydande antal av reglerna däri obligatoriskt skall upptagas i kassornas stadgar. Denna numera föråldrade metod att binda kassorna måste tydligen redan av tekniska skäl överges när jordbrukskasserörelsen skall få sin författningsmässiga reglering i lag. Även andra skäl, av saklig såväl som av formell natur, talar enligt utredningens mening starkt emot den. Den kontroll, som det allmänna

behöver ha över kassorna, synes bäst och smidigast kunna utövas i samband med att stadgarna av länsstyrelse, respektive Kungl. Maj:t granskas för stadfästelse.

Lagens *disposition* skiljer sig i vissa hänseenden från JKF:s. Skillnaden är främst den att JKL, efter *inledande bestämmelser* och avsnitt om JK, CK och riksorganisationen i nu nämnd ordning, i en särskild avdelning, som ej har motsvarighet i JKF, upptar vissa för de två kasseleden *gemensamma bestämmelser*. Bestämmelserna ingår i skilda avsnitt — om reservfond, om rörelsen o. s. v. Ett nytt avsnitt av lagen innehåller *särskilda bestämmelser* med vissa specialstadganden. JKL upptar vidare under särskild rubrik vissa *straffbestämmelser*.

Bestämmelserna i de nytillkomna avdelningarna och avsnitten i JKL har motsvarigheter i 1951 års lag om ekonomiska föreningar (FL) och i 1949 års banklagssakkunnigas förslag till ny lag om bankrörelse (BLF). JKL:s bestämmelser har ofta avfattats i nära anslutning till nämnda lag och lagförslag.

Utredningen framlägger, förutom JKL, också ett förslag till *lag om vissa kreditinrättnings konkurs*, avsedd att träda i stället för lagen den 18 september 1903 angående bankaktiebolags och sparbanks konkurs. 1903 års lag har ej direkt avseende på CK utan har gjorts tillämplig på dem genom en hänvisning i 5 § 1936 års lag med vissa bestämmelser om central-kassor för jordbrukskredit. Fråga om ändring av 1903 års bankkonkurslag har redan väckts av banklagssakkunniga. Jordbrukskassautredningen anser att det vid sådant förhållande är lämpligt att bankkonkurslagen göres om så att den kommer att direkt avse både banker, sparbanker och CK.

Inlåningsrätten

Historik

Regler om begränsningar i rätten att låna in pengar har i tur och ordning utfärdats för bankerna, sparbankerna och CK. För alla tre typerna av kreditinstitut gäller en maximering av inlåningsrätten i relation till det egna kapitalets (fondernas) storlek. I princip är systemet för maximering alltså detsamma, men utformningen av reglerna för de skilda slagen av kreditinstitut företer betydande olikheter, särskilt mellan bankerna, å ena sidan, samt sparbanker och CK, å andra sidan. Syftet med inlåningsbestämmelserna är genomgående att ge insättarna trygghet mot de förlustrisker som är nödvändigt förbundna med kreditinstitutens utlåningsverksamhet.

Utredningen torde här först få lämna en kortfattad historisk framställning om inlåningsbestämmelserna för de tre typerna kreditinstitut.

Bankerna

En regel, genom vilken rätten att låna in pengar begränsades i förhållande till fonderna, gavs första gången i 49 § första stycket av den ännu gällande lagen den 22 juni 1911 om bankrörelse (BL). I sin *ursprungliga utformning* var BL:s regel enkel. Den lydde:

»Bankaktiebolags inlåning må ej överstiga fem gånger beloppet av bolagets egna fonder.»

Regeln tillkom på förslag av 1907 års bankkommitté. Beträffande motiven till den må nämnas, att det befunnits, att de banker, som fanns på den tid då 1907 års kommitté arbetade, hade en relation mellan inlåning och fonder som varierade mellan 0,7 och 6,4. De mindre bankerna — varmed då förstods banker, vilkas aktiekapital var mindre än en miljon kronor — hade föreskrifter om fondrelation i sina bolagsordningar. Kommittén föreslog, att en maximering av inlåningen efter fondrelation skulle gälla för alla banker och att man skulle lagfästa bestämmelser därom. Kommittén förordade relationstalet 5. Att man kom till detta tal, torde enligt vad 1949 års banklagssakkunniga yttrar i sitt betänkande¹ ha sammanhängt med att av dåvarande 80 banker endast 9 hade en inlåning som något översteg den angivna gränsen.

När inflationen satte in under det första världskriget, kunde de större bankerna inte hålla den lagstadgade fondrelationen. På begäran av bankföreningen *upphävde man då år 1917 provisoriskt inlåningsregeln* för banker med mer än fem miljoner kronor i aktiekapital.

¹ SOU 1952:2 s. 119.

Provisoriet bestod till år 1921, då *nya inlåningsbestämmelser, utfärdade 1920* (SFS 1920:211), trädde i kraft. Till 1920 års regler hade bank- och fondinspektionen framlagt förslag, sedan riksdagen begärt avveckling av 1917 års provisorier. Genom 1920 års ändringar fick 49 § första stycket BL den utformning lagrummet ännu har. Det stadgar en relation mellan inlåning och fonder för mindre banker — varmed då och alltsedan dess förståtts banker med fonder om högst fem miljoner kronor — av högst 5, d. v. s. oförändrad sedan 1911, och för större banker av 5 i fråga om de första 5 miljonerna kronor fonder och högst 9 i stället för tidigare 5 i fråga om återstoden av fonderna, dock inalles högst 8.

I motiveringen till sitt förslag lämnade bank- och fondinspektionen uppgifter om relationstalet för de existerande bankerna. Den anförde vidare, bl. a., att man hade trott att den under kriget ökade inlåningen var av tillfällig beskaffenhet men att det hade visat sig att så inte var fallet. En utvidgning av inlåningsrätten för de större bankernas del till en 8-gångsregel var enligt inspektionens mening lämplig, om man ville anpassa sig efter de förhållanden, som inträtt under den tid 5-gångsregeln hade varit satt ur kraft för deras vidkommande.

Inlåningsreglerna i 49 § första stycket BL har emellertid inte tillämpats strikt. Under tiden 1923—1946 tillkom diverse *tillfälliga provisorier*, genom vilka inlåningsrätten utvidgades. Det senaste utfärdades 1943 (SFS 1943:117) och innebar, att Kungl. Maj:t kunde medge bank undantag från inlåningsreglerna i BL på det sättet, att banken skulle få överskrida det i BL stadgade inlåningsmaximum med belopp motsvarande summan av bankens kassatillgångar jämte värdet av svenska skattkamarväxlar och statsobligationer. Samtidigt meddelades bestämmelser om vad som skulle räknas som inlåning. De innebar, att begreppet inlåning utvidgades.

Under andra världskrigets senare år blev emellertid svårigheterna för bankerna att hålla fondrelationen allt större, trots provisoriet. 1945 års bankkommitté tog fördenskull upp frågan om ytterligare utvidgning av inlåningsrätten. Dess förslag, som oförändrat godtogs både av Kungl. Maj:t och riksdagen och sedan lagfästes i form av en *ny provisorisk lag den 20 december 1946* (SFS 1946:766), vilken liksom tidigare provisorier skulle gälla jämte 49 § första stycket BL, innebar, att fondrelationstalet för de mindre bankerna höjdes från 5 till 6 och för de större från 8 till 10, dock med den jämkningen att talet 6 skulle tillämpas för de första 5 miljonerna kronor fonder. Vidare ökades inlåningsrätten på det sättet, att i det inlåningsmaximum, som beräknades med ledning av relationstalet, ej skulle inräknas inlåning som motsvarades, förutom av värdet på kassatillgångar, skattkamarväxlar och vissa statsobligationer, vilka undantogs redan 1943, även av värdet på vissa andra tillgångar och placeringar av särskilt riskfri natur.

Från förarbetena till 1946 års lagstiftning må nämnas, att den dåvarande riksbankschefen såsom ledamot i bankkommittén och sedermera vid remiss-

behandlingen av kommittéförslaget jämte en minoritet i riksbanksfullmäktige gick emot förslaget. Han ville nämligen i det då rådande läget inte vara med om att genom en uppmjukning av inlåningsbestämmelserna ge bankerna möjlighet att öka utlåningen.

1949 års banklagssakkunniga har inarbetat inlåningsbestämmelserna i sin helhet i BLF. De sakkunniga har föreslagit vissa ändringar i de nu gällande bestämmelserna men bibehållit det hittills använda systemet. En av de viktigaste ändringarna är, att lån mot botteninteckningar intill en viss gräns skall anses vara riskfria. I gengäld föreslås sänkning av fondrelations-talet 6 till 5.

En uppmjukning av inlåningsbestämmelserna för bankerna har vidtagits år 1953. I samband med att 1946 års provisorium rutinmässigt förlängdes på ett år genom lag den 5 juni 1953 (SFS 1953:308) förordnades, att Kungl. Maj:t skulle äga medge bank dispens till inlåning intill visst belopp utöver det i lag förutsatta maximum.

Genom beslut den 24 september 1954 har Kungl. Maj:t till lagrådet remitterat ett förslag till ny lagstiftning om bankrörelse. Detta förslag innehåller regler om inlåningsrätten som bygger på banklagssakkunnigas förslag. Det hittillsvarande systemet har alltså bibehållits. Åtskilliga detaljändringar har vidtagits, däribland den nyss omnämnda som rörde lån mot bottenin-teckningar och sänkning av fondrelationstalet 6 till 5.

Sparbankerna

För sparbankernas del togs frågan om inlåningsregler första gången upp av 1920 års sparbankssakkunniga, vilkas arbete efter hand resulterade i den alltjämt gällande lagen den 29 juni 1923 om sparbanker (SpL).

De sakkunniga föreslog i sitt betänkande, att sparbanks inlåning skulle få uppgå till ett belopp motsvarande 25 gånger fonderna, ökat med ett be-lopp vilket motsvarade vad som för sparbankens räkning inestod i riks-banken eller annan inländsk bank. Vissa övergångsbestämmelser skulle gälla, så att sparbanker som hade mindre fondtäckning när lagen kom till ej skulle behöva upphöra med sin rörelse.

I motiven till förslaget uttalas, att sparbankernas utlåning är mera riskfri än bankernas och att sparbankerna fördenskull borde få ett högre tal för relationen mellan inlåning och fonder än bankernas 5—8. Vidare åberopades till stöd för valet av relationstalet 25, att över 80 procent av sparbankerna hade fonder, som uppgick till mer än 4 procent av inlåningen.

Sparbankssakkunnigas förslag togs upp i proposition nr 147 till 1922 års riksdag. I propositionen anslöt sig föredragande departementschefen (fi-nansminister Thorsson) till förslaget att relationstalet skulle vara 25. Det förordades vidare, att sparbanker därutöver skulle få ta emot inlåning med belopp som motsvarade, förutom de av sakkunniga angivna banktillgodoha-vandena, värdet på vissa obligationer och statspapper.

Departementschefen diskuterade i sitt yttrande, vilka placeringar som är riskfria och vilka som inte är det, liksom även hur stor täckning som skall krävas för det som inte är riskfritt.¹ Han kom till att objektiva utgångspunkter för dessa bedömningar saknades och att det knappast fanns några placeringar som med rätta kunde betecknas såsom riskfria. Han avvisade ett vid remissbehandlingen av sparbanksföreningen framfört förslag, att sparbankernas bottenlån mot inteckning samt deras lån till kommuner skulle anses riskfria och att den inlåning, som svarade mot värdet av dessa slags placeringar, ej skulle kräva täckning. Han motiverade sin avvisande hållning med att förslaget innebar en premiering av vissa utlåningsformer på de övrigas bekostnad. Om det genomfördes, skulle sparbankerna lägga om sin verksamhet att företrädesvis avse dylika premierade placeringar. Att indirekt framtvinga denna omläggning, för vilken inga skäl i övrigt anförts, ansåg han inte tillrådligt.

Riksdagen visade sig vara av annan uppfattning än departementschefen. Den avslog på förslag av bankoutskottet propositionen bl. a. tydligen därför att den inte godtog dess inlåningsregler.

Bankoutskottet uttalade i sitt utlåtande nr 63/1922, att det ej kunde ansluta sig till den uppfattning, på vilket förslaget om inlåningsreglerna var grundat, nämligen att fastighetsinteckningar inom halva taxeringsvärdet och kommunallån ej skulle godkännas såsom riskfria placeringar.² De i propositionen föreslagna inlåningsreglerna äventyrade sparbankernas lyckliga utveckling. Genom att de drev sparbankerna till att köpa obligationer, skulle sparbankerna få svårare att utnyttja sina tillgångar i den ort, där de hade uppsamlats. Sparbankernas verksamhet hade stor betydelse för att tillgodose fastighetskrediten och för kommunernas lånebehov. En omläggning av denna medelsplacering var icke önskvärd. Varken placering i obligationer eller i botteninteckningar och kommunlån kunde teoretiskt betraktas såsom riskfri. Man kunde och borde därför bestämma inlåningsreglerna så att de blev ändamålsenliga för ett fortsatt lyckligt bedrivande av sparbankernas lånepolitik. Ur den synpunkten var det påkallat med en lättnad i kravet på innehav av obligationer till förmån för placeringar i fullgoda fastighetsinteckningar och kommunlån.

I propositionen nr 22 till 1923 års riksdag kom saken upp på nytt. I propositionen föreslogs, att 25 § SpL skulle innehålla inlåningsbestämmelser av delvis nytt slag. De viktigaste nyheterna i förslaget var, att det upptog två jämsides tillämpliga maximeringsregler, en huvudregel och en särskild regel, och att placeringar i botteninteckningar och kommunlån likställdes med obligationsinnehav. Enligt huvudregeln maximerades inlåningen till ett belopp, som motsvarade summan av kassatillgångar, vissa obligationsinnehav, placeringar i botteninteckningar (primärlån) och kommunlån samt

¹ Prop. 147/1922 s. 37—43.

² Bankoutskottets utlåtande 63/1922 s. 37—39.

därutöver 12½ gånger sparbankens fonder. Enligt den särskilda regeln skulle inlåningen, med avdrag för vissa kassatillgångar, i intet fall få överstiga 50 gånger sparbankens fonder. Verkningarna av de nya reglerna om maximering av inlåningen mildrades genom mjuka övergångsbestämmelser. Detta förslag gick igenom i riksdagen och lagfästes.

Vad beträffar motiveringen för förslaget må här endast nämnas, att departementschefen (alltjämt Thorsson) i sitt anförande¹ upprepade, att enligt hans mening inga placeringar var fullt riskfria. Därför ville han att *någon* täckning skulle krävas för i princip all inlåning, oavsett hur den placerades. Detta krav skulle tillgodoses genom den särskilda regeln. Han lämnade ej någon närmare motivering, varför relationstalet 50 valdes. Beträffande huvudregeln uttalade han, att han ville tillmötesgå det från många håll framställda kravet på att lån mot botteninteckning och kommunlån skulle tas med bland de s. k. riskfria placeringarna.

År 1937 gjordes vissa ändringar i 25 § SpL (SFS 1937:364). Den viktigaste ändringen var, att relationstalet i den särskilda regeln — efter en övergångstid — skulle skäras ned från 50 till 30. I övrigt gjordes vissa smärre justeringar i skärpande riktning och ett tillägg som skulle underlätta fusion av sparbanker. 25 § SpL har sedermera, om man bortser från en mindre jämkning år 1948, bibehållit den lydelse som den fick 1937.

Ett vägande skäl för 1937 års skärpningar i sparbankernas inlåningsregler synes ha varit, att sparbankernas fonder hade stigit sedan den efterkrigstid då relationstalet 50 fastställdes. Vid 1934 års utgång var sålunda sparbankernas fonder så stora, att de i medeltal uppgick till 9,2 procent av insättarnas behållning.²

Sedermera har det inte varit tal om skärpningar utan om lättnader i sparbankernas inlåningsregler. 1947 infördes en *provisorisk lagstiftning* (SFS 1947:321) vid sidan av 25 § SpL. Provisoriet innebar att katalogerna på riskfria placeringar enligt huvudregeln vidgades något och att vissa sparbanker efter dispens skulle få tillämpa den särskilda regeln med relationstalet 50 intill utgången av år 1952.

1947 års provisorium tillkom efter en framställning av sparbanksföreningen om uppmjukning i inlåningsbestämmelserna. Föreningen ville, att relationstalet i huvudregeln skulle höjas från 12½ till 20 och relationstalet i den särskilda regeln från 30 till 40. Föreningen anförde bl. a., att det var svårt att åstadkomma någon verklig bedömning av riskerna för den täckningsfria och den täckningskrävande medelsplaceringen och att gällande bestämmelser syntes medföra högre krav på täckning än som föranleddes av de förlustrisker, som erfarenhetsmässigt kunde påvisas. Föreningen erinrade om att sparbankerna under årens lopp lidit mycket små förluster.

Sparbanksföreningens förslag avvisades i propositionen nr 320 till 1947

¹ Prop. 22/1923 s. 42—47.

² Prop. 243/1937 s. 13.

års riksdag. Det hade nämligen blivit utsatt för åtskillig kritik vid remissbehandlingen. Som lättnader i inlåningsreglerna emellertid behövdes för att sparbankerna skulle kunna fylla sin angelägna uppgift att ta emot allmänhetens sparmedel, föreslogs i stället andra slags lättnader, nämligen de som enligt vad utredningen nyss anförts sedermera blev lagfästa.

Provisoriet förlängdes 1952 på förslag av 1948 års sparbankssakkunniga till utgången av 1955 (SFS 1952:259). Samtidigt vidgades möjligheten för sparbank att få räkna inlåning enligt den särskilda regeln efter relations-talet 50.

I sitt i maj 1954 framlagda betänkande med *förslag till lag om sparbanker m. m.* (SOU 1954:10) har 1948 års sparbankssakkunniga sedermera föreslagit inlåningsregler i vilka relationstalen satts till oförändrat 12½ enligt huvudregeln och till 50 enligt den särskilda regeln, varjämte vissa ändringar vidtagits i fråga om vilka tillgångar som skall betraktas såsom riskfria. Bl. a. har inteckningslån i större utsträckning än tidigare förts till den riskfria gruppen.

Centralkassorna

För CK gällde under tiden närmast innan förordningen den 5 juni 1942 om jordbrukets kreditkassor (JKF) trädde i kraft, att inlåningen icke fick överstiga ett belopp motsvarande tre gånger den ansvarighet, som de till CK anslutna JK hade för CK:s förbindelser. Kung. Maj:t kunde emellertid ge dispens för inlåning intill ett belopp motsvarande fyra gånger denna ansvarighet (SFS 1936:374 jämförd 1930:317).

Bestämmelserna i 32 § JKF var i stort sett desamma som sparbankernas vid motsvarande tid. De innehöll sålunda en huvudregel med en uppräkningslista av s. k. riskfria placeringar jämte föreskrift att återstående placeringar fick uppgå till högst 12½ gånger fonderna jämte en särskild regel med föreskrift om täckning för alla placeringar — utom kassatillgångar — efter relationstalet 30. Inlåningsreglerna i 32 § JKF har sedermera bibehållits med endast en mindre jämkning 1948.

1942 års inlåningsregler tillkom på förslag av 1938 års jordbrukskassautredning. Utredningen redogjorde i sitt betänkande för bankernas och sparbankernas inlåningsbestämmelser och kom därefter till att CK borde ha i stort sett samma regler som sparbankerna. Utredningen ansåg visserligen, att CK:s rörelse måhända var något mer riskbetonad än sparbankernas och att det därför kunde finnas skäl att ge dem strängare inlåningsbestämmelser. Men de större riskerna motvägdes av att CK dels kunde göra gällande medlemmarnas personliga ansvar och dels kunde bjuda insättarna viss extra trygghet genom de grundfonder som statsmakterna ställt till deras förfogande.

1938 års jordbrukskassautredning ansåg av allt att döma, att det i och för sig, med hänsyn till de fonder som fanns, för CK:s del hade räckt med

lägre multiplar än sparbankernas. Men eftersom den årliga fonderingen kunde beräknas komma att nedgå, borde likväl multiplarna vara desamma som för sparbankerna.

Av propositionen nr 41 till 1942 års riksdag framgår, att utredningsförslaget godtogs av de flesta remissinstanserna. Departementschefen, som betonade att kasserörelsens inlåning från allmänheten borde upparbetas och att en ökning av inlåningen ej borde motverkas genom mera restriktiva inskränkningar i kassornas inlåningsrätt än som påkallades av hänsyn till insättarnas intressen, förordade i sitt anförande utredningsförslaget.¹ Riksdagen beslöt i enlighet därmed.

I en *skrivelse till Kungl. Maj:t den 16 juni 1945* hemställde SJK, bl. a., om vissa lättnader i inlåningsreglerna för CK, innebärande huvudsakligen att gångertalet enligt huvudregeln skulle höjas från 12½ till 15. Denna hemställan lämnades emellertid tillsvidare utan åtgärd under hänvisning till pågående utredning om kreditväsendets omorganisation.²

1948 infördes en *provisorisk lagstiftning för CK* (SFS 1948:376). Provisoriet skulle, liksom bankernas och sparbankernas, gälla jämte huvudstadsgandet. Det innebar, att inlåningsrätten vidgades genom att de till en viss CK anslutna JK:s kassatillgångar fick läggas till CK:s egna kassatillgångar vid bestämmandet av inlåningsmaximum. Vidare uppmjukades något bestämmelserna om vilka placeringar som enligt huvudregeln skulle betraktas såsom riskfria.

Provisoriet har på initiativ av 1950 års jordbrukskasseutredning förlängts, senaste gången intill utgången av år 1955.³ Därvid har möjlighet öppnats att medelst dispens från fall till fall höja fondrelationstalet enligt den särskilda regeln för viss CK upp till högst 50. Uppmjukningen av den särskilda regeln motiverades av utredningen genom hänvisning till att sparbankssakkunniga föreslagit en höjning av motsvarande slag för sparbankerna och genom att de för CK faktiskt föreliggande fondrelationerna belystes.

Dispensregeln har, enligt riksdagens anvisningar, tillämpats restriktivt. Under våren 1953 beviljades dispens, gällande år 1953, i tre fall. I ett fall medgavs höjning av relationstalet från 30 till 35 och i två fall från 30 till 33. För åren 1954—55 har sedermera dispens givits för fyra CK. För samtliga har höjning till 35 medgivits.

Gällande lagstiftning

Utredningen torde, efter den nyss lämnade historiken, kunna inskränka sig till att i olika avsnitt återge de författningstexter varigenom inlåningsrätten för bankerna, sparbankerna och CK för närvarande regleras.

¹ Prop. 41/1942 s. 55.

² Prop. 112/1946 s. 7—9 och 26.

³ SFS 1952:325 och 1953:165.

Bankerna

49 § första stycket BL:

Bankaktiebolags inlåning må, där bolagets egna fonder uppgå till högst fem miljoner kronor, allenast med det belopp, som motsvarar vad för bolagets räkning inestår hos annat inländskt bankbolag, överstiga fem gånger beloppet av bolagets egna fonder. Uppgå bankaktiebolags egna fonder till mera än fem miljoner kronor, må inlåning äga rum högst till belopp av tjugufem miljoner kronor ökat med nio gånger skillnaden mellan beloppet av bolagets egna fonder och fem miljoner kronor, dock att inlåningssumman icke må överstiga åtta gånger beloppet av bolagets egna fonder.

Lagen den 5 juni 1953 (nr 308) med särskilda bestämmelser angående bankaktiebolags inlåning; förlängd t. o. m. den 30 juni 1955 genom lag den 4 juni 1954 (nr 329).

1 §.

Utan hinder av bestämmelserna i 49 § 1 mom. lagen om bankrörelse må bankaktiebolag mottaga inlåning med

dels ett belopp motsvarande summan av

- a) bolagets inneliggande kassa;
- b) vad för bolagets räkning inestår hos Sveriges riksbank eller riksgäldskontoret eller å postgiro eller hos annat inländskt bankaktiebolag med lyftningsrätt vid anfordran eller efter en dags uppsägning;
- c) bolaget tillhöriga, å inländsk bank dragna checkar samt av sådan bank utställda egna växlar, betalbara vid anfordran;
- d) marknadsvärdet, dock högst nominella värdet, å bolaget tillhöriga av svenska staten utfärdade skattkammарväxlar samt å sådana bolaget tillhöriga obligationer, vilka utfärdats av svenska staten, Sveriges allmänna hypoteksbank eller konungariket Sveriges stadshypotekskassa, under förutsättning att obligationernas återstående löptid icke överstiger fem år;
- e) tre fjärdedelar av marknadsvärdet, dock högst tre fjärdedelar av nominella värdet, å sådana bolaget tillhöriga obligationer, som avses under d) men vilkas återstående löptid överstiger fem år; samt
- f) tre fjärdedelar av marknadsvärdet, dock högst tre fjärdedelar av nominella värdet, å andra bolaget tillhöriga inhemska obligationer, vilka äro av fullgod beskaffenhet;

dels ock ett belopp motsvarande, om bolagets eget kapital icke överstiger fem miljoner kronor, sex gånger det egna kapitalet samt, om bolagets eget kapital är större än nyss sagts, trettio miljoner kronor ökat med tio gånger skillnaden mellan bolagets eget kapital och fem miljoner kronor.

Vid tillämpning av dessa bestämmelser skall såsom inlåning anses — utöver vad som är att anse såsom inlåning enligt lagen om bankrörelse — ej mindre belopp, för vilka bolaget ansvarar på grund av egna accepter eller som tillförts bolaget genom försäljning av postremissväxlar eller genom rediskontering eller försäljning av andra växlar, än även beloppet av de garantiförpliktelser, som bolaget iklätt sig, i den mån dessa förpliktelser icke täckas av hos bolaget insatta, till bolaget pantförskrivna medel.

2 §.

Konungen må, efter hörande av fullmäktige i riksbanken samt bank- och fondinspektionen, medgiva, att bankaktiebolag må mottaga inlåning med visst belopp

utöver det sammanlagda belopp, vartill bolagets inlåning enligt föreskrifterna i 1 § högst må uppgå.

Sparbankerna

25 § SpL:

Sparbank må inlåna penningar

dels till ett belopp, för vilket full täckning hos sparbanken finnes i kontanta penningar, i medel, som för sparbankens räkning inestå hos riksbanken, postsparbanken, inländskt bankbolag eller centralkassa för jordbrukskredit eller å postgiro, i skattkamarväxlar eller andra skuldförbindelser utfärdade av riksgäldskontoret, i statens, Sveriges allmänna hypoteksbanks, konungariket Sveriges stadshypotekskassas eller andra fullgoda inhemska obligationer, i fordringar på grund av lån, för vilkas fulla gäldande staten, kommun eller dylik samfällighet är ansvarig eller för vilka säkerheten utgöres av sådana obligationer, som nu nämnts, eller i fordringar på grund av lån, vilka förfalla eller kunna av sparbanken uppsägas till betalning inom högst sex månader och för vilka säkerheten utgöres av inteckning inom hälften av senast fastställda taxeringsvärdet uti annan i stad, köping eller municipalsamhälle belägen fastighet än industrifastighet eller uti jordbruksfastighet å landet, därvid i taxeringsvärdet å jordbruksfastighet, vilken ej är försedd med för jordbrukets bedrivande nödiga åbyggnader, icke må inräknas värdet av växande skog;

dels ock därutöver till ett belopp av högst tolv och en halv gånger sparbankens fonder.

I intet fall må dock inlåningen med avdrag av ett belopp, motsvarande sparbankens kassa och de medel, som för sparbankens räkning inestå hos riksbanken, postsparbanken, inländskt bankbolag eller centralkassa för jordbrukskredit eller å postgiro, överstiga trettio gånger sparbankens fonder.

Sparbank, som träffat avtal med annan sparbank om övertagande av dess rörelse, må, sedan sistnämnda sparbank trätt i likvidation, vid bestämmande av inlåningens omfattning under tiden för likvidationen intill belopp och på villkor, som Konungens befallningshavande fastställer, taga i beräkning blivande överskott, som i avtalet tillförsäkrats den övertagande sparbanken såsom förstärkning av dess fonder.

Lagen den 23 maj 1952 (nr 259) med särskilda bestämmelser angående sparbanks inlåning.

1 §.

Vid bestämmande av den omfattning, i vilken sparbank på grund av stadgandet i 25 § första stycket lagen den 29 juni 1923 (nr 286) om sparbanker må inlåna penningar, skola under tiden intill utgången av år 1955 med fordringar, som i nämnda lagrum avses, likställas fordringar på grund av lån, vilka förfalla eller kunna av sparbanken uppsägas till betalning inom högst sex månader och för vilka säkerheten utgöres av

1) inteckning som beviljats i fast egendom av beskaffenhet, varom i förenämnda lagrum sägs, och som till förmånsrätten ligger över fem tiondelar men inom sex tiondelar av senast fastställda taxeringsvärdet, därvid i taxeringsvärdet å jordbruksfastighet, vilken ej är försedd med för jordbrukets drivande nödiga åbyggnader, icke må inräknas värdet av växande skog;

2) inteckning i bebyggd fastighet, som är belägen annorstädes än i stad, köping eller municipalsamhälle, därest den eller de byggnader, som finnas uppförda å fastigheten, äro avsedda huvudsakligen för bostadsändamål eller till affärslokaler,

dock endast i den mån inteckningen ligger inom hälften av senast fastställda taxeringsvärdet; eller

3) inteckning i tomträtt till bebyggd tomt, därest den eller de byggnader, som finnas därå uppförda, äro avsedda huvudsakligen för bostadsändamål eller till affärslokaler, dock endast i den mån inteckningen ligger inom sex tiondelar av senast fastställda taxeringsvärdet å byggnaderna.

2 §.

Konungen äger på ansökan av sparbank medgiva att, utan hinder av stadgandet i 25 § andra stycket lagen om sparbanker, intill utgången av år 1955 inlåningen må, med det avdrag som i nämnda lagrum sägs, uppgå till ett belopp av femtio gånger sparbankens fonder.

Centralkassorna

32 § JKF:

Centralkassa må in- och upplåna penningar *dels* till ett belopp, för vilket full täckning hos kassan finnes i kontanta penningar, i medel som för kassans räkning inestå hos riksbanken, jordbrukskreditkassan eller inländskt bankaktiebolag eller å postgiro, i statens eller Sveriges allmänna hypoteksbanks obligationer eller i fordringar på grund av lån, för vilkas fulla gäldande staten är ansvarig eller för vilka säkerheten utgöres av inteckning inom sex tiondelar av senast fastställda taxeringsvärdet å jordbruksfastighet, *dels ock* därutöver till ett belopp motsvarande tolv och en halv gånger centralkassans och därtill anslutna jordbrukskassors fonder och insatskapital.

I intet fall må dock in- och upplåningen med avdrag av ett belopp motsvarande centralkassans kassa och de medel, som för centralkassans räkning inestå hos riksbanken, jordbrukskreditkassan eller inländskt bankaktiebolag eller å postgiro, överstiga trettio gånger centralkassans och därtill anslutna jordbrukskassors fonder och insatskapital.

Förordningen den 30 maj 1952 (nr 325) med särskilda bestämmelser om in- och upplåning vid centralkassa för jordbrukskredit; förlängd t. o. m. utgången av 1955 genom förordning den 24 april 1953 (SFS 1953:165).

1 §.

Vid bestämmande av den omfattning, i vilken centralkassa för jordbrukskredit på grund av stadgandet i 32 § första stycket förordningen den 5 juni 1942 (nr 325) om jordbrukets kreditkassor må in- och upplåna penningar, skola under år 1953 *dels* med kontanta penningar i centralkassan likställas kontanta penningar i därtill anslutna jordbrukskassor, *dels* med fordringar, som avses i nämnda stadgande, likställas fordringar på grund av lån, för vilka säkerheten utgöres av inteckning inom hälften av det senast fastställda taxeringsvärdet å sådan i 52 § andra stycket sagda förordning omförmäld fastighet, vars huvudsakliga värde består i tomt eller bostadsbyggnad.

2 §.

På framställning av centralkassa äger Konungen efter hörande av bank- och fondinspektionen medgiva att, utan hinder av stadgandet i 32 § andra stycket förordningen om jordbrukets kreditkassor, in- och upplåningen med det avdrag, som i nyssnämnda författningsrum sägs, under år 1953 må överstiga centralkas-

sans och därtill anslutna jordbrukskassors fonder och insatskapital det antal gånger, över trettio men högst femtio, som Konungen med hänsyn till omständigheterna finner skäligt bestämma.

Yttrande och förslag

Allmänna synpunkter på de gällande bestämmelserna

Utredningen torde nu få övergå till att framlägga några allmänna synpunkter på de för närvarande tillämpade inlåningsreglerna. Synpunkterna gäller, där ej annat utsäges, inlåningsreglerna i gemen, således inte bara dem som avser CK.

Syftet med inlåningsreglerna skall, såsom inledningsvis anförts, vara att *trygga insättarna* mot de risker som är nödvändigt förbundna med att kreditinstituten använder deras pengar i sin utlåningsverksamhet. Tryggheten för insättarna vill man skapa genom att i en lagbestämmelse ålägga kreditinstituten att hålla en viss minsta relation mellan fonder och inlåning.

Man skulle tro att lagstiftaren utformade inlåningsregler av denna typ på grundval av en analys av uppgifter om förluster som inträffat och på en med ledning därav ställd prognos på vilka förluster som kan beräknas för framtiden.

Ett studium av reglernas historia ger emellertid vid handen, att lagstiftaren inte har gått till väga på det sättet. Vissa mera allmänna överväganden av förlustriskerna återfinns visserligen i förarbetena till reglerna och det är tydligt att dessa på skilda sätt har kommit att inverka på reglernas utformning. Men dessa överväganden har uppenbarligen inte varit de i sista hand avgörande.

Lagstiftaren har nämligen, såvitt man kan se, lagt huvudvikten vid att få fram vilken fondbildning de kreditinstitut, för vilka lagstiftning varit aktuell, till insättarnas säkerhet maximalt kan tänkas åstadkomma i stället för vid att utröna förlustriskerna. Tydligen har han utgått från den till synes självklara grundsatsen att insättarnas trygghet måste bli större ju större fonderna är.

Därför har lagstiftaren vanligen gått så tillväga, att han framför allt har undersökt hur kreditinstituten vid lagstiftningstillfället hade det ställt med fonder och inlåning och hur de inlånade medlen var placerade. På grundval av sådana undersökningar har sedan reglerna brukat utformas.

När man har upprättat kataloger på s. k. riskfria placeringar har man sålunda tagit ej ringa hänsyn till hur vederbörande kreditinstitut hade sina tillgångar placerade vid lagstiftningstillfället. Katalogerna har därigenom blivit olika för de skilda kreditinstituten.

Sedan den del av inlåningen som motsvaras av katalogernas s. k. riskfria tillgångar avdragits har man bestämt en relation — eller två relationer för sparbanker och CK — mellan återstoden av inlåningen och fonderna, som

nära svarat mot den fondrelation som de flesta redan haft. Vad gäller CK gick man, när inlåningsreglerna infördes, annorlunda tillväga såtillvida att man tog sparbankernas relationstal, fastän det ansågs att CK hade kunnat klara sig med lägre åtminstone någon tid och att CK:s verksamhet såsom i princip inriktad på driftkredit hade en annan karaktär än sparbankernas. De kreditinstitut som ej nått upp till den föreskrivna fondrelationen har man brukat ge en ganska rundlig övergångstid för att anpassa sig.

Det kan inte förnekas att inlåningsregler, som syftar till att stimulera kreditinstituten att till insättarnas säkerhet stärka sina fonder, har *en sane-rande och konsoliderande verkan på kreditväsendet*. Utredningen har därför under sina diskussioner i ämnet aldrig ifrågasatt annat än att det även i fortsättningen skall finnas sådana regler. Dessa regler bör som hittills givetvis kompletteras med andra föreskrifter som syftar till att ytterligare sanera och konsolidera kreditväsendet — föreskrifter rörande kreditgivningen, om avsättningar till reservfond, om bokföringen, om tillsyn m. m. — men de kan enligt utredningens mening icke ersättas med sådana föreskrifter.

Om utredningen alltså anser, att lagstiftningen för kreditinrättningar till insättarnas trygghet bör innehålla regler om att kreditinrättningarna skall hålla eget kapital intill visst minsta belopp, så är därmed dock ej sagt att utredningen finner reglerna sådana de är utformade i gällande lagstiftning tillfredsställande.

Det förefaller nämligen utredningen som om det, trots vad som nyss sagts, skulle finnas fog för åtskilliga *ganska vägande invändningar* mot de gällande reglerna. Utredningen vill i det följande ta upp några av de brister som utredningen särskilt uppmärksammat.

Själva uppläggningsen av den hittillsvarande lagstiftningen i förevarande ämne synes i och för sig medföra vissa nackdelar. En naturlig följd av att reglerna i så hög grad anpassats efter de vid varje särskilt lagstiftningstillfälle rådande förhållandena är att de blir svåra att upprätthålla när förhållandena ändras därhän att fondbildningen försvåras. Reglernas historia synes också visa att de haft en påfallande ringa motståndskraft mot de påfrestningar som den ekonomiska utvecklingen medfört. Reglerna har den ena gången efter den andra genom provisorier eller lagändringar av principiellt mera bestående karaktär fått, i ett fall sättas helt ur kraft för en tid, i många andra mjukas upp genom påbyggnader av olika slag, genom föreskrifter om dispensmöjligheter, genom allmängiltiga höjningar av fondrelationstalet o. s. v. Reglernas följsamhet framträder måhända mest utpräglad i fråga om sparbankerna. Sparbanksreglerna har nämligen ändrats inte bara i uppmjukande riktning utan också i skärpande vid ett tillfälle — 1937 — när sparbankernas fondbildning hade ökats.

Klart är, att varje lagstiftning efter hand blir inaktuell på grund av ändrade förhållanden på det område, där den skall gripa in. Uppenbart är likaså, att författningar just på det ekonomiska området med dess rörliga för-

hållanden lätt kan bli inaktuella fortare och oftare än andra författningar och att förhållandena under tider av kriser kan göra provisorier och undantag nödvändiga.

Men den följsamhet som visats i fråga om inlåningsreglerna går enligt utredningens mening alltför långt och synes så stor, att den är ägnad att minska respekten för reglerna. Det synes utredningen sannolikt, att reglerna skulle ha vunnit i stadga utan att förlora i effekt, om de hade utformats och avgränsats i närmare anslutning till sitt syfte, nämligen att trygga insättarna mot förefintliga förlustrisker.

Emellertid har enligt utredningens mening förhållandena på det ekonomiska området i vårt land ändrats så att det ur olika synpunkter funnits skäl att efterhand lätta på fondtäckningskraven. Inte minst genom den utveckling som sammanhänger med nuvarande beskattning av vinstmedel, som avsättes till reservfond, kan insättarnas intresse av trygghet för sina insatta medel — inom vissa gränser — gagnas lika bra eller bättre om den kreditinrättning de gynnar i stället för att avsätta beskattade överskottsmedel till reservfonden gör *avskrivningar* på sina riskbärande placeringar eller *avsättningar till värderegleringskonton* och liknande konton, som skall tillgripas för att täcka förluster innan reservfonden och annat eget kapital tas i anspråk. Inom bankvärlden är sådana dispositioner gängse och accepterade av myndigheterna. CK och JK gör i regel sina avsättningar till delcrediteräkningar (för utlåningen) och värderegleringskonton (för obligationer), vilka båda dera till sitt belopp finns angivna i kassornas årsredovisningar och månatliga ställningsöversikter.

Samtidigt som fondbildningen hämmats, bl. a. genom att dylika dispositioner blivit vanliga, har inlåningen ökat mer än normalt på grund av det sjunkande penningvärdet. Dessa två omständigheter tillsammans har gjort, att inlåningsreglerna kommit att utöva ett ganska hårt tryck på många kreditinrättningar. Reglerna har medfört, att kreditinrättningarna placerat större del av de inlånade medlen i privilegierade, såsom riskfria betraktade tillgångar. Däremot torde de ej ha medfört att inlåningen begränsats.

Man har därför skäl anse, att inlåningsreglerna i själva verket har karaktär av utlåningsregler. Denna karaktär hos dem torde — även om man får räkna med att utlåningen påverkats jämväl av åtskilliga andra faktorer än inlåningsreglerna — för CK:s och i någon mån också för sparbankernas del kunna belysas genom tablåerna 1 och 2 på nästa sida.¹ Dessa utvisar, att särskilt CK i allt större utsträckning kommit att ägna sig åt primärbelåning samt att det egna kapitalet för båda typerna kreditinrättningar ökas långsammare än inlåningen.

¹ Tablå 1 grundad på uppgifter, lämnade av sparbanksinspektionen, tablå 2 på uppgifter, lämnade av SJK.

Tablå 1. Sparbankerna

Ultimo år	Inlåning (+upplå- ning) mkr	Eget kapital mkr	Ej fondkrävande placeringar (enl. huvudregeln)		Primärlån m. m. (= täckningsfri utlåning)	
			mkr	% av inlå- ning (+upp- låning)	mkr	% av hela utlåningen
1923	2 369,2	137,8	1 614,2	68,1	968,7	54,1
1930	2 970,6	236,8	2 280,4	76,8	1 534,3	64,7
1940	3 718,8	338,6	2 849,0	76,6	2 065,8	65,1
1942	4 147,6	345,4	3 236,0	78,0	2 143,9	65,0
1945	5 633,8	356,5	4 264,4	75,7	2 508,5	60,7
1950	7 716,1	400,6	5 811,5	75,4	4 773,2	68,7
1952	8 725,0	417,0	6 938,6	79,5	5 849,4	74,1

Tablå 2. Centralkassorna för jordbrukskredit

Ultimo- år	Inlåning (+upplå- ning) mkr	Eget kapital (CK+JK) mkr	Ej fondkrävande placeringar (enl. huvudregeln)		Primärlån m. m. (= täckningsfri utlåning)	
			mkr	% av inlå- ning (+upp- låning)	mkr	% av hela utlåningen
1942	122,2	7,5	67,5	55,2	58,9	49,0
1945	202,0	9,7	110,5	54,7	83,3	45,2
1950	427,6	16,4	241,8	56,5	202,5	50,1
1952	568,0	19,0	361,2	63,6	262,5	54,2
1953	631,0	20,4	431,6	68,4	352,4	61,8

Nu kan man möjligen säga, att det är till insättarnas fördel om sparbankerna och CK alltmera går över till den ur trygghetssynpunkt förmånligare primärbelåningen och om bankerna genom inlåningsreglerna drivs att öka sina portföljer av guldkantade obligationer och andra såsom riskfria betraktade värdehandlingar och andra tillgångar. Men ett sådant påstående kan inte gälla längre än intill en viss gräns. Utredningen anser därför att man borde utforma inlåningsreglerna för kreditinstituten såvitt möjligt med hänsyn uteslutande till insättarnas intresse av skydd mot förluster. Skyddet bör differentieras efter hur de insatta medlen placeras. Det bör anpassas efter vad som skäligen kan krävas på grundval av tidigare erfarenheter och en *försiktig prognos* om den framtida utvecklingen. Detta synes vara den princip som såväl ur samhällets som kreditväsendets och insättarnas synpunkt är den lämpligaste.

Förslag till nya principer för inlåningsreglerna

Redan av den allmänna diskussion som redovisats i det närmast föregående avsnittet framgår, att utredningen funnit att insättarnas intresse av

skydd mot förlustrisker mer renodlat än tidigare bör läggas till grund vid utformningen av inlåningsreglerna för kreditinstituten.

Omsatt i praktiken föranleder denna grundinställning utredningen att anlägga följande synpunkter på den allmänna uppläggningsreglerna.

1. *Katalogen över privilegierade placeringar* borde enligt utredningens mening vara lika för alla kreditinstituten. Förlustrisken på en viss placering — t. ex. obligationer av visst slag, primärlån av visst slag — bör nämligen rimligtvis vara densamma oavsett om det är en bank, en sparbank eller en CK som gör placeringen. Vill man differentiera, måste man ge andra motiv därför än hänsyn till insättarnas intresse av skydd för sina insatta medel. Och i den mån man t. ex. ur penningpolitiska eller allmänekonomiska synpunkter vill öva inflytande på kreditinstitutens placering av sina medel synes man böra välja andra utvägar än att påverka dem genom inlåningsreglerna.

2. Bland de privilegierade placeringarna bör såsom *riskfria placeringar* anses endast kassatillgångar och andra tillgångar som är så säkra att förlust på dem kan anses praktiskt taget utesluten. Såsom riskfria blir då i huvudsak sådana tillgångar att betrakta som för närvarande får avdragas enligt den särskilda regeln (30-gånge-regeln) för sparbanker och CK. För den del av inlåningen som motsvaras av dylika placeringar bör *ingen extra säkerhet* i form av eget kapital erfordras.

3. I övrigt bör såsom *privilegierade placeringar* upptagas fullgoda obligationer och liknande värdehandlingar samt primärlån m. m. Utredningen är av den uppfattningen att dessa placeringar, ehuru mera betryggande än de ej privilegierade, dock icke är riskfria. Enligt utredningens mening bör fördenskull *någon extra säkerhet* i form av eget kapital krävas för den inlåning som motsvaras av dylika placeringar. Men säkerheten bör kunna sättas väsentligt lägre än för inlåning som motsvaras av ej privilegierade placeringar.

Den *särskilda regeln* för sparbanker och CK, vilken just har till syfte att garantera någon extra säkerhet för dessa placeringar, bör *slopas*. Den medför anspråk på särskild säkerhet för här ifrågavarande slag av placeringar endast om de utgör en större andel av hela utlåningen. Bärande skäl för en regel med sådan verkan torde ej kunna anföras. Regeln synes stel och överhuvudtaget icke helt lyckligt utformad. Beträffande regelns verkan torde utredningen få hänvisa till tablåerna 3 och 4 nedan.

4. För de placeringar, som därefter återstår, *de oprivilegierade placeringarna*, bör hållas eget kapital som, med lämplig säkerhetsmarginal, svarar mot de förlustrisker som föreligger och kan beräknas framdeles komma att föreligga för den typ av kreditinrättningar, varom fråga är — banker, sparbanker, CK. Den *extra säkerhet* i form av eget kapital som skall bjudas för dessa placeringar skall alltså, i motsats mot den extra säkerheten för de

privilegierade placeringarna, kunna vara olika för de tre typerna av kreditinrättningar. Den bör ju nämligen rättas efter arten av den rörelse och den allmänna strukturen på den utlåning, som drives av kreditinrättningar inom var och en av de tre kategorierna.

Utformningen av nya inlåningsregler för CK

De nyss angivna principerna har föranlett utredningen att utforma sitt förslag till inlåningsregler för CK i 27 § JKL på följande sätt.

I lagtextens *första stycke* upptages såsom huvudregel, att CK jämte anslutna JK till insättarnas säkerhet skall ha eget kapital, som tillhopa uppgår till visst lägsta belopp, bestämt med hänsyn till medelsplaceringen.

Det har syntts naturligt att räkna in de anslutna JK:s eget kapital. Så sker enligt JKF och så bör ske även efter den omläggning i skilda hänseenden som JKL innebär. En given förutsättning är emellertid att man vid bestämningen av CK:s och JK:s eget kapital beaktar det koncernförhållande, som föreligger, så att ingen dubbelräkning av eget kapital förekommer.

I det *andra stycket* göres en uppdelning av placeringarna i tre grupper, a), b) och c).

Under a) upptages i stort sett samma placeringar i kassatillgångar o. d. som i 32 § andra stycket JKF (särskilda regeln). Uppräkningen under a) i förslaget skiljer sig emellertid från motsvarande uppräkning i JFK bl. a. genom att insättning hos sparbank eller CK och placeringar i vissa mycket kortfristiga statspapper tagits med. Båda dessa placeringar är uppenbarligen av sådan natur, att de kan anses praktiskt taget riskfria. Utredningen vill framhålla, att den i lagtexten genomgående använder uttrycket »inneliggande kontanta medel» i stället för det i sparbankslagstiftningen och banklagstiftningen brukade uttrycket »inneliggande kassa». Så sker därför att utredningen vill undvika att samma ord, »kassa», användes för att ange både kreditinrättningen och dess kassatillgångar. Någon skillnad i fråga om innebörden av det gängse uttrycket »inneliggande kassa» och utredningens »inneliggande kontanta medel» är ej avsedd. I uttrycket »kontanta medel» bör alltså få intolkas även vissa andra tillgångar än reda penningar, i den mån sådana tillgångar enligt sedvana anses höra till kreditinrättnings »inneliggande kassa».

Till gruppen b) har hänförs vissa placeringar, som skall betraktas såsom ej helt riskfria. De placeringar som uppräknas under b) har i stort sett sin motsvarighet i uppräkningen av privilegierade placeringar i 32 § första stycket JKF (huvudregeln), dock med den skillnaden, givetvis, att i JKF:s nämnda stadgande även de av utredningen såsom helt riskfria betraktade placeringarna finns med. Dessutom har utredningen utökat och jämkat också katalogen över denna typ av privilegierade placeringar något. Sålunda har allmänt stadgats, att inhemska obligationer av fullgod beskaffenhet skall tagas med. I uppräkningen har vidare intagits vissa intecknings-

lån, nämligen sådana vilka ligger inom 60 procent av det senast fastställda taxeringsvärdet för jordbruksfastighet, bostadsfastighet, affärsfastighet. Inteckning i tomträtt till bebyggd fastighet skall också inräknas, förutsatt att byggnaderna på tomträttsfastigheten är avsedda väsentligen för bostadsändamål och att inteckningen ligger inom 60 procent av taxeringsvärdet för byggnaderna. Enligt den för närvarande för CK gällande lagstiftningen upptas av inteckningslån bland privilegierade placeringar endast lån mot säkerhet av inteckning i jordbruksfastighet eller, under vissa förutsättningar, i annan fastighet vars huvudsakliga värde består i tomt eller bostadsbyggnad. Emellertid göres åtskillnad mellan dessa två slag av placeringar på så sätt att inteckningslån i jordbruksfastighet betraktas som privilegierade i den mån de ligger inom 60 procent av taxeringsvärdet, inteckningslån i annan fastighet endast i den mån de faller inom 50 procent av taxeringsvärdet. Enligt utredningens mening saknas anledning bibehålla denna differentiering, varför sistnämnda procenttal föreslås höjt till 60. Utvidgningen av de privilegierade placeringarna att omfatta också lån mot inteckning i affärsfastighet och tomträtt föranleds av att dessa två grupper inteckningslån numera får anses erbjuda en säkerhet som är att jämföra med den som de redan tidigare privilegierade inteckningslånen ger. De två nytillkomna slagen av inteckningslån bör och kan enligt utredningens mening privilegieras i samma utsträckning som de tidigare privilegierade, d. v. s. i den mån de ligger inom 60 procent av den intecknade fastighetens eller, i fråga om tomträtt, inom 60 procent av byggnadernas taxeringsvärde.¹ Utredningen torde i detta sammanhang få anmärka, att dess förslag i denna del i det väsentliga kan anses stämma överens med vad som föreslagits i det förslag till ny banklagstiftning, som Kungl. Maj:t den 24 september 1954 remitterat till lagrådet. Lagrådsremissen, där inlåningsreglerna utformats efter hittills gällande principer, upptar emellertid en åtskillnad mellan bostads- och affärsfastigheter inom och sådana utom områden, för vilka stadsplan eller byggnadsplan fastställts. Denna åtskillnad, som innebär att privilegiering beträffande inteckningar i bostads- och affärsfastigheter skall komma i fråga endast när fastigheterna ligger inom planlagt område, har utredningen för sin del ej velat göra. Lagrådsremissen upptar vidare en maximering för tillgodoräknande av inteckningslån såsom privilegierad tillgång. Maximeringen har ej motsvarighet i JKL.

Under c) slutligen upptas alla övriga placeringar, d. v. s. vad utredningen kallat de oprivilegierade placeringarna. Dit skulle alltså bli att hänföra bl. a. obligationer, som ej hör hemma under a) eller b), lån mot annan säkerhet än i b) sägs, placeringar i aktier och andelar, fastigheter och inventarier ävensom övriga på balansräkningens tillgångssida upptagna poster, i den mån vad som redovisas enligt gängse uppfattning kan betecknas såsom medelsplaceringar. I händelse tvekan skulle uppstå huruvida eller i vad

¹ Jfr SOU 1954:10 s. 170—192, 319—320.

mån en viss tillgångspost skall räknas som placering torde avgörandet utan särskilt stadgande i denna paragraf ytterst böra tillkomma tillsynsmyndigheten. Av uppläggningsen på paragrafen torde framgå, att man i allmänhet bör se bort från transaktionerna mellan CK och ansluten JK inbördes och betrakta CK jämte anslutna JK som en enhet.

I det *tredje stycket* anges vad som skall erfordras av eget kapital i fråga om de skilda slagen av placeringar. För de såsom riskfria betraktade placeringarna under a) skall enligt utredningens förslag ej erfordras säkerhet i eget kapital. För de ej fullt riskfria placeringarna under b) erfordras en säkerhet i eget kapital motsvarande 1 procent av det placerade beloppet. För placeringarna under c), de oprivilegierade placeringarna, har utredningen — med undantag av ledamoten Didner — stannat för att föreslå procenttalet 5.

Valet av procenttal — såväl för placeringarna under b) som för placeringarna under c) — måste av naturliga skäl grunda sig på en ganska fri bedömning. Det kan alltså inte och bör väl heller inte stödjas av en på matematiska grunder utförd motivering.

CK:s förluster på primärbelåning torde vara ytterst obetydliga. Under senare år har överhuvudtaget inga förluster på sådan utlåning inträffat. Sparbankernas erfarenheter säges ge vid handen att under de senaste 20 åren praktiskt taget inga förluster på bottenlån förekommit. Vad beträffar övriga kreditinrättningar med speciell inriktning på kreditgivning mot botteninteckningar må nämnas, att enligt vad utredningen inhämtat stadshypoteksorganisationen — konungariket Sveriges stadshypotekskassa och stadshypoteksföreningarna — som varit verksamma sedan 1910, hittills icke råkat ut för några som helst förluster på sin fastighetskreditgivning medan landshypoteksorganisationen — Sveriges allmänna hypoteksbank och hypoteksföreningarna — under sin 100-åriga verksamhetstid haft förluster som i allt motsvarar mindre än en $\frac{1}{2}$ promille av hela summan beviljade lån.

Vissa risker att förluster på inteckningslån skall kunna inträffa finns emellertid. Efter vad man för närvarande kan bedöma lär det dock knappast kunna bli fråga om annat än enstaka förluster i exceptionella fall. Den nu alltmera betydelsefulla och omfattande del av primärbelåningen som innefattar kreditgivning mot statlig lånegaranti medför i och för sig ej risk för kapitalförluster. Att den medtagits i grupp b) och ej i grupp a) beror bl. a. på att den i allmänhet är avsedd att löpa på ganska lång tid och att för långfristiga placeringar lämpligen synes böra fordras någon täckning. Vad beträffar lån till kommun eller annan samfällighet torde förlustriskerna vara obetydliga. Men kommunlånen har förts till grupp b) eftersom de inte är helt att jämställa med de under a) upptagna tillgångarna. Av vad här anförts torde framgå att risken för förluster på primärbelåningen i sin helhet normalt torde kunna uppskattas till en ringa bråkdel av 1 procent.

Placeringarna i värdepapper, mestadels obligationer, kan då innebära

större förlustrisker, eftersom dessa värdepappers dagsvärde alltid måste variera med hänsyn till det aktuella ränteläget. Vid räntehöjningar sjunker dagsvärdet och i allmänhet mera ju längre den återstående löptiden för papperet är. Vid räntesänkningar uppkommer däremot kursstegringar. Man torde dock kunna räkna med att CK:s obligationsportföljer kommer att ha sådan sammansättning, att större kursförluster icke inträffar. Det bör kanske också framhållas, att i ett stabilt ränteläge kursen på ett värdepapper av denna typ, om dess kurs till följd av en räntehöjning nedgått, stiger mot pari allteftersom papperets återstående löptid blir kortare. Om man beräknar förlustrisken på placeringarna under b) till 1 procent, bör detta därför enligt utredningens mening vara tillräckligt. Det må erinras om att enligt 45 § JKL obligation i bokföringen ej må upptagas vare sig över verkliga värdet eller över anskaffningskostnaden. Med tanke därpå torde försiktigheten bjuda CK att hålla värderingskonto för obligationer och möjligen också att göra vissa rutinmässiga avskrivningar för att motverka svårigheter vid plötsliga kursförluster.

De oprivilegierade placeringarna har för CK:s del hittills heller inte medfört några nämnvärda förluster. Åtskilliga JK torde kunna redovisa en verksamhet, som från kassans tillkomst ej medfört någon förlust på grund av försumlig återbetalning av utlämnade lån. Ser man till rörelsen i sin helhet, har det givetvis förekommit och förekommer alltjämt förluster, men de är av ringa storleksordning. Enligt vad utredningen inhämtat, har dessa förluster under senare tid brukat hålla sig vid 4—5 000 kronor om året för hela rörelsen, vilken numera har en omslutning av över 700 miljoner kronor. Även förlusterna på de oprivilegierade placeringarna uppgår således normalt till blott en bråkdel av 1 procent.

Skulle man lägga gångna tiders erfarenhet till grund för en bedömning av förlustriskerna, skulle man alltså kunna stanna vid en ganska låg procent-siffra. Ställer man en prognos för framtiden får man bl. a. ta hänsyn till att kreditgivningen till vissa av jordbrukets industrier kan komma att öka. Denna utlåning kan i vissa fall vara förenad med särskilda kreditrisker. Då en utlåning i här avsedda fall måste anses vara en uppgift för jordbrukskasserörelsen — givetvis med iakttagande av rimliga krav på säkerhet etc. — bör hänsyn härtill tas när täckningen skall bestämmas. Samtidigt måste emellertid beaktas, att de större krediterna till jordbrukets organisationer huvudsakligen torde komma att lämnas av jordbrukets bank eller av annan bank.

Den allmänna ekonomiska politik, som föres numera och som i huvudsak torde komma att bestå under överskådlig tid, synes vara ägnad att förbygga förhärjande ekonomiska kriser av det slag som förekom t. ex. i början av 1920-talet och i början av 1930-talet. Risken för en allmän jordbrukskris med därav följande betalningssvårigheter för kassornas låntagare kan, med hänsyn till vad nyss sagts och till jordbruksnäringens utveckling organisa-

toriskt och eljest, betecknas som väsentligt mindre än under tidigare tids-skeden. Man torde därför inte behöva räkna med att för jordbruksnäringen inom överskådlig tid skall uppkomma sådana ekonomiska situationer som i början av 1930-talet.

Även om man vid bedömningen av den säkerhet i eget kapital som bör fordras synes kunna utgå från en viss stabilitet i jordbrukets ekonomiska förhållanden och från jämförelsevis små förlustrisker, så måste man dock, enligt vad utredningen tidigare framhållit, räkna med en avsevärd säkerhetsmarginal.

Utredningens flesta ledamöter anser, att om procenten i fråga om oprivilegierade placeringar sättes till 5, så har man fått en betryggande marginal.

Vid utredningens diskussioner av frågan om procenttalet har enighet rått om att detta tal ej slutgiltigt kan fixeras förrän vid en samtidig prövning av utlåningsreglerna för samtliga de tre slagen av kreditinstitut. Sedan Kungl. Maj:t genom beslut den 24 september 1954 remitterat ett förslag till ny lagstiftning om bankrörelse till lagrådet och i detta förslag upptagits inlåningsregler för bankerna av samma typ som de nu gängse, har man att utgå från att bankerna t. v. kommer att bibehålla det hittillsvarande systemet. Emellertid har jordbrukskassautredningens promemoria den 10 februari 1954 om inlåningsrätten tagits upp i lagrådsremissen och behandlats där ganska ingående. Chefen för finansdepartementet har i samband härmed uttalat, att de med inlåningsrätten sammanhängande problemen måste ytterligare övervägas, innan ställning tas till en omläggning efter de av jordbrukskassautredningen föreslagna linjerna. Vid dessa överväganden, som skall anföras en särskild utredning, bör, fortsätter chefen för finansdepartementet, särskilt uppmärksammas de spörsmål rörande gränsdragningen mellan olika kreditinstitut, som skulle aktualiseras vid införande av enhetliga inlåningsbestämmelser.

När jordbrukskassautredningen nu framlägger ett utformat förslag till inlåningsregler enligt det system, som angavs i den förut omtalade promemorian, så innebär detta att utredningen förordar, att sådana inlåningsregler skall införas för CK, oavsett att bankerna — och förmodligen också sparbankerna — t. v. kommer att ha regler enligt det nu tillämpade systemet. Det har syns jordbrukskassautredningen kunna vara av värde att den utredning som skall syssla med frågan om att ge kreditinstituten gemensamma inlåningsregler får möjlighet att ta del av praktiska erfarenheter som tillämpningen av jordbrukskassautredningens system inom jordbrukskasserörelsen kan komma att ge. Om denna uppfattning har utredningen varit enig. Delade meningar har emellertid, såsom förut antytts, framkommit då det gällt att fastställa procenttalet för CK. Utredningens flesta ledamöter har ansett att procenttalet 5 kan godtagas såsom ett provisorium intill dess det blir klarlagt hur inlåningsrätten skall ordnas för banker och sparbanker. Ledamoten Didner däremot har funnit svårigheten att fast-

ställa ett provisoriskt procenttal så stor, att han funnit sig nödsakad avstå från att framlägga något förslag alls. Han står således ej bakom förslaget om talet 5.

Då det i tredje stycket talas om »det placerade beloppet» är därmed att förstå det belopp varmed placering upptages på balansräkningens tillgångssida. De föreslagna inlåningsreglerna är med andra ord närmast avpassade för kreditinstitut, som på tillgångssidan redovisar ett bruttovärde av utlåningen, obligationsinnehavet o. s. v. medan nedskrivningar — åtminstone till större delen — tas upp som motkonton på skuldsidan. Enligt uppgift kan ett sådant bokföringssystem utan svårighet tillämpas för CK:s del och antagligen också för sparbankernas. I vad mån bankerna kan — och vill — gå över till detta system är en fråga, som utredningen ej ansett sig böra gå in på. Det torde emellertid knappast vara någon omöjlighet att på ett eller annat sätt övervinna de tekniska hinder i fråga om bokföring och annat som för bankernas del kan stå i vägen för ett genomförande av de föreslagna inlåningsreglerna.

Vad beträffar bokföringen vill utredningen vidare framhålla, att tillsynsmyndigheten har eller föreslås få särskild befogenhet att meddela föreskrifter därom (69 § första stycket JKF, 72 § JKL, 150 § BLF, 111 § SpLF). Man torde kunna förutsätta att tillsynsmyndigheten, för den händelse det blir aktuellt att genomföra de föreslagna inlåningsreglerna, kommer att se till att kreditinstituten gör den omläggning av sin bokföring som kan bli nödvändig, så att de nya reglerna kan tillämpas på det sätt som avsetts, och samtidigt bevakar, att inte omläggningen medför ur säkerhetssynpunkt oförmanliga konsekvenser i fråga om metoderna att verkställa avskrivningar.

Innan utredningen lämnar frågan om procenttalet vill utredningen med några ord beröra den speciella fråga som uppkommer genom att jordbrukets bank skall bildas med kapital som — i varje fall till en betydande del — torde komma att tillskjutas av kasserörelsen. Vare sig det blir CK och JK själva som jämte riksorganisationen förvärvar aktier i banken eller huvudorganisationen som för rörelsens räkning gör aktieförvärven, så kommer förvärven att betyda, att en del av rörelsens medel placeras i tillgångar av annat och mera riskbetonat slag än rörelsens medel i övrigt.

Enligt 39 § JKL är kreditkassas rätt att förvärva aktier eller andelar i »sammanslutning som har till uppgift att tillgodose för kreditkassor gemensamma intressen» begränsad till ett belopp motsvarande högst hälften av kassans eget kapital. Den extra förlustrisk för hela portföljen oprivilegierade placeringar som kan uppkomma genom att kassemedel placeras i jordbrukets bank, torde med denna begränsning kunna bedömas ej vara större än att procenttalet 5 ger erforderlig gardering.

Särskild uppmärksamhet kräver också den omständigheten, att det möjligen skulle kunna sägas att kapital som JK eller CK direkt eller via riksorganisationen placerade i aktier i jordbrukets bank skulle komma att ut-

nyttjas såsom inlåningsunderlag två gånger, nämligen en gång i CK och en gång till i banken. Utredningen anser det i och för sig synnerligen tveksamt om detta betraktelsesätt är riktigt och är för sin del närmast benägen att betrakta placering av kassemedel i jordbrukets bank som vilken annan placering som helst och att bedöma dess verkan på CK:s inlåningsrätt uteslutande ur risksynpunkt. Skulle det befinnas, att någon begränsning i inlåningsrätten för CK eller banken bör förekomma, bör denna efter utredningens uppfattning i allt fall inte gå ut över CK utan över banken. En närmare diskussion av frågan synes lämpligen böra äga rum i samband med att banken ansöker om oktroj. Då föreligger upplysningar i andra hänseenden som är av betydelse för frågans bedömning, t. ex. detaljuppgifter om bankens verksamhet.

Fjärde stycket innehåller först en bestämning av begreppet eget kapital, sådant detta begrepp användes i lagen. Därmed skall, heter det, förstås insatskapital, reservfond och annan fond.

Denna bestämning har ej någon motsvarighet i gällande lagstiftning för banker, sparbanker och jordbrukets kreditkassor och ej heller i framlagda lagförslag. I 32 § JKF talas om »fonder och insatskapital», i 49 § BL om »egna fonder», i 61 § BLF om »eget kapital», i 25 § SpL och 29 § SpLF om »sparbankens fonder», allt utan närmare förklaring i respektive lagar och lagförslag av uttryckens innebörd.

I tillämpningen har man till banks »egna fonder» hänfört grundfond, reservfond och dispositionsfond samt balanserade vinstmedel¹ och en motsvarande praxis lärers gälla för CK och sparbanker. Man går alltså ej på enbart de legala fonderna utan inräknar även viss annan fondbildning. För denna praxis kan stöd erhållas på olika håll, bl. a. i ett uttalande av 1945 års bankkommitté i den framställning till Kungl. Maj:t, vilken ligger till grund för lagen den 20 december 1946 (nr 766) med särskilda bestämmelser angående bankaktiebolags inlåning.² Kommittén uttalade:

Med hänsyn till den innebörd inlåningsbegreppet erhållit, bör i det kapital, som får utgöra underlag för inlåning, inräknas allt vad som är att hänföra till bankens eget kapital, sålunda icke blott grundfond, reservfond och dispositionsfond utan jämväl fria skattefonder och vinstbalans ävensom andra jämförbara fondavsättningar. Med vinstbalans avses här av bolagsstämma fastställd vinstbalans.

Medan således lagstiftningen för kreditinstituten saknar bestämmingar av vad som skall räknas till eget kapital och egna fonder och överlämnat åt tillämpningen att med ledning av bl. a. det nyss citerade motivuttalandet bestämma detta, återfinnes i aktiebolagslagen och FL lagbestämmelser som kan tjäna till viss ledning vid fastställandet därav. Sålunda stadgar 101 § 1 mom. aktiebolagslagen, att i aktiebolags balansräkning skall bland skul-

¹ SOU 1952:2 s. 120.

² Se ovan s. 54.

derna upptagas såsom en särskild grupp »Aktiekapitalet, reservfonden, skuldregleringsfond och andra fonder, var för sig». I lagens förarbeten sägs om denna passus:¹

Med andra fonder avses dels sådana som upplägges för särskilt ändamål såsom vinstutjämningsfond, konjunkturinvesteringsfond o. s. v. och dels den vanligen såsom dispositionsfond betecknade fond, vartill besparade vinstmedel föres utan särskilt angivet ändamål.

I 41 § 1 mom. FL — vilket lagrum föreslås ej bli tillämpligt på jordbrukets kreditkassor (44 § JKL) — stadgas att i ekonomisk förenings balansräkning bland skulderna såsom eget kapital skall upptagas 1. inbetalade insatser; 2. reservfonden; 3. andra fonder var för sig; 4. vinst å föreningens verksamhet, a) balanserad vinst, b) nettovinst för räkenskapsåret. I lagens förarbeten förklaras:²

Med andra fonder avses dels sådana, som upplägges för särskilt ändamål, såsom nybyggnadsfond, konjunkturinvesteringsfond eller avskrivningsfond, och dels den vanligen såsom dispositionsfond betecknade fond, vartill besparade vinstmedel föres utan särskilt angivet ändamål.

Enligt utredningens mening bör innebörden av begreppet eget kapital enligt JKL bli detsamma som innebörden av uttrycket fonder och insatskapital i JKF d. v. s. omfatta CK:s och anslutna JK:s insatskapital (dock allenast i den mån det är inbetalat) reservfonder och andra fonder, varmed då får förstås bl. a. dispositionsfonder och besparade vinstmedel men ej avsättningar till delcrederekonton, värderegleringskonton och liknande. Utredningen har funnit skäl att ta upp en bestämning av begreppet eget kapital i lagen, dels därför att sådana bestämningar finns i FL och aktiebolagslagen, dels därför att omläggningen av inlåningsreglerna kan föranleda tveksamhet huruvida det inlåningsgrundade kapitalet till följd därav skall anses ha fått en annan omfattning än tidigare. Genom den lämnade bestämningen — inbetalat insatskapital, reservfond och andra fonder — klargöres, att begreppet griper över mer än endast de legala fonderna. Vad som närmare bestämt skall intolkas under uttrycket andra fonder får avgöras med ledning av rådande förhållanden och praxis.

I andra punkten av fjärde stycket stadgas, att av CK utställda förslagsbevis efter ansökan hos Kungl. Maj:t genom särskilt medgivande skall kunna likställas med eget kapital och räknas såsom inlåningsunderlag intill ett belopp, motsvarande högst hälften av det egna kapitalet. Sistnämnda begränsning synes erforderlig för att hindra att CK i allt för stor utsträckning skall kunna lita till förslagsbevis såsom inlåningsunderlag. Därigenom skulle kassornas karaktär av kooperativa organisationer kunna undanskym-

¹ SOU 1941:9 s. 406.

² SOU 1949:17 s. 161.

mas i för hög grad och önskan att stärka fondställningen genom åtgärder för att öka insatskapitalet och reservfonden få minskad stimulans. Bestämelsen att Kungl. Maj:t skall meddela dispens har hämtats från det förslag till ny banklagstiftning som framlagts i lagrådsremissen den 24 september 1954. Såsom skäl för att rätten att lägga förlagskapital till grund för inlåning skall vara underkastad dispensförfarande har i lagrådsremissen bl. a. åberopats, att spörsmålet om förlagsupplåningens inlåningsrättsliga behandling är av den beskaffenhet, att ett slutligt ståndpunktstagande bör ske först i samband med övervägandena om gemensamma inlåningsregler för de olika typerna av inlåningsinstitut och att i avvaktan därpå, såsom ett provisorium, Kungl. Maj:t bör ha möjlighet meddela dispens. Jordbrukskassautredningen har funnit det tveksamt, om de argument som anförts för att införa detta provisoriska förfarande för bankernas del gör sig gällande med sådan styrka i fråga om CK, att det kan anses befogat att framlägga motsvarande förslag för deras del. Utredningens majoritet, bestående av ordföranden och ledamoten Didner, har emellertid, om än med tvekan, stannat för att föreslå dispensförfarandet, medan ledamöterna Björkman och Johansson intagit ståndpunkten, att förlagsupplåning skall likställas med eget kapital och räknas såsom inlåningsunderlag i den angivna utsträckningen utan särskilt medgivande.

Verkan av de föreslagna reglerna

Vad inlåningsregler av det slag utredningen föreslår kommer att betyda siffermässigt och hur de slår i jämförelse med inlåningsregler av nu tillämpad typ torde lämpligen kunna belysas genom följande tablåer.¹

Tablå 3. Effekten av olika inlåningsregler vid utlåning av 1 miljon kronor, täckningsfria kassatillgångar ej inräknade

A.

Utredningens inlåningsregler

- 1) primärlån + obligationer m. m. (PO) = täckning 1 %
- 2) annan utlåning (AU) = täckning 5 %

Utlåningens belopp		Täckning		Summa
PO	AU	PO	AU	
1 000 000	—	10 000	—	= 10 000
900 000	100 000	9 000	5 000	= 14 000
800 000	200 000	8 000	10 000	= 18 000
700 000	300 000	7 000	15 000	= 22 000
600 000	400 000	6 000	20 000	= 26 000
500 000	500 000	5 000	25 000	= 30 000
400 000	600 000	4 000	30 000	= 34 000
300 000	700 000	3 000	35 000	= 38 000
200 000	800 000	2 000	40 000	= 42 000
100 000	900 000	1 000	45 000	= 46 000
—	1 000 000	—	50 000	= 50 000

¹ Uppgifterna i tablå 5 har tillhandahållits av SJK.

B.

Nuvarande regler för CK och sparbanker

Utlåningens belopp		Täckning	
PO	AU	12½ ×	30 ×
1 000 000	—	—	33 333
900 000	100 000	8 000	33 333
800 000	200 000	16 000	33 333
700 000	300 000	24 000	33 333
600 000	400 000	32 000	33 333
500 000	500 000	40 000	33 333
400 000	600 000	48 000	33 333
300 000	700 000	56 000	33 333
200 000	800 000	64 000	33 333
100 000	900 000	72 000	33 333
—	1 000 000	80 000	33 333

C.

*Nuvarande huvudregel, särskild regel
jämkad till 50*

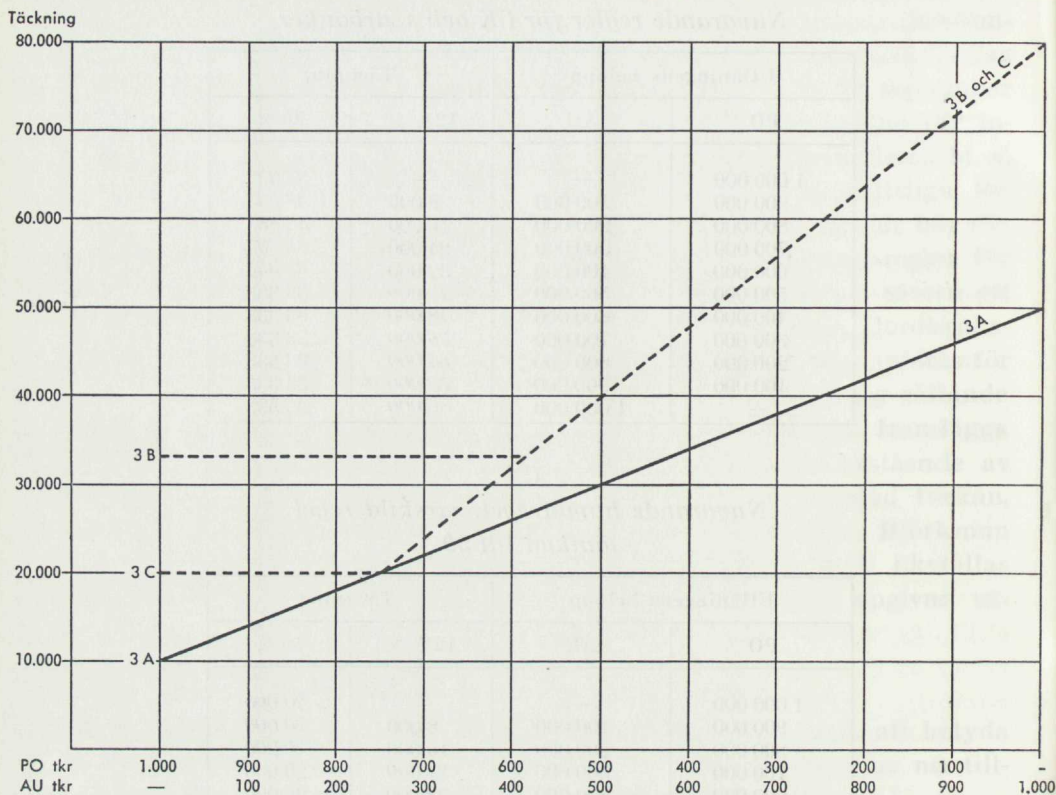
Utlåningens belopp		Täckning	
PO	AU	12½ ×	50 ×
1 000 000	—	—	20 000
900 000	100 000	8 000	20 000
800 000	200 000	16 000	20 000
700 000	300 000	24 000	20 000
600 000	400 000	32 000	20 000
500 000	500 000	40 000	20 000
400 000	600 000	48 000	20 000
300 000	700 000	56 000	20 000
200 000	800 000	64 000	20 000
100 000	900 000	72 000	20 000
—	1 000 000	80 000	20 000

D.

Sammanställning av reglerna A—C

Utlåningens belopp		Täckning enligt		
PO	AU	A	B	C
1 000 000	—	10 000	33 333	20 000
900 000	100 000	14 000	33 333	20 000
800 000	200 000	18 000	33 333	20 000
700 000	300 000	22 000	33 333	24 000
600 000	400 000	26 000	33 333	32 000
500 000	500 000	30 000	40 000	40 000
400 000	600 000	34 000	48 000	48 000
300 000	700 000	38 000	56 000	56 000
200 000	800 000	42 000	64 000	64 000
100 000	900 000	46 000	72 000	72 000
—	1 000 000	50 000	80 000	80 000

Tablå 4. Inlåningsreglerna i tablå 3 i grafisk framställning.

Tablå 5. In- och upplåningsrättens utnyttjande i procent
(Uppgifterna avser den 31/12 varje år)

Centralkassa	Enligt gällande regler						Enligt jordbruks- kasseutredningens förslag		
	Huvudregeln			30 ggr.-regeln					
	1951	1952	1953	1951	1952	1953	1951	1952	1953
Mälarpavinernas	94	94	90	79	83	90	70	69	69
Östergötlands	99	99	92	81	88	94	74	74	68
Gotlands	97	88	92	70	70	76	72	63	69
Södra Sveriges	96	96	91	79	87	86	73	72	66
Malmöhus läns	102	100	99	80	83	95	78	79	81
Hallands	—	—	96	—	—	¹ 94	—	—	80
Västra Sveriges	99	97	96	92	97	² 98	76	76	79
Mellersta Sveriges	98	96	92	95	92	³ 96	80	79	74
Gävleborgs läns	98	97	96	94	94	101	81	77	79
Mellersta Norrlands	84	86	83	71	78	88	55	57	59
Övre Norrlands	93	95	87	89	96	93	66	69	63

1) Efter jämkning till 35 ggr.-regel

2) » » » 33 » »

3) » » » 33 » »

Kassareservbestämmelser

Gällande lagstiftning m. m.

Reglerna om CK:s skyldighet att hålla likvida tillgångar såsom *kassareserv* återfinnes i 28 § JKL, vilken ersätter 31 § JKF. Utredningens förslag följer i huvudsak de principer som 1949 års banklagssakkunniga förordat för bankernas del och upptagit i 62 § BLF. Den viktigaste nyheten i banklagssakkunnigas förslag är, att kassareserv skall hållas i förhållande till alla förbindelser, inte bara i förhållande till avistaförbindelserna.

För att belysa frågan om CK:s kassareserv och jordbrukskasseutredningens ställningstagande därtill kan det måhända vara lämpligt att till en början ge en kortfattad redogörelse för hittills gällande lagstiftning samt för den lagstiftning som förberedes beträffande bankerna.

Reglerna om CK:s kassareserv anknöt ursprungligen till de regler i ämnet som gällde för sparbankerna och som för övrigt i stort sett alltjämt är i kraft.¹ Enligt dessa sättes kassareserven i relation till insättarnas behållning och vidare angives, vilka tillgångar som jämte den ineliggande kassan kan godtagas såsom kassareserv.

Regler av detta slag gällde för CK till 1936, då en rad betydelsefulla ändringar i den äldre kasselagstiftningen genomfördes, bl. a. beträffande just kassareserven.² 1936 års ändringar medförde, vad kassareserven angår, att i stort sett samma regler som redan gällde för bankerna infördes också för CK. Enligt 49 § andra stycket BL — som alltjämt har samma lydelse som 1936 — skall bankaktiebolag redovisa kassareserv i form av tillgångar, vilka med lätthet kan förvandlas i penningar till belopp som tillsammans med den ineliggande kassan motsvarar minst 25 procent av de förbindelser, som det åligger banken att fullgöra vid anfordran, alltså avistaförbindelserna. BL innehåller ej detaljbestämmelser om vilka tillgångar som är att anse såsom kassareserv. Detta bestämmes enligt praxis av bank- och fondinspektionen. I den nu gällande 31 § JKF, som är likalydande med 1936 års regel, upptas en likadan regel som den nyss refererade banklagsregeln. Och i 31 § JKF utsäges, att bank- och fondinspektionen bestämmer vad som skall godkännas såsom kassareserv.

Dessa regler har sedan gällt oförändrade för CK. I fråga om bankerna har, såsom nyss sagts, 49 § andra stycket BL ej ändrats. Men sedan 1937 har vid sidan av BL funnits en särskilt lagstiftning av beredskapsnatur om bank-

¹ SFS 1915:236 15 §, 1915:237 17 § i lagrummets lydelse enligt SFS 1918:595, 1930:317 30 §; ifr. SFS 1918:595.

² SFS 1936:374 § 30.

aktiebolags kassareserv. För närvarande gäller intill den 1 juli 1955, efter förlängningar på ett år i sänder och med vissa ändringar i den ursprungliga texten, en lag av den 3 juni 1949 (nr 314).¹ Enligt denna lag kan Kungl. Maj:t — på förslag av fullmäktige i riksbanken och efter hörande av bank- och fondinspektionen — skärpa kassareservbestämmelserna i penningpolitiskt syfte. Lagen ger möjlighet bl. a. att föreskriva att banks kassareserv och ineliggande kassa tillhopa skall uppgå till högst 50 procent av bankens förbindelser med undantag endast av garantiförbindelser och skulder på grund av insättningar på sparkasseräkning. Vidare kan föreskrivas att bank skall ha kassareservmedel inestående hos riksbanken. — För CK:s del finnes ej någon motsvarighet till denna beredskapslagstiftning.

1949 års banklagssakkunniga har i motiveringen till kassareservbestämmelserna i 62 § BLF anført, att sedan 1911, då kassareservbestämmelser för banker tillkom, viktiga förändringar skett i fråga om de förhållanden som har betydelse för bankernas likviditetsbehov.² Dessa förändringar, som utredningen belyst genom att i sitt betänkande redovisa en ingående undersökning av de avsedda förhållandena, gäller såväl *inlåningsposternas storlek* och deras *fördelning* på olika insättarkategorier som *rörligheten* hos de stora inlåningsposterna och hos inlåningen på sparkasseräkning. Undersökningen visar framför allt, att *inlåningen i stora poster har ökat* och att *rörligheten hos insättningarna på depositions- och kapitalräkning stegrats*. Banklagssakkunniga sammanfattar resultatet av undersökningen på följande sätt:

Undersökningen rörande bankinlåningens struktur giver vid handen, att denna numera är en annan än vid banklagens tillkomst. Inlåningen är sålunda väsentligt mindre fördelad än förut. Det nysparande som tillförts bankerna har under senare år till största delen uppburits av de juridiska personerna, främst industri-företagen, och detta sparande består till stor del av ett mindre antal stora eller mycket stora poster. Av dessa poster är de som representerar överskottsmedel i industriell eller annan kommersiell verksamhet i hög grad rörliga. Då sagda poster i stor utsträckning är placerade på depositions- eller kapitalräkning, innebär det sist anförda, att skillnaden i rörlighet mellan nämnda räkningar och avistaräkningarna har minskats.

Av utredningen rörande inlåningen på sparkasseräkning framgår vidare, att insättningar och uttag på dessa räkningar normalt balanserar varandra — vissa säsongfluktuationer förekommer dock — men att en ganska betydande rörlighet hos de inlånade medlen ibland kan förekomma, främst beroende på mindre insiktsfulla insättares bedömningar av vederbörande banks eller hela bankväsendets solvens och likviditet.

De här beskrivna omständigheterna jämte det förhållandet att kassarörligheten hos bankerna — bl. a. till följd av källskattesystemets införande — synes ha ökat, har ställt starkare krav på banklikviditeten än tillförne, och behovet av att hålla en högre kassareserv än som föreskrives i BL torde under de senare åren ha vunnit allmänt erkännande.

¹ Se SFS 1954:328.

² SOU 1952:2 s. 138—146.

Banklagssakkunniga uttalar därefter, att det framstår såsom en brist i BL:s likviditetsregel att kravet på kassareserv ställes i relation endast till avistaförbindelserna, fastän också annan inlåning numera har en tämligen rörlig karaktär. De sakkunniga har kommit till att bank bör hålla kassareserv för alla sina förbindelser — utom obligationer eller därmed jämförliga långfristiga förbindelser. Givet är emellertid att rörligheten i allmänhet är störst på avistaförbindelser. Dit räknar de sakkunniga ej endast förbindelser som skall fullgöras vid anfordran utan också sådana som skall fullgöras efter uppsägning inom kortare tid än en månad, dock med undantag av garantiförbindelser och medel som står inne på sparkasse-räkning. Denna räkning har befunnits vara jämförelsevis mera stabil än andra räkningar med motsvarande uppsägningstid. I fråga om avistaförbindelserna i denna vidgade bemärkelse har de sakkunniga föreslagit, att bank skall vara skyldig hålla ytterligare likvida medel såsom kassareserv. Kassareservskyldigheten föreslås fastställd till 3 procent på samtliga förbindelser — med de angivna undantagen — och till 20 procent därutöver på avistaförbindelserna. Frågan om vad som skall räknas såsom kassareserv, förutom ineliggande kontanta medel, skall såsom hittills avgöras av tillsynsmyndigheten, ehuru särskild föreskrift därom ej finns i BL och ej heller tas upp i BLF.

Banklagssakkunniga har ej uttryckligen berört frågan huruvida de avsett att en särskild penningpolitisk lagstiftning också framgent skall gälla vid sidan av lagen om bankrörelse eller om de ansett att 62 § BLF skall ersätta också beredskapslagstiftningen. Man torde dock ha anledning antaga att de räknat med att en särskild beredskapslagstiftning alltså skall finnas.

I det förslag till ny lagstiftning om bankrörelse som jämlikt Kungl. Maj:ts beslut den 24 september 1954 remitterats till lagrådet har, på föranledande av en den 23 juli 1954 dagtecknad framställning från bank- och fondinspektionen med begäran om skärpta kassareservbestämmelser för bankerna, den nya banklagens kassareservbestämmelser skärpts utöver vad banklagssakkunniga föreslagit och utformats så att banks kassareserv skall jämte den ineliggande kassan minst uppgå till belopp lika med summan av *dels* 25 procent av avistaförbindelserna *dels* 4 procent av de icke kortfristiga förbindelserna. I övrigt har banklagssakkunnigas förslag följts.

Vad beträffar frågan om särskild beredskapslagstiftning vid sidan av lagen om bankrörelse uttalar chefen för finansdepartementet att denna fråga bör hänskjutas till särskild utredning. Han anför:

Det torde vara mest praktiskt att liksom hittills särskilja den penningpolitiskt motiverade kassareservregleringen från de bestämmelser, som med sikte på mera ordinära förhållanden uppställer de av strikta likviditetshänsyn betingade kassareservkraven. Banklagen skulle alltså även i fortsättningen inrymma endast kassareservregler av det senare slaget. Med detta ställningstagande skulle förevarande lagstiftningsärende icke komma att beröra den penningpolitiska beredskapslagstiftning, som för närvarande möter i lagen av den 3 juni 1949. Dock vill jag här

framhålla, att det torde få betraktas som tveksamt, huruvida nämnda beredskapslagstiftning bör i fortsättningen få samma konstruktion som i 1949 års lag. En omprövning av nuvarande principer för den penningpolitiska kassareservregleringen torde med hänsyn härtill icke kunna anses opåkallad. Det må nämnas, att en liknande uppfattning kommit till synes i riksbanksfullmäktiges yttrande över sakkunnigbetänkandet. Vid en kommande översyn synes bl. a. böra undersökas om denna reglering liksom hittills bör ha tidsbegränsad giltighet eller om en permanent beredskapslag är motiverad. En annan utredningsfråga som anmäler sig är, huruvida icke kassaregler till kontroll över kreditvolymen bör finnas även för sparbankerna och jordbrukets kreditkassor. De här omnämnda spörsmålen synes böra upptas till gemensam prövning av särskild utredning.

Utredningens yttrande och förslag

Jordbrukskasseutredningen har vid sina överväganden av frågan om hur kassareservskyldigheten för CK skall utformas funnit, att vad banklagssakkunniga anfört i stort sett har tillämpning också på CK och att bestämmelserna om CK:s kassareserv bör vara grundade på samma principer som de banklagssakkunniga föreslagit beträffande banker, dock med vissa modifierationer till vilka utredningen i det följande återkommer. För en sådan utformning av CK:s regler talar först och främst samma skäl som föranledde att de nuvarande bestämmelserna år 1936 infördes¹ efter förebild av bankernas motsvarande bestämmelser, nämligen att CK driver inlåning av samma slag som bankerna. CK äger ju enligt 2 § lagen den 26 juni 1936 med vissa bestämmelser om centralkassor för jordbrukskredit »mottaga inlåning på räkning som av bank allmänligen begagnas». De räkningar som f. n. faller under denna beskrivning är checkräkning, uppsägningsräkning, kapitalräkning, depositionsräkning, kapitalsamlingsräkning och sparkassemblering. CK skiljer sig i detta hänseende avsevärt från sparbankerna. Dessa äger f. n. driva inlåning endast på den för sparbankerna speciella motboksräkningen och på sparklubbsräkning. Enligt utredningens mening talar ingenting emot att låta den år 1936 införda anknytningen mellan bankernas och CK:s kassareservregler bestå.

Emellertid har utredningen funnit, att de förhållanden som föranlett banklagssakkunniga till deras förslag visserligen i någon mån har sin motvarighet för kasserörelsens del men att de föreligger i en långt mera modifierad form än i fråga om bankerna. Bankernas inlåning härrör till en betydande del från industriföretag och andra enskilda företag. Den bankinlåning som kommer i stora poster härrör till vida övervägande del från sådana företag. CK tar emot insättningar huvudsakligen av rörelsens medlemmar d. v. s. mestadels enskilda jordbrukare samt organisationer inom jordbrukets föreningsrörelse. Emellertid förvaltar CK också betydande penningbeholdning som insatts av kommuner och liknande samfälligheter, försäkrings-

¹ Prop. 249/1936 s. 47.

företag m. fl., oaktat dessa ej kan bli medlemmar. Dessa insättningar sker i viss utsträckning i stora poster. Organisationerna är kassarörelsens industri-mässiga kunder både på inlåningssidan och på utlåningssidan. Varken dessa företags eller kommunernas m. fl. insättningar i CK når emellertid tillnärmelsevis upp vare sig till sådana belopp i enskilda poster, till sådana sammanlagda belopp eller till sådana andelar av inlåningen, att de kan jämföras med de insättningar som presteras av bankernas industrikunder. Vad här sagts torde beläggas av nedanstående tablåer 1—4.¹

Tablå 1. Centralkassornas inlåning i poster om 100 000 kronor och däröver

Den 31 maj åren 1951—1954

	0,1 mkr. o. däröver	0,3 mkr. o. däröver	1 mkr. o. däröver
<i>Antal</i>			
1951 ...	206	56	10
1952 ...	221	67	5
1953 ...	277	80	10
1954 ...	401	118	19
<i>Mkr.</i>			
1951 ...	61,3	36,8	14,2
1952 ...	61,0	36,9	7,7
1953 ...	83,7	52,5	17,4
1954 ...	129,8	85,2	37,9
<i>% av tot. inl.</i>			
1951 ...	14,6	8,8	3,4
1952 ...	12,7	7,7	1,6
1953 ...	14,8	9,3	3,1
1954 ...	20,2	13,2	5,9

Tablå 2. Bankaktiebolagens inlåning i poster om 100 000 kronor och däröver

Den 31 maj åren 1951—1954

	0,1 mkr. o. däröver	0,3 mkr. o. däröver	1 mkr. o. däröver
<i>Antal</i>			
1951 ...	5 666	2 485	810
1952 ...	5 667	2 403	818
1953 ...	5 978	2 678	868
1954 ...	6 260	2 873	1 048
<i>Mkr.</i>			
1951 ...	5 226,4	4 696,4	3 838,0
1952 ...	5 335,4	4 792,8	3 991,4
1953 ...	5 823,1	5 265,9	4 310,4
1954 ...	7 115,7	6 544,9	5 584,7
<i>% av tot. inl.</i>			
1951 ...	55,5	49,9	40,8
1952 ...	53,7	48,2	40,2
1953 ...	55,0	49,7	40,7
1954 ...	58,7	54,0	46,1

Det har stundom gjorts gällande, att kasserörelsen skulle ha särskilt behov av likvida tillgångar därför att den har ett klientel som till övervägande del består av jordbrukare. Därav följer nämligen vissa periodiska svängningar i in- och utlåningen, betingade av jordbrukets särskilda förhållanden. Dessa svängningar måste givetvis tillbörligt beaktas i kasserörelsens likviditetspolitik men då de i huvudsak låter sig på förhand beräknas, synes kassareservkravet icke behöva påverkas härav.

Med hänsyn huvudsakligen till den skillnad mellan banker och CK som föreligger i fråga om inlåningens struktur bör enligt utredningens uppfattning anspråken på CK:s likviditet skäligen kunna sättas något lägre än för bankerna. Utredningen anser vidare, att reglerna om kassareserv vinner i tydlighet om ett enda procenttal uttömmande reglerar skyldigheten att hålla

¹ Tablåerna 1 och 3 upprättade efter uppgifter av SJK, tablåerna 2 och 4 efter uppgifter av bank- och fondinspektionen.

Tablå 3. Centralkassornas inlåning i poster om 100 000 kronor och däröver, fördelad på olika insättarkategorier

Samtliga centralkassor

Den 31 maj 1954

Näringsgrupp	Summa inlåning i poster å 100 000 kr. och däröver		Fördelning i storleksgrupper						
			100— 199 tkr.	200— 299 tkr.	300— 499 tkr.	500— 999 tkr.	1 000— 1 999 tkr.	2 000— 4 999 tkr.	5 000 tkr. o. där- över
	Antal poster	mkr.	mkr.	mkr.	mkr.	mkr.	mkr.	mkr.	mkr.
Kommuner	185	65,7	13,5	7,4	11,4	11,2	6,2	11,0	5,0
Samfälligheter	14	3,1	0,9	0,9	0,7	0,6	—	—	—
Hushållningssällskap m. m.	7	2,2	0,5	—	1,2	0,5	—	—	—
Yrkes- och politiska sam- manslutningar	9	1,9	0,8	0,4	—	0,7	—	—	—
Försäkringsföretag	75	20,2	5,7	3,1	4,0	5,8	1,6	—	—
Kreditanstalter	5	0,6	0,6	—	—	—	—	—	—
Jordbruksekonomiska föreningar	77	32,6	4,6	2,6	4,7	6,6	9,0	5,1	—
Enskilda	29	3,5	3,3	0,2	—	—	—	—	—
Totalsumma	401	129,8	29,9	14,6	22,0	25,4	16,8	16,1	5,0

kassareserv för avistaförbindelser och ett annat procenttal fastställes att gälla endast för övriga förbindelser. Utredningen vill m. a. o. gå ifrån banklagssakkunnigas förslag och i stället gå på samma linje som förordats i den förut omtalade lagrådsremissen. Utredningen föreslår, att procenttalen för CK:s del fastställes till 25 procent för avistaförbindelser, bestämda på det sätt banklagssakkunniga förordat och som här tidigare angivits. För övriga förbindelser, med undantag av garantiförbindelser och förlagsbevis, föreslås procenttalet 2. Utredningen har diskuterat att föreslå ett lägre procenttal för avistaförbindelserna men har avstått därifrån bl. a. på den grund att talet f. n. gäller. Och med hänsyn till att den större stabiliteten och den jämnare fördelningen hos CK:s inlåning torde framträda tydligast i fråga om gruppen övriga förbindelser har utredningen funnit anledning låta jämkningen nedåt av likviditetskraven på kassorna helt falla på kategorien övriga förbindelser.

Utredningen vill i detta sammanhang framhålla, att kassareservskyldigheten vilar på CK och att man hittills såsom kassareserv räknat endast likvida tillgångar i CK. Därutöver finnes emellertid sådana tillgångar också i JK till ej obetydliga belopp. Vid årsskiftet 1953/54 uppgick dessa tillgångar hos JK till omkring 6 miljoner kronor, vid halvårsskiftet juni—juli 1954 till omkring 8,5 miljoner kronor. Vid tillämpningen av inlåningsreglerna betraktas CK och därtill anslutna JK som en enhet. Motsvarande betraktelsesätt synes böra gälla beträffande reglerna om kassareserv utan att bestämmelse därom behöver upptagas i lagen.

Tablå 4. Bankernas inlåning i poster om 100 000 kronor och däröver, fördelad på olika insättarkategorier

Samtliga banker

Den 31 maj 1954

Näringsgrupp	Summa inlåning i poster om 100 000 kronor och däröver		Fördelning i storleksgrupper							
	Antal poster	mkr.	100—199 tkr.	200—299 tkr.	300—499 tkr.	500—999 tkr.	1 000—1 999 tkr.	2 000—4 999 tkr.	5 000—9 999 tkr.	10 000 tkr. o. däröver
			mkr.	mkr.	mkr.	mkr.	mkr.	mkr.	mkr.	mkr.
Industri	1 421	3 063,7	61,8	47,6	88,6	141,8	179,7	347,0	376,2	1 821,0
Handel och servicenäringar S:a	1 209	623,0	76,9	50,0	74,5	98,7	79,5	104,3	57,4	81,7
Samfärdsl	277	341,0	14,5	10,1	16,8	23,9	34,0	67,5	26,9	147,3
Försäkrings- och finansväsen	543	628,3	21,9	26,0	35,3	64,2	73,4	76,5	48,7	282,3
Statliga och kommunala företag, institutioner och inrättningar										
Statliga	191	493,8	7,1	8,7	10,2	16,9	29,2	55,2	50,2	316,3
Kommunala	1 109	1 351,1	39,1	39,6	62,8	148,4	181,8	288,0	291,2	300,2
S:a	1 300	1 844,9	—	—	—	—	—	—	—	—
Jordbruk	68	12,8	6,0	2,2	2,8	1,8	—	—	—	—
Byggnads- och anläggningsverksamhet	160	68,8	10,2	6,3	12,6	12,6	5,7	3,6	—	17,8
Fastighetsförvaltning	64	27,2	4,6	1,9	3,4	5,7	2,7	3,3	5,6	—
Arbetsmarknads- och branschsammanstötningar										
m. m.	337	226,9	13,0	13,9	28,3	39,6	44,3	49,9	37,9	—
Övrig större inlåning inom landet	763	199,8	64,4	32,0	32,6	25,1	24,6	21,1	—	—
Inlåning från utlandet	118	79,3	8,2	4,8	7,0	6,5	6,1	12,3	—	34,4
Total summa	6 260	7 115,7	327,7	243,1	374,9	582,2	661,0	1 028,7	894,1	3 001,0

Tablå 5. Kassa-reserv i CK per den 31/12 1953 vid olika förutsättningar.
(Miljoner kronor)

Centralkassa	Avis- tafö- bind.	Övriga för- bind.	Kassa- reserv enligt gäl- lande regler	Redo- visad kassa- reserv	Kassa-reserv enligt för bankerna före- slagna regler			Kassa-reserv enligt jordbrukskasse- utredn. förslag		
					Avis- tafö- bind. 25 %	Övriga för- bind. 4 %	Sum- ma	Avis- tafö- bind. 25 %	Övriga för- bind. 2 %	Sum- ma
Mälarprovinsernas	12,9	59,4	3,2	4,9	3,2	2,4	5,6	3,2	1,2	4,4
Östergötlands	10,9	70,7	2,7	3,9	2,7	2,8	5,5	2,7	1,4	4,1
Gotlands	2,8	11,8	0,7	0,8	0,7	0,5	1,2	0,7	0,2	0,9
Södra Sveriges ...	14,4	37,4	3,6	5,6	3,6	1,5	5,1	3,6	0,8	4,4
Malmöhus läns ...	8,2	23,5	2,0	2,7	2,0	0,9	2,9	2,0	0,5	2,5
Hallands	13,6	36,5	3,4	4,1	3,4	1,5	4,9	3,4	0,7	4,1
Västra Sveriges ...	8,3	72,8	2,1	3,2	2,1	2,9	5,0	2,1	1,5	3,6
Mellersta Sveriges	12,8	52,6	3,1	5,5	3,1	2,1	5,2	3,1	1,1	4,2
Gävleborgs läns ...	4,7	57,4	1,2	3,5	1,2	2,3	3,5	1,2	1,1	2,3
Mellersta Norr- lands	1,5	61,1	0,4	6,6	0,4	2,4	2,8	0,4	1,2	1,6
Övre Norrlands ...	4,1	55,7	1,0	3,0	1,0	2,2	3,2	1,0	1,1	2,1
Summa	93,7	538,4	23,4	43,8	23,4	21,5	44,9	23,4	10,8	34,2

Bestämmelsen att tillsynsmyndigheten vid behov skall kunna ge närmare föreskrifter om vilka tillgångar som skall godkännas såsom kassa-reserv torde kunna utgå ur kasslagstiftningen. Det torde med hänsyn till praxis beträffande bankerna utan särskild bestämmelse vara klart att sådan befoget tillkommer myndigheten.

Jordbrukskassautredningen har varit inne på frågan, huruvida för CK:s del bör finnas motsvarighet till den beredskapslagstiftning, som gäller för bankerna. Med hänsyn till att i lagrådsremissen av förslaget till ny banklagstiftning förutsattes, att denna fråga beträffande samtliga kreditinstitut skall tas upp till särskild behandling av en kommande utredning, har jordbrukskassautredningen avstått från att ta ställning i saken.

Beträffande verkningarna av de kassa-reservbestämmelser utredningen föreslår torde få hänvisas till ovanstående tablå 5, grundad på uppgifter från SJK.

Specialmotivering

Förslaget till lag om jordbrukskasserörelsen

Inledande bestämmelser

I detta avsnitt av JKL upptas först under 1—3 §§ vissa organisatoriska huvudprinciper. I 4 § ges föreskrifter om kasserörelsens firmabeteckningar och om skydd för dem, i 5 § en allmän bestämmelse om kreditkassornas verksamhet och i 6 § en bestämmelse om det allmännas tillsyn över kassorna.

I JKF upptar det inledande avsnittet tre paragrafer. Två av dessa, 1 och 3 §§, har ej några motsvarigheter i JKL:s inledande bestämmelser.

1 § JKF redovisar kassornas allmänna ändamål. Detta anges vara att tillgodose jordbrukets kreditbehov, i första hand dess behov av driftkredit, samt att befordra sparverksamheten på landsbygden och främja en sund utveckling av medlemmarnas ekonomiska förhållanden. Men att jordbrukets kreditkassor skall tillgodose jordbrukets kreditbehov framgår redan av deras benämning och klarlägges genom den reglering av deras organisation och verksamhet som ges senare i JKL och synes därför ej behöva särskilt angivas. Utredningens motivering för att slopa passusen om driftkreditgivning såsom kassornas huvuduppgift har anförts i inledningen till betänkandet. Paragrafen innehåller i övrigt allmänna uttalanden om att kassorna skall befordra sparverksamhet m. m. Klart är att kassorna skall ha den uppgiften men det synes ej vara nödvändigt att detta utsäges i lagtexten. Det kan — och bör — däremot givetvis komma till uttryck i stadgarna.

I 3 § JKF förklaras vad som i JKF förstås med jordbruksekonomisk förening. JKL använder i stället för jordbruksekonomisk förening termen jordbruksorganisation. Innebörden därav förklaras i 12 § JKL, som ingår i avsnittet om jordbrukskassorna.

1—3 §§.

I dessa paragrafer, av vilka 1 och 3 §§ har sin motsvarighet i 2 § JKF, anges *grunddragen för kasserörelsens organisation*.

I 1 § säges sålunda i första stycket, att i kasserörelsen ingår jordbrukets kreditkassor och en riksorganisation. Där omtalas vidare, att beteckningen jordbrukets kreditkassor innefattar JK och CK och att riksorganisationen är ett organ för central ledning, samordning och kontroll av kassorna och deras verksamhet. Utredningen har genom att använda det obestämda uttrycket »en riksorganisation» velat framhålla, att riksorganisationens ställning är mera obunden av lagregler än kassornas och mera beroende av hur

kasserörelsen vill utforma den. Bl. a. står det kasserörelsen fritt att ge riksorganisationen den firma rörelsen finner lämplig. För kreditkassorna är det däremot obligatoriskt att i firmanamnet upptaga ordet jordbrukskassa respektive uttrycket centralkassa för jordbrukskredit. Jordbrukets bank nämnes icke alls i JKL då den ej skall ingå i själva jordbrukskasserörelsen.

I andra stycket förklaras beträffande såväl kassorna som riksorganisationen att de skall registreras såsom ekonomiska föreningar. En allmän hänvisning ges till lagstiftningen om ekonomiska föreningar. Den lagstiftningen skall lända till efterrättelse för kreditkassorna och riksorganisationen, om ej annat följer av vad som förordnas i JKL.

I sak innebär lagrummet för kassornas del en betydelsefull förändring, nämligen att medlemmarnas personliga ansvar skall falla bort. Hänvisningen avser nämligen 1951 års föreningslag. Den lagen känner ej föreningar av typen m. b. p. a.

Föreningsformen m. b. p. a. fanns upptagen vid sidan av föreningsformen u. p. a. i 1911 års föreningslag. Båda formerna fick alltså där sin lagliga reglering. Båda föreningsformerna torde vid lagens tillkomst ha spelat viktiga roller inom det ekonomiska livet. Emellertid kom föreningsformen m. b. p. a. efterhand alltmera ur bruk. Enligt vad som uttalas i förarbetena till 1951 års föreningslag¹ gjorde sig till sist intet behov gällande att bilda andra föreningar m. b. p. a. än just JK. Föreningsformen m. b. p. a. blev därför också utmönstrad ur den nya föreningslagstiftningen. Enligt promulgationslagen till 1951 års föreningslag skall äldre föreningar m. b. p. a. dock få bestå och JK — men inga andra föreningar m. b. p. a. — skall kunna nybildas även sedan den nya föreningslagen trätt i kraft den 1 januari 1953. Den äldre föreningslagens särskilda bestämmelser för föreningar m. b. p. a. skall fortfarande att gälla för alla sådana föreningar, vilka verkar efter nya lagens ikraftträdande.

Att jordbrukets kreditkassor från början blev föreningar m. b. p. a. berodde med all sannolikhet på att denna föreningsform vid tiden för den första lagstiftningen om jordbrukets kreditkassor — år 1915 — betraktades såsom den naturliga för kooperativa organisationer med kasseuppgifter. Till detta betraktelsesätt har antagligen bidragit att kassorna bildades efter utländska förebilder, närmast efter det system som har tysken F. W. Raiffeisen till upphovsman. Den personliga ansvarigheten synes redan från början ha ingått i Raiffeisens system såsom en grundprincip. Utredningen kunde vid sitt besök i Holland, där jordbrukets kreditorganisationer allttjämt i huvudsak tillämpar Raiffeisens principer, konstatera att medlemmarna i kreditkassorna där svarar personligen för kassornas förbindelser. Där är personligt ansvar gängse även bland andra kooperativa sammanslutningar. Uppenbarligen spelar den typen av sammanslutningar i Holland allttjämt en betydelsefull roll i det ekonomiska livet. Föreningarna arbetar ofta utan

¹ SOU 1949:17 s. 88.

insatskapital eller med ett jämförelsevis obetydligt sådant. Den säkerhet kassorna i sista hand kan bjuda sina borgenärer — sedan reservfond och andra medel för täckande av förluster tagits i anspråk — finnes alltså inte hos föreningarna själva i form av eget kapital. Den utgöres i stället av medlemmarnas förmögenhet, vilken kan tas i anspråk vid likvidation eller konkurs.

Meningen torde från början ha varit, att de svenska kreditkassorna skulle arbeta efter i stort sett samma system. Insatserna i kassorna har städse varit låga. I gengäld har medlemmarna ålagts ett ganska omfattande personligt ansvar. Därtill har de förpliktats underkasta sig särskilda uttaxeringar för att gälda förluster, som ej kan täckas av reservfonden (6, 24 och 54 §§ JKF).

Det är troligt att konstruktionen av kassorna såsom föreningar m. b. p. a. en gång spelat en verklig roll för att stärka deras ställning och för att skapa förtroende för dem. Efterhand som föreningsformen m. b. p. a. kommit ur bruk inom det svenska föreningslivet i allmänhet har emellertid fördelarna för kasserörelsen av att tillämpa denna organisationsform minskat. Sedan den numera utmönstrats ur den allmänna föreningslagstiftningen kan man utgå från att det snart nog kommer att bli ett besvär utan motsvarande fördelar för kassorna att ensamma nödgas ha den kvar. Endast om starka skäl skulle kunna åberopas för ett bibehållande av det personliga ansvaret i jordbrukets kreditkassor — t. ex. att så erfordras av hänsyn till kassornas insättare och övriga borgenärer — borde man avstå från en övergång till den ordinarie föreningsformen utan sådant ansvar. Sådana skäl föreligger emellertid enligt utredningens mening icke.

I praktiken torde det numera knappast kunna bli tal om att utkräva personlig ansvarighet. Teoretiskt sett skulle en sådan åtgärd kunna komma i fråga om en enstaka JK skulle råka i svårigheter. Emellertid lär förmodligen vederbörande CK eller SJK av solidaritetsskäl och för kasserörelsens anseendes skull komma att ingripa innan det går därhän. Skulle ett antal kreditkassor eller jordbruksskasserörelsen i sin helhet komma i nödläge — något som man ej synes ha anledning på allvar räkna med annat än om det ekonomiska livet skulle drabbas av en svårartad kris som sträckte sina verkningar också in på jordbrukets område — torde det redan av konjunkturpolitiska skäl få anses uteslutet att använda personligt ansvar. Om ett sådant försök gjordes, skulle resultatet nog i stort sett komma att inskränka sig till att den ekonomiska krisen förvärrades. Själva metoden att söka enskilda medlemmar för förenings skulder är för övrigt efter nutida svensk uppfattning stötande och detta förhållande torde medföra att man överhuvud taget lär komma att dra sig för att praktisera den. Den har ju också som nyss sagts utdömts vid den nyligen genomförda reformeringen av den allmänna föreningslagstiftningen.

Utredningen räknar med att kassorna skall kunna överföras till ekono-

miska föreningar utan personlig ansvarighet utan att någons rätt trädas för nära. Enligt vad som torde framgå av det sagda får den praktiska innebörden av kassemedlemmarnas personliga ansvarighet inte överdrivas. Det för borgenärerna avgörande lärer väl vara, för det första att kassorna skaffar sig en stark ekonomisk ställning i form av kapital som kan disponeras i rörelsen och alltså inte är bundet hos medlemmarna intill dess föreningen likviderar eller går i konkurs, och för det andra att verksamheten drives på ett betryggande sätt. Lagstiftningen bör utformas så att den i största möjliga utsträckning främjar detta.

Beträffande formerna för kreditkassornas omgestaltning till ekonomiska föreningar där medlemmarna ej har personligt ansvar hänvisas till motiveeringen för JKL:s övergångsbestämmelser.

I 2 § ges specialregler i fråga om kreditkassornas inre organisation. Där stadgas nämligen *dels* att JK skall ha minst 20 medlemmar, *dels* att CK skall ha minst 10 JK som medlemmar. I fråga om CK ges möjlighet att underskrida det angivna minimiantalet efter dispens. Paragrafen utgör ett undantag i förhållande till 5 § FL, enligt vilken antalet medlemmar i ekonomisk förening skall vara minst fem eller, om minst tre av medlemmarna är föreningar, fyra eller tre. I fråga om JK innebär stadgandet ingen ändring av nu gällande bestämmelser (52 § femte stycket JKF). Utredningen har övervägt att höja minsta antalet medlemmar, men har ej funnit tillräckligt starka skäl föreligga för att framlägga förslag därom. Ganska många JK driver nämligen verksamhet i relativt liten skala och med ett ringa antal medlemmar. Vid utgången av år 1953 hade av rörelsens i allt 606 JK, 108 mindre än 100 medlemmar. Av dessa hade 18 mindre än 50. 3 kassor hade mindre än 30 medlemmar. Möjligheten att driva JK i liten omfattning är alltså av betydelse för rörelsen. — I fråga om CK innebär JKL att minimiantalet JK i CK sänkes — från 15 till 10 (jfr 20 § andra stycket JKF) — och att dessutom möjligheten att efter dispens komma ännu lägre tillkommit såsom en nyhet. Sänkningen motiveras ej av något aktuellt behov. Av de nuvarande 11 CK hade vid utgången av år 1953 en — Gotlands CK — 19 JK som medlemmar, en 28, tre 38—40, en 59 och de övriga över 70. Utredningen har emellertid räknat med att den tendens att slå samman JK till större enheter, vilken framträder på många håll inom jordbrukskasserörelsen och som ytterligare torde stimuleras av den nyligen genomförda kommunsammanslagningen, efter hand kan komma att medföra ett behov att ha CK med mindre än 15 JK. På Gotland kan detta tänkas inträffa ganska snart. Men även på vissa andra håll kan, med hänsyn till att önskemål om delning av CK framträder inom kasserörelsen samtidigt som utvecklingen går mot större koncentration av JK-verksamheten, ett sådant behov framträda inom överskådlig tid.

Det nu föreskrivna minimiantalet 15 anslutna JK ter sig enligt utredningens mening med hänsyn till de antydda utvecklingstendenserna onödigt

högt och bör därför kunna sänkas. Men ett ej alltför lågt minimiantal bör dock finnas fastställt. Skulle CK komma att arbeta med ett mycket ringa antal JK, så torde de bli organisationer av annan karaktär än de CK som nu verkar. Utom om fall inträffar, som avses i 23 § JKL, d. v. s. att CK efter särskilt medgivande av Kungl. Maj:t inom hela sitt område eller del därav arbetar helt utan JK, bör CK emellertid enligt utredningens åsikt i allt väsentligt behålla sin nuvarande karaktär. Därför har utredningen fixerat en ny minimigräns. Denna har emellertid ej gjorts definitiv, utan avses kunna genombrytas med Kungl. Maj:ts tillstånd. Dispensmöjligheten avser att i särskilda fall ge ytterligare möjlighet till smidig tillämpning av förevarande bestämmelse. Den kan också få betydelse just i fall som avses i 23 § JKL.

3 § fastslår att de tre leden i jordbrukskasserörelsen skall vara förenade med varandra på det sättet att varje JK obligatoriskt skall vara medlem i CK och varje CK i riksorganisationen. Den omständigheten att CK enligt 23 § JKL, efter dispens av Kungl. Maj:t, kan komma att arbeta utan JK, d. v. s. att jordbrukskasserörelsen inom visst område kan driva verksamhet i två led i stället för tre, torde ej behöva särskilt angivas i detta sammanhang.

4 §.

Detta lagrum innehåller först en uttrycklig föreskrift att *kreditkassornas firma* skall innehålla ordet »jordbrukskassa» respektive uttrycket »centralkassa för jordbrukskredit». Föreskriften innebär ej någon nyhet i sak. Samtliga kassor torde, utan att hittills uttrycklig författningsbestämmelse funnits, ha firmabeteckningar, vari »jordbrukskassa» eller »centralkassa för jordbrukskredit» ingår. Jämlikt 7 § föreningslagen skall förenings firma innehålla orden »ekonomisk» och »förening» eller förkortningen »ek. för.». Enligt jordbrukskassautredningens mening finnes ej anledning uppehålla krav därpå i fråga om jordbrukets kreditkassor. Dessas egenskap av ekonomiska föreningar är tillräckligt betonad ändå. Kassornas firma blir, om bestämmelsen i 7 § FL skall gälla, onödigt lång och ohanterlig. Utredningen föreslår därför att jordbrukets kreditkassor skall vara undantagna från tillämpningen av 7 § FL.

Lagrummets andra stycke innehåller bestämmelser om skydd för firmabeteckning. Däri förbjödes andra än jordbrukets kreditkassor att använda de firmabeteckningar som tillkommer kasserörelsens organisationer — jordbrukskreditkassa, centralkassa för jordbrukskredit och jordbrukskassa. Förbudet sanktioneras av en straffbestämmelse i 84 § 4. Det har införts efter förebild av vad som gäller i fråga om andra liknande sammanslutningar såsom banker (BL 2 §, BLF 2 §), sparbanker (SpL 2 §, SpLF 2 §), bostadsrättsföreningar (8 § lagen den 25 april 1930 om bostadsrättsföreningar) och sambruksföreningar (6 § lagen den 30 april 1948 om sambruksföreningar).

5 §.

I denna paragraf anges *ramen för kreditkassornas verksamhet*. Kassorna äger enligt paragrafen driva penningrörelse i enlighet med JKL:s bestämmelser. De åsyftade bestämmelserna lämnas i JKL, *dels* för kasseleden JK och CK vart för sig (13, 14 samt 24—29 §§) *dels också* för samtliga kassor gemensamt (35—40 §§). Jordbrukskassoutredningen har ej velat beteckna den rörelse kassorna i gemen driver såsom in- och utlåning av penningar. En sådan karakteristik skulle nämligen kunna ge intryck av att JK ägde rätt att driva inlåning i detta ords gängse mening, nämligen inlåning från allmänheten. Någon sådan rätt skall emellertid ej tillkomma JK. De skall endast kunna förmedla inlåning för CK:s räkning och de skall för sin kapitalanskaffning regelmässigt vara hänvisade till CK (13 § JKL). Därutinnan överensstämmer JKL med JKF. JKL har emellertid sanktionerat att kassorna skall äga driva även viss annan rörelse än in- och utlåning. Denna utvidgning av kassornas rörelsefrihet har utgjort ett ytterligare motiv för utredningen att såsom samlingsbeteckning för den verksamhet kassorna skall driva använda uttrycket penningrörelse.

Den verksamhet som skall komma till anges i 41 § JKL. Medgivandet för kassorna att idka viss verksamhet utöver in- och utlåning innebär en uppmjukning av de hittills gällande bestämmelserna. Dessa återfinnes i 4 § första stycket, 29 § första stycket och 57 § första stycket JKF. Efter ordalagen begränsar dessa bestämmelser kassornas verksamhet till in- och utlåning. Formuleringen kan kritiseras dels därför att JK och SJK ej driver inlåning i vanlig mening, dels därför att kassorna i praktiken har ansetts oförhindrade att ingå garantiförbindelser, att delta i försäljningen av nyemitterade obligationer, att upplåta kassafack för förvaring av kundernas värdeföremål och att tillhandagå med annan liknande service. Det har förefallit utredningen lämpligt, å ena sidan, att kasserörelsen får uttryckligt medgivande att idka dylik verksamhet och, å andra sidan, att i lag anges vilka särskilda former av sådan bankmässig verksamhet, som kassorna skall få utöva.

6 §.

Under denna § har upptagits en föreskrift, att jordbrukets kreditkassor skall stå under *tillsyn* av statlig tillsynsmyndighet. I 82 § JKL utsäges, att den tillsynsmyndighet, som avses, är bank- och fondinspektionen. Motsvarande föreskrift har i JKF sin plats i själva avsnittet om tillsyn (se 68 § första stycket JKF). Tillsynen är av väsentlig betydelse för kassornas ställning såsom erkända kreditinstitut och för lagens reglering av deras verksamhet. Utredningen har fördenskull ansett, att en allmän föreskrift om tillsynen, liksom i BLF (3 §), bör upptagas bland de inledande bestämmelserna. JKL innehåller sedermera, liksom JKF, ett särskilt avsnitt om tillsynen.

Enligt BLF skall bank- och fondinspektionen för bankernas del vara både tillsynsmyndighet och registreringsmyndighet.¹ Vissa av de skäl som anförts för att inspektionen skall bli registreringsmyndighet för bankerna kan åberopas såsom stöd för att göra ämbetsverket till registreringsmyndighet också för jordbrukets kreditkassor. Utredningen har emellertid ansett övervägande skäl tala mot en dylik ändring. Härvid har bl. a. beaktats, att kassorna, som jämlikt föreningslagen registreras hos länsstyrelserna, har starkare lokal anknytning än bankerna och vidare att deras egenskap av ekonomiska föreningar skulle framträda mindre klart om de registrerades i annan ordning än andra föreningar. Därtill kommer, att kassorna är så många till antalet — 11 CK och omkring 600 JK — att registreringsuppgifterna skulle bli ganska betungande för bank- och fondinspektionen. Någon egentlig olägenhet av den nuvarande ordningen har icke försports och torde knappast behöva befaras.

Jordbrukskassorna

Liksom JKF upptar JKL närmast efter de inledande bestämmelserna avsnitt med särregler för vart och ett av kasserörelsens organisationsled. I JKL kommer avsnittet om JK först.

JKL:s avsnitt om JK skiljer sig åtskilligt från JKF:s. Eftersom JK ej längre skall vara föreningar m. b. p. a. har JKF:s stadganden om personlig ansvarighet (55 § jämte en följdbestämmelse i 66 §) slopats. Föreskriften i 54 § JKF om rätt för JK att företaga särskilda uttaxeringar har, såsom tidigare antytts, slopats därför att frågan om uttaxeringar enligt utredningens mening är av stadgekaraktär. Även bestämmelserna om insatsskyldighet i 53 § JKF har av samma anledning slopats.² JKF:s stadganden om reservfond och vinstutdelning (56 §), detaljbestämmelser om kreditgivning- en och annat som angår rörelsen (58—60 §§), om revision (63 §) och om likvidation (67 §) har utgått ur JKL:s avsnitt om JK och ersatts av nya eller omarbetade bestämmelser under avsnitten med de för JK och CK gemensamma bestämmelserna i dessa ämnen.

7 §.

Avsnittet om JK inledes i JKL med en bestämmelse i förevarande paragraf om *jordbrukskassas ändamål*. Bestämmelsen är helt ny. Utredningen har ansett att en ändamålsbestämmelse bör finnas för vart och ett av de tre leden i jordbrukskasserörelsen, särskilt som JKL, såsom anmärkts i föregående avsnitt,³ ej upptar någon ändamålsbestämmelse som gäller hela rörelsen. Förevarande paragraf utsäger, att JK har till huvudsaklig uppgift att främja sina medlemmars ekonomiska intressen genom att bereda kredit åt dem. Formuleringen är avsedd att ge vid handen att JK fyller de anspråk

¹ SOU 1952:2 s. 90—91.

² Se ovan s. 45.

³ Se ovan s. 87.

på ekonomisk förening som ställts i 1 § FL. Den anknyter därjämte till den beskrivning som i 18 § lagen den 30 maj 1916 om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom eller gruva eller aktier i vissa bolag upptagits på sådana ekonomiska föreningar som skall vara undantagna från tillämpning av den lagen.¹ Utredningen vill framhålla, att ändamålsbestämningen ej är uttömmande utan att det tvärtom förutsättes, att den skall kunna kompletteras genom utförligare stadgebestämmelser. Inte heller är lagens ordalag bindande vid formuleringen av JK:s stadgar.

8—10 §§.

I dessa paragrafer ges vissa bestämmelser om vad som skall iakttagas för att JK skall få det allmännas *auktorisation* och *formell behörighet* att utöva kasseverksamhet.

Enligt gällande bestämmelser (49 § JKF) skall en nybildad JK ha erhållit länsstyrelsens godkännande, innan den får börja sin verksamhet. Ansökan om godkännande kan göras antingen i samband med ansöknings om registrering eller därefter. Registreringen — som sker enligt de allmänna reglerna för ekonomiska föreningar — och godkännandet är i vilketdera fallet formellt skilda förvaltningsakter. Länsstyrelsen skall i ärendet om godkännande inhämta yttrande från bank- och fondinspektionen samt vederbörande CK. Sedan JK fått länsstyrelsens godkännande är den skyldig att göra vad på den ankommer för att vinna inträde i CK. Har JK ej inom sex månader efter godkännandet vunnit anslutning till CK, skall godkännandet vara förfallet.

Den prövning, som länsstyrelsen f. n. verkställer i ärende om godkännande, torde närmast syfta till att undersöka om det finns behov av och utrymme för en nybildad JK med den placering och det verksamhetsområde som planeras. Någon undersökning därutöver av JK:s tilltänkta organisation och verksamhet torde däremot ej ske i samband med godkännandet.

I de flesta fall skall ändringar i redan verk samma JK:s stadgar godkännas av länsstyrelsen för att bli gällande (50 § andra stycket JKF).

I JKL har ordningen för JK:s auktorisering ändrats något. Uppdelningen i två förvaltningsakter kvarstår formellt, men utredningen utgår från att gemensam ansökan och samtidig behandling blir så gott som undantagslös regel.

Enligt 8 § första och andra styckena JKL skall nybildad JK söka *stadfästelse* på sina stadgar hos länsstyrelsen. Termen stadfästelse är en nyhet, som föreslås införd efter mönster av banklagstiftningen (3 § BL, 4 § BLF) och sparbankslagstiftningen (4 § SpL, 6 § SpLF). Länsstyrelsen skall, sedan den i ärendet hört tillsynsmyndigheten, jordbrukskasserörelsens riksorganisation och vederbörande CK, pröva såväl att stadgarna stämmer med lag och författning som att stadgarna innehåller föreskrifter som gör JK ägnad

¹ Lagrummets lydelse enligt SFS 1954:315. Jfr prop. 206/1954 s. 18.

att fullgöra sina uppgifter. Den granskning ur saklig synpunkt, som sålunda påbjudes, skall bl. a. gälla sådant som att medlemmarnas avgiftsskyldighet reglerats på ett sätt som kan godtagas ur allmänna synpunkter. Sakgranskningen som är en nyhet, betingad av att regleringen av kassornas angelägenheter i åtskilliga viktiga hänseenden icke längre skall ske genom författning utan ankomma på kassorna själva, torde i allmänhet ej komma att vålla länsstyrelserna större besvär. Normalstadgar för JK torde komma att iordningställas och de frågor som sakgranskningen främst skall avse torde genomgående vara lösta antingen i enlighet med mall i normalstadgarna eller enligt allmänna anvisningar i annan form från riksorganisationen. Genom remissen till tillsynsmyndigheten får länsstyrelsen tillgång till fackmyndighetens bedömning. I fråga om remissförfarandet vill utredningen tillägga, att frågan om nybildning av JK regelmässigt torde komma att behandlas inom jordbrukskasserörelsen innan stadfästelse av nybildad kassas stadgar begäres. Detta torde komma att medföra att yttrande från jordbrukskasserörelsens riksorganisation och CK kan beräknas finnas med, när ansökan om stadfästelse och registrering ingives. Är så fallet behöver givetvis remiss till riksorganisationen och CK ej ske.

Länsstyrelsens prövning förutsättes, om den innebär bifall, mynna i *dels* beslut om stadfästelse av den nybildade JK:s stadgar samt om godkännande av kassan, *dels* beslut om registrering av kassan i vanlig ordning.

8 § tredje stycket JKL stadgar, att stadfästelse skall sökas också på beslut om ändring i JK:s stadgar. Stadfästelse erfordras för alla slags stadgeändringar. JKL innebär alltså på denna punkt en utvidgning av JKF. Där fordras nämligen godkännande endast av vissa stadgeändringar. Det lär kunna förutsättas, att länsstyrelsen i regel använder samma remissförfarande vid prövning av stadgeändring som vid prövning av nybildad kassas stadgar. Emellertid har utredningen ej velat göra remissförfarandet obligatoriskt vid stadgeändring. Vissa stadgeändringar torde nämligen kunna vara av sådan art att remiss ter sig uppenbart överflödigt.

9 § JKL understryker, att godkännande och stadfästelse är förutsättning för att registrering skall få ske. Förutsättningen gäller såväl i fråga om registrering av JK såsom ekonomisk förening som i fråga om registrering av ändring i JK:s stadgar.

10 § JKL fastslår att nybildad JK, sedan den blivit godkänd och registrerad och därmed vunnit rättskapacitet, d. v. s. förmåga att förvärva rättigheter och skyldigheter m. m. (3 § FL), dessutom måste bli medlem i vederbörande CK för att få driva verksamhet. Lagrummet har samband med 3 § JKL, där det sägs att JK skall vara medlem i CK. Skulle JK börja driva verksamhet, innan den blivit medlem i CK, blir påföljden att de som beslutat därom blir personligen ansvariga för de förbindelser som uppkommer till följd av åtgärder, som de varit med om att besluta (90 § JKL). Vidare kan de straffas med böter jämlikt 84 § 3.

11 §.

I detta lagrum ges bestämmelser om JK:s *verksamhetsområde* och om hur detta fastställs m. m. Paragrafen ersätter 50 § första stycket och 51 § JKF. 50 § första stycket innehåller allmänna föreskrifter med formell innebörd. Där sägs nämligen, att JK:s verksamhetsområde skall angivas i stadgarna. Vidare föreskrives, att i JK:s stadgar bestämmelser skall meddelas av samma innehåll som vissa av JKF:s bestämmelser, vilka har avseende på JK. 51 § är av saklig innebörd och stadgar, att JK:s verksamhetsområde skall vara sammanhängande och skilt från andra JK:s samt ej större än att kassans medlemmars personliga och ekonomiska förhållanden kan överblickas och följas av kassans ledning. Här torde få lämnas en redogörelse för anledningen till att JKF:s bestämmelser ersättes av denna enda.

JKL:s regler innebär nyheter såväl i form som i sak. JK skall ej vidare behöva ange sitt verksamhetsområde i stadgarna, lika litet som den skall vara skyldig att där eljest ta upp andra föreskrifter än sådana som är obligatoriska enligt 6 § FL. Utredningen har slopat JKF:s föreskrifter i dessa ämnen därför att bestämmelser sådana som de i 50 § första stycket JKF om vad JK:s stadgar skall innehålla, numera ej torde ha någon uppgift att fylla. De vållar däremot kassorna — och i någon mån länsstyrelserna — besvär och kostnader. Varje ändring av de bestämmelser i JKF, som finns dubblade i JK:s stadgar, tvingar nämligen samtliga kassor att ändra sina stadgar och att anmäla ändringarna till länsstyrelsen för godkännande och registrering. Och varje justering av verksamhetsområden för kassor — justeringar förekommer tämligen ofta — för med sig att de berörda kassorna får göra stadgeändringar och söka godkännande och registrering därpå.

Om den ordning införes, som utredningen förordar, kan dessa olägenheter undvikas. I fråga om JK:s lokalisering behöver stadgarna nämligen inte innehålla annat än en uppgift om den ort inom riket, där kassans styrelse skall ha sitt säte (6 § 3. FL). Vilket verksamhetsområde kassan skall ha bestämmas av jordbrukskasserörelsens riksorganisation. Att utmäta med hänsyn till förhållandena lämpliga verksamhetsområden för kassorna och att vid förefallande behov jämka på gränserna för områdena synes vara en naturlig uppgift för det organ inom kasserörelsen, som skall svara för central ledning och samordning av kassornas verksamhet.

JKL innehåller, med undantag av föreskrifter rörande firmabeteckning i 4 §, ändamålsbestämmelsen i 7 §, bestämmelsen om antalet styrelseledamöter i 16 § och bestämmelsen om antalet revisorer i 51 § första stycket, ej några föreskrifter i ämnen som obligatoriskt skall behandlas i JK:s stadgar.

I sak innebär 11 § JKL, att beträffande verksamhetsområdets beskaffenhet ingenting annat sägs än att det skall vara skilt från andra JK:s. Denna bestämmelse har bibehållits därför att det får betraktas såsom ett allmänt intresse att såsom en organisatorisk grundprincip fastslås, att jordbrukets

kreditkassor skall ha verksamhetsområden som är avgränsade så att de inte griper i varandra. Den nu gällande bestämmelsen att området skall vara sammanhängande har slopats, bl. a. därför att innebörden av uttrycket ej är alldeles klar. F. ö. kan det ibland vara ändamålsenligt att ett kasseområde omfattar en eller flera enklaver utanför det sammanhängande området, t. ex. om kasseområdet sammanfaller med kommuns område och till kommunen hör enklaver.

Stadgandet att JK ej skall vara större än att kassans ledning skall kunna följa och överblicka medlemmarnas personliga och ekonomiska förhållanden uttrycker tvivelsutan också en viktig grundsats. Den torde härröra från den tyske upphovsmannen till jordbrukskassornas idé, F. W. Raiffeisen. Den torde alltså i princip gälla inom de flesta länders jordbrukskassor, ehuru med större eller mindre, av utvecklingen betingade modifikationer.

Enligt utredningens mening torde det knappast finnas anledning att i lag fixera denna grundsats för de svenska kassornas del, eftersom den ej kan anses vara av den art, att det ur allmänna synpunkter är nödvändigt att den upprätthålles. Den torde från början ha varit baserad på förutsättningen att JK skall vara små enheter, vilkas verksamhet drivs med hjälp av oavlönade eller så gott som oavlönade förtroendemän. Denna organisationsform passar emellertid inte, där kasserörelsen, såsom numera skett inom stora delar av landet, drivs i mera intensiva och bankmässiga former. Där har man övergått till att arbeta med större enheter och till att hålla avlönade tjänstemän. Kasseledningens personliga kännedom om de låntagande medlemmarnas kreditvärdighet kan inom sådana JK behöva i viss utsträckning kompletteras med upplysningar som inhämtats på sätt som är gängse inom kreditväsendet i allmänhet. Bildandet av större enheter har å andra sidan uppenbara fördelar ur olika synpunkter, bl. a. därför att de större enheterna inom vissa gränser ofta ger möjlighet att driva kasseverksamheten mera effektivt och rationellt än de mindre. Utan tvekan har koncentrationen av kasseverksamheten till större enheter medverkat till kasserörelsens starka utveckling under senare år.

På många håll i landet saknas emellertid t. v. förutsättningar för att bilda större, mera bankmässiga JK. Där har mindre JK viktiga funktioner att fylla. Kasserörelsen synes vara bäst betjänt av att inom rimliga gränser kunna arbeta med både mindre och större JK, allt efter de lokala förhållandena. Någon befogad erinran mot att tillerkänna kasserörelsen denna frihet synes ej kunna resas från det allmännas sida. Kasserörelsen själv torde för sin medlemsvärnning skull och av andra skäl ha ett påtagligt intresse att vidmakthålla kravet på lokal förankring för JK.

12 §.

Lagrummet innehåller regler om *medlemskap* i JK. Reglerna avviker i åtskilliga hänseenden från de nu gällande, vilka återfinnes i 52 § JKF.

JKF reglerar uttömmande frågan om vilka som kan bli medlemmar i JK. Endast fyra kategorier kan — om man bortser från styrelseledamöter och suppleanter i kassan och verkställande direktören i CK (52 § fjärde stycket) — komma i fråga nämligen 1) i Sverige bosatt svensk medborgare, 2) svenskt aktiebolag med ändamål att idka jordbruk, 3) svensk sambruksförening samt 4) svensk ekonomisk förening eller svenskt handelsbolag med ändamål att driva andelsladugård. För att få medlemskap räcker det emellertid inte med att tillhöra endera av dessa fyra grupper. Den viktigaste förutsättningen därför är nämligen — utom i fråga om styrelseledamöterna m. fl. — att inträdessökanden inom kassans verksamhetsområde äger eller brukar jordbruksfastighet eller driver andelsladugård. Det är att märka att innehav av fastighet — eller drivande av andelsladugård — är villkor för att medlem skall få lån i JK (58 § första stycket JKF) och att lånerätten, utom såvitt gäller lån för vars fulla gäldande staten garanterar, är på visst sätt maximerad i förhållande till fastighetens värde (59 § JKF).

Med jordbruksfastighet torde böra förstås fastighet, vilken vid senaste fastighetstaxering åsatts taxeringsvärde såsom jordbruksfastighet. JKF jämför emellertid med jordbruksfastighet i denna strikta bemärkelse »sådan fastighet, vars ägare eller brukare bedriver trädgårdsskötsel, hönskötsel, fiske eller annan därmed jämförlig verksamhet som självständig näring, så ock sådan som annan fastighet taxerad mindre fastighet, vilken äges eller brukas av hantverkare eller annan arbetare, som beredes sin väsentliga sysselsättning av idkare av jordbruk eller därmed jämförlig verksamhet».

Utöver att inträdessökande skall tillhöra endera av de fyra uppräknade kategorierna samt äga eller bruka fastighet eller andelsladugård tillkommer ännu en kvalifikationsgrund, en av negativ beskaffenhet. Den sammanhänger med en för kooperativa kreditorganisationer av jordbrukskassetypen gängse princip, att samma person i regel skall vara medlem endast i en kassa — är han med i flera, blir det svårare att följa hans ekonomiska och personliga förhållanden (jfr 51 § JKF). Denna princip är fixerad i JKF genom en bestämmelse (52 § tredje stycket) att medlemskap icke får erhållas i mer än en JK för en och samma brukningsdel — huvudvikten är alltså även i detta hänseende lagd på fastighetsinnehavet.

JKL:s bestämmelser i fråga om medlemskap i JK är av annan natur än JKF:s. De är avsedda att angiva vissa normer som skall upprätthållas vid medlemsantagningen. Detaljregleringen överlämnas åt kasserörelsen själv. Överinseendet över medlemsantagningen och utfärdandet av erforderliga detaljföreskrifter förutsättes riksorganisationen komma att handhava.

JKL 12 § innehåller i första stycket en uppräknings av vissa grupper, som skall bilda JK:s ordinarie rekryteringsbas. Dit hör till en början två kategorier, vilka båda karakteriseras av att de som ingår däri innehar fastighet. Det gäller för det första de som äger eller brukar *jordbruksfastighet* inom kassans verksamhetsområde. Dessa kan enbart på grund av fastighetsinne-

havet bli medlemmar. För det andra gäller det de som äger eller brukar inom kassans verksamhetsområde belägen *annan fastighet* än jordbruksfastighet. I deras fall krävs emellertid såsom kvalifikationsgrund för medlemskap, förutom fastighetsinnehavet, att de idkar jordbruk, därtill hörande binäring eller fiske eller ock att de med arbete eller tjänster biträder utövare av sådan näring i dennes verksamhet. Till jordbruk hänför utredningen också skogsbruk. Såsom binäring till jordbruket bör trädgårdsskötsel, hönsskötsel, biodling o. s. v. vara att räkna.

Vidare skall enligt förevarande lagrum *jordbruksorganisationer* kunna bli medlemmar. Med jordbruksorganisation förstås enligt JKL bolag, förening eller annan sammanslutning, som har till huvudsaklig uppgift att ekonomiskt eller på annat sätt främja jordbruket, binäring därtill eller fisket eller för utövare av sådana näringar gemensamma intressen. Beskrivningen är avsedd att kunna omfatta såväl ekonomiska föreningar inom jordbrukets föreningsrörelse som ideella föreningar med ändamål som kan inordnas under de i beskrivningen angivna. Även andra sammanslutningar än föreningar faller under beskrivningen, t. ex. aktiebolag. Anmärkas må att vissa bolag redan enligt gällande bestämmelser (3 § JKF) är jämställda med jordbruksekonomiska föreningar. Såsom jordbruksorganisation torde ock kunna anses sådana sammanslutningar som vägsamfälligheter, torrlägnings- eller diknings-, vatten- och avloppsföretag o. s. v.

Slutligen skall *kommuner* kunna bli medlemmar i JK. Kommun kan bli medlem endast i JK inom vars verksamhetsområde dess förvaltningscentrum är beläget.

Anmärkas må, att 12 § första stycket avfattats så, att kasserörelsen ej skall vara ovillkorligen bunden att såsom medlemmar godtaga *alla*, som kan inordnas under de däri angivna kategorierna. Lagrummet skapar ej någon rätt för de däri angivna att vinna medlemskap.

Genom vad som stadgas i andra stycket, vilket innehåller en dispensregel, öppnas möjlighet för kassorna att efter särskild prövning såsom medlemmar antaga andra än sådana som tillhör de i första stycket uppräknade grupperna. Det förutsättes dock, att man ej går utanför den krets, som har naturlig anknytning till kasserörelsen. Detta har i lagtexten uttryckts så, att hinder mot vederbörandes antagande till medlem skall ha befunnits ej föreligga med hänsyn till JK:s uppgifter och ändamål enligt lag eller andra för kassan gällande föreskrifter.

I tredje stycket sägs att jordbrukskasserörelsens riksorganisation äger meddela närmare föreskrifter om villkoren för beviljande av medlemskap i JK och att prövning enligt andra stycket skall verkställas i den ordning riksorganisationen bestämmer.

Utredningen har tänkt sig, att riksorganisationens föreskrifter skall komma att innehålla t. ex. besked om uttolkningen av uppräknningen i första stycket beträffande vissa gränsfall o. d., anvisningar hur det skall förfaras

när det råder tvekan om i vilken JK eller, i fråga om jordbruksorganisation, i vilken CK eller JK inträdessökande skall beviljas medlemskap o. s. v. — det får alltså ankomma på riksorganisationen att i lämplig form upprätthålla principen att medlemskap i regel ej bör komma i fråga i mer än en kassa. Riksorganisationen bör vidare utfärda anvisningar om hur dispensregeln i andra stycket skall tillämpas och för vilka kategorier den bör gälla. Vad beträffar dispensprövningen kan riksorganisationen lämna åt JK att själva företa den efter riksorganisationens anvisningar eller lägga prövningen på CK eller förbehålla sig själv prövningen eller fördela befogenheterna mellan de tre leden, allt efter omständigheterna.

Den lösning av medlemskapsfrågan, som utredningen förordar, har framkommit efter diskussioner, i vilka framhållits, att den nuvarande ordningen erbjuder svårigheter i tillämpningen och att den i onödan hindrar kasserörelsen att som medlemmar vinna personer och organisationer med en naturlig anknytning dit. Såsom exempel på reglernas sistnämnda verkan har bl. a. nämnts, att dödsbo efter medlem ej torde kunna vinna inträde i JK, att medlemmars barn ej kan få anslutning så länge de ej äger del i eller brukar fastighet, att medlemmar, som på äldre dagar överlåter fastigheten till sina barn och kanske bosätter sig i en byggnad på en avstyckad del av fastigheten, formellt sett ej torde få kvarstå som medlemmar med lånerätt, att kommuner, vägsamfälligheter och andra liknande samfälligheter ej kan bli medlemmar, att personer med anställning såsom arbetare eller tjänstemän inom jordbrukets egna organisationer ej är berättigade att bli med o. s. v.

Den åsikten har hävdats, att kasserörelsen — i likhet med motsvarande rörelser i vissa främmande länder — själv borde få bestämma, vilka som skall kunna vinna medlemskap, utan att vara bunden av föreskrifter därom i författning. Det har påpekats att begreppen jordbruk, jordbruksbefolkning och jordbruksdrift numera har en annan innebörd än tidigare, beroende på att förädlingen av de i jordbruket producerade råvarorna inte längre sker på gårdarna — annat än i undantagsfall — utan övergått till mejerier och andra liknande företag, vilka fungerar som hjälpindustrier åt jordbruket. Dessa företag drivs av jordbrukarnas egna kooperativa organisationer och för jordbrukarnes räkning. Att själva organisationerna hör jordbruket till har för kasserörelsens del redan tidigare godtagits. De s. k. jordbruksekonomiska föreningarna, eller jordbruksorganisationerna, som utredningen benämner dem, kan ju bli medlemmar i CK-ledet inom rörelsen. Det har emellertid inom utredningen ifrågasatts om icke kasserörelsen borde kunna fritt anpassa sig efter den strukturförändring, som inträtt, genom att, i den mån så med hänsyn till skilda förhållanden finnes lämpligt och naturligt, såsom medlemmar också rekrytera t. ex. anställda vid mejerier, slakterier o. s. v. samt andra personer, vilka arbetar inom jordbruket i detta begrepps nya och vidgade bemärkelse.

Utredningen har enat sig om att kasserörelsen framdeles ej bör bindas vid uttömmande författningsföreskrifter rörande medlemskapet i JK. Rörelsen bör enligt utredningens mening ha viss frihet att anpassa sin medlemsrekrytering efter inträdande förändringar av olika slag. Emellertid har gentemot åsikten att frågan om medlemskapet i JK ej alls skall upptas i författningen andragits, att det kan vara ett visst stöd för rörelsen, att lagen anger den krets, som är naturligt rekryteringsunderlag. Kassornas egenskap av kooperativa kreditinstitutioner gör att de inte bör stå öppna för vem som helst. De måste ha möjlighet att sovra bland de inträdessökande. De får lättare att göra detta om de kan falla tillbaka på bestämmelser i författning. Utredningen har fördenskull stannat vid den lösning som förslaget innehåller och som innebär att författningen ger vissa grundsatser, medan detaljregleringen överlämnas till rörelsen själv.

Vid utformningen av 12 § har utredningen bl. a. väglett av synpunkten, att det är ägnat att ge stadga och soliditet åt kasserörelsen, att medlemmar-nas krets är något så när klart avgränsad och att avgränsningen göres även med hänsyn till kreditvärdighet. Innehav av fastighet, som för närvarande är av avgörande betydelse för att vinna medlemskap, måste härvid enligt utredningens mening tillmätas stor betydelse. Därför har utredningen stannat för att behålla fastighetsinnehavet som en viktig kvalifikationsgrund.

Fastighetsinnehav skall emellertid ej vidare vara villkor för att medlem överhuvudtaget skall få låna och inte heller skall någon maximering av lånerätten till visst belopp efter värdet av innehavd fastighet förekomma. Sådana önskemål som att vuxna barn till jordbrukare, utan att vara fastighetsägare, skall kunna bli medlemmar och få låna pengar — t. ex. till studier — skall alltså kunna tillgodoses. Detta skall kunna ske genom dispensregeln i 12 § andra stycket. Genom den regeln kan rörelsen också, i den mån det befinnes lämpligt ur olika synpunkter, öppna tillträde till JK t. ex. för personer som sysselsättes inom jordbrukets hjälpindustrier och som för närvarande ej kan bli med. Utredningen har ej anledning gå närmare in på i vilken utsträckning detta bör ske eller hur dispensmöjligheten eljest bör användas, men vill uttala den åsikten, att ekonomiska föreningar och handelsbolag med ändamål att driva andelsladugård bör kunna bli medlemmar enligt andra stycket. Utredningen har ej avsett, att denna speciella typ av sammanslutningar, som kan bli medlemmar enligt gällande bestämmelser, skall utestängas från medlemskap i framtiden.

Utredningen har ansett, att utländsk medborgare bör ha samma möjlighet som svensk att bli medlem i JK, förutsatt att han innehar de kvalifikationer, som eljest fordras. Lagtexten har avfattats med hänsyn därtill. Med den föreslagna lydelsen av 12 § hör dödsbo och annan juridisk person, som innehar jordbruksfastighet, till dem som utan särskild prövning skall kunna bli medlemmar.

Jordbruksorganisationer har medtagits inom den krets, som normalt skall

kunna bli medlemmar i JK, främst därför att det syns naturligt, att lokala sådana föreningar skall tillhöra kasserörelsens lokala organisationer. Meningen är emellertid, som redan tidigare sagts, att jordbruksorganisationerna skall fördelas mellan JK och CK. Ordningen för denna fördelning får det ankomma på riksorganisationen att fastställa i föreskrifter och anvisningar. Det synes rimligt, att t. ex. jordbruksorganisationer med större verksamhetsområden eller med större anspråk på krediter och service än JK kan tillgodose i regel ej upptas i JK utan i CK.

Att JK skall kunna få kommun som medlem är ett önskemål som tidigare framförts i många sammanhang. Ej sällan anlitar kommunerna, genom JK eller direkt, CK för att förvalta kommunmedel. Däremot har kommunerna ej genom något av kasserörelsens organ kunnat få bankmässig service i form av kredit vid förefallande behov.

Utredningen vill slutligen framhålla, att 11 § FL i sista hand reglerar frågan om medlemskap i JK. Detta innebär, att principen att ekonomisk förening skall vara öppen gäller för JK med de inskränkningar som är påkallade med hänsyn till arten av dess verksamhet. När nya stadgar för JK skall utarbetas måste detta beaktas.

13 §.

Lagrummet, som ersätter 57 § andra och tredje styckena JKF, innehåller vissa allmänna bestämmelser om JK:s *medelsanskaffning*.

13 § första stycket innebär, att JK skall hålla sig till vederbörande CK för att anskaffa medel till sin utlåning. Denna ordning överensstämmer med den som för närvarande gäller. Utredningen har med JKL:s mera kortfattade avfattning av stadgandet ej avsett att göra någon inskränkning i JK:s möjligheter att anskaffa medel och har ej heller velat ändra formerna för medelsanskaffningen. Då det i undantagsfall kan tänkas, att det kan vara av intresse att JK kan få medel från annat håll än CK, har bestämmelse införts att detta skall få ske, om CK ger tillstånd därtill.

I andra stycket fastslås, att JK äger ta befattning med inlåning från allmänheten allenast såsom förmedlare för CK:s räkning och i den ordning riksorganisationen föreskriver. Stadgandet överensstämmer med det som nu gäller.

14 §.

Denna paragraf innehåller allmänna regler om JK:s *utlåning*.

Den ersätter 58 § första och sjätte styckena JKF. Övriga stadganden i 58 § JKF har i JKL överförts till avsnittet om rörelsen (andra, tredje och femte styckena) eller såsom överflödiga utmönstrats (fjärde och sjunde styckena; det sistnämnda överflödigt med hänsyn till den allmänna bestämmelsen i 15 § JKL).

14 § första stycket stadgar, att JK må bereda kredit allenast åt sina medlemmar. Att JK ej skall gå utanför kretsen av sina medlemmar är en hävd-

vunnen princip, som följer av JK:s kooperativa natur och de allmänna grundsatzerna för dess verksamhet och uppbyggnad. I JKF är lånerätten ytterligare inskränkt, nämligen till medlemmar som äger eller brukar fastighet eller driver andelsladugård, men den inskränkningen har utredningen slopat i konsekvens med sitt förslag till reglering av frågan om medlemskap.

Andra stycket behandlar de s. k. funktionärskrediterna. Stadgandet svarar mot vad nu gäller med den skillnaden, att dels revisor och revisorssuppleant upptagits bland funktionärer, för vilka stadgandet skall gälla, dels medgivande till funktionärskredit skall lämnas av CK såsom sådan, d. v. s. av det organ inom CK som enligt instruktion eller andra särskilda föreskrifter är behörigt, ej såsom f. n. nödvändigtvis av CK:s styrelse. Vissa redaktionella jämkningar har därjämte vidtagits.

Utredningen har övervägt att införa mera restriktiva bestämmelser om funktionärskrediter efter exempel av banklagstiftningen (48 § BL, 57 § BLF) och sparbankslagstiftningen (28 § SpL, 32 § SpLF). Utredningen har emellertid kommit till den uppfattningen, att det för JK:s del ej finns skäl för lika stränga bestämmelser som i bank- och sparbankslagarna. I varje fall har JK i sin egenskap av kooperativa kreditinrättningar en särställning i förhållande till de andra nämnda kreditinstituten. Denna särställning gör det motiverat, att bestämmelserna är lindrigare för JK. De hittillsvarande bestämmelserna har därför bibehållits med de nyss angivna jämkningarna. Några menliga verkningar av den hittills tillämpade ordningen har, enligt vad utredningen kunnat utröna, ej visat sig.

15 §.

Kasserörelsens egenskap av en organisatorisk enhet förutsätter, att kassorna i de lägre leden i viss utsträckning står under *ledning och tillsyn* av de högre. Allmänna bestämmelser av denna innebörd, gällande JK:s *verksamhet*, ges i förevarande lagrum. Specialbestämmelser, avseende organisatoriska spørsmål, har behandlats tidigare (11 § om JK:s verksamhetsområde, 12 § om medlemskap i JK).

Även JKF innehåller, såsom naturligt är, bestämmelser av här angivet slag. En allmän bestämmelse återfinnes i 64 § JKF. Den föreskriver, att JK i fråga om skötseln av sin rörelse och sina räkenskaper skall ställa sig SJK:s och CK:s instruktioner och anvisningar till efterrättelse. JK skall vidare enligt samma bestämmelser lämna SJK:s och CK:s styrelse och revisorer alla uppgifter som påkallas. Den allmänna bestämmelsen i 64 § JKF kompletteras av särskilda regler, enligt vilka anvisningar kan meddelas av SJK eller CK eller av SJK efter CK:s hörande t. ex. om JK:s räntesättning (65 § JKF), om kontroll över JK:s in- och utbetalningar av medel m. m. (61 § JKF) och om skyldighet för JK att inhämta godkännande av CK innan vissa krediter beviljas (58 § sjunde stycket JKF).

Jordbrukskassautredningen är av den uppfattningen att viss enhetlighet i kasserörelsens verksamhetsutövning är en förutsättning för att rörelsen skall kunna behålla och utveckla den stadga som nåtts och att författningsmässiga garantier därför är påkallade. Fördenskull har utredningen ej satt i fråga annat än att hittillsvarande skyldighet för JK att ställa sig till efterrättelse topporganisationens och CK:s anvisningar och instruktioner i fråga om verksamheten skall bestå. Utredningen har velat utforma lagbestämmelserna så att det vid förefallande behov skall vara möjligt att utvidga området för de högre ledens ledning och tillsyn över verksamheten i JK.

15 § innehåller en generell bestämmelse i ämnet, enligt vilken JK skall ställa sig till efterrättelse instruktioner och anvisningar för verksamheten, som meddelas av jordbrukskasserörelsens riksorganisation och CK. Bestämmelsen är avsedd att träda i stället för både JKF:s allmänna bestämmelse och vissa av dess speciella bestämmelser, bl. a. dem som nyss särskilt angavs. En förutsättning för att riksorganisationen och CK skall kunna utöva ledning och tillsyn över JK är att de har tillgång till JK:s böcker, räkenskaper och andra handlingar och att de kan få upplysningar, som de i övrigt begär angående verksamheten. Lagrummet innehåller därför föreskrift om skyldighet för JK att tillhandagå behöriga företrädare för riksorganisationen och CK i dessa hänseenden. Vem som skall anses behörig och hur behörigheten skall styrkas blir en organisatorisk angelägenhet, som får ordnas inom kasserörelsen. Utredningen vill i detta sammanhang påpeka, att förevarande bestämmelser får särskild betydelse med hänsyn till att riksorganisationen i JKL betrots med den viktiga uppgiften att utöva en central jordbrukskasserevision, vilken skall ingå såsom ett led i den i lag förutsatta tillsynen över jordbrukets kreditkassor.

Föreskriften i 15 § om JK:s skyldigheter att ställa sig till efterrättelse vad riksorganisationen och CK föreskriver i fråga om verksamheten motsvaras av föreskrifter i avsnitten om dessa, vari de utrustas med motsvarande befogenheter (17 och 33 §§ JKL).

16 §.

Beträffande *styrelse och firmateckning* gäller för JK de allmänna bestämmelserna i FL utom i de hänseenden som behandlas i förevarande paragraf, vilken ersätter 62 § JKF.

Första stycket av 16 § JKL säger, att styrelseledamöterna i JK till antalet skall vara minst fem och högst sju, d. v. s. bestämmelsen överensstämmer med vad nu gäller. JKL ger emellertid en möjlighet för jordbrukskasserörelsens riksorganisation att medge tillfällig utökning av antalet styrelseledamöter till åtta eller nio. Dispensmöjligheten, som är en nyhet, har främst tillkommit för att underlätta sammanslagningar av JK.

Andra stycket stadgar, att JK:s firma skall tecknas av minst två personer i förening. Detta stadgande, som ej har någon motsvarighet i JKF, föränle-

des av att JK är kreditinrättningar. Det innebär ingen nyhet för JK, eftersom föreskrift om firmateckning i denna ordning redan finnes i JK:s stadgar. Stadgandet har sin förebild i banklagstiftningen (58 § första stycket BL, 81 § 1 mom. BLF).

Utredningen har slopat bestämmelsen i 62 § andra stycket JKF. Enligt detta författningsrum är JK skyldig vidtaga åtgärder för att entlediga tjänsteman som styrelsen för CK funnit olämplig. Det har ansetts, att CK har en sådan ställning att dess intressen att öva inflytande på rekryteringen av JK:s personal kan i lämplig utsträckning tillgodoses utan ett dylikt stadgande i JKL. F. ö. har det syntts utredningen vanskligt att i JKL upptaga en lagbestämmelse som är avsedd att gripa in i anställningsförhållanden, d. v. s. ge regler i ett för JKL främmande, civilrättsligt ämne. Tvekan skulle i många fall kunna tänkas uppkomma om vilken verkan en sådan bestämmelse i JKL egentligen hade.

62 § tredje stycket JKF, som handlar om protokollföring, har slopats som obehövligt (jfr 25 § tredje stycket FL).

Centralkassorna

Åtskilliga av stadgandena i JKF:s avsnitt om CK — avsnittet omfattar 20—48 §§ JKF — har helt utgått ur JKL eller överförts till andra avsnitt däri. Föreskrifterna i JKF om insatsskyldighet (23 §), särskilda uttaxeringar (24 §), personlig ansvarighet (25 §) jämte en följdbestämmelse (44 §) har, liksom motsvarande bestämmelser i avsnittet om JK, slopats helt. Stadgandet om CK-medlemmarnas rösträtt vid CK:s föreningssammanträde (40 §) har utgått på den grund att det behandlar en fråga, som enligt utredningens mening bör avgöras inom kasserörelsen och fixeras i CK:s stadgar. Bestämmelser om grundfond (26 §) har ej upptagits i JKL av den anledningen, att utredningen förordar att inga nya grundfonder skall ställas till CK:s förfogande och att de som redan finns skall avvecklas. Jordbrukskassautredningen förutsätter, att erforderliga stadganden om grundfonder, inbegripet vad som rör frågan om deras avveckling, kan meddelas i administrativ ordning.

Stadgandena i JKF om reservfond och vinstutdelning (27 §), vissa detaljbestämmelser om kreditgivningen och annat som angår rörelsen (33 § andra och fjärde styckena, 34 § första och fjärde styckena samt 35, 36 och 41 §§), om revision (38 och 45 §§) samt om likvidation och upplösning (46—48 §§) har ersatts av nya eller omarbetade bestämmelser under avsnitten med de för CK och JK gemensamma bestämmelserna i dessa ämnen.

Om således flera av JKF:s bestämmelser utgått, så har emellertid också vissa stadganden tillkommit. Av lagen den 26 juni 1936 med vissa bestämmelser om centralkassor för jordbrukskredit har nämligen 1—4 §§ ersatts med bestämmelser i förevarande avsnitt av JKL. 1 och 2 §§ av 1936 års lag motsvaras i viss mån av 17 § JKL, medan 3 och 4 §§ 1936 års lag, som inne-

håller detaljbestämmelser om CK:s inlåning från allmänheten, går igen i 24 och 25 §§ JKL.

17 §.

Lagrummet upptar vissa bestämmelser om *centralkassas ändamål*. Det ersätter, såsom framgår av vad nyss anfördes, 1 och 2 §§ lagen den 26 juni 1936 med vissa bestämmelser om centralkassa för jordbrukskredit. I 1 § 1936 års lag ges en definition, enligt vilken CK är förening som utgör sammanslutning för ett eller flera län av ekonomiska föreningar med huvudsakligt ändamål, att var inom sin ort tillgodose jordbrukets kreditbehov. Genom 2 § tilldelas CK laglig befogenhet att från allmänheten mottaga inlåning på räkning som av bank allmänneligen begagnas.

17 § första stycket JKL stadgar, att CK har till huvudsaklig uppgift att främja sina medlemmars — d. v. s. JK och större jordbruksorganisationer, se 22 § — ekonomiska intressen genom att bereda kredit åt dem. Avfattningen av ändamålsbestämmelsen överensstämmer med den som föreslås för JK och syftar till att inordna CK under det föreningsbegrepp, som avses i 1 § föreningslagen. Lika litet som i fråga om JK är bestämmelsen uttömmande.

17 § andra stycket JKL utsäger att CK har den viktiga uppgiften att driva inlåning från allmänheten.

Tredje stycket innehåller föreskrift för CK att meddela instruktioner och anvisningar för de anslutna JK:s verksamhet och att öva kontroll och tillsyn över dem. CK är centralorganisation för de anslutna JK och har i den egenskapen såsom en naturlig uppgift att, under riksorganisationen, utöva samordnande och ledande funktioner över kasseverksamheten inom sitt område. CK bör givetvis ej utfärda instruktioner eller anvisningar i ämnen, som redan är reglerade av riksorganisationen, i varje fall ej på sådant sätt att dess instruktioner och anvisningar kommer att strida mot riksorganisationens. En erinran därom ligger i lagens uttryck att CK:s åliggande att vara verksam i detta hänseende blott gäller i den mån det erfordras. Att CK ej skall äga utfärda anvisningar och instruktioner för JK, som strider mot riksorganisationens, framgår också av 30 §. Skulle det hända, att riksorganisationen och CK utfärdade mot varandra stridande anvisningar eller instruktioner, skall riksorganisationens tillämpas.

Jordbrukskassautredningen har funnit, att bestämningen i 1936 års lag att CK utgör sammanslutning för ett eller flera län ej bör ha någon motsvarighet i JKL. CK:s verksamhetsområde skall enligt 21 § bestämmas av jordbrukskasserörelsens riksorganisation. Riksorganisationen har därvid givetvis att tillse att CK har verksamhetsområde som är ändamålsenligt avvägt. Riksorganisationen bör kunna handla fritt efter omständigheterna. Det må anmärkas, att CK:s antal f. n. är elva. Av dessa omfattar två — Malmöhus läns CK och Gotlands CK — vardera ett län. De övriga nio har områden som är större än ett län.

18—20 §§.

CK har, liksom JK, att iakttaga vissa bestämmelser om *auktorisation* och om krav på *formell behörighet* för att utöva kasseverksamhet.

För närvarande gäller enligt 20 § JKF, att CK skall ha vunnit godkännande av Kungl. Maj:t, innan den äger börja sin verksamhet. Såsom villkor för godkännande stadgas, att till CK skall vara anslutna minst 15 JK, att kassans stadgar skall innehålla föreskrift om kassans verksamhetsområde samt att stadgarna skall uppta bestämmelser av samma innehåll som så gott som alla lagreglerna i JKF:s avsnitt om CK.

Vidare stadgas i 20 § JKF, att CK icke kan registreras såsom ekonomisk förening med mindre stadgarna godkänts av Kungl. Maj:t. Stadgarna får ej heller ändras utan att Kungl. Maj:t godkänt ändringen.

Formerna för CK:s auktorisation har i JKL i någon mån anpassats efter motsvarande förfarande i fråga om banker (3 § BL, 4 § BLF). JKL har viss anknytning också till sparbankslagstiftningen (4 § SpL, 6 och 7 §§ SpLF), men skiljer sig därifrån särskilt genom att frågan om CK:s auktorisation föreslås alltjämt bli handlagd av Kungl. Maj:t medan frågan om sparbanks auktorisation, vilken hittills behandlats av länsstyrelsen, enligt SpLF skall prövas av sparbankernas tillsynsmyndighet.

Enligt 18 § första stycket JKL skall, sedan stadgar antagits för nybildad CK, *stadfästelse* på stadgarna sökas hos Kungl. Maj:t. Termen stadfästelse, vilken föreslås använd också i samband med JK:s auktorisation¹, har upptagits efter mönster av banklagstiftningen och sparbankslagstiftningen.

Prövningen av ansökan om stadfästelse på stadgarna skall enligt 18 § andra stycket vara av samma slag som länsstyrelsens prövning av JK:s stadgar, d. v. s. den skall omfatta både en granskning ur formella synpunkter, syftande till att konstatera att stadgarna överensstämmer med lag, och en granskning ur sakliga synpunkter, som alltså skall gå ut på att undersöka om kassan förefaller att kunna bli ändamålsenlig. Ger prövningen vid handen, att stadgarna håller måttet både ur legala och sakliga synpunkter och »finnes den tillämnade rörelsen nyttig för det allmänna» — det citerade uttrycket är hämtat från banklagstiftningen och sparbankslagstiftningen och torde bl. a. avse att frågan huruvida det finnes behov av och utrymme för den tilltänkta kreditinrättningen skall kunna besvaras jakande — så stadfäster Kungl. Maj:t stadgarna och ger dessutom kassan auktorisation genom att godkänna den.

Enligt 18 § tredje stycket skall stadfästelse städse begäras också på ändringar i CK:s stadgar. Emellertid skall Kungl. Maj:t — om och i den mån det befinnes lämpligt — kunna bemyndiga tillsynsmyndigheten att i Kungl. Maj:ts ställe stadfästa beslut om stadgeändring. Utredningens motiv för detta förslag är, att stadgeändringar kan vara av rent formell karaktär eller avse förhållanden av ringa vikt och att deras avgörande därför ej

¹ Se ovan s. 94.

obligatoriskt bör ankomma på Kungl. Maj:t. En liknande möjlighet att delegera skall tillkomma Kungl. Maj:t enligt 4 § 2 mon. BLF.

Av 19 § JKL framgår, att registrering av CK såsom ekonomisk förening kan komma i fråga först efter det att godkännande och stadfästelse meddelats. Registrering verkställs av länsstyrelsen. CK blir emellertid enligt 20 § ej behörig att driva verksamhet enbart genom registreringen utan först då den upptagits såsom medlem i jordbrukskasserörelsens riksorganisation. Utövar CK verksamhet utan att vara ansluten till riksorganisationen, blir de som deltagit i verksamheten personligen ansvariga för uppkommande förbindelser enligt 90 § JKL. De kan därjämte dömas till bötesansvar (84 § 3).

JKF:s bestämmelse att till CK skall vara anslutna minst 15 JK, motsvaras av en föreskrift i 2 § JKL, vari dock minsta antalet JK sättes till 10.¹

21 §.

Detta lagrum handlar om CK:s *verksamhetsområde*. Det kan sägas ersätta 20 § tredje stycket och 21 § JKF ävensom, till en del, 1 § lagen den 26 juni 1936 om centralkassor för jordbrukskredit.

I förstnämnda författningsrum ges formella föreskrifter, innebärande att CK:s verksamhetsområde skall anges i stadgarna och vidare att stadgarna för CK skall återge så gott som alla bestämmelserna i avsnittet om CK i JKF. Dessa föreskrifter har slopats i JKL. Beträffande skälen därtill torde utredningen få hänvisa till vad som anförts i motiveringen till 11 § JKL.

De nu gällande sakliga bestämmelserna om verksamhetsområdets beskaffenhet följer i 21 § JKF. Där heter det först att CK:s verksamhetsområde skall vara sammanhängande och skilt från andra CK:s. Vidare stadgas, att verksamhetsområdet skall bestämmas så, att CK:s styrelse utan svårighet eller oskäligen kostnader skall kunna övervaka de anslutna JK:s verksamhet samt bedriva en effektiv upplysnings- och organisationsverksamhet för kasserörelsens befrämjande inom verksamhetsområdet. 1 § 1936 års lag slutligen innehåller bestämmelsen, att CK är sammanslutning för ett eller flera län.

I 21 § JKL sägs blott att CK:s verksamhetsområde skall fastställas av jordbrukskasserörelsens riksorganisation och vidare att verksamhetsområdet skall vara skilt från andra CK:s. Stadgandet övensstämmer helt med vad som gäller i fråga om JK:s verksamhetsområde enligt 11 § JKL och utredningens motivering för 21 § är i tillämpliga delar densamma som den vilken anförts för 11 §. Följande torde dock få tilläggas.

Utvecklingstendensen i fråga om CK kan i viss mån komma att gå i motsatt riktning mot den för JK. JK blir färre år från år — utvecklingen går mot större enheter. CK har länge, närmare bestämt under tiden 1936—1952 varit oförändrat tio till antalet men år 1953 blev antalet elva.

Förmodan att utvecklingen kan tendera mot ökning av antalet CK kan

¹ Se ovan s. 90.

sågas ha visst stöd i jordbrukskasserörelsens allmänna utveckling mot högre medlemsantal och starkt stegrad omslutning. Om utvecklingen skulle gå mot flera CK, torde föga vara att erinra däremot. Och en sådan utveckling torde gå väl att förena med de hävdvunna riktlinjerna för verksamhetsområdets bestämmande såsom de kommit till uttryck i 21 § andra stycket JKF. För dessa har redogjorts i början av motiveringen till denna paragraf. Att dessa riktlinjer icke överförts till JKL beror närmast på att jordbrukskassautredningen funnit det överflödigt att fastställa dem i lag. Att riktlinjer av i stort sett samma innebörd alltså skall gälla framgår av JKL såsom sådan och av grunderna därför utan särskilt stadgande. Därtill kommer att kasserörelsens riksorganisation, på vilken det ankommer att bestämma om kasseområdena, enligt utredningens mening ej bör vara bunden av fixerade lagregler, om vilkas uttolkning olika meningar kan uppkomma, utan bör handla efter vad som är ändamålsenligast med hänsyn till rådande omständigheter.

22 §.

Denna paragraf innehåller regler om *medlemskap* i CK. Den ersätter 22 § JKF.

Enligt JKF kan såsom medlem i CK endast antagas godkänd JK eller jordbruksekonomisk förening, vars styrelse har sitt säte inom CK:s verksamhetsområde. Jordbruksekonomisk förening får bli medlem endast om CK:s styrelse finner att den kan driva sin verksamhet på ett ur ekonomisk synpunkt fullt tillfredsställande sätt. Beslut varigenom jordbruksekonomisk förening beviljats medlemskap i CK skall underställas SJK för godkännande.

JKL:s bestämmelser överensstämmer tämligen nära med JKF:s. Enligt 22 § första stycket JKL kan medlemskap nämligen vinnas endast av JK, vars styrelse har sitt säte inom CK:s verksamhetsområde, samt av jordbruksorganisation — termen jordbruksorganisation har i JKL ersatt JKF:s uttryck jordbruksekonomisk förening. Det har ej ansetts erforderligt att säga ut att JK för att vinna medlemskap skall vara godkänd. JK kan ju nämligen ej antagas såsom medlem förrän den blivit registrerad och därmed vunnit rättskapacitet, d. v. s. fått förmågan att förvärva rättigheter och skyldigheter m. m. Och registrering kan, enligt 9 § JKL, ej komma i fråga förrän JK blivit godkänd. Följaktligen måste JK vara godkänd innan det alls kan bli tal om att den skall upptagas såsom medlem i CK.

I 22 § andra stycket JKL stadgas, att jordbrukskasserörelsens riksorganisation skall äga meddela närmare föreskrifter om villkoren för beviljande av medlemskap i CK. Riksorganisationen skall alltså i fråga om CK liksom, jämlikt 12 § tredje stycket JKL, i fråga om JK ha överinseendet över medlemsantagningen. Detta kan i praktiken beräknas innebära, att riksorganisationen kommer att uppställa vissa villkor för medlemskap i CK. I fråga om JK kan sålunda krävas, att medlemmarnas insatsskyldighet skall vara

reglerad på visst sätt och att stadgarna även i övrigt skall innehålla inom rörelsen gängse bestämmelser — det kan påräknas, att normalstadgar för JK kommer att utarbetas.

Vad beträffar villkoren för jordbruksorganisationer att vinna medlemskap har redan i motiveringen till 12 § en redogörelse lämnats för uttolkningen av själva begreppet jordbruksorganisation. Därjämte har en antydan gjorts om hur utredningen räknat med att jordbruksorganisationerna kan komma att fördelas mellan CK och JK.

Utredningen har avsett att riksorganisationen skall ha ganska betydande frihet att anpassa fördelningen efter förhållandena. Hänsyn kan tas till sådana omständigheter som att stora JK med mera bankmässigt betonad verksamhet kan betjäna större jordbruksorganisationer än små JK o. s. v. Efter omständigheterna skall kunna avgöras, om inträdessökande jordbruksorganisation skall tillhöra kassa, inom vars verksamhetsområde organisationens styrelse har sitt säte, eller om den bör bli medlem i kassa, där den driver verksamhet vid större anläggning e. d. eller, slutligen, om den någon gång till äventyrs bör kunna bli medlem i mer än en kassa. Mot denna ordning talar principen, att medlemskap i kasserörelsen i regel skall kunna vinnas blott i en kassa. Olägenheterna ur kontroll- och kreditövervakningssynpunkt av att samma organisation är medlem på flera håll i kasserörelsen kan emellertid motverkas genom inbördes samarbete mellan de i kasserörelsen ingående organisationerna. Ett dylikt samarbete är naturligt och hindras ej av 88 § JKL, vari stadgas att enskildas förhållanden till kreditkassor ej må i oträngt mål yppas. Detta stadgande avser endast yppande till utomstående. Det antydda samarbetet får än större betydelse, när jordbrukets bank knytes till kasserörelsen. — Vad här sagts om samarbete för kreditkontroll och kreditövervakning gäller uppenbarligen också i fråga om enskilda medlemmar¹.

23 §.

Utredningen har, såsom tidigare anförts², velat öppna en möjlighet för kasserörelsen att försöksvis driva verksamhet i två led, nämligen i den formen att CK, under riksorganisationen, arbetar utan JK. Bestämmelse härom har upptagits i förevarande paragraf. Den saknar motsvarighet i JKF.

Utredningens förslag är så upplagt, att Kungl. Maj:t skall kunna lämna viss CK tillstånd att inom hela sitt område eller del därav själv utöva den verksamhet som eljest ankommer på JK. Tillståndet innebär bl. a. att vederbörande CK, såvitt gäller det område som avses med tillståndet, skall äga antaga medlemmar enligt samma bestämmelser som JK. Kungl. Maj:t kan vidare i samband med tillståndsgivningen meddela särskilda forskrifter om kassans organisation och verksamhet, om så finnes erforderligt.

¹ Jfr ovan s. 98.

² Se ovan s. 44.

Utredningens förslag på denna punkt innebär alltså, att kasserörelsen skall få viss möjlighet att experimentera med tvåledssystem i den angivna formen. Kasserörelsen kan givetvis underlåta att begagna sig därav. Men vill rörelsen utnyttja den givna möjligheten, har den att i de aktuella fallen hos Kungl. Maj:t göra framställning om sådant tillstånd som avses i paragrafen.

Utredningen har önskat lägga förslaget så att experiment skall kunna göras i begränsad skala. Det kan tänkas uppkomma fall, då det kan vara praktiskt att göra experiment utan att man medvetet syftar till en övergång till tvåledssystem, t. ex. om en JK likviderat och man finner det lämpligare att — kanske som ett provisorium — inom dess område driva rörelse direkt med CK i stället för att bilda en ny JK. Utredningen har sålunda föreslagit, att tillstånd ej skall behöva avse hela CK:s område utan skall kunna inskränkas t. ex. till vad som motsvarar en eller ett par anslutna JK:s verksamhetsområden.

Vid utformningen av förevarande paragraf i övrigt har utredningen beaktat, att CK måste ha möjlighet att antaga medlemmar enligt samma regler som JK inom de områden, där CK skall fullgöra JK:s funktioner. En särskild bestämmelse därom har fördenskull givits. Genom den bestämmelsen blir CK samtidigt jämlikt 29 § första stycket JKL berättigad att bereda krediter åt medlemmar av de kategorier som eljest hör hemma i JK. CK är såsom kasserörelsens mest bankmässiga organ tekniskt väl rustade att övertaga denna kreditgivning. Anledning att i detta lagrum upptaga andra särskilda undantagsbestämmelser har ej syntts föreligga. De för CK i allmänhet gällande reglerna om inlåning, kassareserv o. s. v. torde, såvitt nu kan bedömas, oförändrade kunna tillämpas även vid en omläggning av CK:s verksamhet enligt förevarande paragraf. Emellertid kan vissa särregler bli av behovet påkallade. Sålunda kan det måhända i vissa fall vara skäligt att meddela särskilda regler om uppmjukning av föreskrifterna i 29 § tredje stycket JKL. Dessa föreskrifter innebär att för CK:s utlåning till jordbruksorganisationer skall gälla vissa närmare angivna inskränkningar som ej har motsvarighet i fråga om JK. Möjlighet att i samband med tillståndsgivning enligt 23 § JKL meddela särregler för det angivna fallet och andra fall har fördenskull öppnats.

Såsom torde framgå av det här anförda lär de tekniska problem som skulle uppkomma vid en övergång till tvåledssystem av den här ifrågavarande typen vara jämförelsevis lätta att bemästra, åtminstone till den del de återspeglas i lag. Åtskilliga spørsmål, som ej beröres i JKL, får det ankomma på kasserörelsen att själv lösa, t. ex. frågan om hur CK:s medlemmar av den kategori, som normalt skall tillhöra JK, skall vara representerade på CK:s stämma och vilken rösträtt som skall tillkomma dem. Kasserörelsens lösningar av dylika spørsmål, vilka ibland torde få formen av stadgeändringar som kräver Kungl. Maj:ts godkännande, bör uppenbarligen framläggas i ansökningsärendet rörande tillstånd.

De sist angivna frågorna, vilkas lösning beror på kasserörelsen själv, torde ej heller vara särskilt svåra att komma till rätta med. De betänkligheter av mera allvarlig art som förslaget kan tänkas väcka — och som också andragits under utredningens diskussioner i ämnet — ligger på ett annat plan. Det kan nämligen göras gällande, att just kasserörelsens lokala organ, alltså JK, utgör kärnan i kasserörelsen och att ett slopande av dessa organ skulle kunna lossa banden mellan rörelsen och de enskilda medlemmarna på ett sådant sätt, att rörelsen skulle bli mindre attraktiv på de enskilda jordbrukarna, vilkas intressen den i första hand skall tjäna.

Gentemot denna uppfattning har inom utredningen anförts, att CK torde ha möjligheter att behålla rörelsens lokala kontakter även om JK upphör att existera såsom självständiga enheter. Det torde så t. ex. vara möjligt att behålla förutvarande styrelse för JK såsom lokalstyrelser med lämpligt anpassade befogenheter. Skillnaden mellan verksamheten enligt treledssystem och enligt tvåledssystem skulle därför enligt utredningens mening ej bli så stor. Det har vidare framhållits, att kassorna numera genom kommunikationernas utveckling kan uppehålla erforderliga kontakter med sina medlemmar och betjäna dem inom betydligt större områden än som tidigare varit möjligt. De lokala enheterna kan därför normalt vara större än tidigare. Detta har i någon mån bidragit till att framkalla den förut berörda tendensen att slå samman JK till större enheter.

Med hänsyn till de överväganden, som i korthet här redovisats, har utredningen lagt fram förslag om bestämmelser av det slag som förevarande paragraf innehåller. Det är tidigare sagt men må upprepas, att det beror på kasserörelsen själv, om och i vilken utsträckning paragrafen kommer att tillämpas.

24 och 25 §§.

Paragraferna innehåller föreskrifter som avser *rättsförhållandet mellan CK och insättare*. De motsvarar 30 § JKF samt 3 och 4 §§ lagen den 26 juni 1936 med vissa bestämmelser om centralkassor för jordbrukskredit.

I sak skiljer sig dessa bestämmelser från de nu gällande därutinnan, att de ej innehåller något stadgande om, på vilka olika slag av räkningar CK skall äga mottaga insättarmedel. En sådan bestämmelse finns för närvarande i 30 § första stycket JKF. Den bestämmelsen medger CK att begagna sparkasseräkning, depositionsräkning, kapitalräkning och checkräkning. Enligt utredningens åsikt bör det vara tillfyllest med den allmänna bestämmelsen i 17 § JKL, att CK äger mottaga inlåning på räkning som av bank allmänligen begagnas. Det torde ej behöva vålla svårigheter att konstatera, vilka slags räkningar som vid olika tidpunkter motsvarar denna beskrivning¹.

I övrigt har de nu gällande bestämmelserna underkastats vissa jämkningar av väsentligen redaktionell art, innan de upptagits i förevarande två

¹ Beträffande vilka räkningar som f. n. faller därunder, se ovan s. 82.

paragrafer. Det må framhållas, att paragraferna till sin ordalydelse överensstämmer med 66 respektive 69 § BLF med den skillnaden allenast att utredningen funnit skäl höja maximibeloppet för insättning på sparkaserekning till 15 000 kronor.¹ Utredningen vill vidare fästa uppmärksamheten på att det kan bli aktuellt att ersätta hänvisningarna till föräldrabalken i 25 § med hänvisningar till ärvdabalken, för den händelse det nyligen framlagda förslaget till ärvdabalk (SOU 1954:6) skulle upphöjas till lag.

En redaktionell jämkning har vidtagits i 24 § sista stycket. Det särskilda stadgande, som däri avses, återfinnes i 12 § lagen den 8 april 1927 om dödande av förkommen handling. Där begagnas ordet »bank» som en samlingsbeteckning för kreditinrättningar. Det anses omfatta bl. a. sparbank. Enligt utredningens mening bör lagrummet utan särskild förklaring anses omfatta också CK och lagrummet alltså vara tillämpligt på dessa.

26 §.

Av ej ringa betydelse för kasserörelsen är frågan på vilket sätt kassorna vid föreliggande behov skall kunna dra till sig inlåningsgrundande kapital. Denna fråga avses få ett svar genom förevarande lagrum enligt vilket CK skall äga utställa *förlagsbevis*.

För närvarande måste CK, som är i behov av att stärka sitt inlåningsunderlag, lita till frivilliga insatser från de egna medlemmarna och från medlemmar i anslutna JK. Denna utväg är emellertid, sedan kasserörelsen nått nuvarande omfattning och fått nuvarande bankmässiga karaktär, icke helt tillfredsställande. Fördenskull har jordbrukskassautredningen övervägt förefintligen möjligheter av andra slag för kassorna att, vid förefallande behov, dra till sig kapital från medlemmarna och från utomstående.

Bankerna kan f. n. ej öka sitt inlåningsgrundande kapital på annat sätt än genom att höja aktiekapitalet. Enligt BLF 61 och 65 §§ skall bankerna emellertid äga att utge till innehavaren eller till viss man eller order ställda, räntebärande förlagsbevis, lydande på minst 1 000 kronor, förutsatt att förlagsbevisen är ställda att återbetalas tidigast fem år efter utgivandet. Förlagsbevis skall räknas såsom underlag för inlåning i likhet med eget kapital, intill ett belopp motsvarande högst hälften av bankens aktiekapital. Beräkningen skall göras efter förlagsbevisens nominella värde. Endast förlagsbevis, för vilka betalning av långivaren kan krävas tidigast efter fem år, skall medräknas. I det förslag till ny lagstiftning om bankrörelse som av Kungl. Maj:t den 24 september 1954 remitterats till lagrådet har banks rätt att utge förlagsbevis fastställts till att avse räntebärande bevis lydande på minst 100 kronor. Bestämmelsen om minsta löptid har slopats i lagrådsremissen. Lagrådsremissen innehåller vidare beträffande sätten att tillgodoräkna förlagsbevis såsom inlåningsunderlag den regeln, att Kungl. Maj:t

¹ Jfr Kungl. Maj:ts remiss den 24 september 1954 till lagrådet av förslag till lag om bankrörelse m. m. s. 111—113.

— efter hörande av vissa myndigheter — skall äga medgiva att av bolaget utställda förlagsbevis, oavsett återstående löptid, till belopp motsvarande halva aktiekapitalet skall likställas med eget kapital och alltså vara inlåningsunderlag.

Sparbankerna har f. n. möjlighet att stärka sitt inlåningsunderlag genom att bilda s. k. *säkerhetsfonder*. Detta tillgår så att de tar emot bidrag från sina huvudmän eller andra och avsätter bidragen till säkerhetsfonder (34 § SpL). På bidragen får betalas högst 6 procent ränta. Bidragen eller ränta på dem skall i princip återbetalas men återbetalning får ske endast i den mån i lag föreskriven relation mellan fonder och inlåning kan upprätthållas. SpLF ger sparbankerna möjlighet att anskaffa inlåningsgrundande kapital *dels* att ta emot bidrag av samma slag som tidigare, med den skillnaden dock att de skall redovisas under beteckningen *garantifond* i stället för såsom säkerhetsfond, *dels* genom att utställa *förlagsbevis* (19 och 28 §§ SpLF). Sparbankssakkunnigas förslag innehåller beträffande förlagsbevisen bestämmelser om lägsta belopp, löptid m. m. samt därjämte regeln att sparbanks förlagsbevis till sitt nominella värde skall kunna räknas såsom underlag för inlåning intill ett belopp motsvarande högst hälften av sparbanks reservfond (29 § SpLF).

I valet mellan att föreslå kapitaltillskott i form av bidrag till garantifond eller i form av lån mot förlagsbevis eller i båda dessa former har utredningen stannat för förlagslåneformen enbart. En kapitalbildning i form av bildande av garantifond är måhända ej alldeles lämplig ur tekniska synpunkter för sammanslutningar av CK:s typ. Utredningen har fäst sig vid att vad som tillskjutits såsom bidrag till garantifond i kassans hand skulle komma att utgöra något slags mellanting mellan fond samt skuld i vanlig mening. Vissa svårigheter att införliva en sådan anordning med det föreningsrättsliga systemet kan befaras uppkomma. Även andra skäl kan anföras mot systemet med garantifond.

Förlagslåneformen blir, om BLF och SpLF genomföres på denna punkt, tillgänglig för båda de typer av kreditinstitut med vilka kassorna är att jämföra. Redan på denna grund har utredningen ansett det önskvärt, att också CK skall kunna ge ut förlagsbevis. Några tekniska svårigheter av det slag som antytts i fråga om garantifond torde ej behöva uppkomma. Enligt vad utredningen kan finna, torde ej heller andra tekniska hinder för CK att utge förlagsbevis föreligga.

Vid utformningen av lagtexten har jordbrukskasseutredningen i stort sett följt det förslag som Kungl. Maj:t framlagt i lagrådsremissen den 24 september 1954. I texten har emellertid upptagits den för förlagsbevisen karakteristiska egenskapen att vara förskrivningar som medför rätt till betalning först efter utfärdarens övriga fordringsägare. I övrigt har i JKL förklarats att förlagsbevis skall lyda på minst 100 kronor och löpa med ränta, högst 6 procent. — Utredningen har diskuterat frågan, huruvida bestäm-

melse om högsta ränta bör upptagas i lagen. Utredningen har stannat för att föreslå maximeringen under förutsättning att en liknande maximering föreskrives för sparbankerna. Skulle så ej bli fallet bör bestämmelsen om räntemaximering för kassorna bortfalla. — Enligt 27 § JKL skall Kungl. Maj:t äga medge att förlagsbevis får tillgodoräknas såsom inlåningsunderlag intill ett belopp motsvarande högst hälften av det belopp vartill CK:s och anslutna JK:s eget kapital uppgår.

27 och 28 §§.

Beträffande dessa lagrum torde få hänvisas till de särskilda avsnitten om inlåningsrätt och om kassareservbestämmelser.

29 §.

I denna paragraf ges allmänna bestämmelser om CK:s *utlåning*.

Lagrummet skall träda i stället för 33 och 34 §§ JKF. Av dessa innehåller 33 § föreskrift, att CK ej får bereda kredit åt andra än sina medlemmar samt därjämte vissa allmänt hållna föreskrifter rörande formerna för utlåningen, bland dem en som säger att kreditgivningen till JK må bestå i återbelåning av de hos JK belånade fordringsbevisen med tillhörande säkerheter. I 34 § stadgas vissa inskränkningar i CK:s rätt att låna ut medel till jordbruksorganisationer. Dels föreskrives, att CK:s sammanlagda utlåning till jordbruksorganisationer — eller jordbruksekonomiska föreningar för att använda JKF:s terminologi — ej får överstiga en tiondel av CK:s sammanlagda utlåning, dels att en och samma jordbruksorganisation ej skall kunna få lån till högre belopp än som motsvarar en tjugufemtedel av sammanlagda utlåningen. Därjämte ges vissa bestämmelser om maximering av kredit till jordbruksorganisation i förhållande till dennas ekonomiska ställning m. m.

29 § första stycket JKL anger den krets inom vilken CK skall äga lämna krediter enligt utredningsförslaget. Dit hör såsom hittills CK:s egna medlemmar, d. v. s. JK och CK-anslutna jordbruksorganisationer. Men därutöver skall kredit kunna lämnas till jordbruksorganisationer och kommuner som är medlemmar i de anslutna JK. CK:s befogenhet att ge krediter åt dessa två nytillkomna grupper JK-medlemmar tas upp i JKL efter förebild av den ordning som nu gäller i förhållandet SJK—CK, där SJK har motsvarande befogenhet i fråga om CK-anslutna jordbruksekonomiska föreningar (11 § första stycket JKF). Den närmare regleringen av vilka omständigheter, som skall föranleda att JK-anslutna jordbruksorganisationer eller kommuner skall beredas kredit av CK, av frågan om CK i aktuella fall skall ge hela den begärda krediten eller blott fyllnadskredit och andra liknande frågor får ankomma på kasserörelsen. Utredningen har utgått från att CK kommer att särskilt noga följa JK:s handhavande av kreditgivningen

till jordbruksorganisationerna och kommunerna och från att det redan av den anledningen kan te sig naturligt för CK att själv övertaga krediter till sådana JK-medlemmar. Av betydelse är, enligt utredningens mening, att jordbrukskasserörelsens riksorganisation ger noggrann anvisning om den kontroll vid kreditgivningen och den kreditövervakning, som skall ankomma på vardera av CK och JK i fall då CK deltagar i lån till JK-medlem. — Utredningen förutsätter att CK utan hinder av detta lagrum skall kunna deltaga i transaktioner med andra kreditinrättningar, t. ex. tillfälligt försträcka en bank eller sparbank kontanta medel. Likaså förutsätter utredningen, att CK skall äga förvärva statsskuldförbindelser o. d. Transaktioner av här angivet slag torde ej vara att rubricera såsom kreditgivning.

29 § andra stycket JKL innehåller en allmän regel att CK:s kreditgivning till JK företrädesvis skall ske mot säkerhet av de hos JK belånade fordringsbevisen med tillhörande säkerheter. Regeln, som väsentligen motsvarar det gällande stadgandet i ämnet, innebär, att CK genom denna kreditgivning först och främst skall tillhandahålla JK de medel dessa behöver för att bereda krediter åt kasserörelsens primärmedlemmar. JK kan emellertid ha behov av krediter även för andra ändamål än utlåning — t. ex. för att förvärva fastighet, vari kassan skall inrymmas. Lagrummet medger CK att lämna kredit till JK även för sådana ändamål.

Enligt de för närvarande gällande reglerna skall JK, som får kredit av CK för sin utlåning, obligatoriskt överlämna de hos JK belånade fordringshandlingarna till CK att förvaras där. Någon motsvarighet till denna regel finns ej i JKL. Enligt utredningens mening bör hinder ej föreligga att sådana handlingar ligger kvar hos JK i den mån detta kan visa sig praktiskt och förutsatt att de kan förvaras där på ett sätt som kan godtagas såsom fullt betryggande.

I 29 § tredje stycket slutligen sättes gränser för CK:s kreditgivning till jordbruksorganisationer — för all sådan kreditgivning till en tiondel av hela utlåningen och för kredit till en och samma organisation till en tjugufemtedel av hela utlåningen. Dessa gränser har övertagits oförändrade från JKF. Inom jordbrukskassautredningen har diskuterats att vidga dem eller att helt slopa dem.

Utredningen har ansett, att de nuvarande gränserna t. v. kan bestå, bl. a. av följande skäl. Gränsen vid en tjugufemtedel ger, med den omslutning CK numera har, ett ganska högt maximibelopp för kredit till enstaka jordbruksorganisation. Och vad beträffar gränsen vid en tiondel må anmärkas, att enligt »Jordbrukskasserörelsen, Statistiska uppgifter» från år 1953 JK:s sammanlagda utlåning per den 31/12 1953 var i runt tal 500 miljoner kronor och CK:s sammanlagda utlåning till jordbruksorganisationer nära 24 miljoner kronor. Organisationernas andel i den totala utlåningen torde således ha varit omkring en tjugondel. Den har i allt fall väsentligt understigit det medgivna maximum en tiondel. Visst utrymme för den enligt utredningens

mening naturliga ökningen av kreditgivningen till jordbruksorganisationerna torde alltså finnas åtminstone i flertalet CK.

Om JKL genomföres, lär åtskilliga jordbruksorganisationer komma att gå till JK. Därav kan tänkas följa ytterligare något vidgat utrymme för CK:s utlåning till CK-anslutna jordbruksorganisationer eftersom inga begränsningar av här ifrågavarande slag gäller för CK:s kreditgivning till JK, oavsett vem JK i sin tur lånar ut pengarna till.

För JK:s del har ej föreslagits någon i lag fastställd begränsning av här beskrivet slag för kreditgivningen till jordbruksorganisationerna. JK har ansetts vara kassor av sådan beskaffenhet, att man knappast har anledning befara, att de skulle gå med på en alltför omfattande sådan kreditgivning. F. ö. torde det kunna antagas, att jordbrukskasserörelsens riksorganisation och CK kommer att utnyttja sina allmänna befogenheter att ge anvisningar och instruktioner för JK:s verksamhet till att dra de gränser, som finnes erforderliga.

Hittills har CK haft möjligheten att låta SJK helt eller delvis övertaga krediter till jordbruksorganisationerna. Så har också skett. Vid slutet av 1953 hade SJK en utlåning till jordbruksorganisationer om drygt 4 miljoner kronor. Därmed har alltså en utväg stått öppen för CK att låta kasserörelsen tillmötesgå en begäran om kredit även om CK själv t. ex. på grund av de här ifrågavarande begränsningarna i sin rätt att ge krediter skulle haft svårt att själv lämna krediten. Sedan JKL genomförts bör i liknande situationer jordbrukets bank kunna tas i anspråk.

29 § JKL innehåller ingen motsvarighet till de föreskrifter i övrigt om utlåningen som ges i 33 och 34 §§ JKF. I den mån dessa föreskrifter ej helt slopats, har de ersatts av allmänna bestämmelser i JKL:s avsnitt om rörelsen.

30 §.

CK måste, liksom JK, eftersom de ingår såsom delorganisationer i kasserörelsen såsom en organisatorisk enhet, i viss utsträckning ge avkall på sin självständighet och underordna sig enhetlig *ledning och tillsyn*. Tidigare har utredningen behandlat 15 § JKL, vilken innehåller en allmän bestämmelse om skyldighet för JK att underordna sig CK:s och riksorganisationens föreskrifter i fråga om verksamheten. I förevarande paragraf kommer ett motsvarande stadgande för CK att ställa sig till efterrättelse vad riksorganisationen förordnar. Liksom beträffande JK gäller stadgandet skyldighet att ställa sig till efterrättelse riksorganisationens instruktioner och anvisningar om *verksamheten*. För vissa organisatoriska spörsmål ges specialbestämmelser (21 § om CK:s verksamhetsområde, 22 § om medlemskap i CK). 30 § JKL ersätter 42 § första stycket JKF, enligt vilken CK har en allmän skyldighet att underordna sig SJK i fråga om skötseln av sin rörelse ävensom skyldighet att tillhandahålla alla uppgifter som påkallas. Därjämte ersätter den 43 § JKF, vari stadgas att SJK skall ha vissa befogenheter att

ge anvisningar för CK:s räntesättning. Det må framhållas, att paragrafen också föreskriver skyldighet för CK att lämna tillgång till böcker, räkenskaper o. s. v. och att tillhandagå med upplysningar. Denna skyldighet får särskild betydelse för riksorganisationen såsom utövare av central jordbrukskasserevision.

I fråga om motiveringen för 30 § torde utredningen i övrigt få hänvisa till vad som anförts vid 15 §.

31 §.

Detta lagrum ger vissa regler om *CK:s styrelse* och om *verkställande direktör* för CK.

Lagrummet ersätter 37 och 39 §§ JKF. 37 § stadgar, att CK:s styrelse skall bestå av 5—9 ledamöter jämte lämpligt antal suppleanter samt att en ledamot och en suppleant skall väljas av SJK, återstoden av CK:s förenings-sammanträde. Vidare ges vissa föreskrifter om minsta antal sammanträden, om arbetsutskott och om skyldighet att föra protokoll. 39 § JKF utsäger, att verkställande direktör skall finnas i CK, att direktören skall utses genom beslut av CK:s styrelse, men att CK:s beslut för att bli gällande skall underställas SJK. Vidare ger paragrafen SJK befogenhet att ingripa mot verkställande direktören, om SJK finner honom olämplig för sin befattning. Sker ett sådant ingripande skall CK vara skyldig vidtaga åtgärder för att entlediga direktören.

31 § JKL har bibehållit antalet styrelseledamöter i CK vid minst 5 och högst 9. Föreskrift därom ges i paragrafens första stycke. Suppleanter sägs det ej något om; i fråga om dem skall de allmänna bestämmelserna i FL gälla med allenast den jämkning som framgår av vad i det följande sägs.

I första stycket stadgas vidare att CK:s stämma skall välja alla styrelseledamöter utom en. Denne skall utses av de på stämman valda och han skall vara CK:s verkställande direktör. De stämموvalda styrelseledamöterna skall också sörja för att det finns lämplig ställföreträdare för verkställande direktören genom att förordna antingen en av stämman vald styrelseledamot eller suppleant eller en särskilt utsedd styrelsesuppleant att vara ställföreträdare. Jordbrukskasserörelsens riksorganisation skall ej övertaga SJK:s rätt att utse en styrelseledamot i CK.

Enligt andra stycket skall styrelsen fastställa instruktion med bestämmelser om verkställande direktörens befogenheter. Instruktionen skall gälla ett år i sänder.

JKL innehåller ej några motsvarigheter till JKF:s föreskrifter om befogenheter för topporganisationen att påverka anställande och entledigande av verkställande direktör i CK, om sammanträden, arbetsutskott m. m. Därutinnan skall alltså gälla vad som finnes stadgat i FL eller i CK:s stadgar. Utredningen har utgått från att jordbrukskasserörelsens riksorganisation kommer att få befogenheter att inverka på valet av direktör i CK enligt CK:s stadgar.

Den betydelsefullaste nyheten i denna paragraf är att verkställande direktören skall tillhöra styrelsen, att han skall utses av de stämmevalda styrelseledamöterna och att styrelsen skall reglera hans befogenheter i en särskild instruktion.

Anledningen till förslaget i denna del är att utredningen velat understryka betydelsen av verkställande direktörens ställning genom att införa en ordning som lägger ett legalt ansvar på honom för hans åtgärder. FL innehåller inga stadganden om verkställande direktör. Dess bestämmelser om skadestånd och ansvar torde endast undantagsvis kunna tillämpas på verkställande direktör i ekonomisk förening och i fall då så kan ske i regel på den grund att vederbörande tillika är styrelseledamot. Enligt JKF 76 § kan styrelseledamot eller befattningshavare hos kassan, som mot bättre vetande avger oriktig eller ofullständig uppgift till bank- och fondinspektionen eller länsstyrelsen straffas därför. Denna straffbestämmelse kan tvevelsutan träffa verkställande direktör i CK. Men i övrigt innehåller ej heller JKF särskilda regler vare sig om vilka åligganden verkställande direktör — som enligt JKF obligatoriskt skall finnas i CK — skall ha eller om hans ansvar eller skadeståndsskyldighet. Aktiebolagslagen gör verkställande direktören — där sådan skall finnas — till ett särskilt bolagsorgan med i lagen angivna uppgifter och med däremot svarande lagstadgat ansvar och skadeståndsskyldighet.

BL har en ordning liknande JKF:s. BLF däremot innehåller förslag till en ny ordning, ett mellanting mellan aktiebolagslagens och den som enligt BL och JKF nu tillämpas för banker och CK. Enligt 73 § BLF skall nämligen bankstyrelse *inom sig* utse verkställande direktör att under styrelsens inseeende leda verksamheten. Styrelsen skall vidare i instruktion för ett år i sänder fastställa verkställande direktörens befogenheter. Grunden till att befogenheterna för verkställande direktören föreslås reglerade i en instruktion av detta slag och ej — såsom i aktiebolagslagen — genom lagbestämmelser, är att det befunnits ej vara möjligt att med en generell regel fastslå vilka legala befogenheter som bör tillkomma verkställande direktör i bankaktiebolag.¹ En uppräknig av vissa betydelsefulla ärenden, vilka *icke* får överlämnas åt verkställande direktören att av honom ensam avgöras fullständiga paragrafen.

BLF:s lösning av denna fråga innebär, att styrelsen genom den förut angivna instruktionen överflyttar en del av sin bestämmanderätt till verkställande direktören och att denne blir ansvarig för sina åtgärder på grund av sin ställning såsom styrelseledamot. Därmed blir särskilda regler om ansvar och skadeståndsplikt för verkställande direktören obehövliga.

JKL bygger i stort sett på samma huvudtanke som BLF. Emellertid har jordbrukskassautredningen funnit sig ej kunna förorda en avfattning av lagtexten enligt vilken en på stämma vald styrelse skall *inom sig* utse verk-

¹ SOU 1952:2 s. 158.

ställande direktör. Detta skulle nämligen möjligen kunna tolkas så, att verkställande direktören skulle utses bland de av stämman valda ledamöterna d. v. s. att valet av verkställande direktör i verkligheten skulle ankomma på stämman. En sådan ordning torde i praktiken knappast gå att genomföra. I varje fall föreligger avsevärd risk att tillämpningen därav för CK:s del skulle medföra besvär och svårigheter. Utredningen förordar därför i stället en avfattning av JKL varav direkt framgår att de stämموvalda ledamöterna av styrelsen skall få utse en styrelseledamot som tillika skall vara verkställande direktör. Detta torde kunna väl förenas med bestämmelsen i 21 § andra stycket FL¹, att ledamot av föreningsstyrelse skall kunna utses i annan ordning än genom val på föreningsstämma. Att märka är att FL:s bestämmelser beträffande längsta mandattid för styrelseledamot, entledigande av styrelseledamot o. s. v. är tillämpliga också på den ledamot som skall vara verkställande direktör. Utredningen anser sig böra erinra om att denna omständighet bör beaktas i de anställningsavtal som framdeles upprättas mellan CK och verkställande direktör.

En annan olikhet gentemot BLF är att ingen uppräknings i JKL ges av ärenden, som ej skall kunna avgöras av verkställande direktören ensam. Utredningen anser en sådan uppräknings för CK:s del obehövlig. Ledningen av CK skall utövas av styrelsen. Verkställande direktör skall, jämväl enligt lag, finnas. Man torde kunna utgå från att CK bibehåller det hittillsvarande systemet med ett särskilt inom styrelsen utsett arbetsutskott. Uppenbarligen måste styrelsen göra en ändamålsenlig fördelning av ärendena mellan styrelsen i sin helhet, arbetsutskottet och verkställande direktören. Det ligger i sakens natur, att därvid principbeslut och andra ärenden av särskild betydelse i regel förbehålles styrelsen eller eventuellt arbetsutskottet. I händelse det skulle visa sig att någon CK-styrelse föranstaltade om en arbetsfördelning, som uppenbarligen ej skulle vara lämplig, får det ankomma på riksorganisationen och på tillsynsmyndigheten att inskrida och åstadkomma rättelse.

32 §.

JK:s firma skall enligt 16 § andra stycket JKL tecknas av minst två personer i förening. Motsvarande bör gälla i fråga om CK:s firma. Bestämmelse därom ges i förevarande paragraf. Bestämmelsen är ny i lagstiftningen men finns i CK:s stadgar.

Jordbrukskasserörelsens riksorganisation

33 §.

Detta lagrum ersätter ensamt det avsnitt av JKF (4—19 §§) som behandlar SJK.

Utredningen har redan tidigare² ganska detaljerat redogjort för sitt förslag om hur kasserörelsens toppled bör vara beskaffat och vilken ställning

¹ Jfr 72 § första stycket BLF.

² Se ovan s. 40—43.

riksorganisationen bör ha däri. I JKL:s inledande bestämmelser har riksorganisationen nämnts och dess egenskap av jordbrukskasserörelsens organ för central ledning, samordning och kontroll av kassorna och deras verksamhet har där tillkännagivits.

Förevarande lagrum innehåller en allmän bestämmelse, att riksorganisationen skall ha till uppgift att främja medlemmarnas ekonomiska intressen genom att driva sådan verksamhet i vilken medlemmarna deltagit genom begagnande av riksorganisationens tjänster. Vidare nämnes särskilt vissa viktiga moment som enligt JKL obligatoriskt skall ingå i organisationens verksamhet, nämligen att utöva central jordbrukskasserevision, att meddela instruktioner och anvisningar för kassornas verksamhet samt att fullgöra de särskilda uppgifter som enligt JKL eljest skall ankomma på riksorganisationen.

Först vill utredningen, på samma sätt som redan skett i fråga om de övriga kasseleden (7 och 17 §§ JKL), understryka att de ändamålsbestämmelser för de i kasserörelsen ingående kooperativa föreningarna som förekommer i JKL icke är uttömmande. Riksorganisationen förutsättes tvärtom komma att få ett antal viktiga uppgifter utöver dem, som lagen särskilt anger. Sålunda måste organisationen såsom jordbrukskasserörelsens topporgan uppenbarligen ägna sig åt att sprida upplysning om jordbrukskasserörelsen, både bland medlemmar och utomstående samt åt att propagera för den — riksorganisationen måste, för att tala med 4 § JKF, verka för »jordbrukskasserörelsens befrämjande och utveckling i allmänhet». En annan naturlig uppgift för riksorganisationen lär vara att söka främja sparande m. m. — organisationen skall sålunda leda den verksamhet, som omtalas i 1 § JKF och som går ut på att »befordra sparverksamheten på landsbygden ävensom att i övrigt främja en sund utveckling av medlemmarnas ekonomiska förhållanden». Dessa och andra uppgifter, som hör riksorganisationen till, har utredningen ansett sig sakna anledning att särskilt nämna i lagtexten. Det synes vara lämpligare att bestämmelserna tas in i stadgarna och där ges den form som kasserörelsen finner lämpligast.

33 § är alltså bara avsedd att ange en grundstomme av uppgifter för riksorganisationen. Paragrafen har utformats så att därvid redovisats sådant som erfordras för att riksorganisationen skall bli ekonomisk förening och för att den eljest skall kunna rätt fylla sin plats i jordbrukskasserörelsen sedan denna i topplaget antagit den nya form, som utredningen förutsatt i detta förslag.

Vad beträffar frågan om riksorganisationens ställning såsom ekonomisk förening har utredningen varit på det klara med att det inte utan vidare är självskrivet, att riksorganisationen blir en sådan förening. En organisation av detta slag torde, allt efter omständigheterna, kunna falla inom eller utom den bestämning av ekonomisk förening som ges i 1 § FL.¹ Utredningen har

¹ Se SOU 1949:17 s. 77—78.

emellertid funnit att den föreslagna riksorganisationens huvudsakliga verksamhet torde bli av sådan art, att den kan bestämmas i ordalag som är direkt hämtade från 1 § FL. Riksorganisationen förutsättes komma att utöva konsulent- och revisionsverksamhet samt tillhandahålla blanketter och annat tryck m. m. Allt detta kan och bör enligt utredningens mening drivas såsom en ekonomisk verksamhet till medlemmarnas tjänst. Därmed bör i sin tur följa att frågan huruvida riksorganisationen blir ekonomisk förening ganska tveklöst skall kunna besvaras med ja.

Vad gäller riksorganisationens utövande av central jordbrukskasserevision vill utredningen understryka, att denna uppgift av utredningen tillmätas stor betydelse. Den centrala jordbrukskasserevisionen skall enligt utredningens mening samordnas med och komplettera den statliga tillsynen. Beträffande riksorganisationens befattning med denna uppgift torde utredningen få hänvisa till den motivering som i det följande lämnas för JKL:s tillsynskapitel. Här må endast nämnas, att utredningen förutsätter ett samråd mellan tillsynsmyndigheten och riksorganisationen om den närmare regleringen och fördelningen av tillsynsuppgifterna. Stadgandet att riksorganisationen skall ha befogenhet att ge kassorna anvisningar och instruktioner för verksamheten svarar mot stadganden om skyldighet för kassorna att ställa sig sådana anvisningar och instruktioner till efterrättelse (15 och 30 §§ JKL). Hur långt denna riksorganisationens befogenhet, som är betingad av dess ställning såsom ledande och framförallt såsom samordnande organ, skall sträcka sig och vad den närmare bestämt skall omfatta, får det ankomma på rörelsen att själv bestämma efter vad som finnes lämpligast med hänsyn till förhållandena. Av de i 33 § JKL avsedda legala uppgifter som eljest skall ankomma på riksorganisationen må här såsom exempel nämnas befattningen med frågor om medlemskap i kassa (12 och 22 §§ JKL), om verksamhetsområde för kassa (11 och 21 §§ JKL) och om delning av JK (86 § JKL).

För kassorna gemensamma bestämmelser

Till detta avsnitt, som omfattar 34—68 §§ JKL, har till en början förts en del bestämmelser, till vilka motsvarigheter finns upptagna i den gällande kasselagstiftningen i vart och ett av avsnitten för de tre leden i jordbrukskasserörelsen, alltså SJK, CK och JK. De bestämmelser i JKF som avses rör reservfond (9, 27 och 56 §§), rörelsen (13 §, 33 § andra och fjärde styckena, 34 § första och fjärde styckena, 33, 36 och 41 §§ samt 58—60 §§), revision (16, 38 och 63 §§) samt likvidation och upplösning (19, 46—48 och 67 §§). Bestämmelserna har vid överförandet till JKL i allmänhet omarbetats eller jämkats i olika avseenden. Särskilt beträffande revision samt likvidation och upplösning innebär JKL en väsentlig utökning i jämförelse med vad nu gäller. F. ö. har bland förevarande bestämmelser under egen rubrik upp-

tagits särskilda regler om styrelsens årsredovisning, vilka ej har motsvarighet i JKF. Detta innebär att föreningslagstiftningen och bokföringslagen icke vidare såsom hittills kommer att utan jämkningar tillämpas för kassornas vidkommande utan i stället de särskilda reglerna i JKL. Dessa har, med hänsyn till att kassorna utvecklats till alltmera bankmässiga inrättningar, anknutits ganska nära till redovisningsreglerna i banklagstiftningen.

Reservfond

34 §.

Gällande lagstiftning. Enligt de nu gällande bestämmelserna i 9, 27 och 56 §§ JKF skall vad SJK och CK beträffar hela årsvinsten och i fråga om JK minst 75 procent av årsvinsten avsättas till reservfond, i samtliga fall dock först sedan avdrag skett för eventuella förluster från tidigare år. Emellertid kan vinstmedel — respektive mer än 25 procent av vinstmedlen — få användas till annat ändamål än avsättning till reservfond, i CK då reservfonden uppgår till belopp motsvarande 10 procent och i JK då den uppgår till belopp motsvarande 20 procent av utlåningen vid utgången av det senast förflutna räkenskapsåret. CK och JK kan emellertid, vad beträffar CK helt och vad beträffar JK delvis, utan hinder av nyss angivna regler av årsvinsten lämna utdelning, högst efter 5 procent, på insatser. Såväl CK som JK kan också återbära belopp som uttaxerats på medlemmarna till täckande av förlust.

I den äldre föreningslagstiftningen fanns ej särskilda regler om avsättning till reservfond men däremot vissa regler om rätten att använda vinstmedel för utdelning och andra ändamål (18 och 19 §§ ÄFL). I FL har upptagits en särskild paragraf med stadgande om skyldighet för förening att göra avsättning till reservfond (17 § FL) och därjämte regler om vinstutdelning m. m. (18—20 §§). Sistnämnda regler skall enligt utredningens förslag ha motsvarande tillämpning på kassorna.

17 § FL innebär skyldighet för ekonomisk förening att till reservfonden avsätta *dels* 5 procent av årsvinsten, *dels* 5 procent av de efterlikvider, återbäringar och dylikt, som tillgodoförts medlemmarna eller andra på grund av rörelsens resultat, även i den mån dessa belopp icke ingår i den redovisade vinsten för året, *dels* slutligen insatsbelopp som avgången medlem icke äger återfå. Avsättning till reservfond skall kunna upphöra, om förenings reservfond jämte inbetalat insatskapital nått viss angiven relation till bokförda värdet på föreningens tillgångar eller uppgår till samma belopp som föreningens skulder enligt balansräkningen. FL innehåller slutligen det stadgande som åt reservfonden ger dess särskilda karaktär, nämligen att nedsättning därav får beslutas endast för att täcka förlust, som enligt fastställd balansräkning finnes hava uppstått på föreningens verksamhet i dess helhet och som icke kan ersättas av befintliga till framtida förfogande avsatta medel. Av 17 § 2 mom. och 118 § FL framgår, att de

regler i FL för vilka här redogjorts icke gäller för jordbrukets kreditkassor utan att reglerna i JKF är att tillämpa.

Vad som finns stadgat om banks och sparbanks reservfond torde ej vara av betydelse i förevarande sammanhang. Olikheterna i struktur de tre typerna av kreditinstitut emellan medför nämligen att principerna för avsättning till reservfond blir så olika att en jämförelse knappast blir av intresse.

Utredningsförslaget. Det är tydligt att jordbrukets kreditkassor är betydligt mera beroende av att deras ställning stärkes genom fondbildning än ekonomiska föreningar i allmänhet. Större del av kassornas vinstmedel än av andra ekonomiska föreningars bör således obligatoriskt avsättas till reservfonden. Kassornas verksamhet är vidare av speciell natur. Reglerna om avsättning bör fördenskull konstrueras efter delvis andra grunder än de som lagfästas i 17 § FL. 34 § JKL innehåller också särskilda regler och i paragrafens första stycke utsäges att dessa och icke reglerna i 17 § FL skall gälla för jordbrukets kreditkassor.

JKF stadgar en omfattande skyldighet att avsätta vinstmedel till reservfonden. CK skall ju nämligen avsätta hela vinsten och JK 75 procent av den. Avsättning skall upphöra när viss relation nåtts till utlåningen, nämligen för CK 10 procent och för JK 20 procent.

Utredningen har ansett det lämpligt att kassorna får något större frihet att disponera sina vinstmedel. Om skyldigheten att göra avsättningar begränsas till hälften av vinstmedlen, lika för CK och JK, så borde detta enligt utredningens mening innefatta en lösning som skulle kunna tillfredsställa både anspråken på att garantera fondbildning och befogade önskemål om ökad rörelsefrihet. Utredningen framlägger i 34 § andra stycket förslag i enlighet härmed.

Enligt 17 § FL skall till reservfond läggas vad medlem vid avgång ur förening ej återfår av sina insatser. Denna regel har upptagits i JKL och införts i 34 § andra stycket. Där föreskrives ytterligare att kassa skall vara skyldig att till reservfonden föra inträdesavgifter. Enligt 5 § andra stycket och 23 § första stycket JKF skall JK:s insats i CK och CK:s i SJK obligatoriskt tillföras CK:s respektive SJK:s reservfond. Efter JKL:s ikraftträdande torde det kunna komma i fråga att rubricera om JK:s insats i CK eller en del av den såsom inträdesavgift. Det kan vidare tänkas, att det befinnes lämpligt upptaga sådan avgift av andra kassemedlemmar. Det har vid angivna förhållanden syntts lämpligt att i lag fastslå att inträdesavgifter skall föras till reservfonden.

Vad utredningen förordar om avsättning av vinstmedel till reservfonden innebär, vad beträffar relationstalet, en uppmjukning av gällande bestämmelser i JKF men ger i jämförelse med FL en väsentligt mera omfattande avsättningsskyldighet. Genom FL har emellertid införts skyldighet att göra avsättningar också i förhållande till efterlikvider, återbärningar o. d. Liknande skyldighet bör enligt utredningens mening ej komma i fråga för

kassornas del. Inom kasserörelsen förekommer återbäring till medlemmarna i form av ränterabatter. Avsikten är emellertid att ränterabatterna framdeles i regel ej skall utbetalas utan hållas inne av kassan och att medlemmarna skall gottskrivas innehållna belopp såsom insatser i kassan.¹ Denna ordning tillämpas i själva verket redan. Vid sådant förhållande torde ränterabatterna komma att bidra till att stärka rörelsens ekonomiska ställning i högre grad än vad som skulle bli fallet enligt föreskriften i FL.

Den gräns, ovanför vilken avsättning ej vidare skall vara obligatorisk, torde på sätt hittills varit fallet enligt JKF lämpligen kunna bestämmas i relation till utlåningen. De nuvarande relationstalen — 10 och 20 procent — är höga. I varje fall talet 20 är så högt att det i praktiken torde vara så gott som otänkbart att en sådan ställning kan uppnås. Procenttalet 10 är också högt både om man bedömer det efter rådande faktiska förhållanden och om man ser till de regler om fondtäckning för medelsplaceringar som skall gälla enligt 27 § JKL. Enligt detta lagrum skall CK till insättarnas säkerhet ha eget kapital i förhållande till den risk, som kan anses förenad med kassans placeringar. För den grupp placeringar, som anses riskablast, erfordras eget kapital med 5 procent av placerings belopp. Emellertid gäller det tal av 10 som f. n. utgör den gräns, vid vilken CK:s avsättningar till reservfonden må upphöra, relationen mellan reservfonden och utlåningen, således ej alla medelsplaceringar. Och vidare får det anses i och för sig önskvärt att kreditkassornas kapitalställning blir starkare än vad som erfordras för att bjuda den minimitäckning för medelsplaceringar som stadgas med hänsyn till insättarnas säkerhet. Fördenskull föreslår utredningen att relations-talet 10 bibehålles för CK och att samma tal bestämmes för JK. Bestäm-melserna härom återfinnes i 34 § tredje stycket JKL.

I 34 § fjärde stycket JKL ges den för reservfond i allmänhet karaktäris-tiska regeln att nedsättning må ske endast för att täcka förlust. Emellertid göres från regeln undantag för fall som avses i 86 § 3 mom. JKL. I nämnda lagrum stadgas, att, om del av kreditkassas rörelse skall övergå till annan kassa, efter beslut av den förstnämnda kassan och med godkännande av jordbrukskasserörelsens riksorganisation reservfonden skall kunna nedsät-tas med skäligt belopp. Lagrummet syftar på det fall då kassa uppdelas. Uppdelning av kreditkassa, som är en ej sällan förekommande företeelse, innebär att verksamheten och medlemmarna inom visst område, som förut tillkommit en kassa, delas upp mellan två, möjligen mellan flera ändå. Det är då rimligt att en fördelning av den ursprungliga kassans aktiva och passiva äger rum mellan den kassa som tidigare hade hela området och den som övertar del av området. Fördelningen bör få göras så att den över-tagande kassan redan från början skall kunna redovisa bl. a. reservfond. Detta bör kunna ske genom en transaktion som innebär motsvarande ned-sättning av den överlåtande kassans reservfond. För att undanröja all tve-

¹ Se ovan s. 45.

kan huruvida ett sådant förfarande är förenligt med lag har utredningen upptagit den här angivna undantagsbestämmelsen i JKL.

Rörelsen

35—42 §§.

Sammanfattningsvis anges ramen för kreditkassornas verksamhet i 5 §, där det heter att jordbrukets kreditkassor äger driva penningrörelse i enlighet med bestämmelserna i JKL. De bestämmelser som åsyftas ges delvis i de särskilda avsnitten för JK (13 och 14 §§) och CK (24—29 §§), delvis i förevarande avsnitt. Detta behandlar således icke uttömmande frågan om kreditkassornas rörelse. Bl. a. ges däri ej några bestämmelser om inlåningen. Eftersom inlåningen ankommer på CK ensamma har nämligen reglerna om inlåning förts till det avsnitt som handlar om CK. Både CK och JK driver emellertid utlåning och i förevarande avsnitt upptas bl. a. vissa gemensamma bestämmelser som avser utlåningen.

I 35 § anges de former i vilka kredit må beviljas av kreditkassa — mot revers, i räkning eller genom växeldiskontering. Lagrummet överensstämmer i sak helt med gällande föreskrifter. Dessa återfinnes i 35 § första stycket och 58 § andra stycket JKF.

36 § innehåller den allmänna bankmässiga regeln, att kredit inte skall beviljas annat än mot särskild säkerhet, jämte vissa undantag från regeln i fråga. Undantagen innebär nyheter i förhållande till JKF.

Regeln att säkerhet skall ställas upptas i första stycket jämte en särbestämelse att inteckning i jordbruksinventarier ej får godtas såsom säkerhet annat än jämte annan i och för sig fullgod säkerhet. 36 § första stycket JKL ersätter 35 § tredje stycket och 58 § femte stycket JKF. Det skiljer sig i sak från dessa stadganden därigenom att förbud enligt JKL ej skall föreligga att mottaga förlagsinteckning såsom säkerhet för lån. Utredningens motivering för att göra åtskillnad mellan inteckning i jordbruksinventarier och förlagsinteckning, vilka bådadera — liksom fartygsinteckning — är säkerhetsrätter med förmånsrätt enligt 17 kap. 7 § handelsbalken, är att förlagsinteckning, i högre grad än inteckning i jordbruksinventarier, i praktiken visat sig kunna ge godtagbar säkerhet för lån. Enligt nuvarande bestämmelser måste förlagsinteckning alltid kompletteras med annan, i lagens mening »fullgod», säkerhet t. ex. borgen av styrelseledamöter i det företag som söker kredit, oavsett att en omsorgsfull bedömning ger vid handen att förlagsinteckningen ensam skulle kunna accepteras såsom säkerhet. Det lär allmänt sett ej kunna sägas, att förlagsinteckning i och för sig behöver ge sämre säkerhet än borgen och inte heller att bedömningen av förlagsintecknings värde såsom säkerhet för kredit i allmänhet ställer sig svårare än motsvarande bedömning av erbjuden borgen. Att vid angivna förhållanden generellt underkänna förlagsinteckning såsom säkerhet för kredit har förefallit utredningen olämpligt.

Genom 36 § andra stycket öppnas, i begränsad utsträckning, möjlighet för jordbrukets kreditkassor att lämna s. k. blancokredit d. v. s. kredit utan särskild säkerhet. Sådan kredit skall kunna lämnas till staten, kommun eller annan därmed jämförlig samfällighet¹ ävensom allmän kassa eller inrättning, vars reglemente blivit fastställt av Kungl. Maj:t, så ock bankaktiebolag och sparbank. 36 § tredje stycket medger att kredittransaktioner får äga rum mellan jordbrukets kreditkassor inbördes, utan att särskild säkerhet ställes. Närmare bestämmelser om ordningen för sådana transaktioner förutsättes jordbrukskasserörelsens riksorganisation meddela.

37 § innehåller bestämmelser om de tider för vilka lån må beviljas. Paragrafen överensstämmer med gällande bestämmelser i 35 § andra stycket och 58 § tredje stycket JKF.

38 § ger efter förebild av banklagstiftningen (47 § BL, 60 § BLF) dels en specialföreskrift om särskild återhållsamhet vid kreditgivning till medlemmar som är förbundna med varandra i väsentlig intressegemenskap, dels en regel att borgen, annan garantiförpliktelse till kassa och av kassan ingången garantiförpliktelse till kredittagare skall anses såsom kredit.

I 39 § ges bestämmelser om vad kreditkassa skall äga förvärva. Denna viktiga fråga regleras f. n. av 36 § första och andra styckena samt 60 § JKF. Bestämmelserna i 39 § JKL, vilka utarbetats med beaktande av motsvarande stadgande inom banklagstiftningen (46 § andra stycket BL, 54 § andra stycket BLF) och sparbankslagstiftningen (30 § första och andra styckena SpL, 35 § SpLF) innebär vissa jämkningar av de nu gällande reglerna. Rätten att köpa fastighet för att inrymma kassa har utsträckts utöver vad hittills gällt till att omfatta tomträtt och bostadsrätt samt dessutom till att gälla aktier och förlagsbevis i bolag, som förvaltar fastighet, vari kassa skall inrymmas. Bestämmelsen är så avfattad, att den skall medge inrymmande av annan kreditkassa än den som förvärvar fastigheten, således t. ex. att CK köper fastighet för CK:s och JK:s inrymmande eller bara för att inrymma JK. JKF:s bestämmelser om att fråga om förvärv av fastighet skall behandlas på föreningssammanträde m. m. har slopats på den grund att bestämmelser av detta slag ansetts ej höra hemma i lag utan i stadgar.

Rätten för kassa att förvärva lös egendom har vidgats något. Den viktiga jämkningen är, att kreditkassa skall äga placera medel, motsvarande högst hälften av kassans eget kapital, i aktier eller andelar i sammanslutning som har till uppgift att tillgodose för kreditkassor gemensamma intressen. De sammanslutningar som avses är i första hand jordbrukskasserörelsens riksorganisation och jordbrukets bank. Formuleringen avses emellertid medge förvärv av andelar också i andra sammanslutningar, t. ex. Sveriges Lantbruksförbund såsom huvudorganisation för sammanslutningarna inom jordbrukets föreningsrörelse.

¹ Beträffande tolkningen av detta uttryck, se det av Kungl. Maj:t den 24 september 1954 till lagrådet remitterade förslaget till ny banklagstiftning s. 17 och 18.

40 § ger kreditkassa rätt att förvärva egendom utan hinder av 39 § för att skydda sig mot förlust på fordran som blivit nödlidande. Stadgandet överensstämmer i sak med 36 § tredje stycket JKF med den jämkningen, att skyldighet i JKL stadgas att underrätta tillsynsmyndigheten om förvärv av detta slag.

Genom 41 § regleras kassornas möjligheter att driva annan bankmässig rörelse än in- och utlåning. Utredningen har velat sanktionera, att kassorna skall äga förmedla inhemska obligationslån och kommunlån samt ingå garantiförpliktelser och vidare att de skall få bereda sina medlemmar viss service av det slag som bankerna håller sina kunder tillhanda genom notariatavdelningarna. I lagen uttalas i den delen, att kassa skall äga ombesörja betalningsuppdrag och liknande uppdrag samt mottaga värdehandlingar till förvaring och förvaltning. Bestämmelsen som upptas i paragrafens första stycke gäller i första hand CK. På JK skall de enligt 41 § andra stycket äga tillämpning endast i den mån jordbrukskasserörelsens riksorganisation det medger.

Bestämmelserna i 41 § JKL har icke någon motsvarighet i banklagstiftningen. Enligt denna gäller i stället en allmän bestämmelse (44 § BL, 53 § BLF) att bank jämte in- och utlåning av penningar äger idka annan verksamhet, som därmed står i samband. Banklagstiftningen utsäger ej vad slags verksamhet — utöver handel enligt 45 § första stycket BL (54 § första stycket BLF) med viss egendom — som skall omfattas av bestämmelsen. En närmare reglering upptages i bankernas bolagsordning. För kassornas del har det synts vara att föredraga att ha en sådan reglering i lagen, således icke i stadgarna. Emellertid kan förhållandena medföra, att vad utredningen föreslagit efter hand visar sig bli alltför snävt. Skulle detta komma att gälla för kassorna i allmänhet, så bör tydligen lagändring övervägas. Men skulle det gälla en eller flera kassor, för vilken eller vilka speciella förhållanden uppkommit, eller skulle behov av snar utvidgning eljest uppkomma, blir det tydligen av värde att ha möjlighet få till stånd en lättnad på ett enklare sätt än med lagändring. I den mån sådana situationer uppstår för banker, torde dessa vidtaga ändring i sin bolagsordning och söka Kungl. Maj:ts stadfästelse på ändringen. Utredningen föreslår, att i 41 § tredje stycket JKL skall stadgas, att Kungl. Maj:t eller myndighet som Kungl. Maj:t förordnar skall äga ge kreditkassa tillstånd att driva annan särskild bankmässig verksamhet än sådan som angives i paragrafens första stycke. Förslaget innebär alltså en form för jämkningar som något påminner om bankernas ordning.

42 § reglerar kreditkassornas rätt att utöva verksamhet vid *avdelningskontor* eller filial av annat slag. Den bestämmelse, som nu gäller, finnes i 41 § JKF. Den innebär, att CK icke utan Kungl. Maj:ts tillstånd äger utöva verksamhet vid avdelningskontor på annan ort än där huvudkontoret är beläget. Där säges vidare, att tillstånd må meddelas, när verksamheten fin-

nes kunna vara till nytta för det allmänna. I fråga om JK gäller inga författningsmässiga inskränkningar i rätten att driva verksamhet vid filial.

Bank- och fondinspektionen har tillställt utredningen en promemoria, vari ämbetsverket fäst uppmärksamheten på att ett icke ringa antal JK funnit det lämpligt att inom sitt verksamhetsområde inrätta filialkontor, stundom benämnda avdelningskontor, ibland expeditiionskontor, och att filialbildningen påskyndas av det stora antalet fusioner av JK. Bank- och fondinspektionen ifrågasätter i promemorian om icke JK:s rätt att öppna filialkontor borde på något sätt regleras i lagstiftningen.

Utredningen har i fråga om JK och dess filialbildning kommit till den uppfattningen, att tillståndsgivning av statlig myndighet icke är påkallad. Det allmänna kan nämligen, något som bank- och fondinspektionen också antytt i sin promemoria, knappast ha något direkt intresse att ingripa i JK:s bestämmanden över hur den till medlemmarnas tjänst vill ordna med etableringen av kontor, utan detta synes vara en för kasserörelsen rent intern fråga. Emellertid torde det vara lämpligt att jordbrukskasserörelsens riksorganisation såsom samordnande organ, i JKL tilldelas uppgiften att i sista hand bestämma över JK:s filialbildning. Därigenom bör viss garanti vinnas för att filialbildningen kommer att följa ett något så när enhetligt system och för att rörelsens organisationskostnader ej onödigtvis fördyras.

I fråga om CK har utredningen ej funnit skäl göra annan ändring än att det stadgande slopats, vilket sätter som villkor för tillstånd att öppna avdelningskontor att kontoret skall prövas bli till nytta för det allmänna. Detta stadgande synes i förevarande sammanhang knappast ha någon uppgift att fylla. Utredningen har ej funnit anledning till jämkningar av det slag som föreslagits för bankernas del¹ och ej heller till detaljbestämmelser liknande dem som förordats för sparbankerna.² För den kooperativa jordbrukskasserörelsen med dess system av JK, CK och topporgan synes den här förordade bestämmelsen tillfyllest. Det må anmärkas, att öppnandet av annan filial till CK än avdelningskontor ej torde komma i fråga. Särskilda bestämmelser som inskränker rätten att anlita ombud synes ej erforderliga.³

Styrelsens årsredovisning

43—49 §§.

JKF innehåller ej någon särskild reglering av frågan om formerna för den årsredovisning, som skall avgivas av styrelsen för kreditkassa. Reglerna i föreningslagstiftningen och bokföringslagen skall alltså gälla. ÄFL saknade praktiskt taget regler om periodisk redovisning för de ekonomiska föreningarna men i FL upptages ganska detaljerade stadganden härom, enhetliga för alla registrerade föreningar (38—44 §§). I stort sett bygger FL:s

¹ BLF 67 § och det av Kungl. Maj:t den 24 september 1954 till lagrådet remitterade förslaget till ny lagstiftning om bankrörelse 68 §.

² SpLF 37—40 §§ jämte motiv s. 102—146.

³ Jfr BL 52 b §, BLF 69 §, SpLF 41 §.

bestämmelser om årsredovisningen på samma synpunkter som motsvarande föreskrifter i aktiebolagslagen (98 och följande §§), d. v. s. på en avvägning av det allmännas, borgenärers och delägars intresse av insyn i företaget, å ena sidan, samt av företagets intresse att icke få sina ekonomiska förhållanden blottställda på sådant sätt att företaget kan skadas, å andra sidan.¹ Vid FL:s tillkomst förutsattes, att den avvägning som gjorts för de ekonomiska föreningarna i allmänhet kunde visa sig ej vara lämpad för jordbrukets kreditkassor.² Därför genomfördes genom en ändring i 69 § första stycket JKF den ordningen, att bank- och fondinspektionen skulle äga meddela bestämmelser i fråga om årsredovisningen, som avvek från de för föreningar i allmänhet gällande.

BL:s redovisningsregler är jämförelsevis knapphändiga. BLF däremot upptar i ett särskilt avsnitt, omfattande 88—93 §§, något utförligare föreskrifter om styrelsens årsredovisning. BLF:s innehåll avviker i hög grad från aktiebolagslagens. 1949 års banklagssakkunniga uttalar i sitt betänkande följande beträffande sin behandling av förevarande ämne.³

De sakkunniga har funnit att en omarbetning av banklagens redovisningsregler bör ske. Ur redaktionell synpunkt torde det vara lämpligt att, på samma sätt som i aktiebolagslagen, reglerna sammanföres till en särskild avdelning i lagen. Vad angår bestämmelsernas innehåll föreligger så starka skillnader mellan bankaktiebolag och allmänna aktiebolag att någon närmare efterbildning av aktiebolagslagens bestämmelser i detta ämne icke synes sakligt motiverad. Den ökade kontroll över styrelsens förvaltning, som åsyftas med aktiebolagslagens bestämmelser, vinnes ju i fråga om bankerna på annan väg, genom den statliga tillsynen.

Vad banklagssakkunniga uttalar har motsvarande tillämpning i fråga om jordbrukets kreditkassor. Också de är kreditinrättningar, underkastade statlig tillsyn, och skiljer sig på den grund från den grupp sammanslutningar, dit de hör, nämligen de ekonomiska föreningarna. Kreditkassorna bör, liksom bankerna, ha särskilda bestämmelser om sin årsredovisning. Utredningen har funnit, att dessa särskilda bestämmelser kan utformas i nära anslutning till bestämmelserna i BLF och att de motiveringar för BLF:s bestämmelser, som anförts i banklagssakkunnigas betänkande så gott som genomgående kan godtagas också beträffande jordbrukets kreditkassor. Redovisningsreglerna i JKL har avfattats i stort sett på samma sätt som motsvarande regler i BLF. Bank- och fondinspektionens rätt enligt 69 § JKF att meddela särskilda föreskrifter om kreditkassas årsredovisning har inskränkts att endast avse rätt ge föreskrifter om sättet att föra räkenskaper, om förvaring av värdehandlingar samt om inventering av sådana handlingar (72 § JKL).

43 § fastslår den grundläggande skyldigheten för styrelsen i kreditkassa

¹ Prop. 34/1951 s. 138—152.

² SOU 1949:17 s. 267.

³ SOU 1952:2 s. 165.

att prestera årsredovisning i form av förvaltningsberättelse, balansräkning samt vinst- och förlusträkning. Vidare stadgas skyldighet att lämna redovisningshandlingarna till revisorerna för behandling före årsstämman varjämte föreskrift ges om hur räkenskapsåret skall räknas. Paragrafen har sin motsvarighet i 38 och 39 §§ FL, respektive 88 och 89 §§ BLF.

44 § utgör inledning till de mera detaljbetonade bestämmelser som följer i 45—49 §§.

45 § innehåller föreskrifter om *värderingen av kreditkassas tillgångar*. Den upptar samma regler som 90 § BLF. Utredningen vill framhålla banklagssakkunnigas uttalande i motiven till denna paragraf, att sådan uppskrivning av värdet på anläggningstillgång, som må ske under villkor av tillsynsmyndighetens medgivande, torde finnas motiverad väsentligen för att möjliggöra avskrivning av värdet på andra tillgångar.¹ Anmärkas må också, att detaljerade uppgifter om uppskrivning jämlikt 48 § tredje stycket JKL skall lämnas i förvaltningsberättelsen och att särskilt uttalande därom jämlikt 56 § andra stycket skall göras i revisionsberättelsen.

I 46 § ges närmare föreskrifter om vad *balansräkning* skall innehålla och hur den skall vara uppställd. Lagrummet har sin motsvarighet i 91 § BLF.

47 § som handlar om *vinst- och förlusträkningen* överensstämmer med 92 § BLF.

Genom 48 § ges föreskrifter om hur *förvaltningsberättelsen* skall vara beskaffad. Lagrummets första och tredje stycken överensstämmer med 93 § första och tredje styckena BLF. I 48 § andra och fjärde styckena JKL har, i jämförelse med motsvarande stycken i 93 § BLF, skett vissa jämkningar, vilka föranletts av 43 § 1 mom. tredje stycket och 43 § 2 mom. tredje stycket FL.

49 § innehåller specialföreskrifter om skyldighet för kreditkassas styrelse att hålla redovisningshandlingar m. m. tillgängliga för allmänheten. Paragrafen motsvaras i FL av bestämmelserna i denna lags 44 §. Den ersätter därjämte 45 § JKF.

Revision

50—56 §§.

I JKF finnes vissa bestämmelser rörande revisionen av jordbrukets kreditkassor. Bestämmelserna, som upptas i vart och ett av avsnitten för de tre särskilda kasseleden — för SJK i 16 §, för CK i 38 och 45 §§, för JK i 63 § — gäller antalet revisorer, sättet att utse dem, vissa kompetensvillkor samt skyldigheten att hålla CK:s revisionsberättelse (jämte årsredovisningen) tillgänglig för allmänheten. JKF:s bestämmelser är endast kompletteringar till föreningslagstiftningens regler i ämnet (45—51 §§ FL).

Jordbrukskassautredningen har funnit skäl att i jordbrukskasselagstiftningen ta upp bestämmelserna om revision i ett särskilt, tämligen omfattan-

¹ SOU 1952:2 s. 167.

de avsnitt. Jordbrukets kreditkassor synes nämligen på grund av sin ställning som kreditinrättningar vara i behov av bestämmelser som i åtskilliga stycken avviker från FL:s. Sålunda bör enligt utredningens mening uppdraget att vara revisor i CK eller JK vara rent personligt. Det bör ej komma i fråga, att juridisk person skall kunna väljas till revisor (46 § 2 mom. FL) eller att revisorer skall kunna anlita biträde (jfr 49 § FL). Bestämmelserna om minoritetsrevisor (jfr 48 § FL) torde ej vara aktuella för jordbrukets kreditkassor eftersom de står under myndighets tillsyn och tillsynsmyndigheten kan ta upp anmärkningar mot styrelsen för kassa från minoritetsgrupper.

Banklagstiftningen upptar särskilda bestämmelser om revision, vilka bl. a. utmärkes av att de innehåller särskilda stadganden om minsta antal revisorer och om särskilda kvalifikationer för revisorer (68 § BL, 94 och 95 §§ BLF) samt ganska detaljerade regler om vad revisorerna skall uträtta (69 § BL, 100 och 101 §§ BLF). I dessa delar har utredningen vid avfattningen av JKL i viss mån följt BLF. Däremot har utredningen icke tagit efter den enligt banklagstiftningen gällande ordningen (68 § BL, 148 § BLF) att tillsynsmyndigheten skall utse en revisor. Frågan om att föreslå en liknande ordning har övervägts för CK:s del — för JK torde den inte böra komma i fråga — men utredningen har funnit övervägande skäl tala emot en sådan ordning och avvisat tanken därpå. Banklagstiftningen synes förutsätta att uppdrag att vara revisor i bank skall vara personligt.¹ Den innehåller ej stadgande om rätt för minoritet av aktieägare att få minoritetsrevisor utsedd.

Genom 50 § klarlägges, att de grundläggande bestämmelserna i 45 § och 46 § 1 mom. FL skall tillämpas också på jordbrukets kreditkassor men att övriga bestämmelser i FL:s avsnitt om revision ej skall gälla, utan i stället de särskilda reglerna i 51—56 §§ JKL.

51 § tar upp den hittills enligt 38 § JKF gällande föreskriften att revisorerna i CK till antalet skall vara minst tre. Därjämte stadgas, att antalet revisorer i JK skall vara minst två. JKF:s bestämmelse, att SJK skall utse en av revisorerna i CK, ersättes med bestämmelse om motsvarande rätt för jordbrukskasserörelsens riksorganisation. Vidare har det ansetts lämpligt följa 96 § 1 mom. andra stycket BLF och stadga, att en av CK:s revisorer skall ha den särskilda kvalifikationen att vara av handelskammare i riket auktoriserad revisor. JKF innehåller vissa bestämmelser om suppleanter för revisorer, men motsvarighet till dessa bestämmelser har ej upptagits i JKL. Kassorna kan alltså själva i sina stadgar bestämma, hur många suppleanter som skall finnas o. s. v. Utredningen har utgått från att riksorganisationen utan särskilt stadgande i lag skall bli berättigad utse suppleant för den revisor den skall tillsätta i CK.

52 § är en motsvarighet till 47 § 1 mom. FL och innehåller föreskrifter

¹ Jfr dock 174 § andra stycket BLF.

om anmälningsskyldighet till myndighet i fall då revisorer ej utsetts i tillräckligt antal eller då utsedd revisor saknar stadgad kompetens. Anmälan skall enligt JKL ställas till tillsynsmyndigheten, ej till länsstyrelsen såsom enligt FL. För tillsynsmyndighetens handläggning av dylik anmälan gäller 70 § JKL.

53 § ger anvisningar om vad som åligger revisor i kreditkassa vid fullgörande av uppdraget. Paragrafen ansluter med vissa jämkningar till 98 § BLF.

54 § innehåller föreskrifter som bl. a. reglerar revisorernas ställning i förhållande till kassans stämma och styrelse. Den har sin motsvarighet i 99 § BLF.

I 55 § stadgas om skyldighet att upprätta revisionsberättelse och avlämna den till styrelsen för kassan. Därjämte föreskrives, efter 100 § BLF, speciell skyldighet för revisor i CK — men ej i JK — att teckna viss påskrift på balansräkningen samt vinst- och förlusträkningen.

56 § innehåller stadganden om revisionsberättelses innehåll. Den ansluter med vissa jämkningar till 101 § BLF och överensstämmer därjämte i stora delar med 51 § andra, tredje och fjärde styckena FL. Stadgandet i paragrafens tredje stycke om skyldighet att göra särskilt uttalande beträffande uppskrivning av tillgång är föranledd av de speciella regler som enligt JKL skall gälla för kreditkassornas årsredovisning.¹

Likvidation och upplösning

57—67 §§.

Kreditkassas likvidation och upplösning regleras enligt den nu gällande lagstiftningen väsentligen av FL, kompletterad med ett fåtal särbestämmelser i JKF. Särbestämmelserna upptas för de särskilda kasseleden vart för sig, för SJK i 19 §, för CK i 46—48 §§ och för JK i 67 §. Bestämmelserna i JKF stadgar bl. a. skyldighet för SJK och CK att träda i likvidation, om förlust av viss storleksordning inträffat, och sådan skyldighet för CK och JK om deras medlemsantal sjunkit under det i författningen föreskrivna.

Utredningen har funnit, att likvidationsförfarandet för jordbrukets kreditkassor alltså i alla väsentliga stycken bör vara detsamma som för ekonomiska föreningar i allmänhet. Vissa jämkningar i FL:s regler synes emellertid fortfarande erforderliga med hänsyn till kassornas egenskap av kreditinrättningar. Sålunda bör reglerna om tvångslikvidation avpassas efter kassornas förhållanden och byggas ut något utöver de allmänna reglerna i FL. Vissa av tillsynsmyndighetens funktioner i samband med likvidation bör anges i författningen. Om alltså de allmänna reglerna i vissa fall måste byggas ut, så kan de i andra fall undvaras för kassornas del. De genom FL nyinförda föreskrifterna om förenklat likvidationsförfarande för förening utan tillgångar (91 § FL) har, liksom föreskrifterna om avförande ur för-

¹ Se ovan s. 131.

eningsregistret av förening, beträffande vilken anmälan ej inkommit till registret under de senaste tio åren (74 § FL), ansetts obehövligen för kassorna. Vidare torde det ej böra komma i fråga att kreditkassa efter konkurs, som visat överskott, skall äga fortsätta sin verksamhet. 94 § FL, som innehåller bestämmelser för detta fall, bör sålunda ej ha motsvarighet för kassornas del.

Vid sitt arbete med förevarande avsnitt av JKL har utredningen försökt hålla nere antalet särbestämmelser i JKL och i största möjliga utsträckning låta FL:s regler förbli tillämpliga. Avsnittet innehåller elva paragrafer. En av dessa (66 §) har delvis avfattats såsom en hänvisningsparagraf. Den upptar i denna del en sammanställning av vad som skall gälla av FL:s regler och av särregler i JKL i fråga om kreditkassas likvidation och upplösning. Utredningen har vid utformningen av avsnittet i viss mån väglett av avsnittet om likvidation och upplösning i lagen den 30 april 1948 om sambruksföreningar.

Utredningen är medveten om att det använda systemet kan vara något svåröverskådligt. Emellertid räknar utredningen med att de svårigheter systemet kan medföra ej skall bli så stora. Ur praktisk synpunkt torde likvidationsreglerna för jordbrukets kreditkassor nämligen liksom hittills bli av underordnad betydelse. Liksom bankerna tillämpar nämligen kassorna mera sällan likvidationsförfarande i egentlig mening. För CK har frågan om upplösning hittills ej varit på tal. Och det vanliga sättet för en JK:s upplösning torde vara att dess tillgångar och skulder överföres till en annan JK i samband med rörelsens övertagande av den senare kassan. Avsikten är att denna ordning skall bestå (jfr 86 § JKL).

57 § första stycket innehåller det grundläggande stadgandet om *frivillig likvidation*. Stadgandet överensstämmer i sak med motsvarande stadgande i 70 § första stycket FL, så när som på att JKL ej kräver att, där likvidationsbeslut fattats på två efter varandra följande stämmor, den ena av dessa skall vara ordinarie.¹

Paragrafens andra stycke innehåller en nyhet, nämligen att kreditkassor skall äga bestämma att likvidation skall inträda först viss tid efter likvidationsbeslutet. Detta är förmånligt framför allt därför att likvidation kan bestämmas till dag, då räkenskapsåret slutar. Liknande stadgande finnes i 140 § andra stycket aktiebolagslagen, 134 § andra stycket och 232 § andra stycket lagen den 17 juni 1948 om försäkringsrörelse och i 117 § andra stycket BLF.

I 58 § behandlas de fall, då kreditkassa skall upplösas genom tvångslikvidation. Därjämte ges vissa föreskrifter om rättens medverkan för att en likvidation som är obligatorisk verkligen skall komma till stånd. Grund för tvångslikvidation av kreditkassa är enligt lagrummet 1) att rörelsen ej öppnats inom ett år från godkännandet, 2) att hela rörelsen överlåtits till

¹ Jfr 117 § första stycket BLF, 82 § andra stycket SpLF.

annan, 3) att godkännandet återkallats (74 § tredje stycket), 4) att medlemsantalet nedgått under de lägsta medgivna antalet (2 §).

59—65 §§ innehåller en del av JKL:s särskilda regler om likvidationsförfarandet. Detta utformas i stora drag på samma sätt som för andra föreningar ehuru med vissa modifikationer. Vid avfattningen har föreskrifterna såväl i FL:s som BLF:s avsnitt om likvidation och upplösning beaktats. Sålunda svarar mot 59 § 70 § andra stycket FL och 122 § BLF, mot 60 § 75 § FL (och 123 § BLF), mot 61 § 76 § FL och 124 § BLF, mot 62 § 77 § FL och 125 § BLF, mot 63 § 79 § FL och 126 § BLF. 64 § motsvaras av 131 § BLF men har ingen motsvarighet i FL. Genom bestämmelsen i detta lagrum möjliggöres för likvidatorerna att fritaga sig från ansvarighet för en fortsatt likvidation, när det är ovisst huruvida konkursanledning föreligger.¹ 65 § slutligen har den huvudsakliga uppgiften att anknyta till stadgandet i 75 § att tillsynsmyndigheten skall äga förordna likvidationsrevisor.

66 § 1 mom. innehåller hänvisningar till FL och avses ge en översikt över samtliga bestämmelser som skall vara tillämpliga på kreditkassas likvidation. Paragrafens 2 mom. upptar en särbestämmelse om kreditkassas i likvidation inventarium och balansräkning (jfr 130 § andra stycket BLF och 83 § andra stycket FL). 3 mom. ger en specialregel i fråga om befogenheten för ombud, som utsetts av tillsynsmyndigheten enligt 75 § JKL, vid försäljning under hand av likviderande kassas egendom. Stadgandet svarar mot 132 § andra stycket BLF.

67 § har sin motsvarighet i 144 § BLF. Lagrummet handlar bl. a. om situationen då kreditkassa varit i konkurs och konkursen slutligen visar överskott. För kreditkassa skall i sådant fall upplösning genom likvidation vara obligatorisk.

Bestämmelser om tillsyn

Gällande lagstiftning m. m. Alltsedan år 1936 står jordbrukets kreditkassor under central *statlig tillsyn*. Tillsynsmyndighet är *bank- och fondinspektionen*. Inspektionens skyldigheter och befogenheter gentemot kassorna regleras, förutom av ämbetsverkets instruktion, av bestämmelserna i ett särskilt avsnitt av JKF (68—77 §§). I stort sett är dessa bestämmelser av samma innebörd som de vilka reglerar inspektionens befogenheter över bankerna.

JKF:s tillsynsregler innebär, att bank- och fondinspektionen skall övervaka lagligheten av kassornas verksamhet och att den i allmänhet skall följa verksamheten, såvitt angår förhållanden som kan inverka på kassornas säkerhet (69 § första och andra styckena JKF).

Inspektionsverksamheten utövas med ledning av handlingar, som kasse- rörelsen tillhandahåller bank- och fondinspektionen samt genom undersökningar på platsen (70 § och 69 § tredje stycket JKF).

¹ Jfr SOU 1952:2 s. 189.

Inspektionen kan förordna ombud att biträda vid tillsynen av viss CK och till denna anslutna JK (69 § fjärde stycket JKF) och den har rätt att påkalla styrelsesammanträde och extra föreningssammanträde i vilken som helst av jordbrukets kreditkassor (71 § JKF).

När inspektionen finner anledning till anmärkning mot kreditkassas åtgärder eller beslut, kan den inskrida på olika sätt. Den kan, om ett olagligt beslut träffats, förbjuda att det verkställs, eller, om det redan är verkställt, förelägga styrelsen för kassan att göra rättelse. I fråga om olagliga beslut och åtgärder har inspektionen rätt att ge särskilt eftertryck åt sina förelägganden och föreskrifter genom att sätta ut vite. Den kan också fälla till vitet (72 § första och andra stycket JKF).

Mot beslut och åtgärder, som ej är olagliga men ändå olämpliga, kan inspektionen framställa erinringar (72 § tredje stycket JKF).

Skulle CK och JK inte rätta sig efter förbud och förelägganden som inspektionen meddelat eller skulle sådan kassa eljest handha sina angelägenheter på ett sätt som är ägnat att rubba förtroendet för den, kan inspektionen anmäla förhållandet hos Kungl. Maj:t respektive länsstyrelsen och begära att godkännandet för kassa skall återkallas (73 § JKF).

Tillsynskapitlet i JKF innehåller slutligen bestämmelser att inspektionens beslut kan överklagas i vanlig ordning (74 § JKF), varjämte den reglerar inspektionens befogenheter under CK:s eller JK:s likvidation (75 § JKF) och stadgar straff för den som lämnar fel uppgifter till inspektionen (76 och 77 §§ JKF).

Inom bank- och fondinspektionen handhas jordbrukskassetillsynen av en särskild byrå, som förestås av en byråchef. I tillsynsarbetet deltar därjämte en byrådirektör, som ägnar ungefär halva sin tid åt kassetillsynen och återstoden åt banktillsyn. Undersökning av CK sker rutinmässigt minst en gång vartannat år. Samtidigt med att CK undersökes brukar alltid ett antal av de därunder lydande JK bli undersökta. Undersökning av JK sker ej efter någon tidsbestämd rutin utan efter en ordning, där hänsyn tas till kassans storlek, tillgängliga uppgifter om hur kassan skötes o. s. v. Besöksfrekvensen kan alltså variera inom vida gränser. Självfallet är den genomsnittligt åtskilligt mindre per JK än per CK.

Undersökningarna av CK och JK avser väsentligen kreditkontroll, men kan beröra också räkenskaperna och då särskilt sättet på vilket de förs. Kreditkontrollen omfattar undersökning både ur säkerhetssynpunkt och legalitetssynpunkt.

Förutom av det statliga tillsynsorganet kontrolleras jordbrukets kreditkassor av SJK, som för ändamålet byggt upp en särskild revisionsavdelning inom SJK. Revisionsavdelningen förestås av en chef, som under sig har 10 reserevisorer och några deltidsanställda siffergranskare. Chefen och en reserevisor är stationerade hos SJK i Stockholm. De andra 9 reserevisorerna är placerade vid CK.

SJK:s reserevisorer kontrollerar givetvis såväl CK som JK. De besöker varje JK i regel minst en gång om året. Besöken planeras i samråd med SJK:s revisionsavdelning i Stockholm. Över varje besök upprättar reserevisorn en promemoria. Denna tillställs sedermera SJK, CK, den besökta JK samt bank- och fondinspektionen. Promemorian, som upprättas på en tryckt blankett, innehåller bl. a. de erinringar, som reserevisorn kan ha funnit anledning framställa. Ibland kan den också rymma anmodan till JK att redovisa vad som åtgjorts med anledning av framställda erinringar. Bank- och fondinspektionen använder i sitt arbete reserevisorerernas promemior. Vid planeringen av inspektionens undersökningar av JK fästes avseende vid vad promemoriorna ger vid handen om viss kassas skötsel o. s. v.

Utredningens yttrande och förslag. Av den föregående framställningen framgår, att tillsyn av jordbrukets kreditkassor utövas såväl av den statliga tillsynsmyndigheten som av kasserörelsens egen topporganisation genom dess revisionsavdelning. I det statliga tillsynsarbetet ligger tyngdpunkten på kreditkontrollen även om också åtskilliga moment av räkenskapskontroll inrymmes däri. Kasserörelsens egen tillsyn får väl därför kanske, såsom komplement till den statliga, anses ha sin största betydelse i fråga om räkenskapskontrollen. Men det är att märka, att rörelsens egen tillsyn omfattar också en kreditgranskning ur säkerhets- och legalitetssynpunkt, d. v. s. en kontroll av samma slag som den bank- och fondinspektionen är särskilt inriktad på. Ett visst faktiskt samarbete mellan bank- och fondinspektionen och kasserörelsens eget tillsynsorgan är därför naturligt och förekommer också. Men detta samarbete kan i nuvarande läge inte hindra, att den statliga tillsynen och rörelsens egen tillsyn griper i varandra på ett sätt som ibland synes föranleda ej alldeles nödvändigt dubbelarbete. Med nuvarande lagstiftning måste man räkna med dubbelarbete och andra organisatoriska olägenheter i fråga om tillsynen. Enligt JKF förutsattes ju nämligen att allt centralt tillsynsarbete — begreppet använt för att utmärka motsats till den vanliga lokala revisionen — utföres av bank- och fondinspektionen. Inspektionen har författningsmässiga befogenheter att företaga praktiskt taget all slags kontroll. Den i JKF angivna inriktningen av tillsynsverksamheten på sådant som inverkar på kassas säkerhet ställer nämligen ej i och för sig räkenskapskontroll utanför vad inspektionen skall syssla med. Det kan tvärtom sägas att kassas sätt att föra räkenskaper kan ha stor betydelse ur säkerhetssynpunkt.

Denna uppläggning i JKF av tillsynsmyndighetens befogenheter kan lätt ge intrycket att bank- och fondinspektionens kontroll är vidsträcktare än vad som i verkligheten är fallet. Den ger i varje fall utrymme för skilda meningar om vidden av inspektionsmyndighetens skyldigheter och om det ansvar som vilar på den. Att en ganska stor organisation för tillsyn av kreditkassorna utan särskild föreskrift i författning vuxit fram inom jordbrukskasserörelsen torde ha sin naturliga förklaring däri, att rörelsen själv

har ett mycket stort intresse av tillsyn med bl. a. just de syften som den statliga tillsynsmyndigheten enligt JKF skall tillgodose. För rörelsen själv är det ett livsvillkor, att kassornas verksamhet är sund och rationell ur olika synpunkter och att gällande lagstiftning iakttages, så att rörelsen kan skapa och vidmakthålla allmänhetens förtroende. Ur här anförda synpunkter blir det naturligt att just topporganisationen tar sig an tillsynsuppgifter och att dessa fullgöres i kombination med en rådgivning, som syftar till rationell samordning av verksamheten och till stimulans av kassornas aktivitet.

Om man godtar uppfattningen att arbetet med central tillsyn har i stort sett samma syfte och inriktning vare sig det utförs av en statlig tillsynsmyndighet eller av ett kreditinrättningarnas organ och om man samtidigt i görligaste mån vill undvika dubbelarbete, så kan man tänka sig att ordna tillsynen efter endera av följande tre linjer.

Man kan för det första hålla fast vid JKF:s ståndpunkt, att den statliga tillsynsmyndigheten ensam skall ha hand om och svara för hela tillsynen. I så fall måste övervägas en mycket betydande utvidgning av myndighetens tillsynsarbete och av dess personal. Även om man gör denna utvidgning torde man dock få räkna med att rörelsen själv kommer att fortsätta att utöva tillsyn i egen regi. Rörelsen torde nämligen knappast kunna undvara sin egen reserevision som stimulerande och korrigerande faktor. — Den vägen torde alltså uppenbarligen ej vara lämplig.

För det andra kan man tänka sig, att kasserörelsen accepteras såsom tillsynsorgan även för det allmännas räkning och ensam, under formellt överinseende av statlig tillsynsmyndighet, får svara för hela det direkta tillsynsarbetet. Den linjen har man, med gott resultat, följt i Finland sedan länge i fråga om andelskassorna — finska motsvarigheter till jordbrukets kreditkassor. Från och med ingången av år 1954 har man infört tillsyn efter ett sådant system också för de finska sparbankerna.¹ Inom utredningen har yppats sympatier för en sådan lösning av tillsynsfrågan för den svenska kasserörelsens del. Emellertid har utredningen tvekat att föreslå en omedelbar övergång till en sådan för svenska förhållanden ovanlig ordning. Bl. a. har det sagts, att det är av värde för rörelsen att kunna peka på att statlig myndighet utövar tillsyn över kassorna. Vidare har det framhållits, att förslag att införa ett sådant, i Sverige okänt system, säkerligen skulle väcka åtskillig kritik ur principiella synpunkter och att det skulle kunna bli svårt att gendriva denna kritik innan man här under en övergångstid vant sig vid de tankegångar som uppbär systemet i Finland.

Därför har utredningen stannat för en tredje linje. Den innebär att det system som faktiskt råder — d. v. s. att tillsynen utövas både av en statlig tillsynsmyndighet och av kasserörelsen själv — skall lagfästas i JKL. Den tillsyn som skall ägnas kassorna avses förbli i allt väsentligt av samma om-

¹ I fråga om ordningen för tillsyn av sparbanker och andelskassor i Finland torde få hänvisas till den reseberättelse som i transumt bifogats detta betänkande såsom Bil. A.

fattning och innebörd som den vilken hittills faktiskt förekommit. De materiella tillsynsreglerna behöver alltså inte ändras mycket. Men formerna för utövningen av tillsynen synes böra jämkas något. Sålunda bör enligt utredningens mening tillsynsarbetet på fältet i stor utsträckning kunna läggas på kasserörelsen själv både formellt och reellt. Tillsynsmyndigheten torde i allmänhet ej alls behöva gå in på räkenskapskontroll och dess kreditkontroll synes i regel, i den mån den ej kan verkställas med ledning av handlingar, kunna utövas efter undersökningar allenast av CK. Det förutsättes, att inom kasserörelsens topporgan, riksorganisationen, tillsynsuppgifterna — central jordbrukskasserevision — skall utövas av en särskild avdelning. Obligatoriskt samarbete skall äga rum med den statliga tillsynsmyndigheten. Samarbetet skall syfta till att få det erforderliga tillsynsarbetet uträttat på det mest ändamålsenliga och rationella sättet. Bl. a. bör givetvis dubbelarbete i möjligaste mån undvikas. Vissa mera grundläggande regler för kasserörelsens del i samarbetet synes böra fastställas i en instruktion eller liknande handling som, efter samråd med tillsynsmyndigheten, upprättas av riksorganisationen.

Avsnittet om tillsyn i JKL omfattar 68—82 §§. Av dessa innehåller 68 och 69 §§ stadganden av mera allmän natur om tillsynsarbetets inriktning och anordning. 70—76 §§ reglerar den statliga tillsynsmyndighetens befogenheter gentemot kassorna och dessas däremot svarande skyldigheter. 77 § fastslår bl. a. att kassorna skall betala kostnaderna för den statliga tillsynen. I 78 och 79 §§ lämnas föreskrifter som rör utövandet av den centrala jordbrukskasserevisionen. Dels ges hänvisning, förutom till specialföreskrifter i JKL, till kassornas och riksorganisationens stadgar samt till särskilda instruktioner och anvisningar, dels en specialbestämmelse för det fall att den centrala jordbrukskasserevisionen ej skulle fungera väl. 80—81 §§ innehåller förbud för befattningshavare hos tillsynsmyndigheten att inneha anställning eller förtroendeuppdrag inom kasserörelsen samt bestämmelse om rätt att överklaga tillsynsmyndighetens beslut. 82 § slutligen fastslår, att bank- och fondinspektionen skall vara tillsynsmyndighet. Meningen med att använda ordet tillsynsmyndighet i lagen i övrigt är, att om bank- och fondinspektionen t. ex. i samband med en omorganisation av tillsynen över sparbankerna¹ skulle byta namn, så behöver detta för JKL:s del blott föranleda ändring av just 82 §. I stort sett går JKF:s bestämmelser igen i JKL, ehuru med åtskilliga jämkningar av både saklig och formell natur. Redan här må nämnas, att utredningen slopat tillsynsmyndighetens befogenhet att utse allmänt ombud i CK. Att bibehålla denna bestämmelse, vartill motsvarighet saknas för andra jämförbara kreditinstitut, har synts utredningen omotiverat och den torde f. ö. ej längre vara av någon praktisk betydelse.

¹ SOU 1954:10 s. 206—243.

68 och 69 §§.

I 68 § ges allmänna föreskrifter om tillsynen. Där stadgas sålunda, att övervakning av kassorna och deras verksamhet skall ankomma på tillsynsmyndigheten samt på jordbrukskasserörelsens riksorganisation såsom utövande central jordbrukskasserevision. Beträffande tillsynens inriktning föreskriver stadgandet, att den skall syfta till att kassorna skall ställa sig till efterrättelse JKL, andra författningar, såvitt de har särskilt avseende på kassorna, samt andra för kassorna gällande föreskrifter. En legalitetskontroll skall alltså ske. Men även kontroll ur andra synpunkter skall äga rum. Tillsynsorganen skall nämligen »jämväl i övrigt» med uppmärksamhet följa kassornas verksamhet. Tillsynsmyndigheten skall därvid inrikta sig på att få kännedom om förhållanden som kan inverka på kassas säkerhet.

I 69 § anges i första stycket hur övervakningen skall gå till. Den skall ske med ledning av kassornas handlingar eller med ledning av upplysningar som inhämtas vid undersökningar. Enligt andra stycket bör tillsynsmyndigheten i huvudsak utöva sin tillsyn med ledning av handlingar och helst förlägga de undersökningar den önskar företa till CK. Dessa anvisningar, som innebär att det löpande arbetet i vanliga fall i så stor utsträckning som möjligt bör vila på kasserörelsens eget tillsynsorgan, skall givetvis ej vara bindande i alla lägen. Tvärtom är avsikten att tillsynsmyndigheten, om och när förhållandena så kräver, skall utnyttja sina befogenheter i all den utsträckning som finnes erforderlig. I tredje stycket ges en bestämmelse, att tillsynsmyndigheten skall verka för en lämplig och ändamålsenlig fördelning av tillsynsarbetet. Givetvis skall tillsynsmyndighetens inflytande över jordbrukskasserörelsens riksorganisation vara strikt begränsat just till denas handhavande av den centrala jordbrukskasserevisionen.

70—76 §§.

Jämlikt 70 § skall tillsynsmyndigheten äga befogenhet att, om obehörig person utsetts till revisor eller om alltför få revisorer utsetts, förordna behörig person i den obehöriges ställe, respektive förordna revisorer så att antalet blir fullt. Stadgandet är ett undantag från motsvarande föreskrift i den allmänna föreningslagstiftningen (47 § andra stycket FL) väsentligen såtillvida att motsvarande befogenhet där tillkommer länsstyrelsen.

71 § motsvarar med vissa redaktionella jämkningar 71 § JKF. Den ger tillsynsmyndigheten rätt att kalla kassas beslutande organ att sammanträda.

72 § motsvarar den passus i 69 § första stycket JKF, som ger tillsynsmyndigheten befogenheten att ge särskilda bestämmelser i fråga om kassas årsredovisning. I JKL har emellertid kassornas årsredovisning reglerats genom lagstadganden. Tillsynsmyndighetens befogenhet har i samband därmed inskränkts till att avse föreskrifter om sättet att föra räkenskaper (jfr 150 § BLF). Paragrafen innehåller dessutom bestämmelse, att tillsyns-

myndigheten skall äga ge föreskrifter om förvaring och inventering av värdehandlingar.

73 § första och tredje styckena, som ersätter 70 § JKF, innehåller stadganden om skyldighet för kassas styrelse att hålla kassatillgångar, böcker och handlingar tillgängliga för tillsynsmyndigheten för kontroll och att i allmänhet gå myndigheten tillhanda med äskade upplysningar. Utredningen förutsätter, att det rutinmässiga tillhandagåendet med översikter, rapporter, årsredovisningar och liknande handlingar från kassorna kommer att ske genom jordbrukskasserörelsens riksorganisation.

Andra stycket innehåller ett nytt stadgande om skyldighet för kassa att i visst fall då större förlust inträffat på anmodan av tillsynsmyndigheten upprätta balansräkning för bedömande av frågan huruvida kassan skall vara skyldig träda i likvidation. Det ersätter i viss mån 46 § JKF och har en motsvarighet i 112 § SpLF.

74 § ersätter 72 och 73 §§ JKF och reglerar liksom dessa äldre stadganden tillsynsmyndighetens möjligheter att ingripa mot olagliga eller eljest olämpliga beslut och åtgärder av kassa.

75 § motsvarar 75 § JKF och handlar om tillsynsmyndighetens befogenheter vid kreditkassas likvidation. 75 § tredje stycket JKF har flyttats till avsnittet om likvidation och motsvaras av 66 § 3 mom. JKL. 75 § fjärde stycket JKL ger åt tillsynsmyndigheten befogenhet att förordna likvidationsrevisor. Detta stadgande, som är nytt, föranledes av FL, genom vilken införts den nya ordningen med särskilda likvidationsrevisor.

Enligt 76 § skall tillsynsmyndigheten vid CK:s konkurs förordna allmänt ombud. Stadgandet, som är en nyhet i kasselagstiftningen — jämför 5 § lagen den 26 juni 1936 med vissa bestämmelser om centralkassor för jordbrukskredit — sammanhänger med den omredigering av den särskilda lagstiftningen om vissa kreditinrättingars konkurs, som utredningen föreslår (jfr 157 § 2 mom. BLF och 115 § 2 mom. SpLF).

77 §.

Jordbrukets kreditkassor är skyldiga att själva betala de kostnader, som beräknas för bank- och fondinspektionens tillsyn över dem. Denna skyldighet grundas på ett principbeslut i saken vilket fattades när den nuvarande ordningen för tillsyn infördes.¹ Kasserörelsen har därefter årligen genom beslut av Kungl. Maj:t påförts det belopp, vartill kostnaderna för tillsynen av kassorna beräknats. Detta belopp har gäldats av SJK för hela rörelsens räkning.

I 77 § första stycket lagfästes kreditkassornas skyldighet att gälda årliga bidrag till bestridande av kostnaden för tillsynsmyndighetens organisation och verksamhet. Utredningen har ansett ett lagfästande lämpligt, särskilt

¹ Prop. 249/1936 s. 69; sammansatta banko- och jordbruksutskottets utlåt. nr 1/1936 s. 12; riksdagens skrivelse 340/1936.

med hänsyn till att motsvarande bidragsskyldighet fastslagits i lag för bankerna (239 § BL, 158 § BLF) sparbankerna (63 § SpL, 117 § SpLF), fondkommissionärer (41 § lagen den 16 maj 1919 om fondkommissionsrörelse och fondbörsverksamhet) och hypoteksaktiebolag (15 § lagen den 14 juni 1946 om hypoteksaktiebolag). För alla dessa gäller ett i lag fastställt maximum för bidragsskyldigheten. Utredningen har övervägt en maximering också för kassornas del, men har avstått från att framlägga förslag därom. Anledningen därtill är bl. a., att kassorna, i motsats mot övriga till tillsynsmyndigheterna bidragsskyldiga, är förenade i en och samma rörelse. Bidraget har betalats av rörelsens topporgan för alla kassorna gemensamt. Därför finnes i deras fall ej så stort behov av en regel som garanterar att betalningsskyldigheten blir rättvist fördelad mellan de bidragsskyldiga kassorna inbördes. Utredningen har fördenskull nöjt sig med att anmärka, att Kungl. Maj:t meddelar närmare föreskrifter om fastställande av bidrag och bidrags erläggande. Utredningen vill blott tillägga, att den utgått från att de jämkningar ifråga om tillsynen som föreslagits skall kunna medge lättnader i kasserörelsens bidragsskyldighet och att kasserörelsen skall få tillfälle att framföra sin mening om hur stort bidrag som bör utgå.

Paragrafens andra stycke stadgar skyldighet för kassa att själv betala ersättning till ombud eller revisor som förordnats enligt 70 eller 75 §.

78—82 §§.

78 § ger, beträffande de befogenheter som skall tillkomma jordbrukskasserörelsens riksorganisation, en hänvisning till bestämmelser i JKL — närmast åsyftas 15, 17, 30 och 33 §§ — till kassornas och riksorganisationens stadgar samt till instruktioner och anvisningar som utfärdats med stöd av JKL. Det får anses ligga i sakens natur att reglerna för utövningen av kasserörelsens egen tillsyn i stor utsträckning regleras genom stadgar och liknande föreskrifter, ej genom författning, men ett påpekande därom har ansetts böra upptagas i JKL:s tillsynsavsnitt.

79 § tar sikte på den situation som skulle uppkomma om den statliga tillsynsmyndigheten skulle anse, att kasserörelsen utövade sin del av kassa-tillsynen på ett uppenbart otillfredsställande sätt. I sådant fall måste möjlighet finnas för ett ingripande. Det naturliga synes vara, att Kungl. Maj:t beslutar om åtgärder som härvid skall anses erforderliga.

Beträffande 80—82 §§ torde få hänvisas till vad som anförts i den sammanfattande inledningen till förevarande avsnitt av JKL.

Straffbestämmelser

83—85 §§.

Konstruktionen av JKL såsom en påbyggnad på FL med ett på sina ställen — t. ex. i likvidationsavsnittet — ganska invecklat system av hän-

visningar har gjort det svårt att utforma sanktionsbestämmelserna i förevarande avsnitt. Principen vid bestämmelsernas avfattning, sådan den nu föreligger, har varit den i allmänhet gällande, nämligen att FL skall tillämpas utom där särbestämmelser erfordras. Erinran därom ges i 83 § 1 mom. Där stadgas, att FL:s straffbestämmelser, vilka återfinnes i 110—112 §§ nämnda lag, skall äga motsvarande tillämpning på jordbrukets kreditkassor och att därjämte skall gälla vad som stadgas i förevarande avsnitt av JKL.

I 83 § 2 mom. meddelas en särskild bestämmelse om straff för oriktig eller vilseledande uppgift vid lämnande av upplysning till tillsynsmyndigheten. Lagrummet ersätter 76 § JKF och upptar liksom nämnda paragraf dagsböter eller fängelse såsom sanktion.

84 och 85 §§ är påbyggnader på respektive 110 och 111 §§ FL och följer systematiken i dessa, d. v. s. de behandlar dels vissa mera allvarliga fall av förseelser (84 § JKL), dels vissa förseelser av övervägande ordningskaraktär (85 § JKL). Båda paragraferna upptar dagsböter såsom påföljd. 84 § 3. innehåller en straffsanktion till påbuden i 10 och 20 §§ enligt vilka JK och CK för att få utöva verksamhet skall vara anslutna, JK till CK och CK till jordbrukskasserörelsens riksorganisation. 84 § 4. stadgar straff för den som i strid mot 4 § andra stycket JKL använder för kassorna reserverad firmabeteckning. Dessa två slag av förseelser är speciella för JKL. Övriga i 84 och 85 §§ angivna förseelser har i regel motsvarigheter i 110 och 111 §§ FL. När jämlikt JKL 66 § 1 mom. visst lagrum i FL:s avsnitt om likvidation och upplösning skall vara tillämpligt på jordbrukets kreditkassor har straffbestämmelse, som anknyter till lagrummet, tagits med i JKL om det straffbara förfarandet framkommer efter jämförelse med särskilda, annorlunda utformade bestämmelser i JKL, däremot i regel ej om FL ensam innehåller hela rekvisitet. Sålunda har i 85 § 1. bestämmelserna i 111 § FL om straff för underlåtet iakttagande av föreskrifterna i 80 § sista stycket, jämfört med 50 § sista stycket, samt 81 § sista stycket, jämfört med 50 § sista stycket, allt FL, ansetts tillämpliga utan att särskild straffbestämmelse upptagits i JKL. Enligt 66 § 1 mom. JKL skall nämligen 80 och 81 §§ FL gälla jordbrukets kreditkassor. 50 § sista stycket FL gäller i och för sig ej för kassorna (se 50 § JKL) men det motsvaras ord för ord av 54 § andra stycket JKL och det har ansetts, att de allmänna hänvisningarna räcker för att hänvisningen i FL:s straffbestämmelser till 50 § sista stycket FL skall hänföras jämväl till det nyssnämnda, likalydande lagrummet i JKL.

Särskilda bestämmelser

I detta avsnitt har sammanförts en del för jordbrukets kreditkassor speciella bestämmelser av sinsemellan mycket olika slag.

Dessa två paragrafer innehåller vissa regler för fall då kreditkassor förändras genom *uppdelning* eller *sammanslagning*.

Sammanslagning och uppdelning av kreditkassor förekommer ganska ofta. Därvid är tillvägagångssättet i stort sett detsamma som vid motsvarande åtgärder med banker. Det för närvarande tillämpade förfarandet vid sammanslagning av JK kan i korthet beskrivas så, att den upphörande kassan överlåter sina tillgångar och skulder, d. v. s. hela sin rörelse, till den övertagande kassan, varjämte medlemmarna i den förstnämnda kassan överföres till den sistnämnda. Den upphörande kassans rörelse fortsättes av den övertagande medan den upphörande likviderar. Uppdelning av kreditkassa tillgår på motsvarande sätt, nämligen så att medlemmarna inom viss del av verksamhetsområdet för den kassa, som skall uppdelas, beslutar bilda en ny kassa och att övergå till denna och att till den nya kassan överföres tillgångar och skulder, som skäligen belöper därpå och som erfordras för att den nya kassan skall kunna fortsätta rörelsen inom det område som blivit den tilldelad. Uppdelning i denna ordning har bl. a. tillämpats då Hallands CK tillkom på våren 1953 genom en uppdelning av Södra Sveriges CK. Den inom kasserörelsen tillämpade metoden för sammanslagning och uppdelning av kreditkassor har befunnits enkel och praktisk. Den torde icke innebära några vådor för vederbörande kassors medlemmar eller borge-närer. Inom kasserörelsen är man enligt med som uppgivits för utredningen angelägen att få ha den kvar. Man har således önskat, att lagregler i ämnet skall utformas så, att lagliga hinder för fortsatt tillämpning av metoden ej skall uppkomma. Utredningen har funnit skäl tillgodose dessa önskemål och har utformat förevarande paragrafer med hänsyn till dem. Därvid har det varit naturligt att vad banklagstiftningen innehåller beaktats, eftersom den ifrågavarande metoden tillämpas med bankerna såsom förebild.

Stadgandet i 86 § 1 mom. har närmast karaktären av en ordningsregel, som har till syfte att lägga uppdelning och sammanslagning av kreditkassor under viss central kontroll. Vad beträffar sådan åtgärd som berör endast JK har kontrollen enligt momentets första stycke tillagts jordbrukskasserörelsens riksorganisation. I fråga om åtgärd som berör CK har det ansetts erforderligt att det allmänna får ett kontrollerande inflytande. Fördens skull har stadgats att Konungen eller myndighet Konungen förordnar skall ha lämnat tillstånd, innan åtgärden får äga rum. Tillstånd kan lämnas om åtgärden, vilken JKL betecknar såsom övertagande av kreditkassas rörelse eller del därav, prövas icke vara till skada för det allmänna. Banklagstiftningen (254 § BL, 186 § BLF) innehåller en liknande regel, vilken dock ej medger delegation av beslutanderätten från Kungl. Maj:t.

Det torde ej behöva särskilt framhållas, att reglerna om godkännande av nybildad kassa och stadfästelse av kassas stadgar och av ändringar i dessa (8 och 18 §§ JKL) skall äga tillämpning också vid nybildning av

kassa och vid stadgeändringar i samband med uppdelning och sammanslagning. Ibland torde tillstånd enligt 86 § 1 mom. samt godkännande och stadfästelse kunna lämnas efter ett gemensamt förfarande, t. ex. vid uppdelning av en CK i två.

86 § 2 mom. innehåller en föreskrift, vilken är att betrakta som en tilläggsbestämmelse till 39 och 40 §§ JKL att tillämpas vid fall av sammanslagning och uppdelning av kreditkassor. Den motsvaras i banklagstiftningen av 254 § 7) BL och 185 § 5. BLF.

86 § 3 mom. är en undantagsbestämmelse i förhållande till reglerna om reservfond i 34 § JKL. 34 § säger nämligen, att reservfond får användas endast för att täcka förluster förutom i fall som avses i förevarande moment. Och i detta stadgas, att vid uppdelning reservfonden för kassa, som skall delas upp, må nedsättas med skäligt belopp. Nedsättningen förutsätter godkännande av jordbrukskasserörelsens riksorganisation. Riksorganisationen har att tillse att reservfonden uppdelas på ett lämpligt sätt och att den del som avgår från reservfonden i den delade kassan tillföres reservfonden i den kassa, vari kassedelen kommer att ingå.

Enligt 87 § skall reglerna om fusion (= sammanslagning) i 96—98 §§ FL ej gälla jordbrukets kreditkassor. Dessa regler torde ej lämpa sig för kreditinrättningar. SJK har redan i yttrande över förslaget till FL förklarat, att reglerna om fusion icke torde kunna i oförändrat skick tillämpas på jordbrukets kreditkassor. Sedermera har sparbankssakkunniga föreslagit regler i 104—106 §§ SpLF om fusion m. m., vilka skiljer sig från FL:s regler bl. a. därigenom att fusion kan ske utan det omständliga proclama-förfarande som föreskrives i 97 § FL. Utredningen har emellertid ej funnit skäl framlägga förslag till liknande fusionsbestämmelser för kasserörelsens del.

88 §.

Detta lagrum innehåller föreskrift om att kreditkassa skall iakttaga *banksekretess*. Regeln utsäger, att enskildas förhållanden till kreditkassa ej må i oträngt mål yppas, d. v. s. den överensstämmer med banklagstiftningens och sparbankslagstiftningens motsvarande regel (258 § BL, 188 § BLF). Sekretessregel saknas i JKF men finnes i kassornas stadgar.

89 §.

Detta lagrum reglerar frågan om *skadeståndsskyldighet* för kreditkassas förtroendemen och medlemmar genom en hänvisning till reglerna i FL:s Sekretessregel saknas i JKF. Sådan regel finnes emellertid i kassornas stadgar.

90 §.

Enligt 84 § 3. JKL skall straff kunna träffa styrelseledamot i kreditkassa om han deltagit i beslut om åtgärd som strider mot bestämmelserna i 10 eller 20 § JKL. Förevarande lagrum stadgar, att om kassa driver verksamhet i

strid mot nämnda två lagrum så skall medlemmar i kassan liksom styrelseledamot eller annan ställföreträdare för kassan, vilken deltagit i åtgärden eller beslut därom, svara personligt och solidariskt för uppkommande förbindelser. Bestämmelsen har viss anknytning till 3 § andra stycket FL.

91 §.

Det har ansetts lämpligt att, på sätt förekommer i åtskillig modern lagstiftning (t. ex. 191 § BLF), taga med i lagen ett allmänt stadgande om att Kungl. Maj:t skall äga utfärda erforderliga *tillämpningsföreskrifter*.

Övergångsbestämmelser

92—97 §§.

Såsom dag för JKL:s ikraftträdande har i 92 § förslagsvis satts den 1 januari 1957. Utredningen, som har kännedom om att kasserörelsen gärna skulle se att JKL trädde i kraft tidigare än nyss sagts och som i och för sig ej finner något att erinra mot att så sker, vill i detta sammanhang framhålla, att den provisoriska förordningen den 30 maj 1952 (nr 325) med särskilda bestämmelser om in- och upplåning vid centralkassa för jordbrukskredit upphör att gälla med utgången av år 1955. Skulle JKL sättas i kraft från och med den 1 januari 1957 torde det vara anledning förlänga förordningen intill utgången av år 1956.

Enligt 93 § första stycket skall kreditkassa redan från och med den 1 juli 1956 äga antaga stadgar, vilka står i överensstämmelse med JKL, att gälla från det JKL trätt i kraft. Sådana stadgar kan också stadfästas och registrering verkställas under senare halvåret 1956.

JKL förutsätter en genomgripande omarbetning av samtliga kreditkassors stadgar. Utredningen har ansett det vara av betydelse för kassorna själva att de får möjlighet att ordna det så, att nya stadgar blivit antagna och stadfästa att tillämpas samtidigt som nya lagen träder i kraft. Detta är grunden till bestämmelsen om antagande och stadfästelse av nya stadgar före lagens ikraftträdande.

För de kassor som vid JKL:s ikraftträdande ej antagit nya stadgar utan har kvar de gamla blir, vid kollision mellan stadgarna och nya lagens regler, de sistnämnda gällande i den mån de är tvingande och undantag ej meddelas i övergångsbestämmelserna. Vad beträffar dessa delar av stadgarna liksom de delar som rör kassas firma och ändamål m. m. är omarbetning av stadgarna påkallad huvudsakligen ur ordningssynpunkt. Införandet av JKL förutsätter emellertid omreglering av åtskilliga förhållanden, som ej alls beröres i JKL eller för vilka JKL endast upptar rambestämmelser medan detaljutformningen lämnats åt kassorna att upptagas bl. a. i stadgarna. Såsom exempel därpå må nämnas frågorna om insatser och avgifter, om medlemskap, om rösträtten på stämma för olika kategorier medlemmar. Vad be-

träffar de delar av stadgarna som berör frågor av detta slag är det ur sakliga synpunkter av behovet påkallat, att stadgeändringar genomföres så snart ske kan. I 93 § har fristen härför bestämts till den 1 januari 1958, d. v. s. till ett år, dock med möjlighet för kassa att i särskilt fall få fristen förlängd. Vid sitt bestämmande av längden för tidsfristen har utredningen räknat med att normalstadgar kommer att utarbetas för kassorna och att detta kommer att underlätta övergången. Om kassa ej ombestyr, att dess stadgar ändras så att de stämmer överens med nya lagen inom den för kassan gällande tidsfristen, skall godkännandet för kassan kunna återkallas. Ett återkallande innebär, att kassan jämlikt 58 § JKL blir skyldig träda i likvidation.

Särskild uppmärksamhet kräver SJK, vilken skall upphöra såsom kreditkassa och övergå till att bli ekonomisk förening av gängse typ med de uppgifter som framgår av JKL. Detta kräver uppenbarligen, att SJK ombildas och anpassas efter de förändrade uppgifter som skall tillkomma riksorganisationen eller, eventuellt, att SJK upplöses och att en ny riksorganisation bildas. För denna omorganisation bör lämnas en tidsfrist. Också denna tidsfrist har av utredningen satts till den 1 januari 1958 med möjlighet för Kungl. Maj:t att medge förlängning. Under fristen skall SJK äga alltjämt driva bankmässig verksamhet. Behovet att driva sådan verksamhet torde emellertid få anses bortfalla om SJK skulle finnas kvar sedan jordbrukets bank blivit bildad och börjat sin verksamhet. Skulle detta inträffa eller skulle eljest anledning därtill finnas föreligga, skall Kungl. Maj:t äga förordna att SJK:s bankmässiga verksamhet skall upphöra.

Stadgandena i 94 § föränledes av att kassorna skall omvandlas från föreningar med begränsad personlig ansvarighet till föreningar av gängse typ, d. v. s. utan sådant ansvar. Detta är en förändring av sådant slag, att den måste föranleda särskild hänsyn till borgenärernas rätt. När en förening av egen drift vill genomföra en dylik förändring av sin ställning genom stadgeändring, gäller enligt 44 § tredje stycket ÄFL och 68 § tredje stycket FL att beslutet om stadgeändringen ej får gå i verkställighet förrän ett år förflutit från det beslutet registrerades. Enligt utredningens mening bör det personliga ansvaret för jordbrukets kreditkassor i princip kunna avlysas i och med att JKL träder i kraft. I annat fall blir hela övergången fördröjd. Kassorna kan inte byta firma, vissa nya regler kan ej tillämpas o. s. v. förrän kassorna blivit föreningar u.p.a. Emellertid bör det ansvar, som enligt JKF åvilar kassemedlemmarna, kunna utkrävas för den händelse att kassan inom viss tid efter JKL:s ikraftträdande träder i likvidation eller försättes i konkurs. Det är vid likvidation och konkurs som personligt ansvar kan göras gällande enligt äldre lagstiftning. Tidrymden torde lämpligen kunna sättas till ett år, d. v. s. den tid som angives i de nyss omförmälda lagrummen i ÄFL och FL. Avgörande vikt torde böra fästas vid att den framställning som leder till likvidation eller konkurs gjorts inom ettårstiden.

Denna övergångsbestämmelse torde i sak ge samma resultat som reglerna i föreningslagstiftningen. Och den torde innebära ett tillfredsställande hänsynstagande till borgenärerna.

I övrigt har det ansetts erforderligt att ge föreskrifter om tillämpning av äldre bestämmelser endast i 94 § andra stycket såvitt gäller likvidationsförfarande som inletts före den 1 januari 1957 och vid nämnda tidpunkt fortskridit därhän att likvidatorer valts samt i 95 § såvitt gäller rätt för styrelseledamöter, revisorer och suppleanter, som utsetts före den 1 januari 1957, att fortsätta att utöva sitt uppdrag under den tid de är valda utan hinder av vad i JKL stadgas, varjämte till 94 och 95 §§ knutits en specialregel om straffpåföljder i fall då äldre bestämmelser är tillämpliga. Bland de regler som ej ansetts behöva föranleda övergångsbestämmelser är de nya inlåningsreglerna och kassareservbestämmelserna. Det torde ej bereda kassorna svårigheter att omedelbart tillämpa dessa.

I 97 § slutligen anges, att avvecklingen av SJK:s och CK:s grundfonder skall ske efter vad som föreskrives i särskild ordning. Utredningen utgår från att formerna för avvecklingen av grundfonderna kommer att tas upp vid överläggningar mellan Kungl. Maj:t och SJK innan JKL skall träda i kraft och att Kungl. Maj:t kommer att förelägga riksdagen förslag i ämnet samtidigt med förslag om ny lagstiftning.

Förslaget till lag om vissa kreditinrättnings konkurs

Jämlikt 76 § JKL skall, när CK:s egendom avträdes till konkurs, tillsynsmyndigheten förordna allmänt ombud att såsom konkursförvaltare delta i konkursboets förvaltning. Motsvarande regel skall enligt 157 § 2 mom. BLF gälla i fråga om bankerna och jämlikt 115 § 2 mom. också i fråga om sparbankerna. Regeln är redan i kraft men den har för närvarande ej sin plats i BL och SpL utan i 1 § lagen den 18 september 1903 (nr 101 s. 61) angående bankaktiebolags och sparbanks konkurs. Denna lag är på grund av hänvisning i 5 § lagen den 26 juni 1936 med vissa bestämmelser om centralkassor för jordbrukskredit tillämplig på CK.

Såväl banklagssakkunniga som sparbankssakkunniga har föreslagit vissa ändringar i 1903 års lag i samband med att regeln om förordnande av allmänt ombud överflyttas till banklagstiftningen och sparbankslagstiftningen.

Jordbrukskassautredningen föreslår för sin del att 1903 års lag upphäves och ersättes med en ny lag, avseende såväl banker och sparbanker som CK. Den föreslagna lagen innehåller, med vissa redaktionella jämkningar, samma bestämmelser som 1903 års lag med undantag dock av bestämmelsen om allmänt ombud.

Särskilda yttranden

1. Av herr Björkman

På sid. 43—44 i betänkandet anför utredningen bl. a. följande:

Kasserörelsen skall (alltså) även i fortsättningen driva sin verksamhet i tre led: riksorganisationen (+ jordbrukets bank) — CK — JK. Inom rörelsen har emellertid tidigare diskuterats att övergå till tvåledssystem. Man har tänkt sig att detta skall genomföras så, att CK skall gå upp i SJK och att JK sedan skall anslutas direkt till SJK. Ett förslag till organisation enligt detta system har år 1946 framlagts av en organisationskommitté, som SJK tillsatt. — Ett annat sätt att bygga upp rörelsen efter tvåledssystem skulle vara att låta JK gå upp i CK, så att rörelsen skulle arbeta endast med toppledet och CK. Tvåledssystem efter den senare typen synes ej ha diskuterats inom rörelsen.

I anslutning härtill anmäler utredningen att den, utan att själv ta någon ställning för eller emot lämpligheten av en övergång till tvåledssystem, velat öppna möjligheter för rörelsen att försöksvis driva verksamhet efter sådant system. Utredningen säger sig helst ha velat lägga sitt förslag så, att det stått kasserörelsen fritt att pröva tvåledssystem av vilken som helst av de två angivna typerna: riksorganisationen med direkt anslutna JK respektive riksorganisationen med CK, vilka arbetar utan förmedling av JK.

Emellertid har utredningens majoritet stannat för att lägga fram förslag endast beträffande det sistnämnda alternativet för tvåledssystem. Orsaken till detta ställningstagande anges vara, att alternativet med direkt anslutning av JK till riksorganisationen skulle medföra tekniska problem som det vore olämpligt att ta ställning till utan praktiska erfarenheter av hur toppledet i sin nya utformning kommer att fungera. Jag kan icke ansluta mig till denna uppfattning.

Vid nuvarande form av tredledssystem — med SJK som enda topporgan — torde det inte kunna med fog hävdas, att de tekniska problemen i samband med en övergång till tvåledssystem skulle vara svårare att lösa vid alternativet SJK—JK än vid alternativet SJK—CK. Nu har utredningen beträffande kasseorganisationens toppled föreslagit, att SJK skall utbytas mot kombinationen riksorganisation—bank. Genom denna förändring har man velat åstadkomma en förstärkning av toppledets bankmässighet. Det kan inte vara rimligt att denna åtgärd, som på sitt område vill tillgodose ett effektivitetskrav, skall få försvåra genomförandet av *andra* organisatoriska reformer, som kan finnas önskvärda ur rationaliserings- och effektivitetssynpunkt. Säkerligen behöver detta inte heller vara fallet. Även med den nya formen för toppledet bör sålunda ett tvåledssystem av typen riks-

organisation—JK vara möjligt att genomföra. De uppgifter, som vid nuvarande tredledssystem faller på CK, får därvid uppdelas på riksorganisationen och jordbrukets bank, så att banken övertar de bankmässiga uppgifterna och riksorganisationen de övriga. I sammanhanget får beaktas, att banken i egenskap av ett kasserörelsens gemensamma serviceorgan kan förutsättas stå i mycket nära förbindelse med riksorganisationen och även få en viss särprägel i förhållande till vanliga affärsbanker. Dessa omständigheter måste vara ägnade att verksamt underlätta lösandet av de tekniska problem, som ett genomförande av tvåledssystem enligt alternativet riksorganisation—JK ställer.

Jag har biträtt utredningens förslag om möjlighet för kasserörelsen att försöksvis pröva tvåledssystem av typen riksorganisation—CK. Men jag anser det vara angeläget, att *samtidigt* möjlighet öppnas att pröva jämväl tvåledssystem av typen riksorganisation—JK. Jordbrukskasseorganisationen torde i fortsättningen liksom hittills få anledning att tid efter annan överväga och ta ställning till olika rationaliserings- och effektivitetsspörsmål. Därvid kan frågan om tvåledssystem komma in i bilden. Då är det enligt min mening av stor vikt att även den form av tvåledssystem, som redan varit föremål för visst intresse inom kasserörelsen, kan komma ifråga såsom möjligt alternativ i det organisatoriska reformarbetet.

I anslutning till vad ovan anförts får jag föreslå, att omedelbart efter 86 § i det föreliggande förslaget till lag om jordbrukskasserörelsen införes en ny paragraf av i sak följande innehåll:

»Utan hinder av vad i denna lag stadgas äger Konungen att för visst område medgiva sådan ändring i jordbrukskasserörelsens organisation, att antingen jordbrukskasseledet eller centralkasseledet bortfaller. Konungen meddelar de särskilda föreskrifter, som i anslutning härtill må prövas erforderliga.»

I konsekvens härmed utgår 23 § i lagförslaget, varjämte i 86 § 1 mom., andra stycket, ordet »kreditkassa» utbytes mot orden »annan centralkassa».

2. Av herrar Björkman och Johansson

Till motivering av vårt ställningstagande i den fråga rörande förlagsbevis som behandlas på s. 75—76 får vi anföra följande.

Såsom framgår av utredningens särskilda motivering till 26 § (s. 113—115) kan extraordinär förstärkning av det inlåningsgrundande kapitalet ske i *affärsbank* genom att höja aktiekapitalet, i *sparbank* genom att bilda säkerhetsfond (enligt föreslagen ny terminologi garantifond) och i *centralkassa* (jordbrukskassa) genom att anskaffa frivilliga insatser. Det förutsattes nu, att samtliga tre kategorier av penninginrättningar skall beredas möjlighet att utfärda förlagsbevis och att sådana skall kunna i viss utsträckning likställas med eget kapital såsom inlåningsunderlag.

Utredningen har med rätta anmärkt, att systemet med frivilliga insatser icke är tillfredsställande. Anordningen med förlagsbevis är avsedd att träda i stället. Vi har biträtt förslaget till sådan omläggning. Därvid har vi emellertid förutsatt, att något särskilt medgivande avseende rätten att i fastställd omfattning få inräkna utställda förlagsbevis i inlåningsunderlaget ej skall krävas. Det finns enligt vår mening inte anledning att i denna detalj påfordra full likställighet mellan de olika grupperna av penninginrättningar. Både affärsbanker och sparbanker skulle ju vid sidan av förlagsbevisen fortfarande ha annan möjlighet till extraordinär förstärkning av inlåningsunderlaget (ökning av aktiekapitalet respektive bildande av garantifond).

Skulle jordbrukskasserörelsen däremot nödgas räkna med att även i fortsättningen tillämpa systemet med frivilliga insatser lär det inte vara möjligt att fasthålla vid det i 34 § angivna kravet, att minst femtio procent av kreditkassas årsvinst skall avsättas till reservfond. Till jämförelse må nämnas, att enligt nu gällande regler kan centralkassas årsvinst helt tagas i anspråk för utdelning på insatser; av jordbrukskassas årsvinst behöver endast tjugofem procent avsättas till reservfond, därest utdelning på frivilliga insatser motiverar sådan begränsning. Erfarenheten har också lärt, att i fall då kreditkassa nödgats anskaffa frivilliga insatser i nämnvärd omfattning har avsättningen till reservfond ej sällan fått begränsas till avsevärt mindre andel av årsvinsten än vad det föreliggande lagförslaget förutsätter.

Reseberättelse¹

I beslut den 30 juni 1954 gav Kungl. Maj:t, efter framställning av 1950 års jordbrukskassautredning, undertecknad sekreterare i utredningen samt — efter särskild framställning — hovrättsassessorn Peter Westerlind, finansdepartementet, tillstånd att företaga en resa till Finland för att studera ett nyinfört system för tillsyn genom Sparbanksförbundet i Finland av sparbanker och vidare för att studera de finska andelskassornas — motsvarande våra jordbrukskassor — system för tillsyn genom Andelskassornas Centralförbund r. f. Beträffande sparbankstillsynen torde få hänvisas till artiklar i Svensk sparbankstidskrift 1951 häfte 10 s. 505—508 »Intern eller statlig sparbanksinspektion?» av direktören i Helsingfors Sparbank *Karl Ekman*, 1953 häfte 2—3 s. 97—101 »Sparbanksinspektionens reorganisering i Finland» av verkställande direktören för Sparbanksförbundet i Finland *Lauri Levämäki* samt 1954 häfte 4 s. 173—179 »Den nya sparbanksinspektionen i Finland», också av *Lauri Levämäki*.

Enligt vad man sade oss höll sig inlåningsräntan på sparräkning numera vid 5½—5¾ % och utlåningsräntan vid 7—8 % — tidigare hade ränteläget tydligen ibland varit ännu högre.

Konkurrensen om inlåningen var tydligen mycket hård mellan de olika typerna av kreditinstitut. I konkurrensen deltog inte bara affärsbanker, sparbanker, andelskassor och postsparbanken utan också handelslagens — konsumtionsföreningarnas — sparkassor, som drevs i anslutning till varuförsäljningen i handelslagens butiker. Den proportion i vilken allmänheten hade anförtrött de olika instituten sina insatta medel om tillhoppa 267 miljarder finnmärk (c:a 4 miljarder svenska kronor) var vid utgången av år 1953: affärsbankerna c:a 38 % (102 miljarder finnmärk) sparbankerna c:a 30 % (80 miljarder finnmärk) andelskassorna c:a 17 % (44 miljarder finnmärk) handelslagens sparkassa c:a 5 % (12 miljarder finnmärk) och postsparbanken 10 % (27 miljarder finnmärk).

Det finns 430 sparbanker med 260 filialer i Finland. Antalet andelskassor är (1952) 623 jämte 354 filialer. Enligt vad det uppgavs fanns det 3 stora affärsbanker, givetvis med ett stort antal filialkontor. Dessutom finns Sparbankernas Central-Aktie-Bank och ett par små affärsbanker samt Andelskassornas Central Aktiebolag, vilket ej synes vara affärsbank i vanlig mening men som driver en omfattande penningrörelse.

Efter vad som uppgavs torde kraven på betryggande säkerhet för lämnade krediter få bedömas såsom mycket stora. Denna omständighet — vilken väl också antagligen har ett samband med kapitalknappheten — torde ha viss betydelse för inspektionsarbetet. Det framgick att förluster genom försumlig betalning från låntagarnas sida förekom mycket sällan.

Det fanns uppenbarligen genomgående mycket mindre av restriktioner för kreditverksamheten i Finland än i Sverige. Som exempel må nämnas, att sparbankerna hade checkräkning både för inlåning och utlåning, att sparbankerna inte hade några insättningsmaxima, att andelskassorna av allt att döma ägde driva de

¹ Sakuppgifterna granskade av direktör Lauri Levämäki, Sparbanksförbundet i Finland, och av företrädare för Andelskassornas Centralförbund, Helsingfors.

flesta grenar av bankrörelse. I praktiken drev emellertid kassorna ej utlåning mot växel.

Vad så angår den nyinförda anordningen av sparbanksinspektionen, torde jag få återge följande.

Tanken på en sparbanksinspektion i Sparbanksförbundets regi har fått näring av förhållandena hos andelskassorna. Dessa har alltid haft hand om sin egen inspektion. Beträffande dem gäller en mycket kortfattad lagbestämmelse, som inte föreskriver annat än att andelskassorna skall inspekteras på det sätt statsrådet bestämmer.

Sparbankerna har, i motsats mot andelskassorna, haft systematisk statlig kontroll sedan slutet på 1800-talet. Sedan 1939 omhänderhades tillsynen av sparbankerna av ett centralt statligt ämbetsverk, sparbanksinspektionen. Men sparbankerna har gärna velat för egen del få till stånd en tillsyn i centralorganisationens, Sparbanksförbundet, egen regi, d. v. s. någon ordning, som liknade andelskassornas.

Efter åtskilligt förberedelsearbete inom sparbanksrörelsen och inom finansministeriet, vilket går tillbaka i tiden så långt som till 1930-talet, hade man år 1951 kommit därhän att en proposition med lagförslag i ämnet avläts till riksdagen. Efter en långvarig och besvärlig riksdagsbehandling — under vilken förslaget till en början blev avstyrkt av bankoutsiktet — gick lagförslaget äntligen igenom i riksdagen den 21 november 1952 med 111 röster mot 74. Det må anmärkas, att man, enligt vad som meddelades oss, inom partierna röstade enligt följande

	Ja	Nej
Socialdemokraterna	35	15
Agrarerna	39	7
Folkdemokraterna	—	41
Högern	19	8
Svenska folkpartiet	9	2
Finska folkpartiet	9	1

En blank röstsedel avgavs och tretton riksdagsmän var frånvarande.

Lagförslaget hade alltså klar majoritet inom alla partier utom bland folkdemokraterna, vilka alla gick emot det.

Folkdemokraterna gav sig inte efter denna omröstning utan föreslog, att lagförslaget skulle vila och upptas på nytt av riksdagen, sedan nyval ägt rum. Men det förslaget avlog riksdagen med 126 röster mot 43. De 43 var folkdemokrater så när som på några stycken andra.

Därmed var riksdagsbehandlingen avslutad och *lagen* antagen. Den utfärdades den 29 december 1952 och trädde i kraft den 1 januari 1954.

I december 1952 tillsatte sparbanksförbundet en kommitté, som framlade förslag till *förordning* om sparbanksinspektionen och övervakningen av sparbankernas verksamhet. Kommitténs förslag blev i allt väsentligt godtaget och förordningen utfärdades den 18 september 1953 (jämför ovan). Regleringen av inspektionens verksamhet kompletterades slutligen med *instruktionen* av den 7 oktober 1953.

Sparbanksinspektionen består nu av 1 överinspektör och 12 inspektörer. Den statliga inspektionen bestod av 1 överinspektör och 6 inspektörer. Överinspektören och 5 av inspektörerna har gått över i sparbanksförbundets tjänst. 3 av spar-

banksförbundets sparbankskonsulenter har vidare ingått i inspektionen och 4 inspektörer har nyanställt.

Sparbanksinspektionens folk har numera bättre betalt än när inspektionen var ett statligt verk. De utnämnes å andra sidan inte med samma hänsyn till ancienniteten som statstjänstemän utan mera fritt. Sparbanksförbundet är angeläget att få bra folk och vill ge dem en sådan ställning att de stannar länge på sin post. Man vill därför betala bra men också ha större frihet än staten att välja och vraka. Vad beträffar den nuvarande personalens utbildning, så är överinspektören och 3 inspektörer juris kandidater. De övriga har i regel högre handelsutbildning eller annan högre utbildning.

En fråga som debatterats åtskilligt är om inspektionen skall vara *centralt eller lokalt organiserad*. (Beträffande denna fråga hänvisades till en artikel om »Inspektionsdistriktet» av direktör Levämäki i den i Finland utkommande tidskriften »Sparbanken» nr 4/1954 s. 71—72.) Sparbanksinspektionen är nu så organiserad, att man har en centralinspektion i Helsingfors och därjämte — för områden av landet där det funnits lämpligt — 5 särskilda lokala distriktsinspektörer med var sitt distrikt. Man förklarade, att det redan framställt önskemål om flera inspektionsdistrikt — bl. a. för svenskbygderna i de västliga kustområdena. Det påpekades, att centralinspektionen givetvis hade befogenhet att med sin personal inspektera sparbank inom särskilt inspektionsdistrikt.

Sparbanksinspektionen arbetar *självständigt* under sparbanksförbundet efter sin egen instruktion och de övriga bestämmelser, som gäller för dess verksamhet. Den fungerar i vissa frågor, under överinspektörens ledning, som ett kollegium. Inspektionen är beslutad för då tre ledamöter är tillstädes. Det räcker dock med två, om de är ense om beslutet. Det uppgavs, att *möten* med inspektionen brukade hållas 2—3 gånger i veckan. Inspektionen står i kontakt med finansministeriet. Finansministeriet har befogenheter över inspektionen. I utomordentliga fall kan inspektionen kopplas av och statlig inspektion inrättas.

Förutom sparbanksinspektionen finns ett *sparbankernas inspektionsråd*. Rådet motsvarar vad som under den statliga inspektionens tid kallades den förstärkta sparbanksinspektionen. I inspektionsrådet sitter överinspektören, de två i tjänsten äldsta inspektörerna, två av finansministeriet och två av sparbanksförbundet förordnade ledamöter. Rådet behandlar vissa i lag angivna frågor av större betydelse.

Beträffande inspektionens *rättsliga ställning* synes det ha sitt intresse, att ledamöter av sparbanksinspektionen och av inspektionsrådet för tjänstefel åtalas inför Helsingfors hovrätt. Inspektionsrådets beslut kan överklagas i högsta förvaltningsdomstolen.

Kostnaderna för inspektionen i sparbanksförbundets regi har beräknats till 20,4 miljoner finmark (drygt 300 000 kronor). Kostnaderna medan inspektionen var statlig uppgick till omkring 10 miljoner finmark, d. v. s. i runt tal hälften. Vill man göra en jämförelse bör man emellertid till de 10 miljonerna lägga ytterligare 5 miljoner. Därtill uppgick nämligen sparbanksförbundets kostnader för *rådgivning* — genom konsulenter etc. — före reformen. Och merkostnaden anser man sig mer än få igen genom att den nya organisationen i förbundets egen regi på ett annat sätt än den tidigare statliga kan beräknas *stärka* sparbankerna och *höja deras konkurrenskraft*.

Inspektionens uppgifter är nämligen numera av två slag: *tillsyn och rådgivning*. Den statliga inspektionen stod i viss utsträckning till tjänst med teknisk rådgivning, men den ansåg sig förhindrad att ge råd som inte föll under denna bestämning. Sådan rådgivning fick alltså tillhandahållas av sparbanksförbundets konsulenter m. fl. Nu skall sparbanksinspektionen enligt sin instruktion *dels* inspektera

sparbankerna och *dels* ge råd, anvisningar och upplysningar av alla slag *dels* också — i mån av behov och möjlighet — deltaga i sparbanksförbundets sparfrämjande verksamhet. Den inspekterande verksamheten sköter inspektionen fullt självständigt enligt föreskrifter i lag och förordning. Dessa föreskrifter skiljer sig i åtskilliga delar ej mycket från de föreskrifter, som gällde tidigare. Inspektionen har f. ö. ungefär samma befogenheter gentemot sparbankerna som de statliga inspektionsmyndigheterna i Sverige mot kreditinstituten här. Den finska inspektionen kan t. ex. förbjuda verkställighet av lagstridiga beslut, tillsätta särskild ombudsman om sparbank skötes illa o. s. v. Inspektionen omfattar fullständig revision, inbegripet siffergranskning, ävensom granskning av lämnade krediter ur säkerhetssynpunkt. Som rådgivande institution är inspektionen underordnad sparbanksförbundet, stimulerar efter dess intentioner sparbankerna till ökade prestationer och större effektivitet. Inspektionens ledamöter är alltså direkt engagerade i arbetet på att främja sparbanksrörelsen.

Om *orsakerna varför sparbanksförbundet önskat reformen* uttalade direktören Levämäki bl. a. att man uppfattat frågan om sparbanksinspektionens reorganisering som en *konkurrensfråga*. Sparbankerna är en gammal institution i Finlands ekonomiska liv — den första grundades 1822. Andelskassorna är av yngre datum — kasserörelsen startade 1902. Särskilt sedan andelskassorna år 1920 fått rätt att ta emot depositioner — d. v. s. insättningar — från icke-medlemmar har de gått kraftigt framåt. På sparbankshåll tror man, att en av orsakerna till kasserörelsens framgångar just är att dess centralorganisation skött tillsynen av andelskassorna och att rörelsen kunnat tillgodogöra sig den stimulans som kombinationen av inspektion och rådgivningsverksamhet ger.

Levämäki trodde inte, att man behöver befara några *nackdelar* av det nya systemet. Det var vissa meningsskiljaktigheter när förslaget om inspektion i sparbanksförbundets regi fördes fram, men meningsutbytet har upphört. Nu förekommer inga stridigheter. Alla har lojalt accepterat det nya systemet. Det ligger ju ej något märkvärdigt i att sparbankernas centralorganisation sköter inspektionen av sparbankerna, ty i grund och botten har sparbanksrörelsen själv det största intresset av att sparbankernas verksamhet är sund. Det finns ingen anledning att hysa farhågor t. ex. för att medlemmar i sparbanksförbundets styrelse skall påverka inspektionen att göra undantag för eller på något sätt favorisera sparbanker, som styrelsemedlemmarna representerar. Dessa skulle för resten inte opåttalt kunna missbruka sin ställning genom obehörig påverkan på inspektionen, i varje fall inte annat än om hela styrelsen var anfrätt av mindre hedervärda idéer. Och även i ett sådant fall, som icke torde vara att räkna med, bör sparbanksinspektionen kunna stå emot tack vare sin självständiga ställning. Och skulle den inte kunna det så finns möjlighet för statsrådet att koppla ur den av sparbanksförbundet tillsatta inspektionen och att tillsätta en finansministeriet direkt underlydande sparbanksinspektion, vars uppgifter och befogenheter statsrådet i så fall äger bestämma.

Den 9 juli besöktes Andelskassornas Centralförbund r. f.

Man gav oss först en kort redogörelse för andelskasserörelsen i Finland, delvis i anslutning till en broschyr, som överlämnades till oss. Därav framgick, att det numera finns omkring 625 *andelskassor*. Antalet har tidigare varit betydligt högre — som mest 1 414 1930 — men på senare tid har man koncentrerat rörelsen och rationaliserat bort allt flera småkassor. Andelskassorna driver full bankrörelse, sade man oss, så när som på att växlar ej diskonteras. Sedan 1920 får kassorna ta emot depositioner av andra än medlemmar. Enligt en just utfärdad ny lag om

andelslag skall de nu få låna ut pengar till icke-medlemmar i undantagsfall, nämligen om låntagaren är staten, kommun eller vissa andra liknande rättssubjekt eller om det rör sig om vissa former av långivning, för vilken staten anvisat medel.

I Finland behöver man ej äga eller bruka fastighet för att få bli med i andelskassa. Man har där som en viktig uppgift att hjälpa folk som vill skaffa fastighet att få krediter just för detta ändamål. — Andelskassornas egna fonder uppgår till i allt omkring 600 miljoner finnmärk (c:a 9 miljoner svenska kronor), medlemsantalet är drygt 250 000. Det finns inga centralkassor i Finland men man har landskapsförbund, vilka skall verka som »medlemskassornas ideella föreningslänk». De driver upplysnings- och propagandaverksamhet m. m.

Den *centrala organisationen* består numera tydligen av *Andelskassornas Centralförbund (ACF)* jämte *Andelskassornas Central Aktiebolag (ACA)*. ACF har hand om information, skolning, reklam, revision och säkerhetsfond. ACA är clearingsinstitut, tydligen med fullständig bankrörelse. De två organisationerna har gemensam direktion.

ACA:s aktiekapital uppgår till 1 200 miljoner finnmärk (c:a 18 miljoner svenska kronor). Därav har staten tillskjutit 25 miljoner, andelskassorna resten. Staten får ej ränta på sina 25 miljoner finnmärk. Staten har endast en röst på bolagsstämman, samma röstetal som kan tillkomma andelskassa för dess aktieinnehav.

Då andelskasseverksamheten vidtog handhades *andelskassornas revision* av ACA och Sällskapet Pellervo, vilket hade i sin tjänst konsulenter för detta ändamål. Småningom började dock ACA anställa mera egna konsulenter för revisionsärendena och började även övervaka Sällskapet Pellervos konsulenter. Ända till år 1920 handhade ACA:s egna och Sällskapet Pellervos konsulenter andelskassornas revision.

Då andelskasseorganisationen år 1920 fick rätt att emottaga depositioner även av andra än av sina medlemmar anförtrorde statsrådet ACA andelskassornas offentliga revision. På detta sätt fortgick verksamheten till slutet av år 1928, då staten förordnade att det detta år grundade Andelskassornas Centralförbund skulle handha andelskassornas revision från början av år 1929, varvid således revisions-skyldigheten överfördes från ACA till ACF. Från och med denna tidpunkt har också revisionen ombesörjts av Andelskassornas Centralförbund, vilket för övervakning och instruktion av andelskasseorganisationens verksamhet, skolning och rådgivning av personalen, anskaffning av kontorsmaterial och uppgörande av andelskassestatistiken har en revisions-, rådgivnings-, statistik- och förmedlingsavdelning.

För övervakning av ACA har statsmakten dragit försorg genom att tillsätta ett offentligt ombud för detta. Som sådant ombud har verkat en äldre tjänsteman vid finansministeriet, senast dess kanslichef, och detta ombud har vid sidan av sitt egentliga övervakningsarbete deltagit i ACA:s revisioner och förvaltningsorganens sammanträden.

Revisionen av andelskassorna från den centrala organisationens sida skötes nu av *ACF:s revisionsbyrå*. Den förestås av chefen för revisionsavdelningen. Under honom sorterar 3 överrevisorer, 1 jurist och 14 distriktsrevisorer.

Revisorerna, utom överrevisorererna, juristen och en revisor, som sitter i Helsingfors, är, som framgår av titeln distriktsrevisorer, placerade ute på distrikten. Dessas områden sammanfaller, enligt vad jag tyckte mig förstå, med kasseförbundens områden.

Den av ACF omhänderhavda revisionen omfattar, liksom sparbanksinspektionens, fullständig revision, inbegripet siffergranskning, ävensom granskning av

ändamålsenligheten av beviljade krediter, säkerheter för dem och borgensförbindelserna. Därjämte har ACF:s revisorer hand om rådgivning — det sägs sålunda i ACF:s årsberättelse för år 1953 att instruktionsarbetet huvudsakligen har utförts av revisorerna i samband med revisionerna samt styrelse- och förvaltningsmötena.

Man visade oss och gick igenom de formulär som används vid revisionen av andelskassor och med ledning av formulären satte man oss in i förfarandet och dess detaljer. Jag tror mig kunna konstatera, att förfarandet har mycket gemensamt med förfarandet här i landet — med Svenska Jordbrukskreditkassans egen revisionsavdelnings såväl som med bank- och fondinspektionens. Det framgick, att centralorganisationen hade ganska stor myndighet över andelskassorna och att den saken hade sin betydelse för revisionens effektivitet. Man upplyste oss om att centralorganisationen t. ex. kan begära entledigande av andelskassedirektör, om han finnes olämplig. (Motsvarande befogenhet tillkommer här i landet för närvarande Svenska Jordbrukskreditkassan gentemot centralkassa i fråga om dess direktör.)

Man talade vidare om att man inom andelskasserörelsen var *mycket nöjd* med systemet, att det fungerat väl och att det inte framkommit några anmärkningar mot det. Statsrådet hade befogenhet att ingripa och förordna om annan form av inspektion, men någon sådan åtgärd hade aldrig varit på tal.

Det finns, som nyss sagts, ett *allmänt ombud* i centralorganisationen. Han har i stort sett samma ställning som en vanlig styrelsemedlem. Klart är emellertid, att vad han säger tas ad notam. Men staten har inte visat tendenser att vilja blanda sig i revisionsverksamheten. Det allmänna har en gång givit centralorganisationen förtroendet att sköta revisionen. Organisationen har klart för sig att detta förpliktar och har inrättat sig därefter. Tydligt är det allmänt accepterat, att man motsvarat förtroendet.

Stockholm den 30 juli 1954.

Per-Erik Fürst

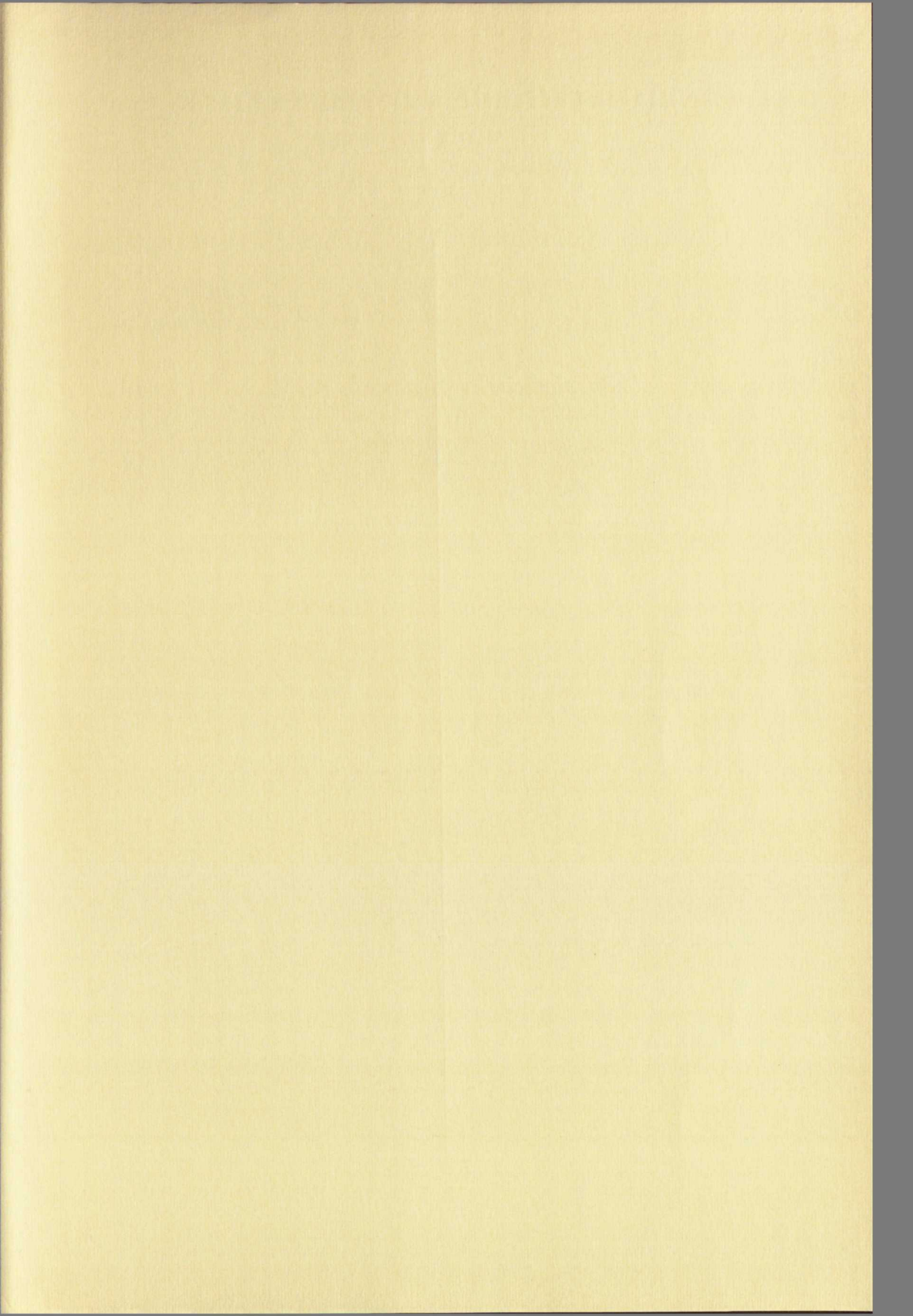
Sammanställning

*av bestämmelserna i JKL och motsvarande bestämmelser i JKF, lagen den 26 juni
1936 med vissa bestämmelser om centralkassor för jordbrukskredit
(CKL), FL och BLF.*

JKL	JKF (CKL)	FL	BLF
1 §	2 § 1, 2 st.	—	—
2 §	20 § 2 st., 52 § 5 st.	5 §	—
3 §	2 § 3 st.	—	—
4 §	—	7 § 4 st.	2 §
5 §	1 §, 29 § 1 st., 57 § 1 st.	—	1 §, 53 §, 54 § 1 st.
6 §	68 § 1 st.	—	3 § 1 st.
7 §	—	1 §	—
8 §, 9 §	49 § 1, 2 st., 50 § 2 st.	—	4 §
10 §	49 §, 3, 4 st.	—	—
11 §	51 §	—	—
12 §	52 § 1—4 st., 3 §	11 §	—
13 §	57 § 2, 3 st.	—	—
14 §	58 § 1, 6 st.	—	57 §
15 §	58 § 7 st., 61, 64, 65 §§	—	—
16 § 1 st. 2 st.	62 § 1 st. —	21 § 1 st. 29, 30 §§	70 § 1 st. 81 § 1 mom.
17 §	1, 2 §§ CKL, 42 § 2 st.	—	—
18—20 §§	20 § 1, 4 st.	—	4 §
21 §	21 §	—	—
22 §	22 §	11 §	—
23 §	—	—	—
24 §	3 § CKL, 30 §	—	66 §
25 §	4 § CKL	—	69 §
26 §	—	—	65 §
27 §	32 §	—	61 §
28 §	31 §	—	62 §
29 §	33 § 1, 3 st., 34 § 2, 3 st.	—	—
30 §	42 § 1 st., 43 §	—	—
31 §	39 § 1, 2 st.	21 § 1, 2 st.	73 §
32 §	—	29, 30 §§	81 § 1 mom.
33 §	4 §	—	—
34 §	27, 56 §§	17 §	50 §
35 §	35 § 1 st., 58 § 2 st.	—	—
36 §	35 § 3 st., 58 § 5 st.	—	56 §
37 §	35 § 2 st., 58 § 3 st.	—	—
38 §	—	—	60 §
39 §	36 § 1, 2 st., 60 §	—	54 § 2 st.
40 §	36 § 3 st., 60 §	—	55 §
41 §	—	—	53 §
42 §	41 §	—	67 §

JKL	JKF (CKL)	FL	BLF
43 §	—	38, 39 §§	88, 89 §§
44 §	—	—	—
45 §	—	40 §	90 §
46 §	—	41 §	91 §
47 §	—	42 §	92 §
48 §	—	43 §	93 §
49 §	45 §	44 §	—
50 §	—	—	—
51 §	38, 63 §§	—	96 § 1 mom.
52 §	—	47 § 1 st.	96 § 2 mom.
53 §	—	50 § 1 st.	98 §
54 §	—	50 § 2, 3 st.	99 §
55 §	—	51 § 1 st.	100 §
56 §	—	51 § 2, 3, 4 st.	101 §
57 §	—	70 § 1 st.	117 §
58 §	47 §, 48 § 2 st.	71 §, 78 §	118 §
59 §	—	70 § 2 st.	122 §
60 §	—	75 §	123 §
61 §	—	76 §	124 §
62 §	—	77 §	125 §
63 §	—	79 §	126 §
64 §	—	—	131 §
65 §	—	80 § 1 st.	127 § 1 st.
66 § 1 mom.	—	—	—
2 mom.	—	83 § 2 st.	130 § 2 st.
3 mom.	75 § 3 st.	—	132 § 2 st.
67 §	—	94 §	144 §
68 §	69 § 1, 2 st.	—	146 §
69 §	—	—	147 §
70 §	—	47 § 2, 3 st.	—
71 §	71 §	—	149 §
72 §	69 § 1 st.	—	150 §
73 §	70, 46 §§	—	151 §
74 §	72, 73 §§	—	152, 153, 156 §§
75 §	75 § 1, 2, 4 st.	—	157 § 1 mom.
76 §	5 § CKL	—	157 § 2 mom.
77 §	—	—	158 §
78 §	—	—	—
79 §	—	—	—
80 §	68 § 2 st.	—	159 §
81 §	74 §	—	172 §
82 §	—	—	—
83 § 1 mom.	—	—	—
2 mom.	76 §	—	181 § 1.
84 §	—	110 §	180 §
85 §	—	111 §	181, 182 §§
86 § 1 mom.	—	—	186 §
2 mom.	—	—	185 § 5.
3 mom.	—	—	—
87 §	—	—	—

JKL	JKF (CKL)	FL	BLF
88 \$	—	—	188 \$
89 \$	—	—	—
90 \$	—	3 § 2 st.	—
91 \$	—	—	191 \$
92—97 §§	—	—	—
100 \$	—	—	—
101 \$	—	—	—
102 \$	—	—	—
103 \$	—	—	—
104 \$	—	—	—
105 \$	—	—	—
106 \$	—	—	—
107 \$	—	—	—
108 \$	—	—	—
109 \$	—	—	—
110 \$	—	—	—
111 \$	—	—	—
112 \$	—	—	—
113 \$	—	—	—
114 \$	—	—	—
115 \$	—	—	—
116 \$	—	—	—
117 \$	—	—	—
118 \$	—	—	—
119 \$	—	—	—
120 \$	—	—	—
121 \$	—	—	—
122 \$	—	—	—
123 \$	—	—	—
124 \$	—	—	—
125 \$	—	—	—
126 \$	—	—	—
127 \$	—	—	—
128 \$	—	—	—
129 \$	—	—	—
130 \$	—	—	—
131 \$	—	—	—
132 \$	—	—	—
133 \$	—	—	—
134 \$	—	—	—
135 \$	—	—	—
136 \$	—	—	—
137 \$	—	—	—
138 \$	—	—	—
139 \$	—	—	—
140 \$	—	—	—
141 \$	—	—	—
142 \$	—	—	—
143 \$	—	—	—
144 \$	—	—	—
145 \$	—	—	—
146 \$	—	—	—
147 \$	—	—	—
148 \$	—	—	—
149 \$	—	—	—
150 \$	—	—	—
151 \$	—	—	—
152 \$	—	—	—
153 \$	—	—	—
154 \$	—	—	—
155 \$	—	—	—
156 \$	—	—	—
157 \$	—	—	—
158 \$	—	—	—
159 \$	—	—	—
160 \$	—	—	—
161 \$	—	—	—
162 \$	—	—	—
163 \$	—	—	—
164 \$	—	—	—
165 \$	—	—	—
166 \$	—	—	—
167 \$	—	—	—
168 \$	—	—	—
169 \$	—	—	—
170 \$	—	—	—
171 \$	—	—	—
172 \$	—	—	—
173 \$	—	—	—
174 \$	—	—	—
175 \$	—	—	—
176 \$	—	—	—
177 \$	—	—	—
178 \$	—	—	—
179 \$	—	—	—
180 \$	—	—	—
181 \$	—	—	—
182 \$	—	—	—
183 \$	—	—	—
184 \$	—	—	—
185 \$	—	—	—
186 \$	—	—	—
187 \$	—	—	—
188 \$	—	—	—
189 \$	—	—	—
190 \$	—	—	—
191 \$	—	—	—
192 \$	—	—	—
193 \$	—	—	—
194 \$	—	—	—
195 \$	—	—	—
196 \$	—	—	—
197 \$	—	—	—
198 \$	—	—	—
199 \$	—	—	—
200 \$	—	—	—

Statens offentliga utredningar 1955

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen.)

Allmän lagstiftning. Rättsskipning. Fångvård.

Statsförfattning. Allmän statsförvaltning.

Kommunalförvaltning.

Statens och kommunernas finansväsen.

Politi.

Nationalekonomi och socialpolitik.

Hälso- och sjukvård.

Allmänt näringsväsen.

Fast egendom. Jordbruk med binärningar.
Lag om jordbrukskasserörelsen m. m. [1]

Vattenväsen. Skogsbruk. Bergsbruk.

Industri.

Handel och sjöfart.

Kommunikationsväsen.

Bank-, kredit- och penningväsen.

Försäkringsväsen.

Kyrkoväsen. Undervisningsväsen. Andlig odling i övrigt.

Försvarsväsen.

Utrikes ärenden. Internationell rätt.